P. ASBJÖRNSEN I J. MOE

NORVEŠKE BAJKE

IZBOR

NARODNA BIBLIOTEKA

Urednik
MAK DIZDAR

NARODNA PROSVJETA
IZDAVAČKO PREDUZEĆE
SARAJEVO
PRETSTAVNIŠTVA
BEOGRAD — ZAGREB

P. ASBJÖRNSEN I J. MOE

NORVEŠKE BAJKE

IZBOR

SARAJEVO
1958

Naslov originala:

NORSKE FOLKEEVENTYR

samlede ved

P, Asbjörnsen og Jörgen Moe

*

Mjesto i godina prvog izdanja:

Christiania (Oslo) 1842

Izabrao, s norveškoga preveo i pogovorom propratio

JOSIP TABAK

Beogradski grafički zavod, Beograd

NORVEŠKE BAJKE

I

Kao što mi imamo naše narodne pripovijetke, tako ih imaju i Norvežani. Premda norveških narodnih pripovjedaka ima tu i tamo ubačenih u različitim djelima, za njih je svijet zapravo saznao istom polovinom prošlog stoljeća, u doba romantizma, kad se otkrivaju narodne vrednote.

Za norvešku književnost i jezik imalo je objavljivanje narodnih pripovjedaka veliko značenje, veće negoli u nekih drugih evropskih naroda. »One su došle kao neposredna objava cjelokupnoga norveškog narodnog života, bijaše to kao da se norveški narod osjetio bolje i ugodnije u svojoj vlastitoj kući: narodne su pripovijetke dostigle sve klase, imale utjecaja na sve slojeve, dale djeci njihove prve dojmove, što su ih dalje pratili kroz školu i u njihovoj se svijesti neprestano iznova pojavljivali u kasnijim utiscima iz života i književonosti. Narodne su pripovijetke utjecale na svu umjetnost, dale poticaja ilustratorima, obnovile slikarstvo i muziku, pozorište i književnost. Učvrstile su nacionalni osjećaj snagom što je u sebi nose, očitovanjem norveške narodne osobitosti, uvećale norveški ponos, jer su se uvrstile među najbolje narodne pripovijetke na svijetu. A po vrhu, one su, i to nam je možda najveća korist od njih, imale veliko značenje za razvoj jezika, tako te se može reći da su one postavile temelje razvoju norveškoga književnog jezika od polovine prošlog stoljeća pa dalje.«*

Narodne pripovijetke uopće vrlo se rano bilježe, to jest prerađuju, a što se tiče nordijskih, ima ih u staroislandskim mitološkim i junačkim pjesmama (*Edda*), ima ih u drevnim sagama o kraljevima i pojedinim rodovima, i u drugim starim djelima. Prvi objavljivači narodnih pripovjedaka nisu bili vjerni zapisivači, nego su građu prerađivali i kazivali prema ukusu što je u njihovo vrijeme vladao. Ni mnogi noviji ne razlikuju se od tih prvih. Istom s pojavom Nijemaca Jakoba i Wilhelma Grimma počinje se naučno istraživanje narodnih pripovjedaka, i djelo braće Grimm postaje odlučno i za norveške sakupljače.

Bilo je različitih sakupljača norveških narodnih pripovjedaka, ali ono što je Vuk Stefanović Karadžić u nas, a što su braća Grimm u Nijemaca, to su Asbjörnsen i Moe u Norvežana.

* Kristian Elster, »Norsk Litteraturhistorie« (III, 191), Oslo 1935.

Peter Christen Asbjörnsen (čitaj: Peter Kristen Asbjernsen, 1812—1885), spretan pripovjedač, zaslužni prirodoslovac i prvi Skandinavac koji je upozoravao na Darwina i njegovo značenje, sin je nekoga staklara iz Osla, a Jörgen Moe (č. Jergen Mû, 1813—1882), lirik iz kruga pjesnika Welhavena, sakupljač narodnih pjesama, pripovjedač i potonji biskup, sin je imućnijeg seljaka iz okružja Ringerike. Obojica su se zarana upoznala s norveškim narodnim pripovijestima, poglavito seljački sin Jörgen Moe. Sprijateljili su se kad je Asbjörnsen, koji bijaše loš đak, došao u Ringerike da se spremi za ispite, te su ostali prijatelji kroz cio život. Obojica su čitali njemačke narodne pripovijetke što su ih sakupili i objavili Jakob i Wilhelm Grimm, i to im je dalo poticaja, tako te su se godine 1837 sporazumjeli da zajednički skupljaju i objavljuju norveške narodne pripovijetke. Nakon četiri godine, u decembru 1841, objavili su prvi svezak (općenito se kao godina izdanja uzima 1842, a tu godinu izdanje i nosi). Zbirci je naslov *Norske Folkeeventyr, samlede ved P. Asbjörnsen og Jörgen Moe* (»Norveške narodne pripovijetke, sabrali ih P. Asbjörnsen i Jörgen Moe«). Godine 1843 završena je prva knjiga, a prvi svezak druge knjige izašao je 1844. Tu se privremeno prekida izdavanje, jer su se prijatelji dogovorili da prerade pripovijetke, da ih što više usklade s narodnim govorom i kazivanjem, te da definitivno izbace danske književne izraze i obrate. Tako je potkraj godine 1851 došlo do pravoga, glavnog izdanja. (Općenito se kao godina tog izdanja uzima 1852.) Tu je kudikamo više pripovjedaka, a osim toga izdanje je popraćeno znanstvenim uvodom Jörgena Moe-a i mnogim varijantama.

U prvom izdanju sakupljači se, naprimjer, nisu usudili da upotrebe naziv *Askeladden* (Pepeljug, Zapećkar, Čeprkalo na ognjištu, najmlađi brat), nego uzimaju književnu, dansku riječ *Askepott*. Godine 1852 sasvim nestaje danska riječ. Iz zbirke u zbirku možemo pratiti nastojanje dvojice sakupljača da s pučkim prodru u književno, da ostvare narodni stil.

Te iste godine (1852) Jörgen Moe, koji je 1849 postao prvi norveški predavač narodoznanstva na sveučilištu, napušta rad oko sakupljanja i objavljivanja narodnih pripovjedaka, da bi se posvetio svećeničkom zvanju, ali ne napušta ostali književni rad.

U godinama 1845 i 1848 objavljuje sam Asbjörnsen u dvije knjige *Norske Huldreeventyr og Folkesagn* (»Norveške bajke i narodne sage«), godine 1871 novu zbirku narodnih pripovjedaka, kojoj su dodani Moe-ovi »Putopisi i crtice«, a osamdesetih godina sprema nove sveske, od kojih posljednju izdaje Moe-ov sin Moltke Moe, koji je poslije Asbjörnsenove smrti nastavio rad oko toga da se narodne pripovijetke daju u stilu i tonu kakav imaju u narodnim ustima.

Godine 1879 objavljeno je prvo ilustrovano pučko izdanje s crtežima što su ih dali norveški umjetnici Gude, Schneider, Petersen, Warenskiold, Sinding i Kittelsen.

U zajedničkom i odgovornom poslu dvojice prijatelja Moe je bio sigurniji kao stilist. On se obrazovao studirajući strane

književnosti, poglavito dansku i njemačku, dok mu je u ušima još od mladosti zvonio norveški seljački stil i način pripovijedanja. Usto, bolje je znao norveška narječja negoli Asbjörnsen. U njega nije bilo svečane širine i narodske srdačnosti kao u Asbjörnsena, nije onako kao Asbjörnsen poimao norvešku izrazitost i osobitost u humoru, ali je imao jasnije shvaćanje o naučnoj strani u svom poslu. Asbjörnsen bijaše u pripovijedanju mišićaviji i bogatiji, njegova je snaga u radosti neposrednog pripovijedanja, u smionu humoru, u poznavanju prirode, u izdašnu crtanju karaktera, ali mu je uvijek bila potrebna prijateljeva kritika. Tako su jedan drugog nadopunjali. To ne znači da su udvoje kazivali jednu te istu pripovijetku — ne, svaki je pričao svoju, ali je jedan drugome pregledavao materijal, a u tom je Moe bio ustrajniji i dosljedniji.

I u izboru ima razlike među dvojicom sakupljača: Asbjörnsen je odabirao ono u čemu se ističe snaga i jedrina, jednostavnost i humor, a Moe ono što bi moglo odgojno djelovati. Ne stoji da je Moe birao blage, djetinjski naivne priče, kako su mnogi tvrdili, jer je upravo on zabilježio neke od najgrubljih i najmanje osjećajnih norveških narodnih pripovjedaka, na priliku »Kovač kojeg nisu htjeli u paklu«. (U sadržaju na kraju ove knjige nalazi se uz naš naslov pojedine pripovijetke još i norveški, a u zagradi je inicijal sakupljača: A ili M. U našem prevodu Asbjörnsen je zastupljen sa dvadeset šest pripovjedaka, Moe sa devetnaest, a jedna im je zajednička.)

II

Asbjörnsen i Moe zaslužni su ne samo zato što su sakupili i objavili norveške narodne pripovijetke nego i stoga što su ih dali onako kako ih narod kazuje. Nisu se upuštali ni u kakva »uljepšavanja« i »stiliziranja« kao neki drugi (naprimjer Šveđanin Hyltén-Cavallius). Njihove su zbirke naišle na oduševljenje i na kritiku — na oduševljenje što se tiče samih pripovjedaka, a na kritiku u pogledu jezika u njima. Kritičari su uglavnom nalazili da je stil previše sirov. Te je kritičare Moe zauvijek ušutkao u predgovoru uz novo izdanje pripovjedaka.

Dvojica prijatelja imali su se odlučiti hoće li pripovijetke objaviti u pojedinim dijalektima ili u književnom jeziku. Književni jezik u Norveškoj, ondašnji (oko godine 1840), nije za to bio podoban: prije svega, to ne bijaše nikakav norveški jezik, nego nametnuti danski, ukočen, neprirodan, pun njemačkog, latinskog i drugog elementa, sasvim dalek od pučkoga govora. Sakupljači su našli sredinu, prodirali s pučkim u književno i upornim radom uspjeli da ostvare narodni stil koji odgovara sadržaju. Iz zbirke u zbirku, rekosmo, možemo pratiti kako su uspjevali u tome radu. Tako su utrli puteve narodnom jeziku.

U Norveškoj su, kako znamo, danas dva jezika, oba književna: *riksmaal* (»državni jezik«, to jest jezik ureda, vojske, škole

i novina) i *landsmaal* (»zemaljski jezik«, to jest narodni jezik). Do te je pojave došlo stoga što je Norveška, kako je poznato, bila ujedinjena s Danskom više od četiri stoljeća (1380—1814). Zapravo je to bila vladavina Danaca u Norveškoj, pa Norvežani to razdoblje nazivaju »mrak od četiri stoljeća«. U tom su vremenu Danci uspjeli Norveškoj nametnuti svoj jezik, a potisnuti stari norveški, koji se, promijenjen, očuvao u dolinama među gorama. Književnik i samouki jezikoslovac Ivar Aasen (č. Osen, 1813—1896) spojio je stare narodne govore u sistem i stvorio *nynorsk*, novi norveški jezik. I *riksmaal*, to jest nametnuti danski jezik, koji se govori u norveškim gradovima, primio je do danas već toliko norveških elemenata, da se i norveški građanin lakše sporazumijeva sa Švedima negoli s Dancima. Ide se za tim da se narodnim jezikom *(nynorsk* ili *landsmaal)* sasvim istisne *riksmaal*, pa sve više norveških književnika piše narodnim jezikom. Širenju narodnog jezika pomogla je i radnička stranka.

Tako se u Norveškoj danas zbivaju dva jezička procesa: s jedne strane modernizira se narodni jezik, a s druge se ponorvežuje (norvegizira) *riksmaal*.

Ivar Aasen ostvario je proročanstvo pjesnika Wergelanda, koji je rekao da će Norveška, dok mine jedno stoljeće, imati svoj književni jezik, sagrađen na dijalektima.

Ivaru Aasenu pomogli su mnogi, pa tako i Asbjörnsen i Moe. Njihova zbirka pripovjedaka više je negoli ikoja druga pomogla da se ostvari pravi norveški prozni stil. Mirne duše možemo reći da svaka dobra proza u Norveškoj duguje svoj dio toj zbirci. U njoj su Asbjörnsen i Moe, po ugledu na braću Grimm u Njemačkoj, svoje pripovijedanje približili usmenom narodnom kazivanju u najvećoj mjeri, a istodobno su pokazali smisao i osjećaj za umjetničku vrijednost pripovijetke. Obojica bijahu načisto s time da njihovo djelo može imati dalekosežnih posljedica u književnosti i znanosti.

Asbjörnsen i Moe utrli su nove puteve norveškoj književnosti. Bez njihova djela proza B. Björnsona, Jonasa Lie i drugih ne bi bila ono što jest. Poslije objave narodnih pripovjedaka snažno se razvija otkrivanje narodnih vrijednosti, razmahuje se pučko pjesništvo, opisuje se i uznosi život norveškog seljaka. »Čitava četa književnika — piše kritičar H. Jaeger — okreće leđa gradu, kao na zapovijed, i svrstana odlazi van, u polje, te se zaustavlja istom gore u brdskoj dolini, među »nepokvarenim« norveškim seljacima, ili na kakvoj planini, kraj »divnih« stanarica; neki se čak ni tim ne zadovoljavaju, nego hoće u samu goru, u podzemlje.«

Tim romanticima, što ih opisuje taj norveški kritičar, program je, kanda, dao pjesnik Welhaven još 1836, riječima što se često navode:

I Fjeldet boer vor Kunst og Poesi;
den drömmer der endnu i Landets Bringe,
der har den viist os Glimtet af sin Vinge
i Dalens Sagn, i Dalens Melodi.

(Umijeće nam i pjesma u gori nastan ima;
na grudma prirode spi, tu gnijezdo je svila,
tu sjaj nam pokazuje i lepet svojih krila
u pričam iz dolina. u svojim napjevima.)

Upravo stoga što je Asbjörnsen bio romantik i realist, a Moe romantičan i ujedno naučnokritičan, djelo je dvojice prijatelja postalo značajno te imalo utjecaja na književnost kasnijeg vremena. Kad su studenti u povorci sa zubljama pošli Asbjörnsenu o njegovu pedeset šestom rođendanu, Björnstjerne Björnson zahvaljuje mu ovim riječima: »*Gud skal vite det var blitt lite av mig, hadde ikke du vaert.*« (»Bog će znati koliko bi malo ostalo od mene, da nije tebe bilo.«)

III

Norveške narodne pripovijetke, kao i pučke pripovijetke svih naroda, sežu duboko u prethistorijsko doba. Najbolje norveško objašnjenje o njihovu nastanku i širenju dao je spomenuti već Moltke Moe u svojim »Osnovnim zakonima epike« *(Episke grundlove)*, koji se nalaze u različitim sveskama časopisa *Edda* u godinama 1914, 1915 i 1917. Po njegovu izlaganju, njihov je korijen u prvobitnom mitskom poimanju prirode i pojava u njoj, u potrebi da se izolirane slikeređaju i povezuju u cjelinu, i da se prikazuju slikanjem svake pojedine. Po izlasku iz prethistorijskog doba prolaze pripovijetke kroz drugi važni razvojni period: doba u kojem se ustaljuju oblikom. Pripovjedač se drži dane građe, iznova je priča, ali rijetko kad ponovo stvara. Valja mu se oslanjati na pamćenje; ono ga često izdaje, pa se miješaju različite pripovijetke ili se pak izostavljaju dijelovi kojih se pripovjedač dobro ne sjeća. Usto, i asimilacija čini svoje.

Šta su zapravo narodne pripovijetke i kako su nastale, još je uvijek predmetom rasprave, i o tome ima nekoliko teorija, koje se ne moraju među sobom isključivati; ovdje u to nećemo ulaziti (ko se za to zanima, a još ništa o tome ne zna, neka pročita Uvod u »Izabrane narodne pripovijetke hrvatske i srpske« što ih je priredio Bogdanović); nećemo trošiti prostora na opće poznate stvari, nego ćemo radije kazati koju o norveškim narodnim pripovjetkama i na kraju riječ-dvije o ovome našem izdanju.

U različito su vrijeme pripovijetke došle na Sjever. Neke su donijeli Normani sa Sicilije, uzevši ih u Arapa. Mnoge su došle s hodočasnicima, krstašima i trgovcima. Ima ih, dakako, i čisto nordijskog postanka. Osobito marni u kazivanju pripovjedaka i pričica bijahu redovnici putešestvenici; oni su svoje prodičice kitili i šarali onim za što su znali da je narodu u volji i cijeni, pa su uz pripovijetke priklapali svoja »naravoučenija« i vjerska razmišljanja. No, bio predmet pripovijetke star ili relativno nov, prenesen je na Norvešku, povezan je s norveškim načinom mišljenja. I zato ćemo uzalud u norveškim narodnim pripovijetkama tražiti vile; nećemo ih naći, jer su to kćeri sunca, koje će rijetko

kada zalutati u stud i pustoš; ali će nas na svakom koraku susretati *troll*, a to je gorski duh ili čudovište u koje se na Sjeveru promeće južnjački div ili džin. Njegova ženska prilika *trollkjerring* nadomjestak je za našu vješticu i čarobnicu a Krista, kad dođe na Sjever, slijede vukovi, baš kao jednookog boga Odina. (I drevni su Španjolci zamišljali Krista kao nekakva junaka na bijelcu, s golemim mačem o pripasu; kad je ušao u španjolske narodne pjesme, valjalo je da imenu prišije titulicu *don* i da tako postane *Don Cristo*. I Skandinavcima, jednako kao i Španjolcima morali su širitelji kršćanstva prilagođavati Krista i nebesku hijerarhiju njihovoj narodnoj mitologiji, pa svece pretvarati u junake i bojovnike, jer drukčije ti narodi ne bi prihvatili novog učenja.)

Kad je riječ o mijenjanju, valja naglasiti, da se ne mijenja motiv: samo ruho podliježe promjeni. A ta promjena i jest uzrokom što su pripovijetke svježe i žive u narodu. One se prilagođuju vremenu i prilikama, uvode galeriju lica koja odgovara viđenom i doživljenom. Tako u pripovijetkama iz 16. ili 17. stoljeća — kao što je, naprimjer, ona o »Mudrici djevojci« ili ona o »Lopovu od zanata« — susrećemo »parali« suca, pisara i poglavara, nekoga upravnog činovnika s velikim posjedom i župnika što se nakupio zemaljskog blaga: time se narod mogao osvetiti danskim vlastodršcima.

Jörgen Moe veli da su se opća najranija mitska sjećanja, prenesena u daleke zemlje, kod različitih naroda razvila u tvorevine duha, u kojima se zadržala osnovna misao, ali se izmijenilo njezino iznošenje, već prema dojmovima iz prirode i života, što ih je svaki narod dobio, i prema povijesti koju je proživljavao i u njoj se razvijao.

U narodnim pripovjetkama dakle ima neki varijabilni dio; sasvim strani pojmovi mogu se pretopiti u domaće, a pripovijetka sasvim tuđeg postanka može djelovati kao izvorna. Tako su mnoge pripovijetke s Istoka i Juga primile na Sjeveru drugo ruho, drugi duh i način kazivanja, pa zvuče kao da su norveške. A ima i ovakvih promjena: nešto što je upočetku bilo ozbiljno i patetično, izmetnulo se u komično, jer u izmijenjenim kulturnim prilikama gubi ozbiljnost i patetiku. Fantastični svijet iz bajki preinačuje se i sve više usklađuje sa stvarnošću, umeću se prirodnija objašnjenja gdje prastara više nemaju moći.

Najstarije narodne pripovijetke starije su negoli sva pisana književnost, a kudikamo starije od narodnih pjesama; pa ipak su modernije oblikom — sa spomenutih već razloga, jer je stihom vezani oblik očuvao pjesme od većih promjena. Za norveške narodne pripovijetke možemo reći da su svoje konačno obilježje dobile tokom osamnaestog stoljeća.

Među norveškim narodnim pripovjetkama ima ih koje su čisto nordijskog porijekla, a ima ih opet stranog postanka; ima motiva domaćih ima ih tuđih. Građu može narodna pripovijetka crpsti iz različitih izvora (iz bajki istočnih i grčkih, iz srednjevjekovnih zbornika itd.); ni o tome nećemo duljiti, jer to ide u opće znanje o ovome predmetu. Ali možemo napomenuti da svaka norveška narodna pripovijetka, bila ona domaća ili tuđa, nosi

čisto norveško obilježje: ukoliko je tuđa, prilagođena je norveškim prilikama. U njima susrećemo norveške ljude, norveški krajolik, norveške karaktere. I način pripovijedanja sasvim je norveški. (Svak će se o tome lako uvjeriti kad uporedi kakvu norvešku bajku s tudom: i onda kad je bajka potpuno ista, ton je drukčiji.)

Pozornica na kojoj se u njima zbiva radnja, to je norveško gorje i more, norveški seljački dom i povijest norveškog seljaka.

Jedne potječu iz vremena poganstva, a druge iz razdoblja između poganstva i kršćanstva. Kršćanstvo je u svih evropskih naroda malo pomalo potiskivalo stara vjerovanja; dugo je trebalo dok se nova vjera nametnula Sjeveru, ali mitskog ili bajoslovnog poimanja prirode i života nije sasvim nestalo. Germani su imali svoju vjeru, svoju mitologiju, svoj način života, pa su kršćanstvo primili tek nakon dugog otpora i žestoke borbe. Ako nova vjera i jest potisla poganska shvaćanja, nije ih iskorijenila, i još dugo poslije prelaska na kršćanstvo pogansto je ispunjalo narodni život i običaje na Sjeveru. I tako ćemo često u norveškoj narodnoj pripovijetki naći iskonsko sjevernjačko, a preko toga, kao nekome za volju, nešto kršćanske patine.

Dok je norveškim narodnim pjesmama velikim dijelom sadržaj norveški, a oblik tuđi, s pripovjetkama je obrnut slučaj: one svoju građu uzimaju sa svih strana, ali su u iznošenju potpuno norveške. Dok narodne pjesme čuvaju vezu s vremenom vikinga, vitezova i velikaša; dok su one odjek vremenâ ozbiljnih i krvavih, kad je šaka naginjala vagu pravde, a samo sila bila pravo; dok one nose biljeg aristokracije, internacionalne kulture i ukočenog oblikovanja — narodne su pripovijetke nešto sasvim drugo: to je proizvod čisto seljačkog duha, to je poezija malog čovjeka, i ništa nije postalo narodnim štivom u tolikoj mjeri koliko upravo narodne pripovijetke.

Promatramo li kroz narodnu pripovijetku onovremene opreke između seljaka i vlastodržaca, vidjećemo da pripovjedač udara porugom na vlastodršce i moćne činovnike, koji su u pripovijetki gotovo uvijek nosioci komičnih uloga. U narodnim pripovjetkama odražavaju se brige i nevolje norveškog seljaka pod danskim upravljačima, premda te iste pripovijetke sadrže mnoge ostatke iz Srednjeg vijeka i još starijih vremena.

Ono jest, u mnogoj i mnogoj pripovijetki susrećemo kralja, kraljevnu ili kraljevića, i to često na samom početku, ali je taj kralj sa svojim dvorima nekako izvan same pripovijetke, on je nekakav ostatak, a ukoliko mu pripovijetka daje neku ulogu, onda to više nije nikakvo veličanstvo, nego običan norveški seljak, tek nešto imućniji od ostalih. On je figura iz vremena kad Norveška nema narodnog kralja, pa ga je zato narodna pripovijetka odvela u brda i ondje mu »dvore« smjestila — dala mu dom sagrađen od čvrstih greda i balvana, kuću kakvu imaju i ostali brđani, tek neš'o prostraniju.

Taj je kralj dobroćudan, trbušast čiča, s bradom i papučama. Slučajno mu je kruna na glavi, i on je skida kad pozdravlja, kao da je šešir. S lulom u ustima stoji na stepenicama svojih

»dvora« i tako dočekuje bjelosvjetskog momka što jaše Riđana. Govor mu je jedar, seoski, bez uvijanja. Niže rečenice što su ravne našima: »Stani bolan ne bio«, »kud si navro«, »trista mu jada« i t.sl. Zna se »zavrnuti u tijesnu« i kojekako se »prometati« i iz nevolje »izvlačiti«. Kraljevićima opet djevojke koturaju jabuke po dvorištu, a oni dohvaćaju voće sa zemlje te ga zagrizaju bez vode i tanjura, bez noža i ubrusa. Ti isti kraljevići upređu konje u kola, otiskuju se u svijet da se za srećom ogledaju, odlaze u službu i na zanat, a kraljevne sjede na »dvorima« i predu ili pak izgone goveda na pašu. Divovi čuvaju koze i rade druge poslove, a sve zajedno — kralj i dvori, kraljevne i kraljevići, divovi i momci iz bijela svijeta — sve je to smješteno u čisto norveški krajolik. »Taj je tako dobro naslikan — veli norveški folklorist Knut Liestöl — te dijete često zamišlja da se događaj iz pripovijetke zbiva na najbližem brdu i da su kraljevski dvori gore na vrhu.«

U norveškim narodnim pripovjetkama zatičemo obične ljude pri običnim poslovima: čovjeka što u šumi drva sječe, drugoga što žanje ili vodi vola na pazar, ženu što sabire suharke — ukratko, susrećemo stvarnost koju norveški seljak proživljuje iz dana u dan. Stvarnost? Nešto neobična riječ kad govorimo o narodnim pripovjetkama, o bajkama gdje se zbivaju kojekakva čuda i gdje ima divova i zmajeva, nakaza što mogu more popiti i životinja što govore kao ljudi. Tu je realističko-fantastična umjetnost, najsmionija mašta prepleće se sa zgoljnom zbiljom: negdje se nadmudruju s divom, a negdje nadijevaju krvavice; neko juri na vjetru, a neko opet krave muze; kad se Halvor čudom vraća kući te stupa u kuhinju na seoskom dvoru, djevojke pred njim bježe u samoj košulji, ostavljajući haljine na ognjištu, gdje su sjedile i — buhe hvatale.

To je stvarnost kakvu unosi i Cervantes u španjolsku književnost nakon viteškog i pastirskog romana: umjesto viteza dovodi na pozornicu bijednog zastavnika kojega muče nekakvi čirevi, a umjesto pastira što niže birane riječi i udara u neobična glazbala — dovodi običnog kozara koji hvata buhe i krpi opanke.

Ima objašnjenja u norveškim narodnim pripovjetkama, ima posebna domaća humora, svježa, hladna, ponekad opora. Često nam se čini da nam pripovjedač žmirka jednim okom. A na kraju pripovijetke zna on prikrpiti svoju: »pa ako još nisu slavlje proslavili, onda ga valjda i danas slave«, ili štogod drugo na tu priliku.

Iz norveških narodnih pripovjedaka, pogotovu starijih, izbija volja i snaga, junaci su sasvim norveški, preziru smrt i pogibao, ulaze u najteže pothvate, uvijek je tu spremnost za bobru — ona *vig-risne* što je u Lokiju spominje Eldir (*Edda, Aegisdrecka*, strofa 2). Jest u njima očuvano nordijsko junaštvo, ali umiju junaci pobjedu iznijeti i oružjem malog čovjeka — lukavošću, strpljenjem i prilagođivanjem. Pripovijetka zna ruglu izvrgnuti snagu, junačenje i kostriješenje. Cio niz pripovjedaka o najmlađem bratu, što stište zube i čeka svoj dan, kao da potkrepljuju staru izreku: snaga i hitnja često i vrat slomi.

Ton norveških narodnih pripovjedaka ne poznaje sentimentalnosti. Dok u njemačkim narodnim pripovjetkama često ima suza, dok su danske ženski meke, pune sentimentalnosti i bolećivosti (izvrsno gradivo za Andersena), norveške su — kako veli Jörgen Moe — »kazivane na muška usta«.

Crtanje likova, predmeta i prirode jasno je, odlučno i jednostavno, svaki je potez čvrst, realistički, živ. »Svuda — veli Jörgen Moe — nalazimo jasno, bezobzirno ocrtavanje svakog predmeta, onako kao u sagama, ocrtavanje što proizlazi iz naivnosti i jednostavnosti, svuda divan, jedar humor i čisto epsko prenošenje...«

Jest, epsko prenošenje, jer kazivanje teče kao u drevnim nordijskim sagama. Ispod sve neusiljenosti norveških narodnih pripovjedaka nalazi se ipak zatvorena gradnja, u njima su provedeni epski zakoni.

U norveškim narodnim pripovjetkama pokazuje se sva osobitost norveškog naroda u mišljenju i vjerovanju, u njegovu stavu prema čovjeku i životu — ukratko, u njima se očituje norveški duh, te možemo reći zajedno s Hermanom Bangom: ko ne pozna norveških narodnih pripovjedaka, taj ne pozna ni Norveške ni njezinih velikana.

I povrhu još nešto: one su norveški stil. »Norveške narodne pripovijetke riješile su svaku sumnju o tome šta je norveški *stil*. Dotad se rad na jeziku kretao oko toga da se danske riječi zamijene norveškim, i još dugo bijaše u književnosti i jezikoslovlju mnogih koji nisu otišli dalje od toga; čak ih i dan danas ima koji misle da su na sigurnu kad pišu držeći kraj sebe norveški rečnik. Narodne su pripovijetke živjele svoj život s narodom i u narodnim ustima, pa su tokom stoljeća oblikovale svoj određen i jasan narodni stil. Zahvaljujući osjetljivom uhu, koje je pažljivo slušalo, i marnoj ruci koja je vjerno bilježila, pa se vjerodostojno i živo prenijelo narodno kazivanje, *norveški stil* učvršćen je tako, da su svi mogli vidjeti i razumjeti. Suprotnost u jeziku između danskog i norveškog stila pokazala se odlučno jasno, i pokoljenje književnikâ što bijaše mlado kad su došle zbirke narodnih pripovjedaka — i kad su se sage prevele — svojski je prigrlilo norveški stil i nikad ga odonda nije ostavilo. Björnsonove seoske pripovijesti prvo su odlučno svjedočanstvo; one su pisane stilom što ga je pisac naučio na narodnom kazivanju, na sagi i bajki.*

IV

Na kraju da kažemo koju o ovome srpskohrvatskom izdanju norveških narodnih pripovjedaka.

Ovaj prevod nije iz treće ruke, kako je u nas dosad uglavnom bio običaj kad su se prevodila skandinavska djela. To je prevod s norveškog, prevod koji se drži kritičkog teksta u izdanju što ga je priredio norveški stručnjak na tom području Knut Liestöl,

* K. Elster, op. cit., III, 195—196.

a pod naslovom *Samlede Eventyr* (Sabrane bajke) objavila ga poznata izdavačka kuća *Gyldendal Norsk Forlag* u Oslu 1944.

Imamo li u vidu da su norveške narodne pripovijetke ubrzo poslije objavljivanja prevedene na mnoge jezike (danski, švedski, njemački, engleski, francuski, ruski i druge), vidjećemo da smo mi dobrano zakasnili. Ali, bolje ikad nego nikad.

U nas se nazivom »narodna pripovijetka« obuhvaća nekoliko proizvoda narodnog duha (bajka, legenda, basna i dr.). Norvežani nemaju jednoga zajedničkog naziva, nego imaju *folkeeventyr* i *folkesagn*, i dobro ih razlikuju.

Eventyr (bajka) nije vezana ni za osobu, ni za vrijeme, ni za prostor; u njoj se pripovijedaju kojekakva čuda, u njoj se razmahuje narodna mašta. *Sagn* (saga ili priča), ako i ne iznosi poviješću zajamčen događaj, ipak je uvijek fiksirana za jedan od ta tri elementa. Bajka bi dakle bila više poetična tvorevina, a saga ili priča više historična, epskija — i to bi odgovaralo poznatoj Grimmovoj podjeli (na *Märchen i Sagen*), a i Vukovoj (na *ženske* i *muške* narodne pripovijetke).

Razlikovanje između bajke *(eventyr)* i sage *(sagn)* nije moglo biti u doba primitivizma, kad vjera, znanost i književno stvaranje bijahu jedno te isto. Danas je saga ono u što se još nekako vjeruje, a bajka ono u što smo izgubili vjeru. Negdje u Norveškoj stoji golem kamen pred crkvom, i odmah saga — »bacio ga taj i taj div kad se crkva gradila«. U Švedskoj kraj Uppsale protegla se pješčana ravnica, i priča se oko nje namatala: danski kralj Rolf Krage, bježeći onuda pred Adilsom, kraljem od Uppsale, bacao novac, da zadrži progonitelja, pa odatle pjesak. Sve te sage (u novije vrijeme zovu ih mitskima) imaju malo veze sa stvarnošću. No ima ih što počivaju na povijesnim temeljima; nazivaju ih historijskim sagama. (Takve su osobito islandske o kraljevima i pojedinim rodovima.)

Bajka *(eventyr)* operira s bićima i čudovištima u koje niko više ne vjeruje; i sam pripovjedač, kako rekosmo, zna na kraju okrenuti u šalu. Sve se bajke počinju podjednako: *Det var engang ... — Bio jednom ...* Junaci su u njima uvijek isti: kralj, kraljevna, siromah, najmlađi brat itd. Ali koji? Opet ne znamo, jer bajka ne precizira, nego veli: *en konge, en fatting mann — neki kralj, neki siromah.* A mjesto zbivanja? Neodređeno: neka kraljevina, čardak ni na nebu ni na zemlji, dvori Soria Moria, ćorbudžak, istočno od sunca i zapadno od mjeseca ...

U ovome izdanju išlo se za tim da se više dade ono što je nordijski obilježeno, a manje ono što je opće; od općega uzelo se nešto, da se vidi norveška obrada.

Prevodilac je poštovao original, držeći se Vukove: ništa ne vadi i ništa ne domeći. Nastojao je da norveške narodne pripovijetke prenese u obliku koji će najbliže biti originalu i da neprestano održava izvornu tečnost i jedrinu izraza. Tu mu je najbolje pomogla naša narodna pripovijetka. Trebalo je tvrdoće i jednostavnosti, a nikakva »poljepšavanja«. Norveška narodna pripovijetka, puna svježine, jedrine i jednostavnosti u jeziku, nije se smjela prevoditi nekakvim »biranim« jezikom, kao što opet ne bi

valjalo Andersenove Valerine ili Wildeove bajke davati u sirovu »seljačkom« govoru, kad su umjetnički prečišćene, pisane biranim jezikom.

U norveškim narodnim pripovjetkama nema sentimentalnosti ni andersenske bolećivosti, pa odatle krutoća u jeziku. Da se razumijemo: nisu nikakvi birani izrazi »opleo kući«, »utiha na moru«, »grohnuo od starosti«, »podne prevalilo za čitav sat«, »jutro prosivjelo«, »opasao se snagom« i t. sl. To su sasvim obični izričaji u narodnom govoru, a nesreća je današnjeg našeg građanina, što je svoj jezik kliširao i rječnik sveo na svega hiljadu riječi.

Čestu upotrebu indirektnog govora, gdje se rečenica gomila na rečenicu, a jedno »da« na drugo, valjalo je tu i tamo razmrsiti direktnim govorom.

Ima i ponavljanja pojedinih riječi i izraza, jer norveški seljak, kad kazuje svoju pripovijetku, ne boluje od naših predrasuda u stilu, ne boji se da za istu stvar uzme istu riječ.

Za riječ *troll*, koja u nas nije tako poznata, u prevodu se uzima sad riječ *div*, sad *zao duh* ili *gorski duh*, nekad opet nešto treće — već prema prilici i potrebi.

Uz ovo izdanje nema napomenâ: objašnjeno je ispod teksta samo ono što se moralo. Nismo htjeli pokazivati izvore, vući paralele, objašnjavati razlike u švedskoj ili danskoj obradi pojedine narodne pripovijetke, iznositi kako je ovaj ili onaj pisac ovu ili onu iskoristio, i t. sl.; nismo knjigu htjeli time teretiti — dijelom stoga što to oduzima mnogo vremena (i ponegdje nailazi na nerazumijevanje), a dijelom opet s tehničkih razloga.

Norveške narodne pripovijetke, što svojim motivima i oblicima sežu sve do starodrevnih dana u kojima je nastao zbornik *Edda*, i što su odredile nove smjernice norveškom jeziku i književnosti — te pripovijetke bijahu, a i sad su, štivo pokoljenjima i pokoljenjima u različitih naroda, pa neka se s njima i s norveškim duhom upozna i naša mladost — ali i stariji, kako reče Andersen, mogu prisluhnuti.

Josip Tabak

MLIN NA DNU MORA

U davno pradavno doba bila dva brata: jedan bogat, a drugi siromašan. Osvanuo Badnji dan, a siromašni se brat zavrnuo u tijesnu: zatekao se bez mrve hljeba i bez komadića mesa, pa stoga otišao svome bogatome bratu te ga zamolio da mu u ime božje dade štogod. Nije to siromašak prvi put zakucao bratu na vrata: bogati mu je već i prije davao, pa se zato nije baš obeselio, kad mu se siromašak sad obratio.

— Učiniš li što ti reknem, daću ti čitavu svinjsku butinu — predloži bogati siromašnome.

Ovome to bilo po volji, te on obeća i lijepo se bratu zahvali. Bogati na to dohvati butinu te je dobaci bratu govoreći:

— Eto ti je, a sad idi u pakao!

— Kad sam obećao, valja mi riječ i održati — kaza siromašak, te uze butinu i ode.

Dugo je išao, putovao cio božji dan, a kad se smrklo, stiže do nekog mjesta, odakle se silna svjetlost prosipala. »Valja mi vidjeti, nije li to možda pakleno ždrijelo« pomisli čovjek koji je nosio osušenu butinu, pa usmjeri onamo. Malo dalje u šumi naišao putnik na nekakva čovjeka: bio to starac s dugom bijelom bradom, a sjekao drvo za badnjak.

— Dobàr veče! — nazva putnik.

— Dobàr veče! — prihvati starac. — Gdje ćeš u to doba?

— Valja mi u pakao, a ne znam jesam li pravo pogodio — odgovori siromašak.

— Dobrim si putem udario, tu je pakao — preuze starac te ovako nadoveza:

»Kad uđeš unutra, svi će se pojagmiti da od tebe kupe tu butinu, jer je svinjetina jelo kakvo se rijetko kada ima u paklu; no nemoj je prodati ni za kakve novce, nego neka ti za nju dadu mlin, koji se nalazi za vratima. Vrati se onda s mlinom ovamo, pa ću te naučiti kako ti valja s njim baratati, jer mlin ima svoju svrhu i namjenu — to ne smeći s uma.«

Čovjek koji je nosio svinjsku butinu lijepo zahvali starcu koji ga je uputio, te zakuca na paklena vrata.

Kad je ušao unutra, bijaše upravo onako kako je starac kazao: svi đavoli, veliki i mali, okružiše došljaka, baš kao mravi kad se natisnu oko kakva crvića, te ga počeše salijetati da im proda butinu, sve se među sobom nadmećući ko će mu više ponuditi.

— Bijaše mi zapravo namjera da se ja i moja žena pogostimo ovim ukusnim zalogajom na Badnje veče — objasni im putnnik — ali kad već valja da butinu prodam, želja mi je da za nju dobijem mlin koji se nalazi za vratima.

Teško bijaše meštru paklenom da se rastane s onim mlinom, te se on počeo s čovjekom pogađati i kojekako izmicati, ali se ovaj tvrdòglavio u svome, ni za dlaku da popusti, tako da vragu najposlije ne preosta drugo nego da mu prepusti mlin.

Kad je čovjek izašao iz pakla, upita staroga drvosječu, šta i kako valja raditi s mlinom; starac mu pokaza, a siromašak mu na tome lijepo zahvali, pa se uputi kući što je mogao brže, no kako god zapeo, nije mogao doma prije ponoći.

— Gdje si toliko izbivao, za ime božje? — dočeka ga žena kad je čovjek o ponoći kući stigao. — Uzalud sam te čekala iz sata u sat, nema, eto, ni dvije trijeske da ih ukrstim ispod lonca s božićnom kašom!

— Nisam mogao prije, valjalo mi svidjeti neki posao — objasni joj čovjek — a bijaše mi dobrano daleko ići. No sad stani pa gledaj!

Kad to reče, stavi mlin na sto te zatraži da mu sprava najprije namelje svjetlosti, pak stolnjak, zatim jestvina i piva, i svega drugog bez čega nema prave časti o Badnjoj večeri; a mlin sve mlio što je čovjek tražio.

Žena se zapanjila od čuda, krstila se i lijevom i desnom, pa zaintačila da joj čovjek kaže odakle mu taj čudesni mlin. No čovjek nikako da pristane, nije htio kazivati.

— Svjedno je, ženo, odakle mi — uzvraćao čovjek; — vidiš eto, mlin je dobar, a voda, što ga tjera, ne ledi se.

I čovjek nabrajao, a mlin mlio jela i pila i svakoga božjeg dara preko cijelog Božića, pa trećega dana čovjek pozva prijatelje na gozbu.

Kad je bogati brat vidio šta je svašta u siromaška pripremljeno i gostima izneseno, ražesti se, zapljusnu ga i bijes i zavist.

— Još na Badnji dan — kaza bogataš ostalim gostima — bijaše mi brat takav siromah, te je od mene tražio da mu štogod dadem, a sad eto odjednom priređuje gozbu, kao da je kakav grof ili kralj.

A onda će, obraćajući se svome dojako siromašnome bratu:

— Gdje si se pri vragu dokopao svega tog bogatstva?

— Za vratima — odgovori vlasnik mlina, jer nije mario da i o čemu kome račun polaže.

No uveče, kad je malo nalio glavu, nije više krio, nego iznese šta je posrijedi, izađe s mlinom na vidjelo.

— Eto, tu je izvor moga bogatstva, od njega mi svako blago! — reče, pokazujući mlin, te uze naređivati da mu se izmelje sad ovo, sad ono.

Kad je bogat vidio to čudo, navro on i navalio da mu brat proda mlin, pa se poslije mnogog natezanja na kraju pogodiše za trista talira, ali da mlin do sjenòkosa ostane u koga je i dosad bio. »Bude li do tad u mene, mogu sebi namljeti jelo za mnoge godine«, mišljaše dosadašnji vlasnik.

— Dakako da se do sjenòkosa nije na mlinu rđa uhvatila, jer se mljelo bez prestanka, pa kad je došlo određeno vrijeme, brat bratu predade kupovinu. No dojakošnji vlasnik nije uputio novoga šta će i kako valja s mlinom činiti.

Uveče bogati brat odnese mlin kući, a ujutro kaza ženi da ide u polje i da za koscima kùpî sijeno, a on će

međuto ručak spremiti. Prije nego što će dan preploviti, stavi čovjek mlin na kuhinjski sto i zapovjedi:

— Melji ribe i juhe, a namelji pobrzo i podobro!

A mlinac otpaoči, poče mljeti ribe i juhe te namelje toliko da se najprije napuniše sve zdjele i lonci, a onda se preplavi sva kuhinja. Čovjek se uzvrtio oko mlina, okretao ga tamo i amo ne bi li kako zaustavio tu pustu meljavu, ali vražja sprava nikako da stane, nego domala namljela toliko juhe da se čovjek gotovo udušio. Otvorio on vrata od sobe, no ne potraja dugo te se i soba napuni, a čovjek jedva stiže da se uhvati za kvaku na vratima usred one poplave od čorbe. Otvorio kućna vrata da van umakne, a kako ih otvori, juha za njim, te preplavi dvorište i poteče poljem.

Žena međuto kùpila sijeno, ali kako se oteglo, učini joj se da je muž nekako okasnio s pozivom na ručak.

— Kad nas muž ne zove, mi ćemo i sami kući — reče žena koscima; — sve mi se čini, ne može on s juhom na kraj, pa treba da mu pomognemo.

I pođoše kući. Kako izbiše iza brijega, ugledaše kako se prema njima valja juha s ribom i hljebom, sve jedno preko drugoga, a pred grdnim valom čovjek juri kako ga noge nose.

— Dao bog, da je u svakoga od vas stotinu trbuha! — povika čovjek. — Ali pazite da se u juhi ne udušite!

Govoreći to projuri mimo njih kao da ga đavo goni, pa ravno bratovoj kući. Sav zasopljen zamoli brata, da uzme nazad mlin, ako za boga zna, i da ga odmah nosi.

— Tà sve će selo propasti u ribi i juhi bude li mlin još imalo mlio! — u strahu će bogataš.

No siromah ne htjede po mlin, dok mu bogataš ne isplati još trista talira. Ovome ne preosta drugo, već novac nasrijedu.

Sad je siromah imao i novac i mlin pa je uskoro sagradio kuću, još ljepšu nego što je u brata; mlinom je namlio toliko zlata da je samim zlatnim pločama pokrio kuću koja mu je stajala odmah na obali, pa se blistala da se vidjelo sa debelog mora. Ko bi god onuda morem plovio, navratio bi novom bogatašu u zlatnu kuću da se divi krasotama i da vidi čudesni mlin o kojemu se glas

pronio nadaleko i široko, tako da ne bijaše nikoga tko o njemu nije čuo.

Jednom onuda plovio neki brodar pa navratio da vidi mlin. Kad ga vidje, upita vlasnika može li mlin i so mljeti.

— Dakako da može! — odgovori vlasnik.

Kad to ču, brodar navali da mu čovjek proda mlin, pa koštao koliko mu drago. »Budem li imao taj mlin«, kazivao brodar u sebi, »ne će mi više trebati da tako daleko po so plovim i da je brodom prevozim.«

Spočetka čovjek ni da čuje o prodaji, ali ga je brodar toliko saljetao i tako ga usrdno molio da mu ga on naposljetku dade, a dobi za nj mnoge i mnoge hiljade talira.

Kad je brodar došao do mlina, ne htjede dulje ondje ostati, jer se bojao da bi se vlasnik mogao predomisliti; stoga je požurio da otplovi, a u žurbi zaboravio upitati šta će i kako valja s mlinom činiti. Kad se dobrano otisnuo i već plovio debelim morem, dohvati brodar neobičnu spravu.

— Melji soli, ali zapni svojski! — zapovjedi brodar.

A mlinac okrenu mljeti da je sve pucalo i praskalo. Kad se brod napunio solju, htjede brodar zaustaviti meljavu, ali što god poduzeo, mlin nikako da stane, gomila soli bivala je sve veća i veća, i naposljetku ode brod na dno.

I sad je mlin na dnu morskom te melje i dandanas a to je uzrok što je morska voda slana.

DJEVOJKA NA STAKLENOM BRDU

Bio nekad neki čovjek koji je imao livadu u pobrdalju, a na toj mu livadi stajao sjenik u koji bi spremao sijeno. Za posljednjih mu godina sjenik bio prilično prazan, jer bi redovito za Ivanjske noći, u doba kad je trava najljepša i najbujnija, livada sasvim ogoljela, baš kao da je kakvo stado preko noći travu popaslo i pogazilo. Tako bilo jedne godine, tako druge, pa se čovjek ražestio te sinovima — imaše ih on trojicu — rekao da jedan od njih mora dogodine na Ivanjsku noć noćiti u sjeniku i paziti: ne smije se dogoditi da mu i treći put livada ogoli.

I tako najstariji sin pođe da čuva livadu; kaza kako neće nikome dati u travu ma pošli na nju bilo ljudi, bilo životinje, bilo pak, đavo glavom. Kad je bilo k večeru, ode on u sjenik te ondje leže da spava, a kad se zanoćilo, nadiže se takva buka i takav tresak nastade da su zidovi pucali i krov se lomio. Momka spopade strah, te on strugnu glavom bez obzira, pojuri što su ga noge nosile — a livada i te noći ogolje, kao što je ogoljela i minulih godina.

Dogodine uoči Ivanjdana, čovjek reče kako ne smije biti da iz godine u godinu ostaju bez sijena: jednome između sinova valja onamo, a taj mora dobro paziti. Sad je bio red na srednjemu da ide u sjenik i da ondje prenoći, te on i krenu, a kad stiže, leže da spava kao što mu je i brat lani spavao. Kad se dobro unoćalo, nastade buka i trešnja, još strašnija negoli za prošle Ivanjske noći. Kad je momak to začuo, sav premrije od straha pa uteče da ga ni hrt ne bi stigao.

Prohujala godina, došao red na najmlađega da ide livadu čuvati. Kad se spremio da krene, starija dvojica udariše u smijeh i ruganje.

— Baš se našao pravi da livadu čuva! — rugala se braća. — Zar ti, koji ne znaš drugo doli se na ognjištu grijati i po pepelu čeprkati!

No najmlađi nije mario za njihovo brbljanje, nego kad se usutonilo, on pravo na livadu. Ležao je u sjeniku, a u neko doba noći okrenu buka i tresak da bijaše strahota. »Kad nije štogod gore, lako ću s time«, pomisli momak. No malo kasnije nastade lomljava i zemlja se poče tresti tako da su slamke letjele na sve strane. »Kad nije štogod gore, lako ću s time«, opet će momak za sebe. Odmah potom eto i treće tutnjave i zemljotresa, te momak pomisli da će se zidovi razletjeti i krov slomiti. A kad i to minu, nastade takva tišina da se ni šušanj nije čuo. »Hoće li i opet?« pomisli momak; ali ništa ne bijaše, tišina svuda, ni s koje strane nikakva šuma.

Pošto je još malo tako ležao, učini mu se odjednom kao da vani konj pase, i to tik ispred vrata. Prišulja se momak, a kad proviri kroz pukotinu, imade šta i vidjeti: pred vratima stoji konj i travu pase, a tako lijep i velik da takvog još nije vidio; na konju i sedlo i uzda, i još potpuna oprema za jednog viteza, sva od bakra i tako svijetla da samo blista.

»Ah! Ti nam, dakle uvijek travu popaseš!« reče momak u sebi. »Ali ću ti ja već zabraniti.« I brže-bolje dohvati svoje ognjilo pa ga baci na konja tako da se životinja nije mogla ni s mjesta maknuti; bijaše konj tako miran da je momak mogao s njime što je htio. Momak se vinu u sedlo i odjaha da negdje konja smjesti. Gdje je odjahao i gdje je konja smjestio — to niko ne zna osim njega.

Kad se najmlađi sin vratio kući, braća mu opet udariše u smijeh te ga upitaše kako je bilo.

— Zacijelo nisi dugo ležao u sjeniku, a ko zna jesi li ikako bio na livadi — dočekaše ga starija dvojica.

— Ležao sam u sjeniku sve dok se sunce nije rodilo, ali niti što čuh niti što vidjeh — odgovori momak; — ne znam čega se bijaste onoliko prepali.

— Čekaj malo: odmah ćemo vidjeti kako si livadu čuvao — uzvratiše braća.

I odoše na livadu, a kad tamo, teško im rođenim očima vjerovati: trava baš kakva je i bila, visoka i gusta kô i sinoć.

Kad i opet bilo uoči Ivanjdana sve pošlo po starom: starija se dva brata nisu usuđivala da idu u sjenik da livadu čuvaju, a najmlađi htio i smio. I ovaj put se sve zbilo kô i minule Ivanjske noći: ponajprije strašna buka i potresanje, zatim drugi pa i treći put, a sve tri tréšnje bile kudikamo jače negoli prošle godine. Nato iznenada sve utihnulo, te se momku učinilo kao da konj pase pred vratima. I opet se on prišuljao, provirio kroza šipilo, i gle, — vani opet, odmah kraj zida, stajao konj i travu posao, no taj bio još veći i ljepši negoli prijašnji, a na njem i sedlo i uzda, i po vrhu potpuna oprema za jednog viteza, sva od srebra, i tako divna da je takve još niko nije vidio.

»Aha! Ti si nam noćas htio travu popasti!« pomisli momak. »Ali ću te ja već spriječiti!« I brže-bolje posegnu za svojim ognjilom te ga baci konju na grivu, pa je životinja stajala krotka kao ovca. Momak se vinu u sedlo pa s konjem onamo gdje i s prvim, a potom se vrati kući.

— Danas je zacijelo ljepota na livadi! — podrugljivo ga dočekaše braća.

— Dakako! — uzvrati im najmlađi.

I opet braća odoše da pogledaju, pa kad onamo, a to trava visoka i gusta kô i prije, milina je vidjeti. No nisu stoga braća postala ljubeznija s najmlađim — baš nimalo.

Izminula godina, Ivanje i opet bilo na pragu, valjalo livadu čuvati, no nijedan se od starije braće nije usudio u sjenik da ondje spava, a najmlađi smio: starija se dvojica kočila od straha pri pomisli na noć što su je ondje zanoćili, noć, koju nikad više neće zaboraviti.

Dogodilo se što i za dviju prošlih Ivanjskih noći: zaredale tri lomljave i tréšnje, sve jedna gora od druge tako da je za posljednje momak bio bacan od zida do zida. I onda iznenada mir, grobna tišina. Pošto je još malo ležao, začu izvana nekakvo griskanje, pa i opet poviri kroz pukotinu na vratima, kadli vani krupan konj, još veći i ljepši negoli prijašnja dva; i na njem sedlo i uzda, a po vrhu potpuna oprema, sva od suhog zlata.

»Aha! Ti si nam noćas naumio travu popasti!« pomisli momak. »Ali nećeš, ne, jer ću te spriječiti!« I u tome uze svoje ognjilo pa ga baci na konja, a ovaj osta kao da je ondje prikovan, tako da je momak mogao s njime što ga volja. Nije momak časa časio, već odmah pojaha konja pa s njime onamo, gdjeno je i ona dva ostavio. Pošto je to obavio vrati se kući.

Braća mu, kad se vratio, i treći put udarila u ruganje. Priklopiše kako je zacijelo »dobro čuvao livadu«, kad je eto takav de se čini da još nije drijem iz očiju istresao. I još mu prišiše koješta na tu priliku. No najmlađi nije mario za njihovo brbljanje, samo im kaza da pođu na livadu. Odoše oni da pogledaju, i gle! — trava visoka i bujna, kô i sinoć što bijaše.

Kralj one zemlje imao kćer pa po svoj kraljevini objavio da će je udati samo za onoga koji se uspne na stakleno brdo, podno kojega bijahu kraljevski dvori. Stakleno brdo bilo visoko, a uglačano poput leda. Brdu na vrhuncu sjedila bi kraljevna a tri joj zlatne jabuke na krilu ležale; ko bi se uspeo na stakleno brdo i kraljevni uzeo tri jabuke iz krila njega bi zapala kraljevna i polovina kraljevine — tako je objavio kralj po svim županama u svojoj zemlji i po mnogim kraljevinama u tuđini.

Kraljevna bila neobično lijepa, te bi se svaki ko bi je vidio, odmah u nju zagledao, htio ili ne htio. I tako svima kraljevićima i vitezovima, dakako, bila želja da ih zapadne kraljevska kći i pola kraljevine po vrhu, pa se oni sjatili sa svih strana svijeta toliki i u tako krasnoj opremi da se sve na njima sjalo, a takvi im opet bili konji, da su samo poigravali. Ne bijaše nijednoga među kraljevićima i vitezovima koji nije pomislio da bi njemu imala pripasti kraljevska kći i polovina kraljevine.

Kad je svanuo dan kojega je kralj odredio, natislo se podno brda toliko kraljevića i vitezova da je sve vrvjelo od njih; bilo ondje i drugog svijeta, jer svako ko je samo mogao hodati i puzati hotijaše onamo da vidi koga će zapasti kraljevska kći.

I dva brata, koja su uhvatili maglu, kadno im valjade livadu čuvati, naumili onamo ali najmlađega ne htjeli sa sobom povesti. Budu li, rekoše, poveli takvo čudovište,

ružno i prljavo kao što je on, koji samo sjedi uz ognjište i po pepelu čeprka, svijet će im se smijati i rugati.

— Meni je i samu dobro, ostaću kod kuće — uzvrati im najmlađi.

Kad dovjica braće stigoše podno brda, kraljevići i vitezovi već počeli da se penju uza stakleno brdo, te su se konji pod njima pjenili, ali sve zalud: tek što bi konj stao kopitom na brdo, već bi natrag kliznuo, tako da ne bijaše ni jednoga jedinog koji bi se uspeo barem za lakat-dva. A nije bilo ni čudo, jer brdo bijaše glatko poput ogledala, a uspravno se dizalo gotovo kao zid.

Svi koji bijahu pošli da sreću okušaju, hotijahu da ih zapadne kraljevska kći i da steknu polovinu kraljevine, pa su jahali i natjerivali konje, ali su uvijek klizali natrag, zalud im bio sav trud i muka. Naposljetku se svi konji toliko umorili da više nisu mogli s mjesta, znoj ih oblijevao i curkom sa njih tekao, a pjena im se s usta kidala. I tako kraljevići i vitezovi moradoše od nakane odustati.

Kralj upravo naumio objaviti kako će se sutra iznova početi jahanje uza stakleno brdo ne bi li koga ipak sreća poslužila, kad li u taj čas banu vitez na tako krasnom konju, kakva nikad nisu vidjeli, a u opremi od bakra, tako sjajnoj da se čovjek mogao u njoj ogledati.

Kraljevići i vitezovi doviknuše neznancu da se ne muči i ne pokušava da se uz brdo penje jer i onako neće uspjeti. A on, kao da ne čuje, pojaha ravno na stakleno brdo pa tako i dalje, baš kao da brdo i nije od stakla; uspe se poprilično — bijaše prevalio dobru trećinu — a onda okrenu konja pa natrag niz brdo.

Kraljevni se činilo da još nije vidjela tako lijepa viteza, te će u sebi: »Da samo hoće ovamo!« No kad vidje da je okrenuo konja, ona brže-bolje jednu zlatnu jabuku za njim, a jabuka mu se skotrlja u čizmu. Kad se vitez tuđinac opet našao podno brda, podbode konja pa odjuri svojim putem, i to tako brzo da niko nije ni vidio ni znao šta je s njim bilo.

Uvečer su svi kraljevići i vitezovi morali pred kralja da bi onaj što se onoliko uspeo uza stakleno brdo mogao pokazati zlatnu jabuku koju mu je kraljevna dobacila.

No nijedan među njima ne imade šta pokazati; izlazili pred kralja jedan za drugim, ali ni u kojega ne bijaše zlatne jabuke.

Kad su braća stigla kući, uzeli oni najmlađemu nadugo i naširoko raspredati o tome kako je bilo s onim penjanjem na stakleno brdo. Pričali mu kako najpre ni jedan između sviju nije mogao ni koraka uz brdo, a onda došao nekakav neznani vitez u opremi od bakra, tako svijetloj da se sve za njim sjalo.

— Taj je znao jahati! — rekoše braća. — Prešao je trećinu staklenog brda, a mogao je i na vrh da je samo htio; onda okrenu konja pa nazad jer je za cijelo mislio: dosta za ovaj put.

— Eh, što bih ga htio vidjeti! — protisnu najmlađi, a sjedio je kraj ognjišta i čeprkao po pepelu, kako mu već bijaše u navadi.

— Zar ti? — prezirno će braća. — Baš si takav da bi mogao među veliku gospodu! Sjedi gdje i sjediš, nesrećo.

Sutradan braća opet odoše pod stakleno brdo; najmlađi ih molio da ga povedu sa sobom da i on vidi, ali oni ni čuti o tome: previše je, rekoše, ružan, ne smije on među svijet.

— Meni je i samu dobro, ostaću kod kuće — dočeka najmlađi.

Kad su braća stigla podno staklenog brda, kraljevići i vitezovi baš bijahu počeli da se penju, a jesu bogme šibali konje. Ali im koristi ne bijaše: natjerivali konje pa se natrag klizali; upravo kô i prošli put. Ni jedan se između sviju nije uspeo ni za lakat uz brdo. Pošto im se konji izmoriše da se ne mogahu više ni maknuti, moradoše kraljevići i vitezovi odustati od nakane.

Kralj naumio objaviti kako će se sutradan pothvat ponoviti posljednji put ne bi li možda ipak koga sreća poslužila, no prisjeti se viteza neznanca u opremi od bakra, te odluči da još malo pričeka neće li opet doći. Ali viteza u bakarnom oklopu ne bijaše, nego se pojavi drugi, na konju koji je bio kudikamo ljepši, a u opremi od srebra, tako sjajnoj da se nadaleko blistala.

Kad se vitez pojavi, drugi mu doviknuše da se ne muči i ne penje uza stakleno brdo, jer je i onako uzaludno. Ali on, kao da i ne čuje, okrenu konja ravno na stakleno brdo, pa pojaha gore i odmače još više negoli vitez u oklopu od bakra. Pošto je prešao dvije trećine, okrenu konja pa opet dolje. Još se više svidio kraljevskoj kćeri, te ona još većma poželje da on gore dođe. No kad vidje da je okrenuo konja, baci za njim drugu jabuku, a jabuka mu se skotrlja u čizmu. Kad se vitez našao podno brda, obode konja pa odjaha tako brzo da niko nije mogao vidjeti gdje je nestao.

Uveče se svima valjalo pred kralja i kraljevnu da pokaže jabuku ko je ima, pa zaredali jedan za drugim, ali zlatne jabuke ni u kojeg.

Braća opet stigla kući, te se raspričali kako je bilo i kako niko između sviju nije mogao uz stakleno brdo.

— A onda — rekoše starija dvojica — iznenada došao nekakav vitez s opremom od srebra, i da vidiš što je jahao! Prešao više od dvije trećine pa onda okrenuo natrag. A jest momak od oka! Njemu je kraljevna bacila drugu jabuku.

— Eh, što bih ga htio vidjeti! — uzdahnu najmlađi.

— Nije on pepeo po kojem čeprkaš, ti nakazo! — odbrusiše mu starija dvojica.

I trećeg dana bilo isto onako: najmlađi molio da ga braća sa sobom povedu, ali oni ni da čuju o tome. Kad su stigli pod brijeg, niko da se gore uspne, baš ni lakat-dva. Svi su sad čekali viteza s opremom od srebra, ali njega niotkuda. Najposlije eto ti nekakva viteza neznanca s opremom od zlata koja se sija na sve strane; dojaha na tako krasnu konju, kakva još niko nije vidio. Koliko se zadiviše, kraljevići i vitezovi ne stigoše da mu doviknu da se ne muči i ne pokušava uza stakleno brdo, kad su se sabrali od pustog udivljenja, on već natjerao konja uz brdo i odmakao, baš kao da poljem jezdi. Tako se brzo uspeo, te kraljevska kći ne imade kada zaželjeti da vitez gore dođe. Kako izbi na vrh, uze treću zlatnu jabuku kraljevni s krila, okrenu konja pa opet niz brdo — i nesta, kao da je u zemlju propao.

Kad su braća stigla kući, opet udri pričaj sve po redu, a najposlije ispričaše ono o vitezu s opremom od zlata.

— Ono ti je junak! — napomenuše braća. — Onakva jahača nećeš na svem svijetu naći!

— Eh, što bih ga htio vidjeti! — uzdahnu najmlađi.

— Misliš da je to ugljen i pepeo po kojem si naučio čeprkati! — odbrusiše mu braća. — Nije to za te, prljavče!

Sutradan valjalo svima kraljevićima i vitezovima pred kralja i kraljevnu (one večeri, sve mi se čini, bijaše već kasno), valjalo je onamo da pokaže zlatnu jabuku, ako je ko ima. Redali se oni jedan za drugim, najprije kraljevići pa onda vitezovi, ali zlatne jabuke ni u koga.

— U nekoga mora biti — kaza kralj; — tâ svi smo vidjeli da se jedan uspeo pa kraljevni uzeo jabuku s krila.

I zapovjedi da mu svi podanici imaju doći na dvore da pokaže zlatnu jabuku ko je ima. I dolazili jedan za drugim, ali zlatne jabuke ni u koga. Konačno došla i dva brata — oni bijahu posljednji. Kad ni oni ne mogoše jabuke pokazati, kralj upita neće li još kogod biti u njegovoj kraljevini.

— Jest, u nas je još jedan brat kod kuće — kazaše dvojica starijih — ali on posigurno nema zlatne jabuke, nikad se od pepela nije micao.

— Svejedno! — otsiječe kralj. — Kad su svi bili na dvorima, može i on doći!

I najmlađemu tako valjade na kraljevske dvore. Kako onamo stiže, kralj ga upita:

— Imaš li ti zlatnu jabuku?

— Imam — odgovori momak: — evo jedne, evo druge, evo treće.

I u tim riječima izvadi iz džepa sve tri jabuke jednu za drugom, a onda sa sebe zbaci dronjavo ruho te se pojavi u svome zlatnom oklopu, da je sve zasjalo.

— Ti ćeš dobiti moju kćer i polovinu kraljevine — reče kralj — jer si i jedno i drugo pošteno zaslužio.

Potom se održala svadba, te najmlađi brat dobio i kraljevnu i polovinu kraljevine. Na svadbi bilo radosti i veselja, jer su u slavlju svi mogli sudjelovati, ako se i nisu popeli na stakleno brdo, pa ako već nisu slavlje proslavili, onda ga valjda još i danas slave.

DIV KOJI SVOJE SRCE NE NOSI UZA SE

Bio nekoć kralj koji je imao sedam sinova, a toliko ih volio da nikad nije htio bez ijednog ostati: uvijek je jedan između njih morao uza nj biti. Kad su sinovi poodrasli, šestorici valjade uzeti put pod noge da idu u prošnju; najmlađeg je otac htio zadržati kod kuće, a šestorica koji su išli u prošnju, imađahu i za najmlađega djevojku dovesti. Onoj šestorici dade kralj najljepše ruho koje se ikad vidjelo, ruho koje se nadaleko sjalo, i svakome dade konja, koji je stajao mnogo stotina talira. I tako sinovi krenuše.

Pošto su pohodili mnoge kraljevske dvore i vidjeli mnoge kraljevne, stigoše naposljetku nekome kralju koji imađaše šest kćeri. Tako lijepih kraljevna još nisu vidjeli i stoga svaki zaprosi jednu između njih, a kad je svaki svoju isprosio, zaputiše se kući. Sasvim smetnuše s uma da im je valjalo povesti i kraljevnu za najmlađega koji je ostao kod kuće — toliko se bijahu zanijeli svojim odabranicama.

Kad su već dobrano popoišli i prevalili priličnu udaljenost na putu kući, naiđoše pokraj neke strme stijene koja bijaše stan nekog diva. Kako naiđoše, pojavi se div koji ih opazi te ih sve pretvori u kamen, sve odreda, kako kraljeviće, tako i kraljevne.

Kralj je čekao i čekao šestoricu svojih sinova, ali koliko god on čekao, njih ne bijaše. Kralj se silno ucvilje te kaza da mu više nikad nema radosti.

— Da mi nije tebe — reče najmlađemu — ne bi me više na životu bilo: toliko sam eto ojađen što sam tvoju braću izgubio.

— Ja sam već pomišljao na to da te zamolim za dopuštenje da odem i braću pronađen — uzvrati mjezimac.

— To ti nikako ne mogu dopustiti — dočeka otac; — tà onda bi mi se i ti izgubio!

No najmlađi sin navali da pošto-poto ide, i toliko je molio da ocu naposljetku ne preosta drugo nego da ga pusti. Sada je kralj imao samo još jednoga konja, stara i jadna, da ga sinu dade jer su šestorica kraljevića i njihova pratnja odveli sve druge konje koje je imao. No sin mjezimac se nije za to brinuo, već pojaha matoro kljuse pa će kralju na polasku:

— Zbogom, oče! Ja ću se posigurno vratiti, a možda ću dovesti šestoricu svoje braće.

To reče pa odjaha.

Neko je vrijeme tako jahao, a onda se namjeri na gavrana koji je ležao na cesti i mlatarao krilima, ali se nije mogao ni s mjesta maknuti koliko bijaše izgladnio.

— Daj mi, prijatelju, da štogod pojedem pa ću ti pomoći kad te najveća nevolja snađe! — progovori mu gavran.

— Nemam mnogo jela, a niti mi se ti činiš da bi mi mogao mnogo pomoći — uzvrati mu kraljević; — no nešto ti mogu dati, jer vidim da ti je potrebno.

I u tim riječima dade gavranu nešto od jela kojeg je sa sobom nosio.

Pošto je opet malo odjahao, naiđe na potok: ondje je ležao povelik losos koji je došao na suho, praćakao se i praćakao, ali više nije mogao nazad u vodu.

— Pomozi mi, prijatelju, opet u vodu — zamoli losos kraljevića — pa ću i ja tebi pomoći u najvećoj tvojoj nevolji.

— Od slabe bi mi koristi bila tvoja pomoć — uzvrati mu kraljević — ali bi grehota bila da tu moraš ostati i uginuti.

To kaza pa ribu gurnu u vodu.

Sad je kraljević podugo jahao pa onda susreo vuka; bio taj tako izgladnio da se jedva vukao cestom.

— Daj mi, prijatelju svoga konja da ga pojedem — prozbori vuk; — tako sam gladan, da mi sve odzvanja u želucu: tà dvije godine nisam ništa jeo.

— Ne — odgovori kraljević — to ne mogu. Ponajprije se namerih na gavrana pa mu moradoh dati svoju

hranu; zatim naiđoh na lososa pa mu moradoh pomoći natrag u vodu; a ti bi sada moga konja. To bogme ne može ta na čemu ću onda jahati?

— Nije druge, prijatelju, već mi moraš pomoći — proslijedi vuk. — Možeš na meni jahati, a osim toga priskočiću ti u pomoć u najvećoj tvojoj nevolji.

— Pomoć koju bi mi ti pružio ne mislim da je baš golema, ali konja možeš uzeti kad te tolika nevolja pritisla — kaza kraljević vuku.

Pošto je vuk požderao konja, kraljević uze uzde pa zauzda vuka, osedla ga i pritegnu potprug, a vuk se, smazavši konja, tako opasao snagom da je s kraljevićem pojurio kao da ga vihor nosi: nikad još kraljević nije tako brzo jahao.

— Još nam malo valja odmaknuti, pa ću ti pokazati dvore na kojima živi div — reče vuk, i doista, nakon malo vremena, stigoše onamo.

— Eto, tu je stan divov — objasni vuk kraljeviću. — Tu ti je sve šestoro braće koje je div pretvorio u kamenje, a ono je šest njihovih odabranica. Gore su, eno vrata, valja ti ući.

— Ne, ne usuđujem se — izusti kraljević; — tâ div bi mi život uzeo!

— Ni govora! — dočeka vuk. — Unutra ćeš kad uđeš naći kraljevnu, a ona će te već svjetovati šta ti valja učiniti da divu glavu skineš sa ramena. Drži se samo onog što ti ona kaže.

Kraljević napokon uđe, ali sav u strahu. Kad je ušao, diva ne bijaše na dvorima. U jednoj između dvorana nađe kraljevnu, baš kako je vuk rekao; bila ona takva ljepojka, kakve kraljević još nikad nije vidio.

— Tâ kako si ovamo pogodio, bog bio s tobom! — javi se kraljevna kad je ugledala kraljevića. — Ovdje te sigurna smrt čeka. Divu, koji ovdje boravi, ne može niko glave doći jer on svoje srce ne nosi uza se.

— Kad sam već ovdje, valja da i pokušam — odgovori kraljević. — Treba mi gledati da oslobodim šestoro svoje braće, koji vani stoje u stijene pretvoreni, a i tebe bih htio izbaviti.

— Kad si tako čvrsto naumio, valja nam vidjeti ima li kakva načina — uzvrati kraljevna. — Sad ćeš puznuti ovamo pod postelju i dobro paziti šta s divom razgovaram. A valja ti se vraški pritajiti.

Kraljević puzne pod postelju, i tek što se ondje skrio, eto ti već i diva na vrata.

— Tu se ćuti vonj ljudskoga mesa! — povika div.

— Tako je — kaza kraljevna, — ovuda je proletjela vrana s ljudskom kosti, pa ju je kroz dimnjak ovamo spustila. Ja sam kost odmah izbacila, ali se miris ne zatire tako brzo.

Div o tome nije više govorio. Kad bilo uveče, legoše u postelju, a pošto su neko vrijeme ležali, kraljevna će divu:

— Nešto bih te rado upitala, kad bih samo smjela.

— Što bi to moglo biti? — priupita div.

— Rada bih znati gdje držiš srce, kad ga nemaš uza se — preuze kraljevna.

— Ne treba da o tome vodiš brigu; uostalom, eno ga pod pragom — odgovori div.

»Aha, gledaću da ga pronađem«, pomisli kraljević pod posteljom.

Sutradan je div rano ustao i otišao u šumu, a tek što je on zamakao, kraljević i kraljevna prionuše da pod pragom traže njegovo srce; i ma koliko kopali i tražili, ne mogahu ništa naći.

— Sva je zgoda da nas je div ovaj put za nos povukao — reći će kraljevna; — valja nam još jednom pokušati.

Nato kraljevna nabra najljepšeg cvijeća kojeg je mogla naći, pa ga posu po pragu koji bijaše opet u red dovela; a kad bijaše doba kad se div po običaju kući vraćao, kraljević opet puzne pod postelju. Tek što se ondje skrio, eto ti već i diva.

— Hej, hej, tu vonja po ljudskome mesu! — podviknu div.

— Tako je — pritvrdi kraljevna. — Ovuda je proletjela vrana s ljudskom kosti u kljunu, pa ju je kroz dimnjak ovamo spustila. Ja sam kost odmah bacila van, ali je eto vonj ostao.

Div ušutje, i o tome više nije govorio. No, nakon nekog vremena upita ko je to po pragu cveće razasuo.

— Ja sam ga razasula — odgovori kraljevna.

— Šta ima to da znači? — opet će div.

— Ah, ja te toliko volim — objasni mu kraljevna — te sam morala tako kad znam da je ondje tvoje srce.

— Ah, tako — dočeka div; — uostalom, nije mi srce ondje.

Kad su uveče legli kraljevna ga opet upita gdje mu je srce; ta ona ga tako voli, te mora znati.

— Eno ga u ormaru kraj zida — kaza joj div.

»Aha«, pomisliše kraljević i kraljevna; »valja nam gledati da ga nađemo.«

I drugog je jutra div poranio i otišao u šumu. A tek što je zamakao, kraljević i kraljevna usmjeriše prema ormaru da srce traže. No koliko god su tražili, ne mogahu ga naći, uzalud im bješe trud i muka.

— Da, da, valja nam još jednom pokušati — kaza kraljevna.

I okiti ormar vijencima i cvijećem, a kad je bilo k večeru, kraljević se zavuče pod postelju. Uto izbi i div na vrata.

— Pa tu opet vonja po ljudskome mesu! — zagrmje div.

— Upravo je maločas ovuda proletjela vrana noseći ljudsku kost u kljunu, pa ju je kroz dimnjak ovamo spustila — dočeka kraljevna. — Ja sam je odmah izbacila, ali eto još vonja.

Kad je to čuo, div nije više o tom govorio. Malo poslije opazi kako je ormar okićen vijencima i cvijećem, pa upita odakle to.

— Ja sam ga okitila — objasni kraljevna.

— A šta ima ta glupost da znači? — priupita div.

— Ah, ja te toliko volim da sam morala tako kad znam da ti je srce ondje — odgovori kraljevna.

— Zar si tako luda da u to vjeruješ? — otsječe div.

— Pa moram vjerovati, kad mi ti to kažeš — uzvrati kraljevna.

— Baš si luda — preuze div. — Onamo, gdje je moje srce, ti nećeš nikada stići.

— A ja bih se tako radovala kad bih znala gdje je! — opet će kraljevna.

Divu ne bijaše više ni kud ni kamo, već na srijedu s istinom. I naposljetku kaza:

— Daleko, daleko odavde nalazi se voda i u njoj otok; na otoku je crkva, a u crkvi studenac; u studencu patka pliva, u patki je jaje, a u jajetu moje srce.

Rano ujutro, dok se još nije ni razdanilo, div se opet zaputi u šumu.

»I meni valja krenuti«, reći će kraljević; »da mi je samo put pogoditi!«

Kraljević se oprosti s kraljevnom, a kad je izišao dvorima na vrata, ondje stajaše vuk koji ga je čekao. Kraljević mu pripovjedi šta je bilo na dvorima, te kaza kako će sada onome studencu u crkvi ako samo put pogodi. Vuk ga pozva da uzjaše, a za put da ne brine jer će ga on već naći. Kraljević uzjaha, a vuk poteče da im je sve zujalo kraj ušiju, pojuri preko stijena i šuma, preko brda i dolina.

Pošto su tako putovali mnoge i mnoge dane, naposljetku stignu do vode. Kraljević nije znao kako bi prijeko, ali mu vuk rekne da se ništa ne boji, te zapliva s njim prema otoku. Izbiše i pred crkvu, ali je ključ od nje visio visoko gore na tornju, pa Kraljević sprva nije znao kako bi ga skinuo.

— Valja ti dozvati gavrana — svjetova ga vuk, pa Kraljević tako i učini.

Gavran odmah doletje i u letu skide ključ tako da je kraljević mogao u crkvu. Kad je prišao studencu, vidje da je zaista u njem patka, a ta je plivala tamo-amo, baš kako je div rekao. Kraljević je stajao i stajao, vabio patku i vabio, a najposlije je dovabio nakraj pa je zgrabio. No tek što ju je zgrabio i podigao iz vode, patka ispusti jaje u studenac tako da kraljević nije znao kako bi ga se dokopao.

— Valja ti dozvati lososa — svjetova ga vuk.

Kraljević tako i učini, a nato se odmah pojavi losos, te izvadi jaje sa dna. Sada vuk kaza kraljeviću da stisne jaje, a kad ga je ovaj stisnuo, zajauknu div.

— Stisni još jednom! — reče vuk, a kad je kraljević tako učinio, div još više zajauka te poče ponizno moliti da mu život poštede; sve će, veli, učiniti kraljeviću, samo da mu ovaj srce ne raskine.

— Kaži mu — reče vuk — da ti šestoricu braće koje je pretvorio u stijene vrati u ljudski lik, a isto tako i njihove odabranice.

Kraljević posluša vukov savjet, a div odmah šestoricu braće pretvori opet u kraljeviće, a njihove odabranice u kraljevne.

— A sada zdrobi jaje! — viknu vuk, te ga kraljević i zdrobi, a div se nato raspuknu.

Pošto je najmlađi kraljević tako uništio diva, vrati se na svome vuku opet na one dvore: ondje stajahu sva šestorica njegove braće živi i zdravi, i njihove odabranice kraj njih; najmlađi kraljević nato uđe u dvore, povede odande svoju zaručnicu, pa svi zajedno okrenuše kući.

Kad su stigli svojim dvorima, stari se krilj silno obeselio videći kako mu se vraćaju sva sedmorica njegovih sinova, i to svaki sa svojom zaručnicom.

— Ali je između sviju kraljevna ponajljepša zaručnica najmlađeg mi sina — kaza stari kralj. — On treba da sjedi čelo stola.

I tada se dane i dane slavilo veliko slavlje, pa ako ga već nisu proslavili, onda ga još i danas slave.

BIJELI MEDVJED KRALJ VALEMON

U davno doba bio neki kralj koji je imao tri kćeri; dvije bile nadasve zlobne i ružne, a treća lijepa i ljupka kao vedar dan, pa ju je stoga volio i otac i sav svijet.

Jednom ta lijepa kraljevna usnila zlatan vijenac koji bijaše tako krasan da joj se činilo, da bez njega ne može živjeti. A kad ga nije mogla dobiti, snuždila se i stužila, te od puste žalosti gotovo da presvisne. Kad je kralj čuo kako se zbog vijenca rastužila, posla naokolo glasnika s uzorkom kojeg su načinili po kazivanju kraljevne, kojoj se takav vijenac usnio; s tim uzorkom obilazio glasnik sve zlatare u zemlji da pokušaju ne bi li izradili onakav vijenac od zlata. Prionuli zlatari na posao, radili i dan i noć, ali vijenci, koje načiniše, ne bijahu kraljevni po volji, te je jedne bacala, dok druge nije htjela ni pogledati.

Zbilo se tako, da je kraljevna jednom zašla u šumu i ondje vidjela bijelog medvjeda, a u njega isti onaj vijenac o kojem je sanjala: drži medvjed vijenac među šapama pa se s njime igra. Odmah kraljevna htjede da u medvjeda kupi onaj vijenac, ali ga medo nije dao; kaza da nije na prodaju, i ne može ga ona za novac dobiti, nego samo onda ako njemu, bijelom medvjedu, žena postane. Kako kraljevna nije mogla život zamisliti bez onoga vijenca, ona se odluči; svejedno joj je, reče, gdje ide i za koga se udaje, samo kad može do onog vijenca doći. Dogovoriše se da će medvjed do tri dana po nju doći, a taj dan padao je u četvrtak.

Kad je došla na dvore s vijencem u rukama, svi se obradovaše što je kraljevna opet dobre volje i vedra kao prije, a kralj mišljaše kako neće biti teško da se bijelom medvjedu porekne obećanje i da mu se odbije zahtjev.

Trećeg dana imali se svi ratnici sastaviti oko kraljevskih dvora da dočekaju medvjeda. Ali kad se bijeli medvjed pojavio, ne bijaše ratnika koji mu se mogaše suprotstavi jer nikakvo oružje nije moglo medvjedu nauditi. Razbacao medvjed ratnike na sve strane tako da su naokolo ležali u gomilama. Zlo se to činilo kralju pa on poslao svoju najstariju kćer pred dvore, a medvjed je uzeo na svoja leđa pa otišao. Kad su već dobrano odmakli, upitaće je bijeli medvjed:

— Jesi li ikad na mekšem sjedjela? Jesi li ikad jasnije vidjela?

— Mekše mi je bilo u majke na krilu, jasnije sam vidjela na očevim dvorima — odgovori mu kraljevska kći.

— Onda ti nisi prava — otsječe medvjed pa je potjera kući.

Drugog četvrtka eto ti medvjeda opet put kraljevskih dvora, i zbude se ondje isto ono kao i prije nedjelju dana. Izišli ratnici da ga dočekaju, ali ne bijaše tog željeza ni ocala da se njime medvjed rani tako da ovaj raspršri ratnike kao pljevu, a kralju ne preosta drugo, već morade srednju kćer van poslati; kad kći pred dvore, medvjed je uze sebi na leđa pa s njome put pod noge. Pošto su prilično poodmakli, upitaće je medvjed:

— Jesi li kad jasnije vidjela i mekše sjedila?

— Na očevim sam dvorima jasnije vidjela, u majke na krilu mekše sjedila — odgovori kraljevska kći.

— Ni ti nisi prava — dočeka medvjed pa je potjera kući.

Kad i treći četvrtak svanuo, medvjed i opet put preda se pa ravno na kraljevske dvore. Sad se medvjed razmahao jače negoli u oba ona navrata te kralj, da mu ne izginu svi ratnici, posla u ime božje i treću kćer. Iziđe ona pred dvore, a medvjed je sebi na leđa pa s njome u svoju postojbinu. Podugo je išao, a kad bijahu u šumi, upita je kao što je i prve dvije pitao je li ikad na mekšem sjedjela, je li ikad jasnije vidjela.

— Nisam nikad! — odgovori kraljevna.

— E, ti si prava — zadovljno će medvjed.

Naposljetku stigoše na neke dvore koji bijahu tako krasni da bi kraljevski, kad bi se s onima uporedili, bili

samo bijedan i kukavan stan. Tu je kraljevna imala ostati i živjeti po svojoj volji, a jedina joj briga bijaše paziti da se vatra nikad ne ugasi. Obdan bijelog medvjeda nije bilo na dvorima, a obnoć bi u ljudskoj spodobi dolazio kraljevni.

Sve je teklo dobro i lijepo tri cijele godine, za koje se u kraljevne rodilo troje djece, a medvjed ih odnosio kako bi koje na svijet došlo. Kraljevna sve više tugovala, čeznula za roditeljskim domom i molila medvjeda da je pusti roditeljima u pohode.

Medvjed kaza kako se tome ne protivi, ali mu ona mora obećati da će slušati što joj otac bude govorio, a ne ono što će joj mati kroz uši provlačiti. Kraljevna obeća te ode kući.

Kad se kraljevna našla s roditeljima nasamo, pa im pripovijedala gdje i kako živi, mati joj htjede dati svijeću da bi kraljevna mogla vidjeti kakav joj je muž. Ali se otac tome usprotivi:

— Ne smije to činiti, jer će joj to biti na propast, a ne na korist! — kaza kralj.

No kraljevna ipak učini kako je mati govorila, te na polasku uze sa sobom kusatak svijeće. Kad je stigla na svoje dvore, odmah ona, čim je muž zaspao, upali svijeću te uze da ga promatra: bijaše on tako lijep, te joj se činilo da ga se nikad neće dovoljno nagledati. A kako ga je osvjetljavala, kaplja loja pade mu na čelo i on se probudi.

— Šta si to učinila — zaprepašteno će joj on. — Eto si nas oboje unesrećila! Trebalo je svega još mjesec dana da izdržiš, pa bih bio izbavljen: zla me vještica začarala tako da sam obdan u spodobi bijelog medvjeda. A sada je gotovo s nama dvoma, valja mi onamo da se njome ženim.

Ona udari u plač i kuknjavu, ali ne bijaše druge, njemu valjade na put. Naposljetku ga ona zapita smije li s njime. Kaza joj da ne smije, ali kako se on na polasku prometnuo u bijelog medvjeda, ona mu se uhvati za krzno, vrnu se na njegova leđa i tako osta čvrsto se držeći. Medvjed krenu preko brda i dolina, udari kroz grmlje i ševarje tako da joj se sve ruho poderalo, ona se na smrt umorila, otpustila prste te više nije za se znala.

Kad je došla sebi, vidje da se nalazi u golemoj šumi. Pođe dalje kroza šumu i ne znajući kamo udara. Naposljetku izbi pred neku kolibu u kojoj su živjele dvije žene: jedna bijaše starica, a druga mala lijepa djevojčica. Kraljevna ih upita, nisu li možda vidjele Bijelog medvjeda, kralja Valemona.

— Jutros je rano ovuda prošao, ali je tako brzao da ga posigurno nećeš više stići — odgovoriše joj njih dvije.

Djevojčica poskakivala, zveckala i igrala se zlatnim nôžicama, u kojoj bijaše svojstvo da su smagale mnoštvo svilena i kadifena ruha, da je sve naokolo lepršalo kad se nôžicama režuckalo u zraku. Gdje te nôžice bijahu, nisu na ruhu oskudijevali.

»A ta žena, kojoj valja ići tako dalekim i teškim putima, teško će do ruha doći«, kaza u sebi djevojčica; »njoj su moje nôžice za cijelo potrebnije da bi s njima u ruci sebi ruha narezuckala.« Tako pomisli djevojčica te je zamoli smije li joj svoje nôžice pokloniti.

Kraljevna primi dar i pođe dalje kroza šumu kojoj kanda kraja ne bijaše. Sutradan izjutra stiže pred drugu kolibu; i tu živjele dvije dušice — neka starica i s njome djevojčica.

— Dobar dan — pozdravi ih kraljevna. — Niste li slučajno vidjele Bijelog medvjeda, kralja Valemona?

— A jesi li možda ti ona koja ga je imala izbaviti? — upita starica.

— Jest, ja sam — odgovori kraljevna.

— E, on ti je juče ovuda prošao — objasni starica — ali se tako žurio da ga nećeš više stići.

Djevojčica trčala naokolo igrajući se ploskom, u koje bijaše moć da se iz nje izlijevalo što god bi čovjek poželio.

»A ta jadna žena kojoj valja prelaziti tako daleke i teške pute zacijelo će žeđati i podnositi druge nevolje«, kaza djevojčica u sebi; »njoj je ploska svakako potrebnija negoli meni.« Tako pomisli djevojčica te upita polaznicu smije li joj darovati svoju plosku.

Kraljevna primi dar, lijepo na njem zahvali djevojčici pa se opet zaputi kroza šumu, a hodila je još cio dan i cijelu noć. Trećeg jutra eto je opet pred neku kolibu;

i tu živjele dvije ženske glave — starica i s njome djevojčica.

— Dobar dan — pozdravi kraljevna.

— Bog ti pomogao — dočeka starica.

— Niste li slučajno vidjele Bijelog medvjeda, kralja Valemona? — upita kraljevna.

— A nisi li ti možda ona koja ga je imala izbaviti? — priupita starica.

— Jest, ja sam — odgovori kraljevna.

— E, on ti je prekjuče ovuda prošao — objasni starica — ali se tako žurio da ga nikad ne možeš stići.

Djevojčica međutim trčala naokolo igrajući se rupcem u kojega bijaše moć da se pokrivao najljepšim jestvinama kojih ima na svijetu, ako mu se samo reklo: »Rupčiću, deder se prostri svakim božjim darom!« Gdje taj rubac bijaše, nikakva jela nije manjkalo.

»A ta jadna žena kojoj valja ići tako dalekim i teškim putima, zacijelo će biti gladna i podnositi druge nevolje«, reče djevojčica u sebi; »njoj je rubac svakako potrebniji negoli meni«. Tako pomisli djevojčica te upita putnicu bi li joj smjela dati svoj rubac.

Kraljevna primi dar i lijepo na njem zahvali djevojčici pa se i opet zaputi istom tamnom šumom, te je tako išla cio dan i noć. Ujutro stiže podno neke gore koja bijaše strma poput zida, a visoka i dugačka da joj kraja ne možeš sagledati. I tu, podno gore, bila koliba, te kraljevna zaviri unutra, pozdravi i odmah s praga upita:

— Niste li možda vidjeli da je ovuda prošio Bijeli medvjed, kralj Valemon?

— Bog ti pomogao! — dočeka žena iz kolibe i odmah priupita: — A jesi li ti ona koja ga je imala izbaviti?

— Jesam — odgovori kraljevna.

— E, on ti je prije tri dana udario preko ove gore — preuze žena; — ali tuda ne možeš bez krila.

U kolibi sve vrvjelo od sitne dječice, a sva se vješala majci za suknju i jela iskala. Žena nastavi na vatru lonac pun oblutaka. Kraljevna se začudi te upita, šta je to.

— Ah — odgovori žena — toliko smo siromašni da nemamo ni hrane ni ruha, a tako je teško slušati kako

djeca za hranom plaču; i zato eto na vatru stavljam lonac s kamenjem, a djeci kazujem: »Odmah će se krumpiri svariti.« I tako im barem za čas utolim glad te ih umirim.

Kad je to čula, kraljevna odmah rasprostrije onaj rubac te izvuče onu plosku — i začas bijaše jela i pila, možeš već zamisliti, a kad su se djeca do sita najela te bila sretna i zadovoljna, nareza im ruha zlatnim nôžicama.

— E, kad si tako dobra prema meni i mojoj djeci — kaza žena — bila bi sramota i grehota od mene da ne učinimo sve što možemo kako bismo ti pomogli da pređeš preko gore. Muž mi je vrstan kovač. Počini malo, dok se on vrati; kaza ću mu da ti skuje hvataljke za noge i za ruke, pa onda pokušaj da se uspneš.

Kad se kovač vratio, odmah prionu na posao, te ujutro hvataljke bijahu gotove. Kraljevna nije imala kada da se dulje zadržava, nego lijepo zahvali, pribi se uza stijenu te se poče uspinjati. Penjala se cio dan i cijelu noć, pa kad se tako umorila da više ruku nije mogla podignuti, bijaše baš stigla na vrh gore.

Navrh gore bila ravnica s poljima i livadama tako prostranim da nikad nije mogla zamisliti nešto tako golemo i ravno; a odmah u blizini bili dvori puni poslenika svake vrste koji su vrvjeli kao mravi u mravinjaku.

— Šta se tu zbiva? — u čudu će kraljevna.

— To su dvori one vještice koja je začarala Bijelog medvjeda, kralja Valemona, pa je do tri dana svadbeno slavlje: udaje se vještica za nj — odgovoriše poslenici.

Kraljevna ih upita bi li mogla govoriti s vješticom. Kazaše joj da to nikako ne može. Nato kraljevna sjede pod prozor i poče rezuckati zlatnim nôžicama, pa zalepršа svileno i kadifeno ruho svuda naokolo kao što se u mećavi snježne pahuljice kovitlaju. Kad to vještica vidje, htjede kupiti nôžice. »Ako krojači i jesu marljivi, ipak na sve nikad ne stižu, jer je toliko svijeta koji treba da se odjene«, reče vještica.

Kraljevna objasni kako nôžicâ ne da za novac, ali bi ih vještica mogla dobiti ako joj dopušti da noć provede kraj vještičina odabranika. Vještica pristade, ali kaza da

će ga ona sama uspavati i probuditi. I tako, kad je začarani kraljević legao, vještica mu dade napitak koji uspavljuje, pa se nije mogao probuditi ma koliko kraljevna vikala i plakala.

Sutradan kraljevna ode opet pod prozore i poče točiti iz ploske: ona lijevala, a onud tekao potok piva i vina — ploska nikad da se isprazni. Kad je vještica to vidjela, htjede kupiti plosku. »Ma koliko se pića varilo, nikad ga dosta, jer je toliko svijeta koji bi da pije«, reče vještica.

Kraljevna objasni kako ploska nije na prodaju, ali bi je vještica mogla imati ako joj dopusti da noć provede kraj vještičina odabranika. Vještica bijaše sporazumna, ali kaza da će ga ona sama uspavati i probuditi. I tako kad je začarani legao, vještica mu opet dade napitak što uspavljuje, pa i te noći bijaše isto: usnuli se nije budio ma koliko kraljevna vikala i plakala.

No te naći u pokrajnjoj sobi radio jedan između onih mnogih poslenika; čuo on onaj plač i shvatio šta je posrijedi, pa sutradan kazao kraljeviću da je došla kraljevna koja će ga izbaviti.

Toga dana kraljevna pod prozorima ponovi s rupcem što je uradila s nôžicama i s ploskom: oko podne eto nje pred dvore gdje izvuče rubac govoreći: »Rupčiću, deder se pokrij svakim božjim darom!« — i zaista na rupcu bilo svega, i svačega, a toliko opet da se stotinu ljudi moglo do sita najesti. No kraljevna sjede da sama objeduje.

Kad je vještica vidjela rubac, odmah htjede da ga kupi. »Ma kako se valjano peklo i kuhalo, nikad dosta, jer je toliko usta, što bi da jedu«, reče vještica. Kraljevna objasni kako rubac nije na prodaju, ali bi ga vještica mogla dobiti ako joj dopusti da noć provede s vještičinim odabranikom. Vještica pristade, ali kaza da će sama uspavati momka i sama ga probuditi.

Uveče, kad je kraljević legao, eto ti vještice s napitkom za uspavljivanje, ali je momak sada pazio te prevario vješticu. No ni ona nije njemu vjerovala, nego uze iglu te ga dvaput ubode u mišicu, da vidi, spava li doista. Ma koliko ga ubodi boljeli, kraljević se ne maknu tako da je kraljevna smjela ući.

Sve bijaše dobro i lijepo, ali im se valjalo vještice otresti da bi se kraljević izbavio. Kraljević se dogovori s tesarima da na mostu, kojim je imala proći svadbena povorka, ostave jedno neučvršćeno brvno; bijaše naime običaj da mlâda jaše na čelu povorke.

Kako se dogovorili, tako i učinili. Kad je vještica na konju stupila na most, provali se pod njom brvno, te i mlâda i njezine drúge vještice propadoše u dubinu. A kralj Valemon i kraljevna, i ostali uzvanici, vrnuše se na dvore, uzeše ondje vještičina zlata i novaca koliko god mogahu ponijeti, pa krenuše u njegov zavičaj da proslave pravu svadbu. Usput se kralj Valemon svrati da sa sobom povede tri male djevjčice, pa sad kraljevna razabra, zašto joj je djecu odvodio: odvodio ih on da joj budu na pomoći kad njemu pođe. I onda proslaviše divnu svadbu.

TRI LIMUNA

Bila jednom tri brata kojima su roditelji umrli ne ostavivši ništa za sobom, te su sinovi morali u svijet da se ogledaju za srećom. Starija se dvojica opremiše najbolje što mogahu, a najmlađega — kojega zvahu Ivo Zapećkar, jer je uvijek sjedio kraj ognjišta i sjekao luč ne htjedoše sa sobom povesti. Pođoše tek što je zora prosivjela, ali kako god oni išili i hitjeli, Ivo Zapećkar stiže kraljevskim dvorima kad i njih dvojica.

Kad dođoše na dvore, zatražiše posla. Kralj im kaza da nema za njih rada, ali kad su tako potrebiti, ipak će im dati da štogod rade — tâ valjda će biti i kakva posla na tolikim dvorima: mogu zabijati čavle u zid, a kad s time budu gotovi, mogu ih opet vaditi; a kad i to obave, neka u kuhinju nose drva i vodu.

Ivo Zapećkar se pokaza u poslu najmarljiviji, pa je prvi pozabijao svoje čavle u zid i prvi ih opet povadio, a isto tako bijaše najmarljiviji, kad dođe red da se nose drva i voda. Braća mu stoga bijahu zavidna pa smisliše i rekoše kako je on ustvrdio za sebe da kralju može pribaviti najljepšu kraljevnu koje nema u dvanaest kraljevina (onom je kralju, naime, umrla kraljica, pa je ostao udovac). Kad je obudovjeli kralj to čuo, zapovjedi Ivi Zapećkaru da i učini što je kazao; ako li, pak, ne može, odvešće ga na stratište i ondje mu glavu odrubiti.

Ivo Zapećkar odgovori da nikad nije takvo što kazao niti pomislio; ali kad je kralj tako strog, ogledaće sreću. I zametnuvši se torbom punom hrane, uze put pod noge

No tek što je malo odmakao kroza šumu, oćutje glad pa htjede okušati od hrane koju su mu dali na dvorima. Baš se lijepo smjestio i sjeo pod neku jelu ukraj puta,

kad eto ti došepesa nekakva starica te ga upita šta to ima u torbi.

— Meso i slaninu — odgovori momak; — ako si gladna, bakice, hodi i uzmi.

Ona mu zahvali i malo založi, a pošto utaži glad kaza da će mu se kadli-tadli za to odužiti — i odšepesa kroza šumu.

Pošto se Ivo Zapećkar nasitio, opet se zametnu torbom i pođe dalje. No nije daleko odmakao kadli naiđe na sviralu. Pomisli kako nije loše što je ima, jer može putem svirati; i zaista, nije dugo potrajalo, i on iz nje istisnu zvuk, a u koji čas to bijaše, povrvješe patuljci te svi u jedan glas zapitaše:

— Šta gospodar zapovijeda. Šta gospodar zapovijeda?

Ivo Zapećkar kaza kako ništa ne zna o tome da bi im on bio gospodar, ali ako bi baš da štogod zapovjedi, rad bi da mu pribave najljepšu kraljevnu koje ne ima u dvanaest kraljevina.

— Nije to ništa osobito — dočekaše patuljci.

Ta dobro su znali gdje se ona nalazi; lako će mu pokazati put, pa može sam po nju, jer oni nemaju moći da je dodirnu. Pokazaše mu put, a on pođe te zdravo i veselo onamo stiže.

Nikoga ne nađe da mu se na putu ispriječi. Ono, gdje bijaše stigao, bili dvori gorskih divova, a na dvorima bile tri prekrasne kraljevne. No, kad Ivo Zapećkar onamo uđe, one kao da su odjednom pomahnitale, te počeše jedna oko druge oblijetati, baš kao zaplašene ovčice, pa se najposlije prometnuše u tri limuna koja stajahu na prozoru.

Sneveseli se Ivo Zapećkar i rastuži od onoga što vidje, tako da nije znao ni kud bi ni šta bi. No kad je malo razmislio, uze limunove pa ih stavi u džep. Pomisli kako mu neće biti na odmet ako putem ožedni, jer je čuo da su limunovi kiseli.

Pošto je malo popoišao, postane mu vruće, te on ožedni. Nigdje ne bijaše vode tako te nije znao čime bi žeđ ugasio. Padnu mu na um limunovi, te on uzme jedan i u nj zagrize. A kad tamo, to u limunu sjedi kraljevna, pomolila se van do ispod ramenâ, te viče:

— Vode! Vode!

Ne dobije li vode, valja joj umrijeti. Tako govori kraljevna iz limuna. A momak, baš kao da je izvan sebe, pojuri svuda naokolo u potrazi za vodom. Ali vode ondje nije bilo, pa je nije mogao ni naći; a kraljevna nato umrije.

Pošto je opet neko vrijeme išao, postade mu još vruće, te još više ožednje. I kako nije nalazio ništa čime bi mogao žeđ ugasiti, uze drugi limun i zagrize. I u njemu je sjedjela kraljevna, pomolila se van do ispod ramena, a bila još ljepša negoli prva. I ona je vapila za vodom i vikala; ne dobije li vode odmah joj valja umrijeti. Ivo Zapećkar pojuri svuda naokolo, zaviri pod kamenje i mahovinu, ali vode nigdje ne nađe tako da i ta kraljevna morade umrijeti.

Učini se Ivi Zapećkaru da sve ide sa zla na gore, a tako i bijaše, jer što je dalje išao, vrućina je bivala sve to veća. Sva okolica bila suha, ispucala od suše, kapi vode nigdje ni za lijeka. Bijaše momku da skapa od žeđi. Dugo se i dugo sustezao da zagrize u posljednji limun, ali mu na posljetku ne preosta ništa drugo. Kad je zagrizao, pojavi se treća kraljevna, najljepša u dvanaest kraljevina. I ona povika da joj valja odmah umrijeti ne dobije li vode.

Razletio se Ivo Zapećkar svuda naokolo u potrazi za vodom, ali se sada namjerio na kraljeva mlinara, a ovaj mu pokaza put na jezerce kraj mlina. Kad s njome stiže na ustavu povrh mlina i kad joj dade vode, kraljevna sasvim iziđe iz limuna, a bješe gola golcata. Ivo Zapećkar morade joj dati svoju kabanicu, a ona se njome odjenu pa se sakri u neko drvo. Momak ni časka ne počasi, već poteče na kraljevske dvore: tâ valjalo mu ondje za nju uzeti haljine te kralju donijeti dobar glas i pripovijediti mu šta je i kako je bilo.

Dok je Ivo Zapećkar brzao svome cilju, na ustavu vrh mlina došla kuharica da vode zahiti. Kad kuharica spazi lijepo lice koje se u vodi oglédalo, pomisli da je njezino, pa se toliko obradova da je od puste radosti počela poigravati i poskakivati: tâ bijaše sretna kako postade tako lijepa.

»Đavo neka nosi vodu, a ne ja koja sam tako lijepa!« — kaza kuharica i odbaci čabre, s kojima bijaše na vodu došla.

No jednom opazi da lice koje se u vodi ogléda nije njezino, nego one kraljevne koja je na drvetu sjedjela. Kuharica se silno razljuti te onako goropadna svuče kraljevnu s drveta i baci je u jezero, a sama se zaogrnu kabanicom Ive Zapećkara i uspe se na drvo.

Kad dođe kralj i ugleda ružnu crnu kuharicu, stade se mijenjati u licu, jer se časom crvenio, a časom bi opet blijedio, ali kad ču gdje kazuju kako je to naljepša koje nema u dvanaest kraljevina, i njemu se samom učini da nema druge nego u to vjerovati, jer biće da se tu nešto krije; osim toga, činilo mu se da drukčije ne bi bilo pravo prema Ivi Zapećkaru, koji je tolike muke premučio dok ju je našao. S vremenom će se možda i proljepšati, mišljaše kralj u sebi, pogotovo kad se nakiti i u lijepo ruho odjene. I tako je najposlije povede sa sobom na dvore.

Čim stigoše na dvore, odmah poslaše po vlasuljarke i po švelje, te ove kuharicu uresiše i obukoše kao kakvu kraljevnu, no ma koliko je prale i kitile ona svejedno ostade crna i ružna, a takva je i dandanas.

Nakon malo vremena sluškinja iz kuhinje pođe na ustavu da zavati vode, a kad izvuče čabar, nađe u njemu veliku srebrnu ribu. Odmah je donese u kraljevske odaje i ondje je pokaza kralju, a kralj reče da je divna. No ružna kraljevna kaza da je to nekakva čarolija i da s ribom smjesta treba na vatru da izgori; još rugoba priklopi kako je odmah opazila da je čarolija posrijedi.

Spališe ribu, a sutradan u pepelu nađoše grumen srebra. Sluškinja opet poteče gore da to čudo kralju pripòvjedi, a kralj, kad ču, osta zadivljen. No lažna kraljevna opet svoje te svoje, kako je čarolija posrijedi i kako grumen treba zakopati na smetljištu. Kralj ne htjede, ali mu ona ne dade mira dok ne bijaše na njezinu. I tako kralj naposljetku odredi da se učini kako ona želi.

Kad je drugo jutro objutrilo, a to iz gomile smeća, gdje su zakopali onaj grumen srebra, izrasla prekrasna lipa, lišće na njoj trepeće i srebrom se prelijeva. Ispričaju kralju što se zbilo, a on se silno zadivi. No ružna kraljevna opet kaza kako to nije drugo doli čarolija i kako lipu treba odmah posjeći. Kralj ne htjede da se tako učini, ali je kraljevna toliko dodijavala da je naposljetku i tu bilo na njezinu.

Sluškinje bijahu došle da nakupe triješća od lipe kako bi njime vatru potpaljivale, ali im se drvo pretvorilo u samo srebro.

— I ne treba da išta o tome kazujemo, bilo kralju, bilo kraljevni — predloži jedna između njih — jer ćemo i s time morati u oganj da izgori i da se pretopi. Bolje da srebro spremimo u svoje sanduke: može nam dobro doći kad se pojavi kakav prosac, pa nam se valjadne udati.

Sve bijahu u tome suglasne. No pošto su neko vrijeme nosile srebro, ono odjednom neobično oteža. Kad htjedoše pogledati odakle to, triješće se pretvorilo u dijete koje se malo zatim prometnu u najljepšu kraljevnu koja se ikad vidjela.

Sluškinje mogahu vidjeti da se tu nešto krije; dadoše kraljevni haljine pa pohitješe po momka, kojino imaše dovesti najljepšu kraljevnu koje nema u dvanaest kraljevina, te mu pripòvjediše što se zbilo.

Kad stiže Ivo Zapećkar, lijepa mu kraljevna kaza što je i kako je bilo, ispriča mu kako ju je kuharica bacila u jezero, a ona se pretvorila u ribu, pa u grumen srebra, u lipu i u triješće; tako mu objasni da je ona prava kraljevna.

Ne bijaše lako s njome doći kralju jer se ružna crna kuharica neprestano uza nj nalazila, bilo kasno ili rano. No najposlije smisliše ovako: kazaše kralju da je od susjednog kralja došlo do objave rata. I zaista, kralj iziđe iz svojih odaja, a kad vidje lijepu kraljevnu toliko se u nju zagleda da je odmah htio prirediti svadbu. Kad je saznao, šta je ružna, crna kuharica učinila od lijepe kraljevne, zapovjedi da zločinku strpaju u bačvu načičkanu klincima i da je tako provaljaju. Nato proslaviše svadbu da se čula i pričala u dvanaest kraljevina.

ZAPROSIO DJEVOJKU IZ ĆOR-BUDŽAKA

Bila nekoć jedna žena pa imala sina koji je bio tako lijen i bezbrižan da od njega ne bijaše nikakve koristi, jer se ničega nije laćao; ali za igru i pjesmu bilo u njega volje i te kako, pa je pjevao i igrao po cio dan, i još jedan dio noći. Što je dulje tako trajalo, žena sve to više siromašila; dječak rastao i jeo da mu nije moglo doteći, a na ruho išlo sve više i više, kako je rastao, i nijedna mu odjeća ni obuća nije mogla dugo izdržati, možete već zamisliti, jer je neprestano igrao, skakao po šumama i jurio po poljima.

Ženi naposljetku dozlogrdjelo, pa jednog dana kaza momku da bi se konačno morao za poslom ogledati i štogod čestito započeti, jer ne bude li tako valja im oboma od gladi skapati.

No u momka za to ne bijaše volje; uzvrati da će radije zaprositi djevojku iz ćor-budžaka, jer ako je dobije, moći će živjeti u slasti i lasti do konca svoga vijeka, igrati i pjevati, i nakad mu neće biti potrebe da se poslom muči.

Kad je majka to čula, pomisli da možda i nije tako loše što sin veli, te ga opremi što je mogla bolje da bude naočit kad se pokaže pred djevojkom iz ćor-budžaka. I tako sin pođe na put.

Kad se zaputio od kuće, sunce je lijepo i toplo sijalo, ali obnoć okrenu kiša, te se sve razmekšalo i svaka se udubina vodom napunila. Momak udari najkraćim putem djevojci iz ćor-budžaka, sve pjevajući i poskakujući kako mu već bijaše navada. No najednom, kako je cupkao i skakao, naiđe na močvaru; za prelaz bilo ondje brvno, a s brvna mu valjalo preskočiti preko neke bare na travom obrastao humak, nije li želio da cipele ukalja.

»Buć!« bućnu humak, čim je na nj nogom stao, pa utonu zajedno s momkom. Tonuo je tako i tonuo, sve dok se momak ne nađe u ružnoj i tamnoj jami.

Spočetka nije u mraku ništa vidio, ali poslije nekog vremena poče razabirati, te ugleda štakora: ide štakor prema njemu, maše repom i tamo i amo, a o repu mu svežanj ključeva.

— Jesi li to stigao, momče? — prozbori štakor. — Hvala ti, što si mi u pohode došao. Odavno te ja već čekam. Zacijelo dolaziš da me prosiš, i veoma ti se žuri, znam već. Ali ti se valja još malo strpjeti, jer mi se velik miraz sprema, te još nisam gotova za svadbu; no nastojaću, što mogu više da se svadba što prije proslavi.

Kad je štakorica to kazala, donese nekoliko ljusaka od jajeta i u njima svakovrsna sitnog jela, kakvo već štakori jedu. Iznese jestvine preda nj i reče:

— Sjedi i založi malo; zacijelo si umoran i gladan.

No momak ne bijaše popašan na takve zalogaje. »Da mi je samo odavde izaći i opet se gore naći!« mišljaše u sebi, ali ništa ne govoraše.

— Ti bi opet rado kući, mogu vjerovati — opet će štakorica. — Znam da nestrpljivo iščekuješ svadbu, pa ću se požuriti koliko god mogu. Evo ti sad ovaj laneni konac, uzmi ga. Kad dođeš gore, ne smiješ se osvrtati, nego ti valja ići ravno kući, a putem treba samo da govoriš: »Sprijeda kratko, straga dugo.«

I govoreći to tutnu mu konac u ruku.

»Bogu hvala!« uzdahnu momak, kad je opet gore izišao. »Nikad se ovamo neću vratiti.«

Okrenuo kući, sve pjevajući i poskakujući, kako mu već bijaše običaj. I konac nosio u ruci. Premda više nije mislio na mišju rupu, ipak je pjevuckao:

»Sprijeda kratko, straga dugo!
Sprijeda kratko, straga dugo.«

Kad je stigao kući i stupio u pristrešje, obazre se te imade šta i vidjeti: za njim se sterale stotine i stotine lakata najboljega lanenog platna, tako finog da ga ni najspremnija tkalja ne bi ljepšeg otkala.

— Majko, majko, iziđi da vidiš! — povika momak.

Žena pokupi skute i požuri da vidi što je. Kad ugleda platno što se steralo, dokle je okom mogla segnuti, i još više, nije htjela vjerovati svojim rođenim očima, dok joj sin ne ispriča šta je i kako je. A kad je čula i platno prstima opipala, toliko se obradovala da je i sama zaigrala i zapjevala.

Zatim skupi platno, iskroji ga te saši od njega košulje sinu i sebi, a ostatak odnese u grad na prodaju, te za to dobi lijepu svotu novaca. Neko su vrijeme lijepo živjeli, a kad je opet svega nestalo i kad u kući ne bijaše više ništa da se zagrize, žena reče momku da bi mu se sada zaista valjalo posla primiti i štogod čestito započeti, jer ne bude li tako, oboje će skapati od gladi.

No momak bio skloniji da ide djevojci iz ćor-budžaka da je prosi. Žena pomisli da ni to nije na odmet, jer je momak sada lijepo odjeven i naočit. Očisti mu i uredi ruho i opremi sina što je mogla bolje, a on izvuče nove cipele te ih ulašti i osvjetla da se u njima mogao ogledati. A pošto se tako spremio, krenu na put.

Sve bijaše kao i prošli put: kad je izišao iz kuće, sunce lijepo i toplo sjalo, a noću se prosuo dažd, te se sve razmekšalo pod nogama, bilo kaljavo, i sve lokve bile pune vode. Momak udario najkraćim putem da stigne djevojci iz ćor-budžaka, a sve pjevao i poskakivao, kako mu već bio običaj.

Nije sad išao onom istom stazom, nego okrenuo drugom, ali kako je cupkao i poskakivao, put ga opet nanese na brvno na močvari; s toga brvna valjalo mu preko neke bare skočiti na travom obrastao humak, nije li želio cipele ukaljati.

»Buć!« bućnu humak i utonu zajedno s njime. Momak je tonuo sve dublje i najposlije se našao u ružnoj i tamnoj jami. Spočetka nije ništa vidio, no pošto je malo ondje proboravio, poče razabirati te ugleda štakora sa svežnjem ključeva o repu: stoji štakor pred njim i repom vijuga.

— Jesi li to stigao, momče? — probjesedi štakor. — Dobro mi opet došao! Lijepo je od tebe što si mi tako brzo u pohode navratio. Veoma si nestrpljiv, znam već.

Ali valja da se još malo strpiš. Treba mi još poneka sitnica da upotpunim miraz. Kad drugi put dođeš, sve će biti u redu.

Pošto ga je tako dočekala, štakorica donese različita sitnog jela u ljuskama od jajeta, sve jestvina koju štakori jedu i vole. No momku se činilo da su to sami ogrisci, te on kaza da nema teka. »Samo da mi je odavde, pa da se nađem gore!« mislio momak, ali nije ništa govorio.

— Ti bi i opet rado kući, znam već — reče štakorica. — Požuriću se sa svadbom koliko god mogu. A sad evo ti ovaj vuneni konac, uzmi ga. Kad dođeš gore, ne smiješ se obazirati, već idi pravo kući. A putem treba samo da govoriš: »Sprijeda kratko, straga dugo.«

To reče i u ruku mu stavi onaj konac.

»Bogu hvala što sam se izvukao!« uzdahnu momak kad je opet gore izašao. »Ovamo se zaista nikad neću vratiti.«

Zaputio se momak kući, a putem sve pjevao i poskakivao, kako mu već bijaše u navadi. Ha mišju rupu nije više ni mislio, ali je sve jednako pjevuckao:

»Sprijeda kratko, straga dugo!
Sprijeda kratko, straga dugo.«

I tako neprestance sve do kuće.

Kad bijaše na kućnom pragu, okrenu se, a to za njim najfinije sukno, stotine i stotine lakata dugo, gotovo više od četvrt milje, tako fino da ga finijeg ne imaše u kaputu nijedan gradski gospodin.

— Majko, majko, iziđi da vidiš! — povika momak.

Žena sklopi ruke i mal ne pade u nesvijest od radosti, kad vidje onoliko krasno sukno, pa joj sin morade kazivati odakle mu, i pripovijediti sve što je i kako je bilo, od početka do svršetka.

Sa suknom im se u kuću vrati blagostanje, možete vjerovati. Momka zapade novo, krasno ruho, a žena ode u grad i rasproda sukno trubu po trubu i dobi za nj teške novce, te je uredila kuću, a i sama se pod stare dane tako lepo obukla da je mogla biti prava gospođa.

Poživješe da ne može bolje, ali najposlije i tom novcu dođe kraj, pa kad žena nije imala u kući ni zalogaja, reče sinu da bi mu sad doista valjalo poći za poslom i čega se čestita primiti, jer će inače oboje skapati od gladi.

No momak mišljaše da mu je bolje poći da prosi djevojku iz ćor-budžaka. Žena s time bijaše sporazumna, te ne reče ništa, čime bi momka odvratila od njegove nakane. I sama mišljaše, momak je u lijepu novu ruhu i tako je naočit, te se čini da i ne može drukčije biti nego da takav lijep momak dobije onu djevojku.

Opremila mati sina da ne može ljepše, a on sam izvukao svoje nove cipele te ih tako osvjetlao da se u njima mogao ogledati. Kad sve bijaše gotovo, momak uze put pod noge.

Toga dana nije udario najkraćim putem, nego je dobrano zaobišao, jer dolje, onoj štakorici nije više htio: dodijala mu je sa svojim umiljavanjem i sa svojim vječitim brbljanjem o svadbi. No put i vrijeme bijaše baš kao u oba prošla slučaja. Sunce sjalo tako da su bare i mlake svjetlucale, a momak pjevao i poskakivao kako mu već bila navada. A kako je cupkao i poskakivao, odjednom se i ne opazivši prije, nađe na brvnu na močvari. Valjalo mu preko neke bare skočiti na travom obrastao humak, nije li htio cipele ukaljati.

»Buć!« i opet propade s humkom, a zastade istom kad se našao u istoj ružnoj i tamnoj jami. Bi mu spočetka drago što ništa ne vidi, ali domalo razabre da je pred njim opet ona strašna štakorica koja mu tako bijaše mrska: maše ona repom, a na repu joj svežanj ključeva.

— Dobar dan, momče! — pozdravi ga štakorica. — Dobro mi došao nanovo! Vidim da više ne možeš bez mene biti, i zato ti od srca zahvaljujem. No sad je sve gotovo za svadbu, pa možemo odmah u crkvu.

»Ništa od tog nema«, mišljaše momak. Ali nije ništa govorio.

Štakorica zazviždа, a nato sa svih strana i iz svih kutova povrvješe manji štakori i miši, a šest velikih štakora dovče poveliku tavu: dva miša stadoše straga, kao sluge, a dva skočiše naprijed da upravljaju; poneki

sjedoše na tavu, a štakorica sa svežnjem ključeva zauze mjesto među njima, i to na sredini. Potom će ona momku:

— Put je ovdje ponešto uzan. Treba da ideš tik uz kola, dragi, dok ne izbijemo na šire; onda možeš sjesti do mene, na kola.

»Lijepo li će mi to biti!« pomisli momak. »Da mi je samo gore, već bi ja tome društvu pokazao leđa.« Tako pomisli, ali ništa ne reče.

Išao je s njima kako je već mogao: ponekad mu valjalo puzati, ponekad se morao saginjati, jer put bijaše uzan. A kad izbiše na bolji put, on pođe naprijed pa se stade obzirati da vidi gdje bi se mogao dohvatiti širine i umaknuti. No najedamput začu iza sebe jasan i lijep glas koji mu kazuje:

— Sad je put dobar; hodi u kola, prijatelju!

Momak se odmah obazre te ugleda čudo, od kojeg se umalo ne skameni: umjesto tave, ondje najljepše kočije što se ikad vidjele, u njih upregnuto šest bijelih konja, a u kočijama djevojka, krasna kao sunce, oko nje opet druge, lijepe kao zvijezde. Bila to neka kraljevna i njezine drúge u igri, a sve one bile začarane. No sada bijahu izbavljene time što im je on došao, a nije im protivriječio.

— Hodi! — pozva ga kraljevna.

Momak se pope, a kočije krenuše put crkve. Kad bijahu odande na povratku, kraljevna mu reče:

— Sad ćemo najprije k meni, pa ćemo onda poslati po tvoju majku.

»Sve je to lijepo«, pomisli momak — ali ne reče ništa; mišljaše on da mu je bolje kući, svojoj majci, negoli dolje u ružnu štakorsku jamu. Ali upravo u taj čas stigoše podno prekrasnih dvora. Uvezoše se unutra a ondje im bilo ostati. Odmah poslaše lijepa kola sa šest konja po njegovu majku, a kad i ona stiže, proslaviše svadbu. Slavili su dvije nedjelje dana, a ko zna ne traje li slavlje još i danas. Požurimo se, možda ćemo još na vrijeme stići da se kucnemo s mladoženjom i da zaplešemo s mladom.

OD VJETRA BRAŠNO TRAŽIO

U neke stare žene bio jedinac sin, pa kako je žena već grohnula od starosti morao momak, sin njezin, umjesto nje ići u smočnicu koja bijaše kraj kuće da brašna donese. Otišao momak, napunio vàrićâk mliva, a kad je silazio niza stepenice pred smočnicom grunu vjetar sjevernjak tako žestoko da mu je izbio brašno iz ruke i zrakom ga povitlao. Momak se vrati i ponovo zagrabi, ali kad niza stepenice opet fijuknu sjevernjak i sve mu mlivo odnese. Isto to bijaše i treći put. Momak se razljuti što se vjetar tako s njime poigrava, zaključi u sebi da to nije pravo, te naumi da za vjetrom pođe i da od njega svoje brašno traži.

Što smislio, to učinio, ali put bio dug, pa momku valjalo ići te ići, mnogo i mnogo prevaliti, dok naposljetku stiže sjevernome vjetru.

— Dobar dan! — pozdravi momak.

— Dobar dan! — prihvati vjetar sjevernjak oporim glasom. — Šta želiš?

— Htio bih te zamoliti da budeš tako dobar pa da mi vratiš brašno koje si mi odnio pred smočnicom — lijepo će mu momak; — u nas je sasvim malo božjega dara, pa ako nam i to malo uzmeš, nema nam druge već od gladi skapati.

— Nemam ja brašna — odvrati sjeverni vjetar — ali kad si tako potrebit, daću ti rubac koji će ti pribaviti svakoga jela kojeg zaželiš, ako samo kažeš: »Rupčiću, prostri se svakovrsnim ponajboljim jelom!«

Momak time bijaše nadasve zadovoljan. Kako je put bio dug, te momak nije mogao za dana kući stići, svrati

se u krčmu koja je stajala ukraj ceste. Kad gosti koji već bijahu unutra uveče htjedoše da večeraju, momak razastrije rubac po stolu koji stajaše u kutu, pa izgovori: »Rupčiću, prostri se svakovrsnim ponajboljim jelom!«

Tek što je to izrekao, na rupcu već bilo mnoštvo najboljih jestvina tako da se svi začudiše i kazaše:

— Zaista divno!

No najviše se između sviju zadivila krčmarica koja je oko toga rupca odmah stala misli namatati: »Divota«, kaza krčmarica u sebi; »ne treba ti da se mučiš pečenjem i kuhanjem, ne moraš stola prostirati, ni brige te da jelo iznosiš.« Tako mislila krčmarica pa na jedno smislila. I onda, kad se noć raskrilila, te kad su svi polijegali i pozaspali, prišulja se ona i ukrade rubac, a umjesto njega stavi drugi, koji bijaše u dlaku nalik na rubic kojeg je sjeverni vjetar momku poklonio: ali taj se drugi, dakako, nije mogao ni suhom koricom kruha pokriti.

Kad je momak izjutra otresao san s očiju, uze rubac te krenu na put, i toga dana stiže kući, svojoj majci.

— Eto — prozbori momak kad je kući stigao — bijah u vjetra sjevernjaka; baš je čovjek od oka: dade mi ovaj rubac, pa kad samo kažem: »Rupčiću, prostri se svakovrsnim ponajboljim jelom!« preda mnom su odmah najkrasnije jestvine, koje samo mogu poželjeti.

— Može biti da je tako — dočeka starica — ama ja ne vjerujem što prvo ne vidim.

Momak se požuri te rasprostrije rubac po stolu i kaza: »Rupčiću, prostri se svakovrsnim ponajboljim jelom!« — ali rubac kô rubac: ni suhom koricom da se iskaže.

— Nije drugo — reče momak — nego ponovo valja vjetru sjevernjaku.

I u tim riječima izduhnu iz kuće. I opet je podugo išao i naposljetku stigao onamo gdje je stan sjevernog vjetra.

— Dobàr veče! — pozdravi momak.

— Dobàr veče! — uzvrati mu vjetar sjevernjak.

— Rad bih da mi naknadiš mlivo koje si mi odnio — otpaoči momak — jer rubac koji si mi dao ne vrijedi mnogo.

— Nemam ja mliva — odbjesedi mu vjetar sjevernjak — no evo ti jarca koji sipa zlatne dukate, samo kad mu kažeš: »Deder, jarče, novac nasrijedu!«

Momku to bilo s voljom, pa on lijepo s jarcem kući. Kako je put bio dug, a već se unoćalo, ne mogaše dalje, nego i opet navrati u onu krčmu. Prije nego što će zatražiti da mu štogod daju za večeru, htjede vidjeti je li s jarcom baš onako kako je vjetar kazao; pokuša te se uvjeri da je istina. Kad je krčmar to vidio, zadivi se te odmah pomisli kako ne bi bilo na odmet takva jarca imati. I zato, kad je momak zaspao, uze onog jarca, a na njegovo mjesto dovede drugog koji, dakako, nije dukate sipao.

Kad je jutro svanulo, momak krenu na put, a kad je stigao kući, reći će ostarjeloj majci:

— Sjeverni se vjetar baš opoštenio: dao mi je evo jarca koji zlatne dukate sipa, samo kad mu kažeš: »Deder, jarče, novac nasrijedu!«

— Hm! — protisnu starica nepovjerljivo. — Biće to opet »kažem ti, lažem ti«; ne vjerujem ja dok prije ne vidim.

»Deder, jarče, novac nasrijedu!« požuri se momak — ali jarac kô jarac: nikad zlata od njega.

Kad se i drugi put obrukao, momak opet iz kuće pa ravno sjevernome vjetru; razloži mu kako jarac nije ni za što, te zatraži naknadu za svoje mlivo.

— Nemam ništa drugo da ti dadem doli onu staru batinu, što u kutu stoji — uzvrati mu vjetar sjevernjak; — samo li kažeš: »Udri, batino!« udara će ona sve dok joj ne zapovjediš: »Stani, batino!«

Put bio dug, pa se momak i te večeri svratio u onu krčmu. Mirisao on, i sve mu se činilo da mu je tu zacijelo otišao rubac i jarac; i zato odmah leže na klupu i tobože zahrka. Krčmar mislio, da se i u onoj batini neka korist krije, pa kad je čuo da momak hrče, donio drugu da je onamo stavi. Ali kad krčmar posegnu da onu uzme, momak odjednom povika: »Udri, batino!« A batina zaokupi krčmara te ga udri i devetaj da je potekao preko stolova i klupa moleći i zaklinjući:

— Zaustavi batinu, za ime božje, jer će i dušu u meni dotući! Zaustavi je, pa ću ti vratiti i rubac i jarca.

Kad se momku učinilo da je dosta toga pljuska i da je krčmar dobio svoje, zapovjedi: »Stani, batino!« pa uze svoj rubac i stavi ga u džep, priveza jarca za rogove, spodbi svoju batinu te sa svim krenu kući. Dobro mu se brašno naknadilo!

TRI KRALJEVNE

Bio jednom neki ribar, koji je živio blizu kraljevskih dvora pa lovio ribu za kraljevski sto. Jednog dana izišao on u ribolov, ali ga nije sreća služila; ma gdje se postavio, ma koliko bacao udicu i čekao, sve zaludu, baš ništa da ulovi. Kada se već dan priklonio kraju, pojavi se na površini vode nekakva glava te će ribaru:

— Ako mi dadeš porod kojeg tvoja žena pod srcom nosi, imaćeš dosta ribe.

Čovjek odmah pristade, jer nije znao da će otac postati. Od toga je časa, sve dok se nije usutonilo, imao ribe koliko mu srce želi. A kad on uveče kući pa ondje ženi pripovjedi kako je do ribe došao, žena udri u plač i kuknjavu; stade ona boga moliti da joj bude na pomoći u nevolji koju je muž na kuću navukao onim svojim obećanjem; i kaza mužu što je i kako je.

Vijest o nevolji, u koju je žena zapala, stiže brzo na kraljevske dvore, a kad je kralj za to čuo, obeća da će dijete uzeti k sebi i gledati da ga spasi. Malo-pomalo pa dođe i određeni dan; u ribarevoj kući rodilo se dijete, a bijaše to dječačić. Kralj ga uze k sebi pa ga odgajao kao svoga sina, sve dok dijete nije odraslo.

Ribarev sinak, koji se već zamomčio, zamoli jednog dana da oca prati u ribolov. Kralj spočetka ni da čuje o tom, ali kako je momak navaljivao kralju naposljetku ne preosta drugo nego da ga pusti. Pošao sin s ocem, i sve je bilo dobro i lijepo cijelog dana dok uveče ne okrenuše kući. Momak bijaše u čamcu zaboravio svoj rupčić pa se vrati da ga uzme. No kako on u čamac, ovaj kliznu s njime tako brzo da se sve pjenilo; koliko god je momak veslao nazad, nije pomoglo; čamac plovio te plovio, i tako potraja cijelu noć dok se najposlije ne nađe

daleko, daleko, pred nekom bijelom obalom. Tu čamac pristade, a momak iziđe na obalu. Pođe naprijed, pa pošto je neko vrijeme išao, susrete nekakva starca s dugom bijelom bradom.

— Kako se zove ovaj kraj? — upita momak.

— Hvittenland ili Bijela Zemlja — odgovori starac, pa onda upita momka odakle je i šta je namjerio, a ovaj mu želju udovolji.

— Znaš — opet će starac — pođeš li ravno ovom obalom, naići ćeš na tri kraljevne koje su do vrata u zemlji: samo im glava viri. Zovnuće te prva, a ta je najstarija, pa će te lijepo zamoliti da joj priskočiš u pomoć. Isto će ti biti i s drugom. Ali ni jednoj od njih dviju ne smiješ prići. Proći brzo mimo njih, kao da ih nisi ni čuo ni vidio. Trećoj, pak, priđi te joj pomozi u svemu što te moli; biće to na tvoju veliku sreću.

Kad je momak stigao do prve kraljevne, ona ga zovnu i lijepo zamoli da joj priđe; ali on prođe, kao da je nije ni vidio. Isto tako prođe i pokraj druge, a trećoj lijepo priđe.

— Učiniš li što ti reknem, možeš od nas triju dobiti koju hoćeš — kaza mu kraljevna.

Momak pristade, a ona mu nato ispriča kako su njih tri začarane: začaraše ih tri gorska zloduha pa ih drže tu u zemlji do vrata zakopane: njih su tri prije živjele na dvorima koje može vidjeti gore u šumi.

— Valja ti sad na dvore da te dusi za svaku od nas po jednu noć šibaju — proslijedi kraljevna; — ako to podneseš, onda si nas izbavio.

Momak uzvrati da je spreman i da će izvršiti šta se od njega traži.

— Kad budeš pred vratima — nastavi kraljevna — vidjećeš ondje dva lava, ali se ništa ne boj: valja ti proći tačno po sredini između njih; učiniš li tako, ništa ti oni neće. Idi samo naprijed pa ćeš doći u malenu, mračnu prostoriju; ondje ti valja leći. Doći će zao duh pa te ošinuti. No ne treba da zbog toga glave tareš: dohvati plosku koja na zidu visi, namaži ono mjesto gdje te udario, pa će boli nestati kao da si je rukom odnio, a povri-

jeđeno mjesto odmah zacijeljeti. A onda dohvati mač koji visi kraj ploske, te zloduha sasijeci.

Momak se držao onog što mu je kraljevna rekla, otišao na one dvore, stigao pred vrata, ugledao dva lava pa prošao po sredini između njih kao da ih nije ni vidio, a onda ušao u malu prostoriju i ondje legao.

Kad se unoćalo, eto ti zloduha sù tri glave i sù tri svežnja pruća pa ravno na momka te ga udri šibaj. Momak izdrža, pa kad zloduh bijaše gotov, momak za plosku te se namaza, a onda dohvati mač i sasječe nakazu. Kad je odjutrilo te momak izišao, mogaše on vidjeti kako su tri kraljevne do pasa izvirile iz zemlje.

Druge noći bijaše isto što i prve, samo što je zloduh, koji je banuo momku, imao šest glava i šest svežnjeva pruća, te udarao žešće negoli prijašnji, a kad je momak izjutra izišao, tri kraljevne u zemlji još samo do koljena.

U gluho doba treće noći eto ti zloduha sù devet glava i sù devet svežnjeva pruća pa udri po momku uzduž i poprijeko, sve dok ovaj naposljetku ne izgubi svijest. Kad se momak onesvijestio, pograbi ga zloduh i baci o zid, a uto pade ploska, i njezin se sadržaj sav izli po momku. Momak odmah zdrav i čio skoči na noge i te ne budi lijen, već dohvati mač i sasječe nakazu. Kad ujutro iziđe iz onih dvora, a to kraljevne sasvim izišle iz zemlje. Momak najmlađu uze sebi za kraljicu te poživje s njome sretno i zadovoljno mnoge i mnoge dane.

Najposlije se sinak ribarev zaželio kuće, htio u zavičaj da vidi roditelje. Kraljici to ne bijaše po volji, ali kako je on toliko čeznuo i kako se konačno, nošen svojom željom, spremio za put, kraljica mu na polasku kaza:

— Jedno mi moraš obećati, a to je da ćeš činiti samo ono što te otac moli, a nikako ono što ti mati želi.

On obeća, a ona mu nato dade prsten, u kojega je moć da ispuni dvije želje onome ko ga na ruci ima. On zaželje da bude kod kuće, pa se u tren oka nađe ondje, a roditelji se ne mogoše dovoljno načuditi otkud on tako iznebuha, i još tako pristao i dotjeran.

Pošto je nekoliko dana probavio kod kuće, mati mu htjede da on ode na kraljevske dvore da bi se ondje kralju

prikazao kakav je eto čovjek postao. Ali se otac tome oprije:

— Ne — reče ribar — ne smije on na dvore, jer onda nam od njega nikakve koristi: neće u nas ostati.

No nije bilo pomoći, mati molila i salijetala dok on naposljetku ne popusti.

Kad je ribarev sin došao na dvore, bijaše ruhom i svim ostalim pristaliji od svakoga kralja. Ovome se to nije sviđalo, pa će mu reći:

— Da vidiš sada, kakva mi je kraljica; tvoje ne mogu vidjeti, ali ne vjerujem da ti je tako lijepa.

— Eh, da je ovdje, pa da vidiš! — izusti sinak ribarev, a želja mu se odmah ispuni: pred njim stajala njegova kraljica, ali bila vrlo žalosna te mu reče:

— Zašto nisi učinio kako sam te svjetovala i molila? Zašto nisi oca slušao? Meni evo valja odmah kući, a ti si eto obje svoje želje iskazao.

To reče pa mu u kosu sveza prsten, na kojem bijaše njezino ime, a onda zaželje da bude kod kuće.

Nestade kraljice, a ribarev se sin snuždi, te po cijele dane od onda nije mislio na drugo, nego kako bi opet stigao svojoj kraljici. »Vidjeću, mogu li se negdje propitati gdje je Hvittenland«, kaza u sebi pa se zaputi u svijet.

Išao je tako, a zamalo stigao podno nekog brda; tu susrete gospodara sviju životinja u šumi (životinje bi se naime okupile kad bi ovaj u rog zapuhao) pa ga upita: zna li možda gdje je Hvittenland.

— Ne znam — odgovori onaj — ali ću upitati svoje životinje.

Tako reče te odmah u rog dunu i sazva životinje; kad se sve sakupiše, upita ih; zna li koja od njih gdje je Hvittenland. No ni jedna mu nije znala o tome štogod kazati.

Nato čovjek dade momku jedne skije, a d jć mu ih govoraše:

— Kad ih na noge staviš, eto te ubrzo mome bratu koji je stotinu milja odavde; on je gospodar nad svim pticama u zraku; njega pitaj! Kad onamo stigneš, skini skije pa ih vrhom okreni ovamo, a one će same odakle su i došle.

Kad je sinak ribarev onamo stigao, okrenu skije kako mu je kazao kralj sviju životinja, a one same krenuše nazad.

I opet on upita za Hvittenland, a čovjek duhnu u rog, sazva sve ptice pa ih upita; zna li koja između njih gdje je Hvittenland. Nijedna nije znala. Podugo nakon sviju ptica eto ti još nekakva starog orla koji je deset godina kružio po stranome svijetu, ali ni on nije znao.

— Nema druge — kaže čovjek momku — nego da ti dadem jedne svoje skije; kad na njih staneš, eto te domalo u mog brata koji je stotinu milja odavde; on je gospodar nad svim ribama u moru, pa njega pitaj. Ali nemoj zaboraviti da mi skije ovamo okreneš!

Momak mu zahvali te stavi skije na noge. Kad je stigao gospodaru sviju riba u moru skinu skije pa ih okrenu, a one same kližnuše odakle su i došle, baš kao i prve.

Kad i opet upita za Hvittenland, čovjek puhnu u rog i sazva sve ribe; no nijedna nije ništa znala o Hvittenlandu. Poslije sviju dođe neka stara štuka, a čovjek se baš bijaše namučio dok ju je dozvao. Upita i nju što i ostale, a ona odgovori:

— Znam, kako ne bih znala! Tâ ondje sam deset godina bila kuharica! Sutra mi valja opet onamo, jer se za drugog udaje kraljica, kojoj je muž otišao pa se nije vratio.

— Kad je tako, evo ti mog savjeta — reći će čovjek momku; — tamo dalje, kraj močvare, eno trojice braće koji ondje stoje već stotinu godina i biju se: otimaju se oni o šešir, kabanicu i čizme, u kojih je neobično svojstvo: ko zadobije sve tri stvari, može se učiniti nevidljivim i stići gdje god zaželi. Možeš reći da želiš te stvari prokušati, pa ćeš tako riješiti njihovu svađu.

Momak lijepo zahvali i otiđe.

— Zašto tu stojite i vječno se tučete? — kaza momak kad je stigao do zavađene braće. — Dajte mi da prokušam te vaše stvari, pa ću rasuditi vašu kavgu.

Zavađena braća pristadoše drage volje, a kad je momak natukao šešir, ogrnuo se kabanicom i obuo čizme, reći će trojici braće:

— Kad se drugi put vidimo, čućete sud.

I u tim riječima poželje da ode odande. Želja mu se odmah ispuni, pa kad je letio zrakom, nađe se sa sjevernim vjetrom.

— Gdje ćeš? — upita ga vjetar sjevernjak.

— U Hvittenland! — odgovori momak, te mu ispriča šta je sve bilo.

— Dobro je — preuze sjevernjak; — ideš nešto brže od mene, a meni valja u svaki kutak da sve zametem i da svuda dunem. Ti kad na dvore dođeš, stani na stepenice kraj vrata, a ja ću zahujati kao da ću sve dvore raznijeti. Kad onda kraljević, koji želi kraljicu, iziđe da pogleda šta se to vani zbiva, pograbi ga za vrat pa ga izbaci iz dvora, a ja ću već gledati da ga daleko otpuhnem.

Momak učini sve onako kako ga je naputio vjetar sjevernjak. Postavio se on na stepenicama, pa kad je sjevernjak stigao s hukom i bukom i tresnuo o zidove na dvorima da je sve pucalo, iziđe kraljević da pogleda šta se to zbiva. Tek što je on provirio van, momak ga dohvati za šiju te ga izbaci, a sjeverni ga vjetar dočeka i odvitla daleko sa sobom.

Pošto se sinak ribarev tako lijepo otresao ženika, uđe u dvore. Kraljica ga sprva nije mogla prepoznati, jer je smršao i izgubio boju s lica od silnog tumaranja i prevelike žalosti. No kad joj pokaza prsten, kraljica se obradova, pa se sada slavila prava svadba o kojoj se glas pronio na daleko i široko po svijetu.

TRI GODINE SLUŽIO BEZ PLAĆE

Bio jednom neki siromah koji je imao sina jedinca, a taj mu bio tako lijen i nezgrapan da nikakva posla nije ni htio ni znao.

»Ne želim li toga lijenčinu hraniti čitava svog života, treba da ga pošaljem daleko gdje ga niko ne zna«, govorio otac u sebi. »Bude li jednom daleko od kuće, neće lako natrag pogoditi«.

I čovjek uzeo sina za ruku pa ga vodio daleko i široko po svijetu nudeći ga u službu. No niko ga nije htio.

Pošto su dugo tako obilazili, dođoše nekome bogatašu o kojem se kazivalo da sedam puta okrene šiling, prije nego što se od njega odvoji. Taj je htio momka za slugu, ali da mu tri godine služi bez plaće, a kad to vrijeme izmine, gospodar će dva dana zaredom rano u grad, te će kupiti ono što najprije ugleda, a trećeg će sam momak onamo da i on kupi što prvo vidi; sve tri stvari koje se tako kupe, biće momku umjesto plaće.

Momak je služio tri godine i za to se vrijeme pokazao boljim nego što se mislilo. Niie doduše bio uzorit sluga, ali ni gospodar ne bijaše od najboljih, jer je pustio momka da sve ono vrijeme ide u istoj odjeći u kojoj je i došao tako da se više i nije moglo govoriti o nekakvu ruhu, jer na momku bijaše zakrpa do zakrpe.

Kad je došao dan da se ide u kupovinu, gospodar se zaputi u grad što je samo mogao ranije. »Skupe se stvari vide jedino po danu; niko s njima neće na cestu tako rano«, reći će gospodar u sebi. »I ovako me još može skupo stati jer mi valja kupiti na što se namjerim«.

U gradu je na ulici najprije susreo neku staricu koja je nosila košaru, a na košari bio poklopac.

— Dobro jutro, bakice — pozdravi je čovjek.

— Dobro jutro, gazda — otpozdravi starica.

— Šta ti je u košari? — upita čovjek.

— Zar bi htio znati? — dočeka žena.

— Bih, jer treba da kupim na što najprije naiđem — prihvati čovjek.

— Ako bi da znaš, onda kupi! — odvrnu starica.

— Šta stoji? — opet će čovjek.

— Četiri šilinga — odgovori žena.

Cijena mu se ne učini visoka, te ostade pri njoj. Otklopi poklopac, a to u korpi sasvim mlado štene.

Kad se čovjek iz grada vratio kući, na vratima stajao momak nestrpljiv i radoznao, kakvu li će dobiti plaću za prvu godinu.

— Zar ste se već vratili, gospodaru? — upita momak.

— Jesam — odgovori gospodar.

— A šta ste to kupili? — opet će momak.

— Nije doduše nikakva rijetkost što sam kupio, te ne znam treba li da to i pokazujem — odgovori gospodar; — no kupio sam ono na što sam najprije naišao, a to je psić.

— Od srca vam hvala — dočeka momak — jer oduvijek pse jako volim.

Drugog dana ne bijaše ništa bolje. Gospodar je i opet izišao ranom zorom, pa tek što je u grad stupio, susrete staricu s košarom.

— Dobro jutro, bakice — pozdravi je čovjek.

— Dobro jutro, gazda — zaželje mu starica.

— Šta ti je to jutros u košari? — upita čovjek.

— Kupi, ako bi da znaš! — kaza starica.

— Šta stoji? — opet se čovjek.

— Četiri šilinga — odgovori žena.

»Uvijek ista cijena«, pomisli čovjek pa kaza:

— Dobro je, daj ovamo — a bijaše uvjeren da će danas kupiti štogod bolje negoli jučer. Kad podiže poklopac, a to u korpi sitno mače.

Kad se vratio kući, momak opet stajao na vratima da vidi kakva li ga plaća stiže za drugu godinu.

— Zar ste se već vratili, gospodaru? — dočeka ga momak.

— Jesam — odgovori gospodar.

— Što ste danas kupili? — opet će momak.

— Ništa bolje negoli juče — odgovori gospodar — ali sam uradio kako smo se pogodili: kupio sam ono na što sam najprije naišao, a bijaše to ovo mače.

— Bolje niste ni mogli — dočeka momak — jer mačke oduvijek volim, koliko i pse.

»Nisam loše prošao«, pomisli čovjek; »ali će drukčije biti kad momak pođe sam u kupovinu.«

Trećeg dana bijaše red na momku, pa se on zaputi. Tek što je ušao u grad, susrete onu istu staricu s košarom.

— Dobro jutro, bakice! — pozdravi je momak.

— I tebi, momče — uzvrati starica.

— Šta to imaš u košari? — upita je momak.

— Želiš li znati, a ti kupi! — dočeka žena.

— Je li na prodaju? — opet će momak.

Starica kaza da jest i da stoji četiri šilinga, te se i pogodiše.

»Nije mi loša kupovina«, pomisli momak, »jer mi valja kupiti na što prvo naiđem.« Htjede uzeti što je u košari, ali ga starica preteče:

— Tvoja je i pita i tepsija, to jest i košara i ono što je u njoj. Ali ne zaviruj dok ne stigneš kući. Jesi li čuo?

— Dobro je, neću, razumio sam — uvjeravaše momak.

No kad se kući vraćao, neprestano je kopkalo u njemu da vidi šta je u košari. Sve je o tom premišljao, i naposlije nije mogao odoljeti nego pođe da zaviri. Odmaknu malo poklopac, sasvim malo, no tek što ga je odmaknuo, iz košare iskoči malen gušter te pojuri cestom da je sve šištalo — a u košari ništa više.

— Stani, čekaj, ja sam te kupio! — povika momak.

— Ubodi me u rep! Ubodi me u rep! — vikaše gušter.

Momak ne bijaše lijen, već poteče za njim pa mu zabode nož u rep, baš kad se gušter htio uvući u neku pukotinu u zidu — a u taj isti čas od guštera postade čovjek, tako lijep i naočit kao da je kakav kraljević, a to zapravo i bijaše.

— Sad si me spasio i sa mene skinuo čarolije — prozbori mu kraljević. — Ona žena s kojom si trgovao ti i tvoj gazda, vještica je koja me pretvorila u guštera, moga brata u psa a sestru u mačku.

»Da, čudnih li stvari!« pomisli momak.

— Jest — proslijedi kraljević; — vještica se baš zaputila da nas baci u more da se ondje utopimo. No, ako bi kogond naišao, pa nas htio kupiti, morala nas prodati po četiri šilinga. Eto, tako je bilo. A sad hajde sa mnom mome ocu na dvore da te nagradi za ono što si učinio.

— Zacijelo je donde veoma daleko — pripomenu momak.

— Ne, nije — uvjeravaše ga kraljević; — eno ondje je — i pokaza na visok brijeg u daljini.

Išli su što mogahu bolje, ali ipak bijaše dalje nego što se činilo: istom su u kasnu noć cilju stigli. Kraljević pokuca na vrata.

— Ko to kuca na moja vrata i san mi razbija? — ču se glas iz brijega. A glas taj bio tako gromak da se zemlja tresla.

— Otvori oče, ja sam, tvoj sin koji se evo vraća — javi se kraljević.

Otac pohitje i sav radostan otvori.

— Već sam mislio da si na dnu mora — kaza starac. — A gle! nisi sam!

— To je momak koji me izbavio — objasni kraljević. — Zamolio sam ga da pođe sa mnom kako bi ga ti nagradio.

»Za to ćemo se već pobrinuti«, mišljaše starac, te ih pozva:

— Hajde, uđite, pa se lijepo odmorite.

Uđoše i sjedoše, a starac na vatru baci naramak cijepana drveta i dvije-tri klade tako da se od plamena rasvijetli svaki kut kao u pô bijela dana, a gdje god pogledaše, bijaše sama krasota. Nešto takvo nije momak nikad vidio, a onakva jela i pila kakvo im je stari donosio, nije još nikad kušao. Zdjele i pladnjevi, pehari i vrčevi — sve bijaše od samoga zlata i srebra.

Mladiće nije trebalo nuditi: jeli su i pili i lijepo se zabavljali, a spavali do kasno sutradan. Prije nego što se momak probudio, starac mu već donio jutarnje piće u zlatnoj kupi. Pošto je momak navukao svoje jadno ruho i pošto se najeo, starac ga povede naokolo te mu sve pokaza ne zaboravi mu spomenuti da može uzeti što mu srcu drago kao nagradu, zato što je izbavio kraljevića. A bijaše ondje šta i vidjeti, i još više ponijeti — časne mi riječi.

— Šta želiš? — upita ga kralj. — Možeš uzeti što ti drago: tà vidiš da imaš odakle.

Momak reče da će najprije razmisliti i s kraljevićem govoriti. I to mu bi ostavljeno na želju.

— Sad si zacijelo vidio mnoge divote — dočeka ga kraljević.

— Jesam — potvrdi momak — ali ded mi kaži šta bih od sve one divote sa sobom ponio; tvoj otac veli da mogu birati.

— Od svega što si vidio, ne treba ništo da uzmeš — kaza kraljević. — U mog je oca malen prsten na ruci: traži, neka ti njega dade.

Momak tako i učini: zamoli kralja da mu dade mali prsten koji nosi na prstu.

— To je najdragocenije od svega što imam — dočeka kralj; — ali sin mi je, dakako, još draži, pa ću ti stoga dati prsten. Znaš li kakva se moć u njemu krije

— Ne znam — odgovori momak.

— Dok ti je na prstu, možeš imati sve što zaželiš — objasni mu kralj.

Momak lijepo zahvali, a kralj mu i kraljević zaželeše sretan put i opomenuše ga da dobro pazi na prsten.

Nije daleko odmakao cestom, kad li mu na um pade da okuša šta prsten može. I tako zaželje da se odjene u novo od glave do pete. Tek što je to zaželio, već bijaše u novom ruhu, divan i sjajan poput srebrnjaka koji istom skovan. A onda pomisli: »Zgodno bi bilo da se sada našalim s ocem: nije baš bio ljubazan, dok bijah kod kuće.«

I zaželje da se nađe pred vratima očinske kuće, isto onako odrpan, kakav bijaše prije. I u isti taj čas stajaše ondje.

— Dobar dan, oče, i hvala ti na onom što je bilo — oglasi se sin.

No kad otac vidje kako dolazi još podrpaniji nego što bijaše kad je odlazio, naljuti se i poče grditi:

— Od tebe nikad ništa kad ni za sve vrijeme što si izbivao, nisi stekao krpe da se odjeneš!

— Nemoj se, oče, ljutiti — dočeka momak: — po dronjcima ne smiješ misliti da sam propalica. Sad ćeš na kraljevske dvore da u kralja zaprosiš kćer meni za ženu.

— Hajde šta se rugaš i budališ! — ukori ga otac.

No momak uzvrati da misli ozbiljno, te dohvati brezovu granu i pogna oca na kraljevske dvore tako da je starac spotičući se upao u dvoranu baš pred kralja.

— Šta je, kakva ti je nevolja, dobar čovječe? — dočeka ga kralj. — Ako ti je ko nepravdu nanio, ja ću ti pravdu priskrbiti.

Starina kaza da nije nepravda po srijedi, već drugo, te iznese kako ima sina koji mu je na najveću brigu; nikad ništa od njega, a sad je eto i ono malo pameti izgubio:

— Ta evo me brezovom granom dotjera dvorima na vrata, te mi zaprijeti: ne isprosim li mu kraljevu kćer...

— Umiri se, dobar čovječe — prekide ga kralj. — Deder ovamo toga sina, neka preda me dođe da vidim kako ćemo se pogoditi.

Momak upade pred kralja, a tako je pohitao da su dronjci na njemu lepršali.

— Hoću li dobiti tvoju kćer? — istrese momak.

— Treba da se o tome još porazgovaramo — uzvrati kralj. — Ko zna da li ti nju zaslužuješ, ili ona tebe.

»Vidjećemo!« mišljaše momak u sebi.

Baš nedavno u luku uplovio velik brod koji je stigao iz tuđine; mogao se vidjeti s prozora kraljevskih dvora.

— Evo, da vidimo — proslijedi kralj: — ako u sat-dva možeš sagraditi isti onakav brod kakav je dolje u fjordu, da mu bude u svemu nalik, a isto onako lijep, možda ćeš dobiti moju kćer.

— Samo kad nije ništa više! — dočeka momak, pa izduhnu iz odaje i odjuri na obalu.

Na obali sjede na gomilu pijeska, a pošto je podugo tako sjedio, zaželje da se u fjordu stvori potpuno opremljen brod, s jarbolima i jedrima i svom ostalom opremom, i u svemu da bude sličan brodu koje je ondje usidren.

Tek što je to poželio, stvori se brod u fjordu, a kad kralj vidje gdje su dva umjesto jednoga, dođe na obalu da izbliza vidi šta je posrijedi. Kad stiže onamo, ugleda momka kako stoji u čamcu, s metlom u ruci, kao da će očistiti, ako je još gdjegod kakva mrlja, i na kraju osvjetlati grbove.

Kad momak opazi kralja na obali, odbaci metlu i povika:

— Brod je evo gotov! Hoću li sada dobiti tvoju kćer?

— To je s brodom u redu, a što se tiče kćeri valja ti još jednu kušnju izdržati — odgovori kralj. — Sagradiš li za sat-dva dvore kao što su moji, onda ćemo vidjeti.

— Samo kad nije ništa gore! — odvrnu momak i ode odande.

Pošto se naokolo prošetao toliko da se već bijaše primakao određeni sat, momak zaželje da se ondje stvore dvori kao što su kraljevski. Ne potraja dugo, a ondje već stajali dvori — možeš vjerovati.

Tek što se to zbilo, eto ti kralja, s kraljicom i kraljevnom da pogleda nove dvore. Momka i opet zateče gdje vitla metlom i čisti.

— Evo su dvori gotovi! — povika momak. — Hoću li je sada dobiti?

— To je s dvorima u redu — odgovori kralj. — Hajde da uđemo pa da razgledamo.

Vidio kralj gdje momak zna više negoli se samo najesti, pa uze smišljati kako bi ga se otarasio.

Kralj pođe naprijed, za njim kraljica, a kraljevna baš pred momkom. I dok su tako išli, momak zaželje da bude najljepši na svem svijetu, a što poželje to mu se odmah i ispuni. Kada kraljevna vidje, u kakva se krasnika odjednom prometnuo, gurnu laktom kraljicu, a ova opet kralja, pa pošto su se sve troje dovoljno načudili, shvatiše da je taj momak nešto više negoli samo onaj odrpanac kakav im se najprije prikazao. Sporazumješe se

među sobom da se kraljevna prema njemu pokaže ljubazna da bi kako saznala šta je s njime.

Kraljevna je tako i činila i od puste ljubaznosti pretvorila u med i šećer, neprestano je obilazila oko momka te mu se umiljavala i kazivala mu kako ni dan ni noć ne može biti bez njega. Kad je bilo k večeru toga prvog dana, kraljevna mu umiljato kroz uši provuče:

— Eto ćemo nas dvoje biti svoji, pa kad je tako ne treba da preda mnom imaš kakve tajne; ne smiješ mi kriti kako si namaknuo sve te krasote.

— I onako ćeš uskoro saznati — uzvrati joj momak. — Čekaj da najprije budemo muž i žena, jer prije toga ništa ne kazujem.

Sutradan uveče kraljevna stala jadati i kukati; vidi ona jasno, veli, kako je njemu malo do nje stalo kad joj neće da kaže ono što ga ona moli; kako li je onda to s njegovom ljubavi prema njoj kad joj u takvoj sitnici neće želju da udovolji. Dodijalo momku pa da je umiri pripovjedi joj sve što je posrijedi. A ona ne budi lijena, te snovošću otrča kralju i kraljici. Dogovoriše se kako će momku skinuti prsten s prsta. »A kad se domognemo prstena«, pomisliše, »neće nam biti teško da se riješimo momka.«

Kad se usutonilo, eto ti kraljevne k momku s napitkom koji čovjeka uspavljuje; kaza kako mu donosi ljubavni napitak jer joj se čini da je on ne voli koliko bi trebalo. Momak, ne misleći ni na kakvo zlo, ispi napitak, a kako ga ispi onog časa zapade u tako tvrdi san da se, štono reče, ne bi prenuo sve dok bi se kuća na ni srušila. Kraljevna mu na to skinu prsten s prsta i sebi ga natače, te onda poželje da se momak nađe gdje leži na cesti, na gomili smeća, a njoj da se, umjesto njega, stvori najljepši kraljević na svijetu. Kako poželjela, tako i bilo.

Nakon nekog vremena momak se probudi, pa se začudi kad vidje da leži na gomili smeća. Ponajprije pomisli da je sve samo san, ali kad opazi da nema prstena, pojmi što se zbilo, te pade u takav očaj da je potrčao prema moru u nakani da u vodu skoči i da se utopi. Kako je namjerio na obalu, na putu susrete mačku, koju mu gospodar bijaše kupio.

— Gdje si to namerio? — upita ga mačka.

— U more, da se utopim — odgovori joj momak.

— Nemoj tako — proslijedi mačka; — opet ćeš ti do svog prstena.

— Kad je tako ... — promuca momak, ali mačka već zagrebla putem. Kako je išla, odjednom naišla na miša, pa će ovome:

— Sad ću te zgrabiti!

— Nemoj, molim te — procvilje miš — pa ćeš dobiti prsten.

— Kad je tako...

Elem, pošto se svako na kraljevskim dvorima zavezao u san, miš pođe naokolo šuljajući se i tražeći gdje leže kraljevna i kraljević; naposljetku nađe rupicu pa se kroz nju provuče unutra. Ču miš gdje njih dvoje još razgovaraju i opazi gdje kraljević stavlja prsten sebi na prst, a kraljevna mu govori:

— Pazi dobro na prsten, prijatelju.

— Ni brige te — odgovori kraljević: — tà niko neće kroza zidove zarad prstena. Ako misliš da mi nije siguran na prstu, mogu ga staviti u usta.

Poslije nekog vremena kraljević se opruži na leđa da tako zaspi. No kako se okrenuo poleđice, prsten mu se zaletje u grlo, pa se kraljević zakašlja, a prsten nato iskoči te se otkotura po podu. Miš odmah cap! Zgrabi prsten pa se s njime odšulja mački koja je vrebala kraj mišje rupe.

Međuto kralj pograbio momka, vrgnuo ga u neku golemu kulu i osudio na smrt zato što se, kaza kralj, šegačio s njime i s njegovom kćeri. Tako je momak morao ondje čamiti do dana kad se imala osuda izvršiti. No mačka se neprestano šuljala oko kule i kušala da se onamo s prstenom ušulja. A na mačku se oborio soko, zgrabio je svojim pandžama i s njome odletio preko mora. Nato iznenada došao orao, okomio se na sokola, a soko ispustio mačku, te ona pala u more. Kad je osjetila mokrinu, toliko se prepala da je ispustila prsten pa zaplivala na obalu.

Tek što je mačka stresla vodu sa svoga krzna te se umila, naiđe pas, štono ga gospodar bijaše momku kupio.

— Šta da jadna započnem — zajada mačka pa udari u plač i kuknjavu. — Prsten je izgubljen, momka će smaknuti!

— Ne znam ništa o tome — dočeka pas — samo znam to da mi u trbuhu nešto trza i udara kao da će mi se želudac prevrnuti; tà gore već i ne može biti!

— Vidiš, zacijelo si se prežderao — umovala mačka.

— Nikad ne jedem više nego što mogu — objasni joj pas — a nisam pojeo ništa drugo doli uginulu ribu što su je valovi na obalu bacili.

— Možda je riba progutala prsten — mudrovala mačka — pa i tebi sad valja životom okajati što ne možeš zlato probaviti.

— Kozna, možda i jest tako — reći će pas, kao da se sa sudbinom pomiruje; — kad već valja umirati, bolje odmah nego kasnije; možda će se tako momak izbaviti.

— Nije potrebe — javi se miš, koji također ondje bijaše; — ne treba mi mnogo da se uvučem; ako je prsten zaista unutra, ja ću ga već nanjušiti.

I miš se zavuče u psa; nije dugo potrajalo, te se i opet pojavi noseći prsten. Mačka odmah zagrebe putom, stiže podno kule, uzvera se gore i kroz rupu dade momku prsten.

Tek što je stavio prsten na prst, momak zaželje da se kula rasprsne. Tako i bi. Momak stajao na vratima te psovao kralja, kraljicu i kraljevnu i nazivao ih huljama. Kralj odmah pozva svoje ratnike te im zapovjedi da opkole kulu i da uhvate momka, živa ili mrtva. A momak samo zaželje da svi vojnici do vrata zapadnu u veliku močvaru koja se nalazila iza brda, jer će tako imati dosta muke da se izvuku — koji u njoj ne ostanu.

Pošto bijaše gotov s vojskom, opet se obori na kralja, kraljicu i kraljevnu, zaželje da dovijeka čame u kuli, u kojoj bijahu njega zatvorili.

Nakon toga uze zemlju i prijestolje u svoje ruke. Onaj se pas pretvorio u kraljevića, a mačka se opet pretvorila u kraljevnu kojom se momak oženio, pa se slavilo svadbeno slavlje, bogato i krasno.

GOSPODIN PETAR

Bio jednom siromašan čovjek sa ženom, pa njih dvoje nisu imali ništa drugo doli tri sina. Ne znam kako su se zvala starija dvojica, no najmlađem bilo ime Petar. Kad roditelji umriješe, trebalo je da sinovi između sebe podijele nasljedstvo, ali ne bijaše ništa drugo za diobu nego jedan lonac, jedna plitica za kruh i jedna mačka.

Najstariji sin, koji je htio prigrabiti najbolje, uze lonac kazujući za se: »Ako ga posudim, moći ću barem u njem štogod sebi sastrugati.« Drugi uze pliticu govoreći: »Posudim li je, ostaće barem nešto da sastružem.« Najmlađi nije imao izbora: je li uopće štogod htio, ostajala mu samo mačka. »Posudim li je, ništa za nju neću dobiti«, reče najmlađi sin; »dadnu li joj gdjegod malo mlijeka, sama će ga polokati; ipak ću je uzeti, jer je grehota da tu sama ostane i ugine.«

Pošla braća u svijet da se za srećom ogledaju, i svaki od njih udario svojim putem.

Išao najmlađi smjerom kojeg je sebi odredio, a pošto je prevalio jedan dio, ču kako mu mačka kazuje:

— Neka ti ne bude žao što si me sa sobom uzeo da ne ostanem u staroj kolibi i da ondje ne uginem. Sad ću ja u šumu da ulovim kakvu osobitu životinju, a ti ćeš onda s njome na kraljevske dvore koje eno vidiš; reći ćeš da donosiš darak za kralja; kad te kralj upita od koga je dar, kaži da je »od gospodina Petra«.

I govoreći tako mačka pravo u šumu. Nije Petar dugo čekao, kad eto ti mačke sa živim sobom: skočila ona sobu na glavu i smestila mu se među rogove. »Ne pođeš li ravno na kraljevske dvore, oči ću ti iskopati!« zaprijeti mu mačka tako da sob nije smio drukčije.

Kad je Petar došao na kraljevske dvore, uvede soba u kuhinju i kaza:

— Dolazim evo s malim darom za kralja ako ga ne prezre.

Kralj izađe u kuhinju, pa kad ugleda golema i krasna soba, veoma se obradova.

— Ko mi to, dragi prijatelju, šalje tako lijep dar? — upita kralj.

— To je od gospodina Petra — odgovori momak.

— Od gospodina Petra? — u čudu će kralj. — Ma gdje li ono živi taj gospodin?

Bilo ga kanda stid pokazati da ne pozna takva čovjeka. No momak ne htjede reći; ne smije, veli, zbog svoga gospodara. Kralj mu dade dobru napojnicu i zamoli ga da svome gospodaru kaže kako ga kralj pozdravlja i kako mu lijepo zahvaljuje na daru.

Sutradan mačka i opet u šumu, skoči na glavu nekom jelenu, sjede mu među oči te ga prisli da ide na kraljevske dvore. Uđe Petar s jelenom u kuhinju i reče da dolazi s malim darom za kralja, ukoliko se kralj udostoji da ga primi. Kralj se obeseli jelenu još više negoli sobu, te opet upita ko mu to šalje tako lijep dar.

— Gospodin Petar — odgovori momak.

No kad je kralj htio da zna gdje živi gospodin Petar, dobi isti odgovor kao i dan prije, a momka zapade još veća napojnica.

Trećeg dana eto ti mačke s losom. Kad je Petar došao na kraljevske dvore i s losom ušao u kuhinju, opet kaza kako dolazi s malim darom za kralja, ako kralj ne prezre darak. Kralj i opet iziđe u kuhinju pa kad vidje golema i krasna losa toliko se obradova da nije znao gdje bi od puste radosti, te sada momku dade još veću napojnicu — posigurno stotinu talira. Naposljektu htjede znati gdje živi gospodin Petar, te stade momka salijetati, ali ovaj kaza kako ne smije reći zbog svoga gospodara: oštro mu je, veli, to zabranio i još mu poprijetio.

— Onda kaži gospodinu Petru kako ga molim da mi dođe u posjet — reče kralj momku.

— Bićete služeni — dočeka momak.

No vraćajući se s kraljevskih dvora momak se zavrnuo u tijesnu, pa kad se našao s mačkom, potuži se:

— Lijepo si me u nepriliku gurnula: kralj sad želi da ga posjetim, a ja nemam ruha, već ove dronjke koji sa mene vise.

— Ne tari glave zbog toga — tješila ga mačka; — do tri dana imaćeš konje i kočije, i tako ćeš krasno ruho dobiti da će suho zlato sa tebe sipati; onda ćeš moći kralju u pohode. I ma što budeš vidio u kralja, kazuj da je u tebe doma još ljepše i krasnije. To ne smiješ s uma smjetnuti.

Petar obeća da će to neprestano držati u glavi.

Kad su prošla tri dana, eto mačke s kočijama, i konjima i ruhom i sa svim ostalim što je Petru trebalo, a sve bijaše tako lijepo da se slično nikad nije vidjelo. I tako se momak dotjerao i pošao, a mačka za njim.

Kralj dočeka Petra da ne može ljepše, ali što god mu pokazao ili ponudio, Petar uzvraćao da je sve to lijepo i dobro, ali da je u njega doma još bolje i ljepše. Kralju nije išlo u glavu šta gost kazuje, ali ovaj neprestano jedno te isto. Naposljetku se kralj ozlovolji, te više nije mogao izdržati.

— Sad ću s tobom tvojoj kući — ljutito će kralj — da vidim je li u tebe baš sve ljepše negoli u mene. A teško tebi, ako lažeš! I ništa više ne velim.

Valjade poći, a Petar će mački:

— Lijepo si me u nevolju uvalila! Kralj eto navro mojoj kući. Gdje li će je naći, jada li moga!

— Ne tari glave za to — umiri ga mačka; — ja ću naprijed, a ti s kočijama samo za mnom!

Pođoše — sprijeda Petar koji je sjedio u svojim kočijama i vozio se za mačkom, za njim kralj u svojima, a za kraljem sva njegova dvorska pratnja.

Vozili se tako, pa kad su dobran put prevalili, naiđoše na golemo stado krasnih ovaca; na ovcama bilo tako dugo runo da se po tlu vuklo.

— Ako rekneš da je to stado gospodina Petra kad te kralj upita, daću ti ovu srebrnu žlicu — kaza mačka pastiru. (Žlicu bijaše ponijela s kraljevih dvora.)

— Dobro je — prihvati pastir.

Kad je kralj onuda prolazio, zadivi se videći ono stado pa će reći:

— Za sveg života ne vidjeh tako velika i krasna stada ovaca! A čije ti je stado, momče? — upita će kralj.

— Gospodina Petra — odgovori pastir.

Poslije nekog vremena dođoše do velika stada krasnih, šarenih krava koje bijahu tako uhranjene da su sve sjale, milina ih pogledati.

— Ako rekneš da je to stado gospodina Petra kad te kralj zapita, dobićeš ovu srebrnu zaimaču — kaza mačka djevojci koja je krave čuvala. (I zaimaču ponijela mačka s kraljevskih dvora.)

— Hoću, drage volje — prihvati pastirica.

Kad je kralj onuda naišao, zadivi se ugledavši onako veliko i lijepo stado; činilo mu se da ovakva krasna stada još nikad nije vidio pa radoznalo upita djevojku; čije su joj te lijepe šarulje.

— Gospodina Petra — odgovori djevojka.

I opet pođoše, a nakon nekog vremena dođoše do velika i krasna stada konja. Bilo to najljepše stado, koje se ikad vidjelo, sve jedan konj ljepši od drugog, svi veliki, ugojeni, po šest konja od svake boje — riđana, kulaša i svakakve druge dlake.

— Ako rekneš da je to stado gospodina Petra kad te kralj zapita, dobićeš ovu srebrnu kutlaču — kaza mačka momku koji je konje čuvao. (I kutlaču mačka ponijela s kraljevskih dvora.)

— Hoću, zašto ne bih — prihvati momak.

Kad je kralj onuda naišao, zadivio se ugledavši one krasne velike konje, pa kaza kako ih onakvih u životu nije vidio. I upita momka; čiji su mu ti krasni konji.

— Gospodina Petra — odgovori momak koji je konje čuvao.

Pošto su opet sa sobom ostavili dobar dio puta, stignu pod neke dvore; prva vrata na njima bila mjedena, druga srebrna, a treća zlatna; sami dvori bili od srebra i tako blistali na suncu koje ih je obasjalo, kad su onamo stigli da su svojim sjajem čovjeku oči zasljepljivali. Svi uđoše

u dvore, a mačka ulovi zgodu da Petru prišapne kako mu valja kazati da su to njegovi dvori. Kad uđoše imadoše šta i vidjeti: unutra bili dvori još ljepši negoli izvana; sve ondje bilo od zlata — stolovi, stolice, klupe, sve što si okom mogao zahvatiti. Kad je kralj sve razgledao, zavirio i gore i dolje, ostade postiđen.

— E, nema druge, već ruku na srce: u gospodina je Petra sve ljepše negoli u mene — priznade kralj.

Pošto to reče, htjede da odmah ide nazad. Ali ga Petar zamoli da ostane pa da zajedno večeraju. Kralj pristade, ali je za sve vrijeme ostao kiseo. Dok su sjedeli za stolom, eto ti zloduha čiji ono dvori bijahu, te zalupa na vrata.

— Ko mi to jelo tamani i medovinu pije, kao da su svinje unutra?

Čim je to mačka čula, odmah poteče na vrata.

— Stani malo da ti pričam kako seljak sije ozimu raž — ispriječi se mačka; — ponajprije ti on polje uzore, onda ga nagnoji, zatim ga preore...

I tako je mačka pripovijedala nadugo i naširoko, a dok je raspredala, uto i sunce granulo.[1]

— Okreni se, pa ćeš vidjeti krasnu i prekrasnu djevojku — kaza mačka zloduhu.

Prevari se zloduh pa se okrenu, a kako ugleda sunce, prepuknu po sred srijede.[2]

— Sve je to sada tvoje — reče mačka Petru; —a za sve ono što sam za te učinila, tražim samo jedno: da mi glavu otsiječeš.

— Tà kako bih to ja mogao! — usprotivi se Petar. — Ni govora o tome!

— Nećeš li, oči ću ti iskopati! — zaprijeti mačka.

Petru ne bi druge, već učini kako mačka traži, i tako joj, premda nerado, otsječe glavu. Ali nuto čuda — mačka

[1] Na sjeveru su, kako znamo, ljetne noći vrlo kratke — *Prev.*

[2] Nordiska mitologija kazuje kako dusi tame ili crni dusi (staronordiski *svartálfar* ili *döckálfar*) samo noću izlaze iz svoga podzemnog stana, te se onamo vraćaju prije nego što zora zarudi jer se pretvaraju u kamen, ako ih sunce obasja. — *Prev.*

se pretvorila u najljepšu kraljevnu što su je ljudske oči ikad vidjele, a Petar se odmah u nju zagleda.

— Sve su te krasote nekoć meni pripadale — prozbori kraljevna — ali me zloduh začarao, pa sam morala kao mačka živjeti u tvojih roditelja. A ti sada kako te volja, možeš me uzeti za svoju kraljicu ili me ne uzeti: svakako si sada kralj nad svom kraljevinom.

Dakako da ju je Petar htio sebi za kraljicu, pa se njome i oženio, a svadbeno im slavlje potrajalo osam dana.

UKRAO DIVU SREBRNE PATKE

U nekog siromaha bila tri sina. Kad im otac umrije, starija dvojica naume u svijet, da se za srećom ogledaju, a najmlađega ne htjednu za sobom povesti.

— Nisi baš ni za šta podoban — rekoše mu oni — nego da sjediš uz ognjište i da po pepelu čeprkaš.

— Onda mi valja samome na put — odvrati najmlađi.

Zaputila se starija dvojica, pa poslije nekog vremena eto ih na kraljevske dvore; ondje se pogode u službu, jedan u konjušara, a drugi u vrtlara. I najmlađi krenu s postojbine, a sa sobom ponio naćve — jedino, što je iza roditeljâ ostalo, a za što starija dvojica nisu marila. Bijaše, doduše, momku teško naćve nositi, ali ih nije htio ostaviti.

Poslije nekog vremena eto i njega na kraljevske dvore, te će i on da se službe primi, ali mu ondje odgovore, da za njega nemaju posla. A kako je on lijepo molio, naposljetku mu dopuste da ostane u kuhinji, da kuharici nosi vode i drva. Momak bio okretan i marljiv, tako te ne prođe dugo, a on već cijenjen u očima sviju. Starija pak dvojica bila lijena, pa često izvlačila batina, a malu nagradu. Kad vide, kako najmlađi lijepo prolazi, braća mu postanu zavidna te se na nj naozube.

Nasuprot kraljevskim dvorima, s druge strane velike vode, bio nastan golemu divu, a taj div imao sedam srebrnih pataka, što su daleko plivale po vodi, tako da ih mogahu vidjeti s kraljevskih dvora. Kralj je često već poželio, da mu se nekako domoći tih pataka; starija to braća znala, pa će stoga konjušaru:

— Kad bi naš brat samo htio, mogao bi on kralju pribaviti srebrne patke: tâ sâm se time hvalio.

Nije dugo potrajalo, možeš misliti, a konjušar već otrčao kralju pa mu prenio, što su braća kazala. A kralj nato pozove najmlađega te će mu reći:

— Braća ti evo vele, da mi možeš pribaviti srebrne patke; ja ti evo zapovijedam, da mi ih pribaviš!

— Nikad tako što nisam ni pomislio, a kamoli kazao! — u čudu će momak.

— Rekao si — uporno će kralj — pa mi ih i stvori!

— Dobro je, kad nije druge — prihvati momak; — neka mi se onda dade vreća raži i isto toliko pšenice, pa ću pokušati.

Dadu mu, što je zatražio, a on žito prespe u naćve, štono ih bijaše od kuće donio, sjedne u njih pa zavesla preko vode. Kad pristane na drugu obalu, zađe po obali tamo-amo i stane sipati žito, tako te naposljetku uspije da patke dobavi u naćve, a onda iz sve snage zavesla natrag.

Kad se nađe nasred vode, pojavi se div te ga opazi.

— Jesi li to umakao sa sedam mojih srebrnih pataka? — povika div.

— Jesam! — odgovori momak.

— Hoćeš li opet doći? — upita div.

— Možda — doviknu mu momak.

Kad je sù sedam srebrnih pataka stigao kralju, postane još omiljeniji na kraljevskim dvorima, a i sam ga kralj pohvali. No braća mu još nenavidnija i još gnjevnija, pa izmisle da konjušaru kažu, kako im se brat pohvalio, da kralju može pribaviti divov pokrivač, ako mu se samo prohtije. A konjušar ne budi lijen, već i opet s time kralju.

Kralj pozove momka preda se pa mu spomene, šta mu braća vele: da je kadar pribaviti divov pokrivač sa srebrnim i zlatnim četvorinama.

— Kad je tako — reče kralj — onda ga i pribavi, jer ti inače ode glava!

Momak i opet ono isto: nije, veli, takvo što ni u snu sanjao, a kamoli kazao. No ne bijaše druge, valjade mu se toga poduhvatiti ili se sa životom rastaviti, pa stoga zatraži, da mu kralj dopusti tri dana za premišljanje.

Kad minu određeno vrijeme, momak opet u naćve pa preko vode, a kad na drugu stranu, izađe na obalu pa tamo-amo vrebaj i zasjedaj. Najposlije opazi, kako su u divovskom prebivalištu u brdu izvjesili pokrivač, da se prozrači: ostavili pokrivač vani pa se opet u stijenu zatvorili. Kako ga ugleda, odmah ga spodbi, pa s njime u naćve, a onda zavesla natrag što je mogao bolje i brže.

Upravo kad bijaše nasred vode, pojavio se div te ga opazio.

— Jesi li ti onaj, koji mi je odnio sedam srebrnih pataka? — zagrmje div.

— Jesam — odgovori momak.

— A jesi li ti sad umakao s mojim pokrivačem, na kojem su srebrne i zlatne četvorine? — opet će div.

— Jesam! — uzvrati mu momok.

— Hoćeš li opet doći? — upita div.

— Možda — odgovori momak.

Kad je izišao pred kralja i pokazao pokrivač sa srebrnim i zlatnim četvorinama, još više u sviju poraste u cijeni negoli prije, a kralj odredi, da momak odsele bude njegov osobni sluga. Dvojica braće, i onako već kivni, sad se još više razbjesniše, pa da mu se osvete, odu konjušaru s novom laži, što su je protiv najmlađeg skovali.

— Brat nam se pohvalio, da je kadar kralju pribaviti zlatnu harfu, što je div ima — reći će starija dvojica konjušaru; — ta je harfa takva, te se svatko, ma kako bio tužan, odmah razveseli, čim se na njoj počne prebirati.

Konjušar s onih stopa ravno kralju, a ovaj odmah momka preda se.

— Kad si kazao, valja ti je i donijeti — opet će kralj; — pribaviš li je, dobićeš moju kćer i polovinu kraljevine; ne mogneš li, ode ti glava.

— Takvo mi što ne bijaše ni na kraj pameti, a kamoli da bih to rekao — u čudu će momak; — no kad nije druge, pokušaću; a šest mi dana treba, da bih o tome promislio.

Kralj mu dopusti taj rok, a kad vrijeme izminu, momku valjade na put. Stavi u džep željezni klin, brezov štapić i kusatak svijeće, pa zavesla preko vode. Kad pri-

stane na drugu stranu, zađe tamo-amo po obali, da vreba. Malo zatim eto ti diva: opazio momka.

— Jesi li mi ti odnio srebrne patke? — zagrmlje div.

— Jesam! — odsječe momak.

— A jesi li mi ti odnio pokrivač sa srebrnim i zlatnim četvorinama? — opet će div.

— Jesam! — dočeka momak.

Div ga nato pograbi pa ga odvuče u svoje brdo.

— Evo, kćeri moja, ulovih onoga, što mi je ukrao srebrne patke i pokrivač sa srebrnim i zlatnim četvorinama — obrati se div svojoj kćeri; — deder ga zatvori u kotac, da se utovi, pa ćemo ga zaklati i prijatelje pozvati na gozbu.

Odmah kći posluša oca te momka zatvori u kotac; tude on provede osam dana, i za to je vrijeme dobivao jela i pila, kakva je samo poželio, a toliko opet, koliko je samo mogao. Kad se napunilo osam dana reći će div svojoj kćeri:

Idi onamo pa mu zareži mali prst, da vidimo, je li se ugojio.

Kći posluša oca pa ravno pred kotac; tu će ona momku:

— Deder mali prst ovamo!

A momak umjesto prsta pruži klin, te divovska kći u nj zareže.

— Nije, ne! Tvrd je kao željezo — kaza kći, kad se vratila, da oca izvijesti; — nije još za klanje.

Nakon drugih osam dana sve se ponovi, samo što je taj put momak pružio brezov štapić.

— Tja, nešto je bolje — reče kći divu, kad se vratila da ga izvijesti; — bio bi još tvrd za žvakanje, poput drveta.

Poslije osam dana opet će div kćeri, neka ode i pogleda, je li se već udebljao.

— Ovamo mali prst! — kaza divovska kći momku, kad je došla pred kotac; a momak joj pruži kusatak svijeće.

— Sad je sami loj! — izvijesti kći oca.

— Dobro je! — dočeka div. — Idem ja da goste pozovem, a ti ga dotle zakolji, pa jednu polovinu ispeci, a drugu skuhaj.

Kad je div otišao, kći uzme da oštri golem i dugačak nož.

— Zar ćeš me time zaklati? — upita je momak.

— A da čime drugim! — odvrnu divovska kći.

— Nije oštar — preuze momak; — ja ću ti ga naoštriti, pa ćeš me lakše zaklati.

Dade mu nož, a on prione da ga oštri i brusi.

— Deder da ga ogledam na tvojoj pletenici — predloži joj momak; — čini mi se, dobar je sada.

Ona pristane, ali kad je on uhvati za pletenicu, nagne joj glavu nazad te je zakolje; potom polovinu divovske kćeri ispeče, a drugu skuha, pa sve iznese na stol. Pošto je to obavio, odjene se u njezine haljine i sjedne u kut.

Kad je div s gostima prispio, pozove kćer — mišljaše on, da mu je ono kći, što u kutu sjedi — pozove je, da sjedne za stol i da jede.

— Ne mogu jesti — odgovori momak — silna me sjeta napala.

— Pa znaš tome lijeka — dočeka div; — eno ti zlatne harfe, pa zasviraj.

— A gdje je — preuze momak.

— Pa znaš, gdje je — uzvrati div: — sama si je onamo stavila, kad si je prošli put uzimala: eno ti je nad vratima.

Momak ne pusti, da mu se dvaput kaže, nego skine harfu, te je iznese, da svira. Kad je ponajbolje po njoj prebirao, prekine svirku, gurne načve u vodu pa zavesla noseći ugrabljenu harfu, a zaveslao je tako, da se sve pjenilo.

Nakon nekog vremena učini se divu, da mu je kći podugo izostala, te on izađe van, da vidi, šta je s njome; kad on van, ugleda na vodi momka, što se u načvama već daleko otisnuo.

— Jesi li to ti, što si mi odnio sedam srebrnih pataka? — povika div.

— Jesam! — odgovori momak.

— A jesi li ti odnio pokrivač sa srebrnim i zlatnim četvorinama? — opet će div.

— Jesam! — odreza momak.

— Jesi li ti to umaknuo sa zlatnom harfom? — proslijedi div.

— Jesam! — potvrdi mu momak.

— A zar te nisam pojeo? — u čudu će div.

— Nisi, ne! Pojeo si svoju kćer! — odvrnu momak.

Kad je div to čuo, toliki bijes u njem iskipi, da se namjestu raspuknuo. Nato momak zavesla natrag i ponese sa sobom čitavu gomilu zlata i srebra, koliko god mogaše u načve stati.

Vratio se momak s pustim onim blagom na kraljevske dvore, sa zlatnom harfom po vrhu, pa kad je s time došao pred kralja, ovaj mu dade svoju kćer i polovinu kraljevine, baš kako je obrekao. No nije momak braći zlom uzvratio, nego ih obasuo svakim dobrim, jer mišljaše: samo su mu najbolje željeli, te mu se na najveću korist okrenulo, što su kazali.

TROJICA BRAĆE

U nekog čovjeka bili tri sina: najstarijem nadjenuli ime Petar, srednji se zvao Pavao, a najmlađi Espen. Ništa drugo nije otac imao doli ta tri sina, jer bijaše takav siromah da ne imaše ni ciglog puceta na kaputu; i zato je sincima često govorio da im valja u svijet da sebi hljeb zaslužuju, jer će kod kuće najposlije od gládi skapati.

Podaleko odande dizali se kraljevski dvori, a baš pred kraljevim prozorima stajao hrast koji je toliko uzrastao i tako se raširio da je svijetlu priječio ulaz; kralj obećao silu novaca onome ko hrast posiječe, no niko u tome nije uspio, jer tek što bi kogod odbio trijesku, već bi drvo na onome mjestu dvostruko izraslo. Uz to, htio kralj iskopati studenac, u kojem bi bilo vode preko cijele godine: tà svi velikaši u njegovoj kraljevini imali studenac, samo ga on nije imao, te se kralju činilo da tako nije pravo. Onome ko bi mu iskopao takav studenac, u kojem bi bilo vode preko cijele godine, obećao kralj novaca i drugih nagrada. No niko nije u tome uspio: dvori se uzdizali visoko na brijegu, pa tek što bi kopači zagrebli palac-dva u zemlju, već bi naišli na tvrdo stijenje.

Kad je kralj sasvim ubio u glavu da mu to dvoje valja izvršiti, udario on u sva zvona te širom zemlje objavio da će dati svoju kćer i polovinu kraljevine onome ko mu posiječe hrast pred dvorima te mu iskopa studenac, u kojem će biti vode preko cijele godine.

Mnogo ih bijaše koji su pošli da okušaju sreću — možete već misliti. No koliko god sjekli i udarali, bušili i kopali, ništa nije pomagalo: hrast sa svakim udarcem sve širi i širi, a brdo ostajalo tvrdo — stijena kô stijena.

Najposlije se i trojica braće odlučila da ogledaju sreću, a to ocu baš bilo po volji: ako i neće sinci dobiti

kraljevsku kćer i polovinu kraljevine, mišljaše otac, moglo bi se ipak dogoditi da se zaposle u kakva valjana čovjeka. Više od toga otac i nije htio niti je na što drugo pomišljao, pa stoga odmah pristade kad mu sinci kazaše šta su naumili i odlučili. I tako se Petar, Pavao i Espen Mjezimac otisnuše od kuće.

Pošto su dobrano odmakli, eto ih u nekakvu pobrdalju: uzbrijeg zagustila jela do jele, a gore neko siječe li, siječe.

— Baš se čudim ko to na brijegu siječe — reći će Espen Mjezimac.

— A šta se uvijek čudiš, budalašu? — odvrnuše mu starija braća. — Da čudna mi čuda što neko na brijegu siječe!

— Ma htio bih znati ko je — opet će najmlađi, i govoreći to pođe uzbrdo.

— Hajde gore, kad si takva budala, pa ćeš saznati — viknuše braća za njim.

No Espen nije mario za njihove riječi, već opruži uzbrijeg i upravi onamo odakle se čuli udarci sjekire. Kad on tamo, a to sjekira bez drvosječe — sama siječe borovo stablo.

— Kako to, da sama siječeš? — upita Espen.

— Eto siječem kroz tolike božje dane i tebe čekam — odgovori sjekira.

— Pa evo me! — dočeka Espen te dohvati sjekiru, skide je s drška, pa oboje u torbu.

Kad se spusti nizbrijeg i pridruži braći, i jedan ga i drugi dočekaše sa smijehom, te mu se počeše rugati.

— Pa šta si neobično gore vidio? — bocnuše ga braća.

— Samo sjekiru, koju smo ozgo čuli — uzvrati najmlađi.

Išli oni dalje pa stigli podno nekog brda, s kojeg se čulo nekakvo udaranje i kopanje.

— Čudim se ko to gore na brijegu udara i kopa — opet će najmlađi.

— A čemu se tvoja pamet sve ne čudi! — podrugljivo se mu Petar i Pavao. — Zar nikad nisi čuo kako ptice totrču kad u drvo udaraju.

— Jesam, ali bih ja ipak htio vidjeti šta je — uzvrati Espen.

I ne osvrćući se na to što ga braća ismijavaju, okrenu uzbrdo: i usmjeri onamo odakle je dolazilo ono udaranje. Kad ono tamo, a to motika bez kopača — sama zamahuje, te kopa li, kopa.

— Kako to, da sama kopaš? — upita Espen Mjezimac.

— Eto kopam već tolike božje dane i tebe čekam — odgovori motika.

— Pa evo me! — spremno će Espen, te uze motiku, skide je s drška i s njom u torbu, pa onda nizbrijeg i natrag.

— Šta si to neobično vidio na brijegu? — dočekaše ga Petar i Pavao.

— Ništa osobito: motiku, koju smo dovde čuli — uzvrati im najmlađi brat.

I opet oni išli dalje, pa pošto su dobran put ostavili za sobom, stigli naposljetku na neki potok; sva trojica bijahu ožednjela na putu, te poklekoše da piju.

— Baš mi je začudo, odakle ta voda — opet će Espen Mjezimac.

— Šta se iščuđavaš, budalo: tä odakle će voda već s izvora? Zar nikad nisi vidio kako voda izvire?

— Jesam, ama bih svejedno da vidim odakle potok — proslijedi Espen, i kazavši to pođe uzvodu.

Braća nàdala vikati za njim da se okani ćorava posla, ali on ni da čuje, već usmjerio gdje je naumio.

Što je dalje išao uzvodu, potok bivao sve uži i manji, a kad je još malo odmakao, naiđe na povelik orah: iz oraha voda prštala.

— Kako to, da iz tebe voda izvire?

— Eto izvire već mnoge božje dane i tako teče tebe čekajući — odgovori orah.

— Pa evo me! — vedro će Espen, te uze mahovine i začepi rupicu da voda ne izlazi, stavi onda orah u torbu pa nizbrijeg braći.

— Jesi li vidio odakle voda? — dočekaše ga Petar i Pavao rugajući se. — Veoma neobično, dakako!

— Jest, rupica, a iz nje voda teče — kaza Espen, a braća nato udri u smijeh i u ruganje.

No Espen Mjezimac nije se na to osvrtao, nego im uzvrati:

— Jest, bijaše me volja da vidim!

Pošto su prevalili još nešto puta, stigoše na kraljevske dvore. Kako su svi u zemlji čuli da mogu dobiti kraljevsku kćer i polovinu kraljevine, ako mogu posjeći golemi hrast i kralju iskopati studenac, u kojem će biti vode preko cijele godine — toliki se bijahu onamo slegli i toliki okušali sreću da je hrast sada, nakon tolikih sjeckanja, bio dvaput veći i deblji: zacijelo se sjećate kako se na hrastu za svaku odbijenu trijesku hvatalo dvaput onoliko drveta. I zato je sada kralj odredio kaznu: ko se prihvati sječe, a ne mogne hrast oboriti, njega će ostaviti na nekome pustom otoku i oba će mu uha otsjeći.

Dvojica braće ne dopustiše da ih to uplaši i od pothvata odvrati, jer bijahu uvjereni da će lako s hrastom izići nakraj. I tako Petar, budući najstariji, pođe prvi da sreću okuša. No s njim se zbilo što i s ostalima, koji se bijahu sječe poduhvatili: za svaki iverak, koji bi odbio od hrasta, nastalo bi ondje dvaput onoliko drveta, pa kad je kralj to vidio, pozva svoje ljude, te ovi pograbiše drvosječu i otsjekoše mu oba uha, a onda ga odvedoše na pusti otok.

Sad bijaše red na Pavlu, ali se i njemu ista sudbina zapisa: pošto je odbio dvije-tri trijeske, a hrast se nato samo još više raširio, dopade u ruke kraljevim ljudima koji ga baciše na pusti otok: njemu otsjekoše uši još više uz glavu zato što na prethodnikovu primjeru nije ništa naučio.

E, došlo doba da i Espen Mjezimac u šake pljune.

— Ako ti je volja da budeš kao obilježena ovca, možemo ti odmah uši otsjeći: ne moraš se s hrastom mučiti — kaza kralj, jer se na njega zbog braće naljutio.

— Želja mi je da najprije sreću okušam — reče Espen, pa mu to dopustiše.

Izvukao momak sjekiru iz torbe pa je nasadio na držak.

— Sjeci sama! — zapovjedi Espen sjekiri.

A sjekira navali sjeći da su trijeske sve naokolo letjele, i ne prođe dugo kadli hrast već oboren.

Kad to bijaše gotovo, momak izvadi svoju motiku pa je nasadi na držak i zapovjedi:

— Kopaj sama!

A motika navalila kopati da je frcala zemlja i kamenje, i tako studenac bijaše iskopan.

Kad je studenac bio dovoljno dubok, Espen Mjezimac izvuče iz torbe svoj orah, izvadi mu mahovinu iz rupice i stavi ga na dno.

— Neka sada voda šikne! — opet će Espen.

A voda šiknu i poteče iz rupice, i ne potraja dugo kad studenac pun do vrha.

Tako je najmlađi brat oborio hrast koji zasjenjivaše prozore na kraljevim odajama, iskopao studenac koji bijaše potreban na dvorima, i naposljetku dobio kraljevsku kćer i polovinu kraljevine po vrhu, baš onako, kako je kralj obećao. A dobro je što Petar i Pavao ostadoše bez ušiju, jer bi inače neprestano morali slušati kako se Espen Mjezimac nije za zlo čudio.

DVORÎ SORÎA MORÎA

Bili nekoć muž i žena pa imali jedinca sina, a taj se zvao Halvor. Još od malih nogu nije htio ništa da radi, nego je samo sjedio kraj ognjišta i čeprkao po pepelu. Roditelji ga slali te na ovaj te na onaj zanat, ali se on nije nigdje zadržao: tek što bi negdje bio dan-dva, već bi odande pobjegao, opleo ravno kući te i opet sjeo kraj ognjišta i čeprkao po pepelu.

Jednoga dana naišao neki brodar i upitao Halvora; bi li pošao s njim da plovi morem i da vidi strane zemlje. E, za to je Halvor imao volje, pa se nije dugo premišljao.

Ne znam koliko su morem plovili, ali ih je naposljetku iznenadilo strahovito nevrijeme, a kad je oluja jenjala i more se stišalo, nisu znali gdje se nalaze; bijahu pritjerani uz neku tuđu obalu, koje nisu poznavali.

Kako nisu mogli dalje, jer niotkud ne bijaše ni daška vjetra, zamoli Halvor brodara da ga pusti na obalu da malo razgleda onaj kraj: tâ to mu je draže negoli dangubiti na brodu i spavati.

— Zar misliš da se možeš pred ljudima pokazati? — reći će mu brodar. — Ni odijela nemaš, već sve dronjci sa tebe vise!

No Halvor se tvrdòglavio u svome tako da mu brodar najposlije dopusti, ali da se vrati čim vjetar pirne. Izašao momak na obalu, a bila to divna krajina. Kuda god bi udario, pružale se goleme ravnice s poljima i livadama, ali ljudî nigdje, kao da su svi u zemlju propali. Prestala ona velika utiha, zaigrao lahor, ali se Halvoru činilo da još nije dosta vidio, pa je htio malo dalje ne bi li ipak na čovjeka naišao.

Pošao Halvor dalje pa nakon nekog vremena izbio na široku cestu, koja bijaše tako ravna da si po njoj

mirne duše mogao jaje koturati. Tom se cestom zaputio Halvor, a kad bilo k večeru, ugledao on u daljini nekakve goleme dvore, iz kojih se svjetlost prosipala. Kako se vascijeli dan bavio na putu ne imajući sa sobom ništa za jelo, bijaše dobrano ogladnio; usmjerio on onim dvorima, ali što se bliže njima primicao, sve ga više strah hvatao.

Na dvorima plamtjela vatra na ognjištu, te Halvor uđe u kuhinju, koja bijaše tako krasna da je takve momak za života nije vidio. Bilo ondje posuđa od srebra i zlata, ali nigdje žive duše. Malo je Halvor ondje popostao, ali kako se niko ne javi, pođe on dalje te otvori jedna vrata, a kad tamo — to u dvorani sjedi neka kraljevna i prede na preslici.

— Nuto! — povikaće kraljevna u čudu. — Zar se to neko kršteno čeljade ovamo usuđuje. Bježi jadan za vremena, ne želiš li da te div proguta! Tà ovdje je stan divov, u koga su tri glave!

— Pa da su mu i četiri na ramenu, ne bih hajao, jer mi je želja da vidim junačinu! — dočeka momak. — A o bježanju ni govora, ništa zlo nisam učinio. Nego valja da mi štogod za jelo dadeš jer sam svojski ogladnio.

Pošto se Halvor do sita najeo, kraljevna mu reče da okuša može li mahnuti mačem koji na zidu visi. Halvor upe sile, ali ni sanjati da bi mačem zamahnuo: nije ga mogao ni podići.

— Eh, valja ti gutnuti iz ploske, koja kraj mača visi — reći će mu kraljevna; — div uvijek tako čini, kad hoće da se lati mača.

Halvor gutnu gutljaj, i gle čuda: mogaše se mačem razmahivati, kao da mu je perce u ruci. »A sada neka dođe kad mu volja«, kaza Halvor u sebi, misleći time na diva.

Ne potraja dugo, kad eto ti diva, da sve zuji od njegova dolaska; div na prag, a Halvor za vrata.

— Hej, hej, tu vonja po ljudskome mesu! — zagrmje div pa proturi glavu na vrata.

— Odmah ćeš vidjeti, šta vonja! — povika Halvor pa mu jednom zamahom mača otsiječe sve tri glave.

Kraljevna se silno obradova što je izbavljena, pa od radosti poče plesati i pjevati. No najednom zasta, jer joj na um padoše njezine sestre, te će Halvoru:

— Kamo sreće da su mi i sestre izbavljene!

— A gdje su ti sestre? — upita je Halvor.

Nato mu kraljevna pripovjedi kako joj je jednu sestru nekakav div odveo na neke dvore, koje su šest milja odande, a druga je zatočena na dvorima devet milja dalje.

— A sada mi najprije pomozi da ovu tjelesinu izbacimo — zamoli kraljevna.

U Halvora bijaše snage, te on sve izbaci, i začas dvori biše u red dovedeni. Provede taj dan sretno i veselo, a sutra u cik zore uze put pod noge.

Nije Halvor mirovao, već kako je uzeo put preda se ne zastade cijelog dana. Kad i opet trže oči te ugleda kako se dvori bijele, iznova ga malo strah obuze. Bijahu još ljepši od prvih, ali ni na njima žive duše. Banu momak u kuhinju, ali se nimalo tu ne zadrža, već odmah proslijedi u susjednu dvoranu.

— Tà zar se kršteno čeljade ovamo usuđuje! — uskliknu kraljevna, koja je ondje sjedila. — Ni sama ne znam koliko sam već ovdje, no za sve vrijeme ne vidjeh nijedne krštene duše. Gledaj da bježiš, dok ti je još za vremena, jer tu ti živi div sù šest glava!

— Ne bježim ja da ih još šest na ramenu ima — dočeka Halvor.

— Uloviće te i živa te progutati! — zaplašeno će mu kraljevna.

No nije pomoglo, Halvor ne htjede otići: nije se diva bojao. Ali je htio jela i pila, jer od puta bijaše ogladnio. Zapade ga koliko je samo htio, ali ga poslije jela kraljevna i opet svjetovala da ide.

— Ni govora! — uporno će Halvor. — Ne idem, nisam ništa zlo učinio, pa se nikoga ne moram bojati.

— Div za to ne pita — opet će kraljevna — nego će te zgrabiti, bio ti prav ili kriv; ali kad već nećeš da ideš, ded pogledaj, možeš li zamahnuti ovim mačem, koji div u boju uzima.

Nije mogao njime zamahnuti, pa mu kraljevna kaza da gutne gutljaj iz ploske koja do mača visi; Halvor je posluša tako da je onda mogao mačem razmahivati.

Oni u tome, a div na vrata; bijaše tako velik i debeo da mu je valjalo postrance ići da bi mogao kroz vrata. Tek što je promolio prvu glavu, već zagrmje:

— Hu, hu, tu po ljudskom mesu vonja!

U istom času Halvor mu odrubi prvu glavu, pa onda sve ostale. Kraljevna se obradovala da ne može više. A onda se prisjetila svojih sestara i kazala kako bi rad da se i one izbave. Halvor u mislima pretitra kako tu ima pomoći, pa odmah htjede dalje; no najprije je kraljevni morao u pomoć kako bi se van izbacila divovska tjelesina. I tako sutradan izjutra Halvor opet na put.

Dugo bijaše do trećih dvora, pa je hitio i trčao da za vremena stigne. Podveče opazi dvore, a bijahu ljepši od onih dvojih. Sada nije nimalo strahovao, nego je ravno kroz kuhinju prošao u prvu dvoranu, unutra sjedila kraljevna, a bila ona neopisive ljepote. I ona kaza što i prve dvije: reče kako onamo nije zavirilo kršteno čeljade otkad ona ondje živi; i ona ga upozori i zamoli da odmah ode, jer da će ga drukčije div živa progutati.

— Tà to je div sù devet glava! — upozori kraljevna došljaka.

— Da na svaku još po dvije ima, ne odlazim — uzvrati Halvor pa stade kraj peći.

Kraljevna ga poče još usrdnije moliti da ode, ali Halvor ni da čuje; osta uporan u svome te dometnu:

— Neka dođe kad ga volja!

Nato mu kraljevna pokaza mač i plosku, a Halvor gutnu gutljaj, pa je mogao mačem razmahivati. Dok oni tako, eto ti i diva: nahrupi da je sve zujalo oko njega. Bijaše još veći i deblji od one dvojice, pa je i njemu valjalo ići postrance da bi mogao kroz vrata.

— Hu, hu, tu po ljudskom mesu vonja! — zagrmje div s vrata, a Halvor mu u isti čas odrubi prvu glavu i sve ostale za njom, sve do posljednje, koja bijaše najžilavija tako da je bilo velike muke dok mu je i tu skinuo, premda je Halvor mislio da je dovoljno jak za taj posao.

Sada se sve tri kraljevne nađoše na tim dvorima, pa bijahu sretne kako za svog života nisu bile; sve tri su rado među sobom gledale Halvora, a i one njemu bijahu mile, no mogao je sebi izabrati samo onu koju najviše voli. A njega je opet najviše voljela najmlađa kraljevna.

Halvor bio nekako čudan, bio tih i sjetan, dušu u se uvuko. Videći ga takva, najmlađa će ga jednom upitati kakvi ga to jadi biju, za čim čezne, zar mu nije lijepo među njima. Jest, lijepo mu je u njih, kazao Halvor, dani su pred njima, njemu već ljepše i ne može biti, ali eto zaželio se rodne kuće: otac mu i mati još na životu, rad bi da ih vidi. Kraljevne u mislima pređoše kako je lako želji mu udovoljiti, pa mu rekoše:

— Lako ti je i posigurno i tamo i amo, ako samo naš savjet poslušaš.

On im odgovori kako neće učiniti ništa što im ne bi bilo po želji. A one ga nato opremiše da ne može bolje, te bijaše lijep kao kakav kraljević, a onda mu na prst staviše prsten, u kojega bila neobična moć: s njime na ruci mogao si zaželjeti da nekamo odeš, ili da se odande vratiš, i želja bi ti se odmah ispunila. Valjalo mu paziti da ne izgubi prsten i da njihova imena ne spominje, »jer onda ode sva krasota, i nikad nas više nećeš vidjeti« — rekle mu kraljevne na kraju.

»Da mi je kući, u zavičaj!« izusti Halvor, i tek što je to zaželio, već bijaše ondje: prije nego što se i snašao, stajaše pred roditeljskom kućom. Bijaše baš u smiraje, a kad roditelji vidješe kako im dolazi lijepo odjeven, naočit stranac, zapadoše u toliku nepriliku da su se samo klanjali i savijali.

Halvor ih upita ne bi li mogao u njih prenoćiti. Odgovoriše da ne bi, i objasniše:

— U nas nema uređaja, nedostaje nam te ovo te ono što bi trebalo tako odličnom gospodinu. Najbolje je da odete u dvorac kojemu eno možete vidjeti dimnjak; ondje ćete sve naći.

Halvor ni malo ne bijaše za to: on je htio ostati. A oni se držali svoga da mu valja u dvorac: ondje će naći

i jela i pila, dok u njih neće imati ni gdje da sjedne, jer ni stolice nemaju da mu je ponude.

— Ne! — uporno će Halvor. — Gore ću u dvorac istom sutra ujutro; pustite me da tu prenoćim, mogu i na ognjištu sjedeti.

Na to ne imadoše što reći, te ne bijaše druge nego primiti gosta. Halvor odmah sjede na ognjište i poče čeprkati po pepelu, baš kako je radio, dok je nekoć kod kuće ljenčario.

Preklapali su o svemu i svačemu, pripovijedali Halvoru te ovo te ono, a on ih upitao; jesu li ikad imali djece. Kazaše da su imali jednog sina koji se zvao Halvor; ne znaju, rekoše gdje je otputovao, a nije im znano ni to je li živ ili mrtav.

— A bih li ja mogao biti taj Halvor? — upitaće momak.

— Ne, nikako, znam posigurno — odgovori žena — jer Halvor bijaše takva lijenčina da se ničeg nije laćao, a osim toga išao on tako poderan da su s njega sve krpe visjele; nikad od njega ne bi mogao postati takav gospodin, kakav ste vi.

Malo zatim morade žena prići ognjištu da potakne vatru, te plamen liznu i osvijetli Halvora: pokaza se nekadašnja slika kad je Halvor sjedio kraj ognjišta i kopao po pepelu; kako ga plamen osvijetli, žena ga prepozna.

— Pa ti si to zaista, Halvore! — uskliknu žena, te među roditelima nasta radost, kakve ne možeš riječima iskazati.

Sad Halvor morade pripovijedati kako mu je bilo, a mati mu se toliko obradovala da je odmah htjela s njime u dvorac da ga pokaže djevojkama, koje uvijek bijahu toliko ohole. Mati je išla naprijed, a Halvor za njom. Kad se uspela, uze pripovijedati kako se Halvor vratio kući, te im valja vidjeti kakav je naočit.

— Eno ga kô kakav kraljević! — naposljetku će žena.

— Možemo već zamisliti — dočekaše djevojke zabacujući glavu; — zacijelo je isti onaj dronjo kakav je i bio.

U taj čas stupi Halvor unutra, a djevojke zapadoše u takvu nepriliku da haljine ostaviše na ognjištu, gdje

su sjedile i hvatale buhe, te pobjegoše u samoj košulji. Kad su se vratile, bijahu tako postiđene da se gotovo nisu usuđivale ni pogledati Halvora, pred kojim su uvijek toliko dizale nos.

— Da, uvijek ste se držale kao da ste ne znam kako otmene i lijepe — reći će Halvor; — ali da samo vidite najstariju kraljevnu, koju sam izbavio: vi ste prema njoj baš kao pastirice; a srednja je još ljepša; no najmlađa, moja odabranica, ljepša je od sunca i mjeseca. Baš bih htio da su ovdje, pa da ih vidite!

Tek što je to izrekao, kad se one već stvoriše ondje. Vidjevši šta bi, Halvor se snuždi, jer se prisjetio šta su mu ono kazale.

Na dvorcu se priredilo veliko gozbovanje i slavlje u čast trima kraljevnama, ali one ne htjedoše ostati.

— Hoćemo k tvojim roditeljima — rekoše Halvoru — a onda da malo razgledamo okolicu.

Halvor pođe s njima. Izbiše na jezero, koje se nalazilo pred dvorcem. Ukraj vode bio krasan brežuljak, sav zelenilom prekriven: tu kraljevne htjedoše sesti i malo se odmoriti.

— Tako je lijepo sjedeti i u vodu gledati! — kazaše Halvoru.

Sjedoše, a nakon nekog vremena reći će najmlađa među njima:

— Rado bih te malo pobiskala, Halvore.

Halvor joj položi glavu na krilo, a ona ga poče biskati. Nije dugo potrajalo, i Halvor zaspa. Nato mu ona skide onaj prsten s prsta, te mu stavi drugi, a onda će sestrama:

— Držite se dobro za me! — i zaželje: — Hoćemo na dvore Soria Moria!

Kad se Halvor otresao drijema pa vidio da su kraljevne iščezle, okrenu u plač i kuknjavu, i bijaše tako očajan da ga ne mogahu utješiti. Ma koliko su ga roditelji molili, nije htio ostati, nego se oprosti s njima i na polasku kaza kako ih više neće vidjeti, jer ne nađe li više svojih kraljevna, nije mu vrijedno da živi.

Još je imao trista talira, pa novac spremi u džep i uze put pod noge. Pošto je neko vrijeme pješačio, susrete

čovjeka koji je imao pristala konja. Halvor naumi da kupi konja, pa se poče s čovjekom pogađati.

— Nisam doduše mislio da ga prodam — uze riječ onaj čovjek — no ako se možemo pogoditi, ne raskidam pazara.

Halvor ga upita koliko traži za konja.

— Nisam mnogo za nj dao — odgovori čovjek — a mnogo i ne vrijedi; valjan je to konj za jahanje, ali za vuču nije baš kakav, no još je uvijek dobar da ti nosi torbu s hranom, a i tebe, budeš li od vremena do vremena išao malo pješice.

Stjeraše razgovor na jedno, saglasiše se oko cijene, te Halvor stavi svoju torbu na konja pa se zaputi dalje, sve idući čas pješke, čas jašući. Uveče izbi na neki zelenilom obrastao brežuljak, na kojem se kočilo poveliko drvo. Skide torbu, rasedla konja pa ga pusti da slobodno švrlja naokolo, a sam sjede pod ono drvo, ali ne leže da spava, nego uze da prazni torbu s jelom. Kad je dan zabijelio, Halvor opet put preda se, jer mu kanda nigdje mira nije bilo. Išao je i jahao cio dan kroz nekakvu golemu šumu, u kojoj je bilo mnogo zelenih proplanaka koji su divno sjali između drveća. Nije znao gdje se nalazi, nije znao kuda udara, a ipak nije zastajao da se odmara, osim da konja napase i da sam malo u torbu posegne, kad bi izbio na koji od onih zelenih proplanaka. Išao je i jahao, a šumi sveudilj kanda kraja ne bijaše.

Sutradan, kad se usutonilo, ugleda kako nešto sija između drveća: »Eh, da su ondje ljudi, pa da se malo zagrijem i život u se povratim!« uzdahnu putnik.

Kad se približio, razabra da je to neka bijedna koliba, a kad je na prozor povirio, ugleda starca i staricu, koji bijahu tako stari da već stariji ne mogahu biti; po glavi kao da im je inje popalo — toliko bijahu osijedjeli. U starice bio nos tako dug da joj je uz ognjište služio umjesto žarača.

— Dobàr veče! — pozdravi ih Halvor.

— Dobàr veče! — odzdravi mu starica. — Šta li te ovamo vodi? Ta više od sto godina nije tu zavirilo kršteno čeljade!

Halvor ispriča kako traži dvore koji se zovu Soria Moria, i upita bi li mu znala put kazati.

— Ne — odgovori starica — toga ti ne znam reći, ali evo Mjeseca, pa ću njega pitati: on će zacijelo znati, jer svuda svojim sjajem dopire.

Kad je Mjesec pun i svijetao stajao nad krošnjama, žena izađe iz kuće.

— Hej, Mjeseče, Mjeseče! — povika starica. — Znaš li mi kazati put u dvore koji se zovu Soria Moria?

— Ne znam — odgovori Mjesec — jer kad sam onamo sjao, bijaše oblak preda mnom.

— Stani malo — obrati se starica Halvoru; — sad će vjetar zapadnjak, on posigurno zna, jer svuda puše i u kutak dopire.

— Gle, gle, i konja imaš! — reći će starica, kad se unutra vratila. — Nemoj jadnu životinju držati pred vratima da gladuje: pusti je radije na livadu. A ne bi li možda htio konja zamijeniti. Imamo u kući jedne stare čizme: kad su ti one na nogama, svaki ti je korak petnaest milja. Te ćeš čizme dobiti za konja, pa ćeš prije stići na dvore Soria Moria.

Halvor odmah pristade, a starica se toliko obradovala konju da je od puste radosti gotvo zaplesala.

— Sad i ja mogu na konju do crkve! — razdragano će starica.

Halvor ne imađaše mira; htio je odmah dalje, ali mu starica kaza da mu nije potrebna tolika hitnja.

— Lezi na klupu do peći, pa spavaj, jer u nas nema postelje da ti je ponudimo — reče mu starica; — a ja ću već paziti na zapadnjak.

Dok oni tako, zahuja već i zapadnjak i udari takvom snagom da je sve pucalo u zidovima. Žena iziđe van.

— Hej, vjetre od zapada! Znaš li mi kazati put na dvore, koji se zovu Soria Moria?

— Znam, kako ne bih znao! — odgovori zapadnjak. — Baš mi valja onamo da prosušim rublje za svadbu koja se sprema. Ako je momak brz na nogama, može sa mnom.

Halvor izađe.

— Valja ti se žuriti, želiš li sa mnom — kaza vjetar, pa zahuja preko brda i dolina, udari poljem i morem tako da ga je Halvor jedva sustizao.

— Sada nemam kad da te dalje pratim — naposljetku će vjetar zapadnjak — jer mi najprije valja povaliti jedan dio jelove šume, prije nego što stignem da rublje prosušim. No pođeš li ravno ovom padinom, eto te uskoro do djevojaka, koje rublje peru, a odande ti više nije daleko do dvorca Soria Moria.

Halvor uskoro stiže do djevojaka koje su rublje prale, a one ga upitaše, nije li se gdjegod susreo s vjetrom zapadnjakom koji ima doći da suši rublje za svadbu.

— Jesam — odgovori Halvor — baš bijah s njime; otišao je da povali dio jelove šume, i začas će ovdje biti.

I nato ih on upita; znaju li mu kazati put na dvore Soria Moria. Djevojke mu pokazaše kuda mu valja ići, a kad je stigao na dvore, opazi da ondje sve vrvi od naroda i konja. Kako je Halvor jureći za zapadnjakom išao preko grmlja i kamenja, sav se razderao, pa se onako odrpan nije usuđivao među ljude, nego se držao po strani; pojavio se istom posljednjeg dana, kad su gosti i ugosnici sjedali za ručak.

Kad bijaše na redu, da se, po običaju, nazdravi mlâdoj i mladoženji, i kad je peharnik nazdravio svima, mlâdoj i mladoženji, vitezovima i štitonošama, dođe i do Halvora. Ovaj nazdravi, pa onda onaj prsten koji mu je kraljevna na prst natakla, kad je ležao kraj jezera, spusti u pehar i zamoli peharnika da izruči pozdrav mlâdoj i da joj prsten odnese. Kraljevna na to odmah ustade od stola.

— Ko je više zaslužio da ga zapadne jedna između nas: onaj koji nas je izbavio, ili pak ovaj, koji tu sjedi kao ženik? — upita kraljevna.

Svi u mišljenju bijahu kao jedan, pa kad je Halvor to čuo, nije više časa časio, već skinu dronjke sa sebe te se nakiti kao ženik.

— To je pravi! — uskliknu najmlađa kraljevna, kad ga ugleda, pa otjera onoga drugog i proslavi svadbu s Halvorom.

S DIVOM JEO ZA OPKLADU

Bio nekoć siromašan seljak pa imao tri sina; zlo je živio, bio on star i potrebit, sasvim iznemogao, a sinici opet nikakva posla da se late. Imao seljak poveliku, lijepu šumu kraj kuće, pa htio da sinovi idu u sječu ne bi li štogod zaradili da dug vrate.

Bilo baš povuci-potegni, no najposlije ih otac privolio da se prihvate posla tako da najstarijem valjade najprije poći. Kad je prvi sin došao u šumu i počeo sjeći usahlu jelu, eto ti nekakva golema diva preda nj:

— Budeš li sjekao u mojoj šumi, ubiću te! — zaprijeti mu div.

Kad je momak to čuo, odbaci sjekiru pa pojuri kući što su ga noge nosile. Sav izbezumljen upade u kuću te ispriča što mu se dogodilo. A otac na to kaza da je u momka zečje srce: njega, staroga, dok bijaše mlad, nisu nikad divovi u sječi priječili.

Sutradan bio red da srednji sin ide u šumu. Otišao on, pa se s njime zbilo isto što i s najstarijim. Tek što je dva-tri puta zasjekao, preda nj se ispriječi div te mu zagrmje:

— Budeš li u mojoj šumi sjekao, ubiću te!

Momak se nije usudio ni da ga pogleda, već odbaci sjekiru pa strugnu baš kao i prvi. Kad je kući stigao, otac mu priču dočeka istim riječima kojima i prvu: kad je on, starac, bio mlad, nisu ga divovi u sječi priječili.

Trećeg dana htjede najmlađi u šumu.

— Gdje ćeš, rđo, kad se nikad s ognjišta nisi micao! — reći će mu starija dvojica.

No najmlađi ništa ne uzvrati, već zatraži da mu daju podosta hrane. U kući nije bilo mesa, pa mati objesi lonac nad vatru da mu barem štogod skuha. Kad jelo

bijaše gotovo, sinak s njime u vreću pa izdunu iz kuće.

Došavši u šumu, uze da sječe, ali se domalo pojavi div te će i njemu:

— Budeš li u mojoj šumi sjekao, ubiću te!

Momak ne budi lijen, već iz vreće dohvati jedan sirac pa ga zgnječi u ruci da je iz njega surutka potekla.

— Ne budeš li tih i miran — zaprijeti momak divu — zgnječiću te, kao što sam ovaj kamen zgnječio da sve iz njega voda teče.

— Nemoj, prijane — zamoli div; — poštedi me, pa ću ti pomoći u sječi.

— Kad je tako, neću ti ništa — dočeka momak.

A div svojski prionu da siječe tako da su toga dana mnoga stabla oborili i na gomilu dovukli. Kad je dan prevalio k večeru, reći će div:

— Možeš sa mnom u moj stan; bliže je negoli tvojoj kući.

Momku to bijaše po volji, te on prihvati. Kad su stigli divu u kuću, ovaj uze da na ognjištu vatru naloži, a momku valjade u kotao naliti vode da bi se kaša skuhala. Ali ondje stajala dva željezna čabra tako golema i teška da ih momak nije mogao ni smjesta maknuti. No momak se brzo domislio pa će divu:

— Ne vrijedi da idem na vodu s ovim naprŝnjacima: radije ću s cijelim studencom ovamo.

— Nemoj, prijatelju — prepade se div; — ne mogu bez studenca ostati; evo ti, pa naloži vatru, a ja ću po vodu.

Kad je div vode donio, skuhaše pogolem kotao pun kaše.

— Ako si za to — predloži momak — ješćemo za opkladu.

— Možemo — prihvati div, jer mišljaše da će s momkom lako nakraj.

Sjedoše za sto, a momak krišom priveza svoju vreću preda se tako da je više trpao u vreću nego što je stavljao u usta. Kad se vreća napunila, izvuče on nož iz džepa pa raspori trbuh — to jest vreću, u koju je kašu trpao. Div se nađe u čudu, ali ništa ne reče. Pošto su još neko vrijeme jeli, div odloži žlicu.

— Ne mogu više — zapuhao se div.

— Moraš! — odvrnu mu momak. — Ja nisam ni upola sit. Deder uradi kao što sam ja, raspori malo trbuh, pa ćeš moći jesti koliko hoćeš.

— Ali to strašno boli — potuži se div.

— Nije vrijedno riječi trošiti — dočeka momak.

I div uze nož pa raspori trbuh kako mu je momak rekao, a kako ga raspori, tako se i sa životom rastavi. Momak nato pokupi sve zlato i srebro koje nađe u onome brdu, gdje bijaše stan divov, pa s time krenu kući. Sad je mogao dobrano dug vratiti.

MOMAK KOJI SE PRETVARAO U LAVA, SOKOLA I MRAVA

U nekakva siromašna čovjeka, koji je živio u bijedi i nevolji, bio jedinac sin, pa kad je ubogi otac legao na samrtničku postelju, kaza sinu kako mu nema ništa u nasljeđe ostaviti doli mač, rubac i nešto krušnih mrvica: to je sinku sva baština. Pošto mu umrije otac, sin naumi u svijet se otisnuti da se za srećom ogleda, pa stoga pripasa mač, a u rubac pokupi one mrve hljeba: valjalo je tako, jer im koliba bijaše u šumi na pobrdalju, daleko od ljudi.

Krenuo momak, a put ga vodio preko nekog brda; kad se uspeo toliko da je pred njim pukla pustopoljina u daljinu i širinu, opazi on lava, sokola i mrava gdje stoje oko uginula konja te se prepiru. Kad momak ugleda, lava, obuze ga silan strah, no lav ga zovnu te mu kaza da priđe i presudi spor među njima: valja mu konja tako razdijeliti da svaki dobije šta ga pripada.

Momak potеže mač te razdijeli konja kako je najbolje znao: lavu dade cio trup osim glave, to jest najveći dio; sokola zapade nešto utrobe i još poneka sitnica; mrav, pak dobi glavu. Pošto je tako riješio njihov spor, reći će im:

— Mislim da sam pravo razdijelio: lava mora zapasti najveći dio jer je i on najveći i najjači; sokolu treba da pripadne najbolje jer je tako osetljiv i izbirljiv; mrav, pak, valja da dobije lubanju jer mili po pukotinama i u sve kutke zaviruje.

Svoj trojici bijaše ta dioba po volji, pa upitaše momka šta bi htio za nagradu zato što im je tako ljepo razdijelio plijen.

— Ako sam vam time učinio kakvu usludu, pa ste njome zadovoljni, onda sam i ja zadovoljan, i nikakve mi naplate ne treba — odgovori momak.

Ali oni navališe da ipak mora nešto dobiti, pa će mu lav naposljetku:

— Kad baš ništa nećeš, zacijelo imaš tri želje da ti se ispune.

A momak nije znao šta bi zaželio. Lav ga nato upita ne bi li možda želio da se može u lava prometnuti; isto ga tako sokol i mrav upitaše ne bi li mu želja bila da se može pretvarati u sokola i u mrava. E, to se momku svidje, pa to i zaželje.

Odbacio momak mač i rubac, pretvorio se u sokola te počeo letjeti. Letio je tako dok nije doletio nad nekakvu golemu vodu, a upravo kad bijaše nad vodenom pustoši, svlada ga umor i oba ga krila tako zabolješe da nije mogao dalje; ugleda pod sobom oštru stijenu koja je stršila iz vode, pa se spusti onamo i počinu. Učini mu se stijena neobičnom, pa malo pođe naokolo da je razgleda.

Pošto se odmorio, stvori se on opet soko i odletje dalje; letio je tako dok nije stigao na kraljevske dvore. Ondje sletje na neko drvo koje je stajalo pred prozorima kraljevske kćeri. Kad ova opazi pticu odmah se ponese željom da je uhvati. Stade pticu dozivati, a kad se soko nađe u odaji — hop! — kraljevna zatvori prozor, ulovi pticu pa je stavi u krletku.

Obnoć se momak-soko pretvorio u mrava, izmilio iz krletke pa se onda pretvorio u ono što zapravo i bijaše, te sjeo kraj kraljevne. Ova se sva prestravila i počela vriskati tako da se probudio kralj pa došao da pita šta se zbiva.

— Neko je u mojoj odaji! — povika kraljevna.

U taj se isti čas momak prometnu u mrava, uvuče se u krletku pa se ondje pretvori u sokola. Kralj nije mogao ništa vidjeti ni razabrati od čega se to kraljevna tako prestrašila, pa joj kaza da je zacijelo mòra pritišće.

Kralj iziđe, no tek što se za njim zatvoriše vrata, dogodi se opet isto: momak izmilje kao mrav iz krletke, pretvori se u ono što zapravo i jest, pa sjede do kraljevne.

Kraljevna ponovo zavrisnu, a kralj se na to požuri nazad da vidi kakva je to sad nevolja.

— Neko je tu unutra! — povika kraljevna.

A momak se opet kao mrav uvuče u krletku, te osta u njoj u spodobi sokola. Kralj zagleda svuda po sobi, zaviri na sve strane, pa kad ništa ne nađe, razljuti se što noću nema mira, te prekori kćer što s njime šalu zbija.

— Zavikneš li još jednom — zaprijeti on kćeri — vidjećeš da ti je otac kralj.

No tek što kralj zamaknu na vrata, momak se i opet stvori kraj kraljevske kćeri. Sad nije viknula, premda se tako bojala da od straha nije znala gdje bi se djela.

Momak je upita čega se toliko plaši. Ona mu kaza kako je obećana nekakvu gorskom divu: samo li korakne kuda s očevih dvora, pojaviće se div pa će je odnijeti. Kad se momak pojavio, ona mišljaše da je to div došao. Svakog četvrtka izjutra div šalje glasnika na dvore, a glasnik mu je nekakav zmaj kojemu kralj mora svaki put dati devet dobro utovljenih svinja. I stoga je kralj razglasio da će onome ko ga zmaja oslobodi, dati kraljevnu i polovinu kraljevine.

Momak uzvrati da će se on toga poduhvatiti, pa kad je jutro objutrilo, ode kraljevna svome ocu te mu reče kako je došao čovjek, koji će ga osloboditi zmaja i danka u svinjama.

Kad je kralj to čuo, veoma se obradova, jer nije šala, zmaj mu je toliko svinja požderao da ih gotovo više i ne bijaše u svoj kraljevini. Toga dana bio upravo četvrtak te momak odmah ode onamo gdje se zmaj obično pojavljuje i svinje prima; jedan između slugu na kraljevskim dvorima pokaza momku put.

I zaista se toga jutra pojavi zmaj: devet je u njega glava, a tako je strašan da već strašniji ne može biti; kad vidje da mu svinje nisu pripravljene, toliko se ražesti da su oko njega lizali plameni jezici, a iz očiju mu sve iskre frcale; i navali put momka, kao da će ga živa proždrijeti. Ali gle! — momak se prometnu u lava pa se dohvati sa zmajem i sve mu glave otrgnu jednu za drugom. I zmaj bijaše žestok i jak, te je sipao oganj i otrov, ali, malo-pomalo pa mu samo jedna glava ostala, a ta

bila najžilavija; najposlije mu momak i nju otrže tako te sa zmajom bijaše gotovo.

Momak odnese vijest kralju, pa na dvorima zavlada radost i veselje; ostalo je još da momka zapadne kraljevska kći, ali je tu nevolja nastala.

Jednog dana momak s kraljevnom šetao po vrtu, kad li se odjednom pojavi sam div, ugrabi kraljevnu i s njome odletje zrakom. Momak odmah htjede za njom, ali mu kralj kaza da to ne čini: sad kad je kralj izgubio kćer, ne bi htio da i njega izgubi. No zaludu bijahu kralju sve njegove molbe i zapovijedi: momak se pretvori u sokola pa odletje sa kraljevskih dvora.

Letio je i letio, ali kad ne vidje ni diva ni kraljevne priseti se čudnovate oštre stijene na kojoj je prvi put počivao. Spusti se onamo, pretvori se u mrava pa se uvuče kroz neku pukotinu. Neko je vrijeme milio kroza stijenu pa stigao do nekakvih vrata koja bijahu zaključana. No znao je on sebi pomoći: provuče se kroz ključanicu i uđe u dvoranu, a kad tamo — to u dvorani sjedi nepoznata kraljevna i bište diva sù tri glave.

»Dobro sam pogodio!« kaza momak u sebi; bijaše on naime čuo da je kralj još prije izgubio dvije kćeri: divovi mu ih ugrabili. »Možda ću i ostale naći«, nadoveza momak za sebe pa se provuče kroz ključanicu na drugim vratima. Kad on onamo, a to u dvorani sjedi druga nepoznata mu kraljevna i bište diva, u kojega je šest glava.

Provuče se on i kroz treću ključanicu te ugleda najmlađu kraljevnu: sjedi ona u dvorani i bište diva sù devet glava. Mrav joj puzne na nogu te je ugrize. Po tome ona opazi da je to momak i da s njome želi govoriti, pa stoga zamoli diva da je pusti časak van.

Kad je izišla, momak se pretvori u ono što zapravo i jest, pa joj kaza da pita diva, zar ona nikad neće moći odande, nazad na očeve dvore. Pošto joj to reče, opet se pretvori u mrava te joj stade na nogu, a ona se vrati unutra te opet poče diva biskati.

Prođe neko vrijeme, te ona zastade i u misli utonu.

— Zaboravila si me biskati; o čemu to razmišljaš? — upitaće je div.

— Premišljam eto o tome hoću li ikad odavde, na očeve dvore — odgovori kraljevna.

— Nećeš nikad — dočeka div — sve dok kogod ne nađe zrno pijeska koje je pod jezikom u devetoj glavi onog zmaja kojemu je tvoj otac danak davao. No niko ga neće naći. Kad bi se to zrno donijelo ovamo, raspukli bi se svi divovi, što su tu, ovaj bi se brijeg pretvorio u zlatne dvore, a od vode nastala bi polja i livade.

Kad je momak čuo šta div kazuje, išulja se kroza sve ključanice pa kroz pukotinu izmilje iz unutrašnjosti one stijene, pretvori se u sokola te odletje onamo gdje je zmaj ležao. Tražio je ondje, dok pod jezikom u devetoj zmajevoj glavi nije pronašao zrno pijeska, a kad ga nađe odletje sa zrncem nazad. Kad se našao nad vodom, osjeti silan umor tako da mu valjade sletjeti na neki kamen na obali. Kad se spustio, uhvati ga drijem, a u tome mu iskliznu zrnce iz kljuna i pade u pijesak na obali. Tri je dana tražio dok je zrnce opet našao, a kad ga nađe, odletje ravno s njim na onu stijenu te ga pusti kroz pukotinu.

Tek što zrnce pade u puklinu, rasprsnuše se oni divovi, stijena se rastvori te zasjaše zlatni dvori najljepši na svem svijetu, a od vode se stvoriše najljepša polja i najzelenije livade, takve kakve još niko nije vidio.

Kraljevna i momak krenuše na kraljevske dvore gdje ih dočeka radost i ljepota. Momak se vjenčao s najmlađom kraljevskom kćeri, pa se po svoj kraljevini slavila svadba, a slavlje trajalo sedam nedjelja, pa ako njima dvoma nije bilo lijepo, onda neka tebi bude ljepše.

UDOVIČIN SIN

Živjela nekoć veoma siromašna udovica, a imala jedinca sina, za kojeg se mučila i zlopatila dok nije za krizme dorastao; a onda mu rekla da ga više ne može hraniti: valja mu u svijet da sebi kruh zasluži.

Momak krenuo u svijet pa pošto je putovao dan ili nešto više, susrete nekakva tuđinca.

— Gdje si namjerio? — upita ga čovjek.

— U svijet da se za službom ogledam — odgovori momak.

— Bi li htio u mene služiti? — preuze stranac.

— Zašto ne bih — uzvrati momak; — u tebe ili u drugoga, meni je svejedno.

— U mene će ti dobro biti — opet će stranac; — samo ti valja da sa mnom budeš u društvu, i ništa više.

I tako momak ostade u njega u službi, te je lijepo živio, imao jela i pila koliko mu srce ište, a ništa mu nije trebalo raditi ili pak vrlo malo; ali u stranca nikad ne vidje ni žive duše. Jednog dana reći će tuđinac momku:

— Ja ću evo na put, osam me dana neće biti; za to vrijeme ostaješ sam, i pamet u glavu: ne smiješ zaviriti ni u koju od ove četiri sobe; ne poslušaš li me, sa životom ću te rastaviti kad se vratim.

— Dobro je, čuvaću se — odgovori momak.

No kad je čovjek otišao pa od njegova odlaska prošla tri-četiri dana, momak nije mogao da se suzdrži, radoznalost preteže, te on uđe u jednu od onih soba. Kad uđe, ogleda se naokolo, ali ne vidje ništa doli traku iznad vrata, a na traki šipkov prut. »I to mi je nešto da mi se zbog toga tako oštro prikričuje i brani ulaz u tu sobu«, pomisli momak; »čemu ta zabrana, kad ništa više nema?«

Kad prođe nedjelja dana, čovjek se vrati kući, pa kako stiže odmah će momku:

— Jesi li ulazio u koju od onih soba?

— Nisam, zaista — odgovori momak.

— Sad ćemo vidjeti — nadoveza čovjek i govoreći to otvori baš onu sobu u kojuno momak bijaše zavirio.

— Ipak si ulazio — progovori čovjek kad se odande vrati; — sad ću ti život uzeti.

Momak briznu u plač i poče moliti, dok najposlije ne umekša srce u gospodara i tako život spasi; no dobrih je batina izvukao. A poslije toga bijahu opet dobri prijatelji.

Nakon nekog vremena gospodar opet na put polazio, na dvije ndjelje, i na odlasku pripriječio momku da ne ulazi ni u koju od onih soba što mu ih je pokazao, a u kojima momak nije bio; ali u onu, u koju je bio može ulaziti kad god ushtije.

Kad je gospodar otišao, sve bijaše kao i prvi put, samo s tom razlikom što je momak sad izdržao nedjelju dana prije nego što je stupio u drugu od zabranjenih mu odaja. Kad je ušao, ni sad ne vidje unutra ništa drugo doli traku iznat vrata, a na traki kamen oblutak i vrč za vodu. »Čudna li mi čuda«, pomisli momak; »zar zbog toga da ne smijem ući?«

Vratio se gospodar kući te i opet upitao momka, nije li ulazio u koju od onih odaja, a momak uzvratio:

— Nisam, zaista.

— Odmah ćemo vidjeti — kazao gospodar i govoreći to pošao ravno u onu sobu u kojuno momak bijaše zavirio.

— E, sada te više neću štedjeti, valja da život izgubiš — prozbori čovjek izlazeći odande.

Momak udari u plač i kuknjavu, stade i opet moliti dok ne umekša gospodara, ali je izvukao batina, i to žestokih, koliko je samo mogao podnijeti. A pošto se oporavio, ponovo je živio da ne može ljepše, baš kao i prije, te on i gospodar bijahu dobri prijatelji.

Pošto izminu neko vrijeme, gospodar morade na put, a valjalo mu ostati tri nedjelje dana; na polasku oštro zaprijeti momku da ni za živu glavu ne ulazi u treću sobu; da mu nije na um palo!

Kad su prošle dvije nedjelje, momak nije mogao više izdržati, nego uđe i u treću odaju, a kad tamo — unutra nigdje ništa, samo vratašca ili poklopac na podu. On ga otklopi i pogleda onamo, a tamo dolje bakren kotao, u kotlu vri i ključa, a nigdje ognja ne vidiš.

»Da samo vidim je li vruće«, kaza momak u sebi, te umoči prst, a kad ga izvuče prst sav pozlaćen. Momak poče grebati, ali zlato ne spada; ode da spere pozlatu, no sve zaludu. Ne preosta mu drugo, već da prst omota krpicom.

Kad se gospodar vratio kući i upitao momka šta mu je prstu, momak odgovori da se jako porezao. No čovjek strgnu krpicu i odmah opazi kakva je boljka posrijedi. Najprije htjede momka ubiti, no kako je ovaj udario u plač i kuknjavu, zadovolji se time da ga izbije, ali ga je izbio tako da je momak pao u postelju iz koje tri dana nije ustao. Gospodar na to skide sa zida rog s nekom mašću te ga njome namaza, a momak odmah ustade zdrav i čio, baš kao da nije ništa bilo.

Promicalo vrijeme, te se gospodar i četvrti put na odlazak spremio, a imao se vratiti istom poslije mjesec dana. Na polasku poprijeti momku, uđe li u četvrtu sobu neka ne misli da mu više ima spasa: posigurno će ga ubiti.

Otišao gospodar, a momak ostao; izdržao ovaj dvije-tri nedjelje, ali više nije mogao: morao je te morao u onu odaju, pa on najposlije i ušao. Kad on na vrata, a tamo u odaji golem vranac u pregratku, pred njim dagara s ugljenom, a za njim jasle sa sijenom. Momku se to činilo neprilično i naopako, te on jamio onu dagaru, a pred konja položio sijeno.

— Kad je u tebe tako dobro srce, te si mi dao da jedem — progovori konj — pomoći ću ti da se izbaviš, jer dođe li zloduh kući pa te nađe, ubiće te posigurno. Zato uđi u odaju, koja je na suprot ovoj, pa uzmi jedan između oklopa, koje ondje vise; no nemoj uzeti nijedan između svijetlih, nego onaj što ga je rđa najviše nagrizla, a isto tako valja uzeti mač i sedlo.

Momak uradi kako mu bi rečeno, pa se vrati, a imao je šta da nosi jer sve bijaše teško.

Kad se vratio, konj mu kaza da se razodjene do gola i ode u sobu gdje je onaj kotao što vri i ključa, i da se u kotlu dobro okupa. »Lijepo li ću onda izgledati!« pomisli momak, ali ipak posluša. Pošto se okupao, bijaše lijep i naočit, crven i bijel kô mlijeko i krv, i uz to mnogo jači negoli prije.

— Osjećaš li kakvu promjenu? — upita vranac.

— Osjećam — odgovori momak.

— Pokušaj, možeš li me podići — opet će vranac.

Momak pokuša i zaista bijaše tako jak, a što se tiče mača, razmahivao je njime kao da mu je perce u ruci.

— A sada me osedlaj, stavi nase oklop, uzmi šipkov prut, kamen oblutak, vrč za vodu i rog s mašću, pa da krenemo.

Pošto je sve tako učinio, momak se vrnu u sedlo, a vranac zagrabi da ga ni vjetar ne bi stigao. Neko je vrijeme momak tako jahao, a onda će mu vranac:

— Čini mi se da čujem nekakvu buku; deder se okreni ne ćeš li štogod razabrati.

— Mnogo ih za nama ide — kaza momak — zacijelo dvadesetorica.

— To je zloduh i njegovo društvo — objasni vranac.

Konj i jahač pobrzaše dalje, dok ime se sasvim ne primakoše oni što su za njima natisli.

— Deder sada prihvati šipkov prut pa ga baci iza mene što možeš dalje — uputi konj jahača.

Momak tako učini, pa kako prut na tlo pade, u isti onaj čas izraste za njima golema i gusta šuma puna trnja i grmlja tako da se onud nije moglo proći.

Sad je momak podugo jahao i dobrano odmakao, jer je zloduhu valjalo natrag po štogod čime bi sebi i svojima prokrčio put kroza šumu. Odmicali oni tako, pa će nakon nekog vremena opet konj jahaču:

— Deder se osvrni ne ćeš li sada štogod opaziti.

— Vidim čitavo mnoštvo — izvijesti momak; — ima ih kolik cijela jedna župa.

— To je opet zloduh nadao u potjeru za nama, pa sa sobom poveo više svoje pratnje — prihvati vranac; — baci sad oblutak iza mene, ali dobro zamahni!

Momak trže što je mogao jače, pa kako oblutak pade na tlo za njima se u isti čas uzdiže golema i visoka stijenovita gora tako da zloduh morade opet kući da uzme štogod čime bi stijene razbio, a dok on u tome, konj i jahač dobrano već odmakli.

Išli oni dalje, a naposljetku će konj jahaču da se i opet osvrne neće li štogod opaziti. Momak se obazrije te kaza da vidi čitavu vojsku, a na svakome ratniku svijetao oklop, da sve blista naokolo.

— I opet zloduh, ali je ovaj put sve svoje poveo — objasni vranac; — valja ti sada baciti vrč s vodom, ali pazi da ni kap ne padne na me!

Momak tako i uradi, no koliko god je pazio ipak jedna kap pala konju po sapima. Odmah se stvorilo golemo jezero, no konj zbog one kapljice i sam bijaše u vodi, ali je ubrzo isplivao na kraj. Kad zloduh i njegvoi vidješe, kako se pred njima razlila pusta voda, polegoše svikoliki da popiju i posrču, i toliko su pili i srkali da su od silne vodurine popucali.

— Eto smo ih se otarasili! — reče vranac.

Dugo su i dugo išli dok najposlije ne stigoše na zelen proplanak posred neke šume.

— Odbaci sada oklop pa se opet odjeni u svoje prnje — kaza konj jahaču; — onda me rasedlaj i pusti slobodna, a sve objesi u tu golemu šuplju lipu; zatim ti valja načiniti vlasulju od mahovine, koja raste po jelama, pa onda ravno na kraljevske dvore, koji su, eto, tu u blizini: ondje ćeš službu tražiti. Budem li ti kada zatrebao, samo dođi ovamo i zatresi žvalama u lipu, pa ću odmah doći.

Momak uradi kako mu vranac reče, pa kad je načinio vlasulju od mahovine i na glavu je stavio, odjednom se prometnu u jadnika, blijeda i kukavna da ga niko ne bi mogao prepoznati. Udari put kraljevskih dvora, a kad onamo stiže, zamoli najprije da služi u kuhinji: nosio bi vodu i drva. A kuharica ga odmah dočeka:

— Što će ti ta strašna vlasulja? Ružan si s njome, dokle je ne skineš, neću ništa da čujem.

— Ne mogu je skinuti — odgovori momak — jer mi glava nije baš čista.

— Zar misliš da ću takva prljavca držati ovdje gdje se jelo priređuje? — protisnu kuharica. — Idi ti konjušaru, brajane, jer si podobniji za konjušnicu da ondje đubre kidaš.

Ode momak onamo, a kad mu konjušar kaza da skine vlasulju, on i opet isto odgovori tako da ga ni onaj ne htjede primiti.

— Idi ti vrtlaru, dragoviću moj — procijedi konjušar — jer si podobniji da po zemlji čeprkaš.

U vrtlara je najposlije mogao ostati, no nijedan između ostalih slugu nije htio da spava s njime pod istim krovom; i tako je momak morao spavati napose, pod stepenicama u sjenici, što je stajala na stupovima i imala velike stepenice; tu je nanio nešto mahovine pa ležao i spavao kako je najbolje mogao.

Pošto je neko vrijeme proveo u službi na dvorima, dogodilo se jednog jutra, baš kad je sunce izišlo, da je momak, dok se umivao, skinuo vlasulju; a bio je tada tako lijep da bijaše milina pogledati ga. Kraljevna u taj čas slučajno pogledala kroz prozor, pa kad vidje lijepoga vrtlareva slugu, učini joj se da još nikad nije vidjela veće ljepote. Upita ona vrtlara zašto momak spava vani pod stepenicama.

— Zato što nijedan od slugu neće da s njime spava pod istim krovom — odgovori vrtlar.

— Neka večeras dođe gore i spava pred vratima u mojoj odaji — reče kraljevna — pa im onda neće biti zazor da s njime spavaju; pustiće ga sebi u kuću.

Vrtlar priopći momku šta je kraljevna kazala.

— Zar misliš da ću to učiniti? — dočeka momak. — Kad bih tako uradio, rekli bi da je štogod bilo između mene i kraljevne.

— Ima i razloga da se toga bojiš kad si tako lijep — uzvrati mu vrtlar.

— No kad je takva želja valja mi poslušati — najposlije će momak.

Kad je uveče pošao uza stepenice toliko je lupao cokulama da ga moradoše upozoriti da potiho ide, kako

ga kralj ne bi čuo. Ušao je kraljevni u odaju, a kako uđe, odmah leže i zahrka. Pošto se kraljevna uverila da je momak zaspao, naredi svojoj sobarici:

— Prišuljaj se pa mu skini vlasulju.

Djevojka posluša, ali kad mu htjede vlasulju skinuti, momak se probudi, objema pridrži vlasulju na glavi i rekne, da se toga kani, jer mu je neće skinuti; potom opet legne i zahrče. Kraljevna ponovo dadne djevojci znak, a ova posluša te sad uspije da momku skine vlasulju, a spavač se nato ukaže bijel i rumen u licu, lijep da ne može biti ljepši, onakav kakva ga je kraljevna vidjela na jutarnjem suncu. Otada je momak svake noći spavao u odaji kraljevske kćeri.

Nije dugo potrajalo, te kralj saznade da vrtlarski sluga svake noći spava u odaji njegove kćeri, pa se tako razbjesnje da momku umalo ne ode glava. Kralj naredi da momka zatvore u kulu, a kraljevna da bude zaključana u svojoj sobi tako da jadnica nije nikada mogla izaći, ni danju ni noću. Suza nije sušila, koliko je plakala i molila za sebe i za momka, ali sve uzalud: kralj se još većma srdio.

Neko vrijeme poslije toga u zemlji nastao nemir, rat buknuo, pa se kralju valjade boriti s nekim drugim kraljem koji mu hotijaše zemlju uzeti. Kad je momak za to čuo, zamoli tamničara da ga vodi pred kralja: on bi mač i oklop, pa u rat. Svi udariše u smijeh kad je tamničar došao s tom porukom, pa zamoliše kralja da sužnju dade kakvu starudiju od oklopa da im bude smijeha kad jadnik u boj krene. Dadoše mu, dakle, nešto stareža i po vrhu matoro i kukavno kljuse što je šepalo na tri noge, a četvrtu za sobom vuklo.

Pođoše na neprijatelja; no tek što su malo odmakli s kraljevskih dvora, kadli momak sa svojim kljusetom zape u nekoj močvari. Nije mogao s mjesta, kljuse zaglibilo pa ni makac tako da je momak uzalud podbadao ostrugama i cupkao podvikujući:

— Gi, naprijed! Hoćeš li naprijed!

Bijaše ostalima zabava, imahu čemu da se smiju kad su pokraj momka prolazili jašući, pa su se i smijali da se orilo. No tek što su zamakli, momak poteče k onoj

lipi, ondje se naoruža pa potrese žvalama, a nato se odmah pojavi vranac te će momku:

— Daj sve od sebe, a ja ću već učiniti svoje!

Kad je momak dostigao ratnike, boj se već započeo, a kralj se zavrnuo u tijesnu, zapao u škripac. Prije nego što su i razabrali što se zbiva, momak natjerao neprijatelja u bijeg. Kralj i njegovi ratnici bijahu u čudu ko im je to u pomoć stigao, no niko se između njih nije neznancu toliko približio da bi s njime mogao govoriti, a kad se bitka završila — njega nestalo.

Na povratku iz boja kralj i njegovi ratnici imadoše prilike vidjeti vrtlarskog slugu u močvari gdje sveudilj podbada tronogo kljuse i uzalud podvikuje; bijaše to šaljiv prizor, pa su se dušili od smijeha i jedan drugome kazivali:

— Pogledaj, eno rđe još u glibu!

I sutradan iziđoše, a momak ondje kô i jučer, pa se svi natrgoše smijati i s njime šegu tjerati; no tek što zamaknuše, momak pojuri k lipi, pa i opet sve krenu kao što je bilo i dan prije. Svi se čudom čudili kakav je to strani ratnik što im je tako junački u pomoć priskočio; no niko mu između njih nije prišao tako blizu da bi mogao s njime govoriti. A da je to vrtlarski sluga — ni jednome, dakako, ne bijaše ni na kraj pameti.

Uveče se ratnici vraćali na dvore, pa kad su i opet momka zatekli na kljusetu ko i prije, oni da popucaju od smijeha, a jedan između njih odape na nj strijelu i pogodi ga u nogu. Momak udari u dreku i zapomaganje da bijaše strahota čuti. Kralj mu nato dobaci svoj rubac, a momak njime ranu poveza.

Kad su trećeg jutra izašli, momak opet u močvari: cupka na kljusetu i viče: »Gi, naprijed! Hoćeš li naprijed!« a kljuse ni makac.

— Nema druge, taj će ondje i skapati — kazivali ratnici kad su onuda prolazili, a od pusta smijeha umalo da se ne povaljaše sa svojih konja.

No tek što su zamakli, momak i opet put one lipe pa onda ravno u boj, a stigao je tamo baš u pravi čas. Toga dana ubio je neprijateljskoga kralja i time dokrajčio rat.

Pošto se bitka dovršila, kralj opazi svoj rubac kojeg je strani ratnik imao oko noge, i tako prepozna onoga ko im je pomagao da pobjedu odnesu. Staviše ratnika između sebe pa krenuše na kraljevske dvore. Kraljevna ga ugleda s prozora, te se toliko obradova da se iskazati ne može.

— Eto i mog zaručnika! — uzviknu kraljevna.

Sad momak uze rog s mašću pa namaza sebi ranu i svima drugima, koji bijahu ránâ dopanuli tako da učas svi ozdraviše.

Momka zapala kraljevna da se njome oženi. Na dan svadbe pošao on u staju po svog vranca, ali ovaj sav žalostan, upustio uške, hrane i ne gleda. Mladi kralj (bijaše on sada kralj, zapala ga polovina kraljevine) upita kakvi su mu jadi, a vranac odgovori:

— Eto sam ti pomogao, pa neću više da živim: uzmi mač pa mi glavu otsjeci!

— Ni govora o tome! — dočeka mladi kralj. — Imaćeš sve što zaželiš, živjećeš uvijek u miru i zadovoljstvu.

— Ne učiniš li kako ti velim — poprijeti vranac — onda ću ja tebe sa životom rastaviti!

Mladome kralju ne preostade drugo već učini što vranac želi, pa tako i uradi. No kad je uzmahnuo mačem da siječe, spopala ga takva tuga da je morao okrenuti lice, samo da ne vidi. A tek što je vrancu otsjekao glavu, na onom se istome mjestu stvori pred nijm krasan kraljević, tako krasan da krasnijeg ne možeš ni zamisliti.

— Kako si se ti tu stvorio? — u čudu će mladi kralj.

— Ja bijah onaj vranac — odgovori kraljević; — prije toga kraljevah u onoj zemlji u kojoj i kralj kojeg si juče u boju ubio; taj me kralj u konja pretvorio pa me prodao onome zloduhu. Sada, kad je opaki kralj mrtav, vratiće mi se moja kraljevina, a nas ćemo dvojica biti susjedi, te nikad među sobom nećemo rata zametati.

I nikad ga nisu zametnuli, nego su svagda živjeli u prijateljstvu i često jedan drugome u pohode dolazili.

ČARDAK NI NA NEBU NI NA ZEMLJI

Bio nekoć siromah čovjek, pa imao tri sina. Kad čovjek umrije, dva starija sina naume da pođu u svijet da se za srećom ogledaju, ali najmlađeg ne htjednu nikako sa sobom povesti.

— Ništa ti ne valjaš — reknu najmlađemu. — Nisi ti ni za šta drugo doli da kraj ognjišta luč siječeš, u vatru da pušeš i po pepelu čeprkaš.

— E, onda mi nije druge nego da sam uzmem put pod noge — dočeka najmlađi. — Barem mi neće biti potrebe da se ljutim na saputnike.

Starija dvojica krenu na put pa poslije nekoliko dana stignu u nekakvu veliku šumu. Ondje sjednu da malo otpočinu i da se okrijepe jelom kojeg su od kuće ponijeli: valjalo im se odmoriti i dušu u se vratiti, jer bijahu i gladni i umorni.

Dok su braća tako sjedila i jela, iz grmlja pred njih iziđe nekakva starica te ih zamoli da joj dadu koji zalogaj. Bijaše ona tako slaba i nemoćna i tako grohnula od starosti da su joj se usta tresla, glava joj se klimala tamoamo, a u hodu se starica morala štakama pomagati. Već je stotina godina, veli, što nije korice hljeba u usta stavila. Eto tako starica, a braća nemilosrdna: samo se smiju te i dalje u se trpaju, a na njezine riječi bezdušno uzvraćaju:

— Kad si toliko izdržala, možeš i dalje tako ako ti mi i ne damo. Ta i sami malo imamo, pa odakle ćemo onda još i za drugoga odvajati.

Pošto su se lijepo napili i odmorili, krenu opet na put, a naposljetku stignu na kraljevske dvore. Ondje zatraže posla, te ga i dobiju. Kad su starija dvojica braće otišla u tuđinu, najmlađi zađe po kući te pokupi mrve

i korice, koje su za braćom ostale, stavi ih u malenu torbu i uzme staru pušku na kojoj više ne bijaše brave ni zapona. »Nek mi se nađe pri ruci, može ustrebati«, reći će momak u sebi, i u tome krenu s postojbine.

Pošto je nekoliko dana pješačio, prispije i on u onu veliku šumu, a kako bijaše umoran i gladan, sjedne pod neko drvo da počine i da glad utoli. No nije oči ostavio kod kuće: sagnuvši za torbom opazi kako na nekom stablu visi slika na kojoj je naslikana nekakva mlada djevojka ili kraljevna, a tako lijepa da ne mogaše sa nje oka skinuti. Zaboravi momak torbu, smetne s uma i jelo i odmor, ustane i dohvati sliku pa legne i uzme u nju gledati.

Dok je tako ležao i promatrao sliku, opet se iz grmlja pojavi ona starica kojoj su se usta tresla i glava klimatala. Došepesa starica na svojim štakama te i opet zamoli da joj dade malo jela, jer da već stotinu godina nije korice kruha u usta stavila.

— E, onda je bogme i vrijeme da štogod založiš, bakice — uzvrati momak te joj pruži od svojih korica i mrvica.

Starica napomene kako je već čitavih stotinu godina niko nije nazvao bakicom, pa će mu ona zato lijepo zahvaliti i dar vratiti uzdarjem. I u tome mu dadne klupko sive vunene pređice: zaželi li momak da negdje stigne, neka samo pred sobom zakotura to klupko, pa će stići gdje ga volja.

— A što se tiče slike — upozori ga starica — ne smiješ u nju gledati jer će te nesreća zadesiti.

»Baš dobro i lijepo«, reći će momak u sebi, i u tome pođe dalje. Ali nije htio slike ostaviti, nego je uzme pod ruku, a pred sobom zakotura ono klupko. Tako ubrzo stigne na kraljevske dvore na kojima mu braća bijahu u službi.

Kad je stigao na dvore, i on zamoli da ga uzmu u službu, ali mu ondje odgovore da nije potreban, jer da su baš nedavno uzeli dvojicu slugu. Ali kako je on uporno i lijepo molio, najposlije uzmu i njega te ga dadu dvorskome konjušniku da momak nauči konje timariti i oko njih se brinuti. Momku to bilo po volji, jer je konje volio, a bio on spretan i marljiv pa je ubrzo naučio sve što,

treba oko njih, i nije dugo potrajalo da ga je sva čeljad na dvorima poštovala. Ali svakog časa, koji mu ostajaše slobodan, skoknuo bi gore, na sjenik, i promatrao sliku koju bijaše objesio u nekom kutu.

Koliko je god momak bio spretan i marljiv, toliko njegova braća bijahu lijena i tupa. Zato su često dobivali prekore i batine. Kad su vidjeli da najmlađi brat bolje prolazi negoli oni, postadoše mu zavidni pa konjušniku kazaše da mu je sluga idolopoklonik: ima, rekoše, nekakvu sliku kojoj se klanja i moli.

Konjušnik je doduše bio dobar čovjek i volio je momka, ali su mu ona dvojica toliko nabila uši da je najposlije otišao kralju te mu sve kazao. A kralj bio ljut pa ga izgrdio: u silne misli zapao kralj i jad mu srce obuzeo, je mu je nekakav div ugrabio kćeri. No i kralju neprestano kroz uši provlačili tako da on naposljetku odluči da razvidi šta je posrijedi.

Pošao kralj na sijenik da vidi sliku, a kad se uspeo, imade šta i vidjeti: na slici naslikana njegova najmlađa kći; rođeno njegovo dijete.

Kad su dvojica zavidne braće to čula, odmah smisliše te konjušniku rekoše:

— Naš se brat pohvalio kako kralju može, ako samo želi, vratiti njegovu kćer.

Dakako, nije dugo trebalo da konjušnik ode kralju s tom viješću, a kad je kralj to čuo, odmah pozva momka preda se te mu reče:

— Braća ti vele da mi možeš vratiti kćer ako samo hoćeš, pa sada treba da to i učiniš.

Momak se branio kako uopće nije znao da je ono na slici kraljeva kći, a ako je već mora izbaviti i na dvore vratiti, učiniće što najbolje zna i može. Potrebna su mu, reče, dva dana vremena da bi o svemu mogao promisliti i da bi se mogao opremiti. Rok mu bijaše odobren.

Momak izvuče iz džepa klupko sive vunene pređice te ga baci na put, a klupko se lijepo zakotrlja. Momak pođe za njim i tako dođe onoj starici koja mu je klupko dala. Nju upita šta mu je činiti, a ona ga uputi da uzme svoju staru pušku i trista sanduka klinaca i čavala, trista bačava ječma i trista bačava bungura, trista zaklanih

svinja i trista zaklanih volova, pa neka pred sobom zakotura klupko i za njim ide, dok ne naiđe na gavrana i na dijete gorskog diva: oni će mu dalje pomoći, jer su od njezina roda.

Posluša momak i učini kako mu je starica kazala. Vrati se na dvore i ondje uzme svoju staru pušku, a u kralja zamoli čavle i hranu, i povrhu zatraži ljude, konje i vozila da sve to mogne sa sobom povesti.

Kralju se učini da momak i suviše traži, no ako mu to pomogne da mu kćer na dvore vrati, nek mu bude sve po želji.

— Kad je za tu svrhu — reći će kralj — neka mu se dâ sve što traži, pa makar tražio i polovinu kraljevine.

Kad se momak opremio opet zakotura klupko pred sobom pa uze put pod noge i u malo dana eto ga podno neke visoke gore. Na obronku sjedio gavran na borovoj grani. Momak priđe bliže, dok se sasvim ne prikuči, a onda uzme pušku i počne nišaniti.

— Ne pucaj, nemoj me ustrijeliti, pa ću i ja tebi pomoći! — zagrakta gavran.

— Baš i nisam čuo da se kogod polakomio za gavranskim mesom — prihvati momak. — I neću ti ništa, kad me tako moliš.

Govoreći to on lijepo pušku opet o rame, a gavran sleti te otvori kljun:

— Gore ti na ovoj vrleti vrluda dijete gorskog diva koje se onamo uzveralo i zalutalo, pa ne zna i ne može natrag. Ja ću ti pomoći da gore dođeš i da dijete odvedeš roditeljima: u njih možeš dobiti nagradu koja ti neće biti na odmet. Gorski će ti div u nagradu ponuditi najljepše što ima, ali neka te ni za što nije briga: nemoj uzeti ništa drugo doli sivo magare koje je u staji za vratima.

Kazavši to gavran uzme momka na leđa pa s njime uzleti na goru te ga ondje ostavi.

Zađe momak po planini, a kad je malo odmakao, začuje kako dijete gorskog diva cvili i plače, jer ne zna kako bi sišlo. Momak lijepo prozbori djetetu te mu priđe; dijete postade povjerljivo, i oni se sprijatelje. Momak se potrudio pa djetetu pomogao da siđe, a onda ga poveo njegovoj kući da ne bi zalutao. Dođu tako do gavrana, a

ovaj i momka i dijete uzme na leđa te ih prenese gorskom divu.

Kad je ovaj opet ugledao svoje dijete, toliko se obradovao da je zaboravio i momka pozvao da uđe i da uzme što god želi: hoće, eto, da ga nagradi zato što mu je dijete našao i kući doveo. Ponudi mu zlata i srebra i svakakvih drugih dragocijenosti, ali mu momak uzvrati kako bi najradije htio konja.

— Možeš konja dobiti, kako ne — dočeka div te ga povede u staju.

Staja bila puna najboljih i najljepših konja: sjali se ati kao samo srebro i zlato. Ali momak nađe da nijedan nije za njega — svi su mu, veli, pregolemi. I u tome skrene pogledom za vrata, ondje opazi sivo magare, te će divu:

— Ja bih eto ovoga malog sivca, taj je baš za mene, jer padnem li s njega, barem neću s visoka pasti.

Div se nije rado s tim pomirio, bilo mu ga žao dati, ali ne bijaše druge: kad je jednom obećao, valja riječ i održati. Tako momak dobije ono magare, zajedno sa sedlom, uzdama i ostalim takumom, pa pojaše i krene odande.

Pojahao momak svoga sivca pa prolazio brdom i dolinom, putovao šumom i čistinom. Kad su već dugo bili na putu, upitaće magare svog jahača:

— Vidiš li štogod?

— Ne vidim ništa doli goru što se plavi — odgovori momak.

— Eh, kroz tu nam goru valja proći — objasni sivac.

— Tako? — dočeka momak.

Kad bijahu podno gore, prema njima pojuri jednorog, kao da će ih žive proždrijeti.

— Uh, što me strah! — preplašeno će momak.

— Ne boj se — reći će mu sivac. — Daj mu dvadesetak volova pa mu kaži da nam goru proruje i da nam tako put načini.

Momak posluša. Kad je jednorog progutao svoj obrok, oni mu obećaše još dvadeset svinja ako im kroz goru probije rupu da mogu onuda proći. Čudovište im nato poče probijati put, a probijaše ga tako brzo da su ga

jedva stizali. Kad su izbili na drugu stranu, baciše jednorogu dvadesetak svinja.

Pošto im se tako lijepo posrećilo, uzeše opet put preda se, i dugo su putovali, prelazili brda i doline, išli šumom i čistinom, a naposljetku će sivac svome jahaču.

— Vidiš li štogod?

— Ne vidim ništa drugo doli nebo i divlja brda — odgovori momak.

Mnogo su vremena tako putovali, a kad su došli naviše, brda postadoše niža, te vidik bijaše širi.

— Vidiš li sada štogod? — upita sivac.

— Vidim nešto u velikoj daljini — odgovori momak — sjevka i treperi kao kakva sitna zvijezda.

— Neće biti baš sitna — dočeka sivac.

Pošto su i opet dobran put prevalili, magare će opet svome jahaču:

— Vidiš li sada štogod?

— Vidim nešto u daljini, sija baš kô mjesec — uzvrati momak.

— Nije mjesec — objasni sivac — nego su ono srebrni dvori na koje nam valja stići. Kad budemo pred dvorima, vidjećeš gdje tri zmaja leže pred vratima i stražu drže. Već je stotinu godina kako se nisu budili, pa im se mahovina uhvatila preko očiju.

— Ah, strah me hvata — dočeka momak.

— Ništa se ne boj — nadostavi sivac. — Treba da probudiš najmlađeg i da mu baciš dvadesetak volova i svinja, pa će on ostalu dvojicu privoljeti da te na dvore puste.

Dugo su i dugo još putovali, a naposljetku stigoše pred dvore. Dvori bili veliki i lijepi, sve na njima bilo od livena srebra, a pred vratima ležali zmajevi, i ulaz priječili tako da niko ne mogaše unutra. No imali su zmajevi mira mnogo i mnogo vremena i dugo ih i dugo nije niko uznemirivao, jer bijahu tako mahovinom obrasli da se nikako nije vidjelo kakvi su; a pokraj njih, u mahovini, porasla čitava mlada šuma.

Momak probudi najmanjeg zmaja, a ovaj okrene trljati oči i mahovinu razmicati. Kad je zmaj razabrao da je to čovjek, odmah na nj navali razjapljenih ralja, ali

momak već bijaše spreman, te mu u ralje jedno za drugim baci volove i svinje. Zmaj se tako najeo i nekako umekšao, pa se moglo s njim govoriti. Sad ga momak zamoli da probudi ostalu dvojicu: da ih skloni na to da se maknu, kako bi on, momak, mogao na dvore.

Sprva se zmaj nećkao i protivio: neće, veli, i ne usuđuje se da ih budi, jer već sto godina ondje spavaju i odonda nisu ništa jeli, pa se boji, mogli bi se zaboraviti te sve progutati bez ikakve razlike. Momak mu kaza kako nema te pogibli, jer da pred njih mogu staviti sto volova i sto svinja pa se povući dalje: zmajevi će tako utoliti glad. Na to mladi zmaj pristane, pa tako i učine. Ali prije nego što su se zmajevi valjano probudili i s očiju makli mahovinu, bauljahu naokolo hvatajući sve do čega su mogli doći tako da se mladi zmaj svojski namučio dok im se uklonio s puta. A kad su istreptali drijem iz očiju, navališe na volove i svinje i stadoše gutati i mljeskati dok sve ne proždriješe. Pošto su se tako nasitili, postadoše nekako mekši i pristupačniji, pa pustiše da momak između njih prođe na dvore.

Na dvorima bila takva divota i krasota da momak naprosto nije vjerovao svojim rođenim očima. A posred toga krasa i ljepote nigdje ni žive duše. Išao momak iz jedne dvorane u drugu, zavirivao svuda i svagdje, ali nigdje nikoga — kao da je sva čeljad u zemlju propala.

Naposljetku proviri na vrata neke dvorane koje prije nije vidio. Kad on onamo, a to unutra sjedi neka kraljevna i prede. Silno se obradova kad ga je ugledala.

— Zar se to zaista neki ljudski stvor ovamo usuđuje? — povika kraljevna. — Ali bolje po te da što prije ideš, jer ovdje stanuje div sù tri glave.

— Ne bježim ja, pa da ih i sedam na ramenu ima! — dočeka momak.

Kad je kraljevna to čula, kaza momku da pokuša može li mahnuti velikim mačem, koji je zarđao visio za vratima. Momak pokuša, ali ni govora o tome da njime mahne: nije ga mogao ni podići.

— Valja ti gutnuti gutljaj iz čuture koja na zidu visi — opet će kraljevna. — Tako i div uvijek radi, kad hoće da se lati mača.

Momak poteže gutljaj-dva, pa opet pođe da ogleda snagu; i zaista, sad mogaše mačem razmahivati, kao da mu je slamka u ruci.

Najednom eto ti diva.

— Hu, hu, tu po ljudskom mesu vonja — zagrmje div.

— Možda — dočeka momak, — ali neka te ne smeta taj vonj, jer ti više neće nos bosti.

Tako reče pa mu otsječe sve tri glave.

Silno se obradovala kraljevna, strašna joj se nevolja makla s vrata. Ali još ponešto bijaše turobna, jer je uzdisala za svojom sestrom, koju je ugrabio neki div sù šest glava pa je odveo na svoje zlatne dvore, koji se nalaze na kraj svijeta, i još trista milja dalje. Momak kaza kako to baš nije teško: može on dovesti kraljevnu zajedno s dvorima. I u tome uze mač i čuturu, uzjaha sivca, a zmajeve pozva da ga slijede i da nose meso i klince.

Dugo su i dugo tako putovali, išli brdom i dolinom, stranom i obalom, a onda će jednog dana magare svome jahaču:

— Vidiš li štogod?

— Ne vidim ništa do zemlje i vode, neba i visokih hridi — odgovori momak.

Išli su sve dalje i dalje, putovali dugo i podugo, a onda će sivac opet:

— Vidiš li sada štogod?

Pošto je dobro razgledao sve pred sobom, obazreo se i lijevo i desno, momak ugleda nešto u velikoj daljini:

— Vidim nešto daleko, daleko, blista se poput male zvijezde — odgovori momak.

— Biće veća — odgovori magare.

Pošto su i opet golem put za sobom ostavili, upitaće sivac svog jahača:

— Vidiš li sada štogod?

— Vidim sija baš kô mjesec — odgovori momak.

— Tako je — dočeka sivac.

Kad su i opet prevalili velik put, prešli brda i doline, šume i čistine, magare se ponovo javi:

— Vidiš li sada bolje?

— Vidim, sija baš kô sunce — otslovi momak.

— To su zlatni dvori na koje nam valja stići — prihvati sivac. — Ali je ondje zmaj: leži podno čardaka i stražu čuva da niko ne može unutra.

— Uh, strah me hvata — strese se momak.

— Ne boj se — proslijedi sivac. — Nametnućemo na nj granja, nabacati iverja i drvlja pa zapaliti, i tako ćemo se otarasiti zmaja.

Najposlije stignu onamo gdje su dvori visjeli u zraku i gdje je ležao onaj zmaj koji je ulaz priječio. Momak dade svojim zmajevima dobar obrok volova i svinja da mu pomognu, pa svi na strašnog čuvara nabacaju granja i drvlja, čavala i konjskih potkova — istresu tri stotine sanduka pa sve potpale, i tako zmaja živa sagore.

Kad s tim bijahu gotovi, jedan se od onih zmajeva pomagača podmetne pod dvore pa ih podigne još više uvis, a druga dva uzlete gore, otkače kuke na lancima o kojima su dvori visjeli, i tako dvore spuste na zemlju.

Momak tada stupi na dvore, a kad tamo, imade šta i vidjeti: ljepota i krasota na njima još veća negoli na onima dvorima od srebra. Ali dvori pusti, nigdje ni žive duše. I tako nikog ne ugleda dok ne dođe u neku dvoranu koja bijaše u središtu. Ogledą se momak po dvorani i opazi zlatnu počivaljku na kojoj se ispružila kraljevna: spava ondje kao da je mrtva. No ne bijaše mrtva, premda je on nije mogao probuditi: lice joj bilo bijelo kô mlijeko i rumeno poput ružine latice.

Dok je momak tako stajao i u nju gledao, eto ti odnekle diva. Kako prvu glavu proturi kroz vrata, odmah povika:

— To po ljudskom mesu vonja!

— Može biti — odvrnu momak — ali ne treba da zato toliko frkćeš, jer ti taj vonj neće dugo nos bosti.

Rekavši to, osječe sve glave, kao da su glavice kupusa. Onda zmajevi koji su momku pomagali ponesoše zlatne dvore, i nije dugo prošlo te ih postaviše pokraj onih srebrnih tako da se sad odande prosipao sjaj na daleko i široko.

Kad je kraljevna sa srebrnih dvora sutradan izašla na prozor te vidjela šta je i kako je, toliko se obradovala da je odmah skoknula na zlatne dvore. No kad je vidjela

svoju sestru kako je utonula u dubok san iz kojeg se ne budi, kaza momku kako je neće moći iz toga sna prenuti i u život vratiti sve dok ne dođe do vode života i smrti, a ta se nalazi u dva bunara s obje strane čardaka ni na nebu ni na zemlji, to jest zlatnih dvora što vise u zraku devet stotina milja iza kraja svijeta; na tim dvorima živi treća sestra.

— Onda mi nema druge nego da idem po tu vodu — dočeka momak.

I nije časa časio, nego odmah pojaha svog magarca. Dugo je i dugo putovao, prolazio mnoge zemlje i krajeve. išao preko brda i dolina, preko šuma i čistina, hodio kopnom i po moru se vozio, brijegom i nizinom, gorom i ravnicom.

— Vidiš li štogod? — upita ga jednog dana njegov magarac.

— Vidim samo nebo i zemlju — odgovori momak.

Jahao momak dalje, a kad prođe nekoliko dana, opet će mu sivac.

— Vidiš li sada štogod?

— Čini mi se da vidim nešto gore, u velikoj daljini, kao da je sitna zvijezda — odgovori momak.

— I nije biš sitna — dočeka sivac.

Pošto su za sobom ostavili dobran put, magare će i opet svome jahaču:

— Vidiš li sada štogod?

— Vidim, sja kao mjesec — odgovori momak.

— Tako je — prisnaži sivac.

Putovali oni dalje, a nakon nekoliko dana upitaće sivac:

— Vidiš li sada štogod?

— Vidim, vidim, sija poput sunca — požuri se momak.

— Onamo nam valja — prihvati sivac. — Ono ti je čardak ni na nebu ni na zemlji. Zlatni dvori što u zraku vise. Ondje je kraljevna koju je ugrabio div sù devet glava, ali pred dvorima leže svakovrsne zvijeri ovog svijeta te ulaz priječe.

— Uh, strah me hvata — strese se momak.

— Ne boj se — ohrabri ga sivac.

I onda mu iznese i objasni šta je i kako je s onim dvorima: nema nikakve opasnosti ako se ne bude zadržavao ondje; treba da odmah ode odande čim u svoje vrčeve vode zahvati, a vode ima samo jednom na dan, i to u podne; ne uspije li da na vrijeme bude gotov i da odande umakne, zvijeri će ga razderati na hiljade komada.

Momak obeća da će se držati tih uputa i da neće zatezati.

Kad je dan prepolovio, baš u samo podne, stignu pod one dvore. Pred dvorima ležale svakovrsne zvijeri i stražu čuvale s obje strane puta, i tako ulaz priječile. No sve su spavale dubokim snom, ni jedna ni da šapom makne.

Momak prođe između njih, dobro pazeći da kojoj ne stane na šapu ili na rep, pa onda u svoje posude zahiti vode života i smrti.

Dok je vodu grabio, pogleda čardak i razabra da je sav od suhog zlata: nešto ljepše nije momak mogao ni u snu zamisliti. Glavom mu prođe kako bi ti dvori mogli iznutra još i ljepši biti. »Ah, imam dovoljno vremena, mogu malko razgledati«, reče samom sebi pa uđe u dvore.

Kad je stupio unutra, imade šta i vidjeti: bila to krasota nad krasotama, nizala se dvorana za dvoranom, sve jedna ljepša od druge, svuda obilje zlata i bisera i svakakvih drugih dragocjenosti. Momak išao iz odaje u odaju, zavirivao svuda, ali nigdje žive duše. Naposljetku uđe u neku dvoranu: unutra bila zlatna počivaljka, a na počivaljki ležala i spavala neka kraljevna. I ta bijaše tako duboko usnula kao da je mrtva. Bila ona lijepa kao najljepša kraljica — rumena kao ruža i bijela poput snijega. S ljepotom joj se mogla uporediti jedino ona slika koju je momak čuvao — a na slici bijaše naslikana baš ta kraljevna.

Ukrala se momku pamet, zaboravio on vodu i vrčeve, zaboravio divlje zvijeri a i sav čardak — samo je u kraljevnu gledao i mislio kako se nikad neće te ljepote nagledati. A kraljevna spava li, spava, leži kao mrtva, ne može da je probudi.

Kad bijaše k večeru, eto ti diva: drma i mlatara vratima da se dvorima tresak razliježe.

— Hu, hu, tu po ljudskom mesu vonja! — zagrmje div, čim je promolio prvu glavu na vrata. I poče njuškati po zraku.

— Može biti — odvrnu momak — ali ne treba da toliko frkćeš i pušeš, kao da ćeš se raspuknuti: neće ti taj vonj više nos bosti!

Rekavši to zamahnu mačem pa mu otsječe sve glave.

No kad s tim bijaše gotov, ovlada njime toliko umor da više nije mogao ni gledati: oči mu se samo sklapale. I tako leže pokraj kraljevne, te je spavao i dan i noć, baš kao da se i ne misli više probuditi. Jedino se u ponoć razbudio, a tada mu kraljevna kaza da ju je on izbavio, ali da njoj valja još tri godine ondje ostati: ako ona tada ne dođe k njemu, onda treba da on po nju dođe.

Probudio se sutradan, kad je podne već prevalilo za čitav sat. Začuo je kako magarac tužno njače, pa pomislio kako će najbolje biti da krene kući. No najprije lijepoj kraljevni odreza ustrižak s haljine te ga uze sa sobom. Ali nuto jada: zadržao se na čardaku i toliko zategnuo s odlaskom da su se zvijeri počele buditi i kretati, pa kad je zajahao magarca, zvijeri se natisnule oko njega da bijaše strahota. No sivac ga oslobodi muke: kaza mu da na njih baci koju kap smrtne vode. Momak poluša te ih poškropi, a zvijeri u onaj hip popadoše, i nijedna ni da šapom trzne.

Usmjeri momak nazad, dok će mu u neko doba njegov sivac:

— Kad dođeš do časti i moći, gledaj da me ne zaboraviš i ne smetneš s uma šta sam sve za tebe učinio; nemoj da od gladi svisnem.

— Kakve gladi! Ni govora o tom! — dočeka momak.

Kad se vratio kraljevni s vodom života, ona njome odmah poškropi svoju sestru, a ova se na to probudi. Radosti i veselju ne bijaše kraja.

Okrenuše potom na kraljevske dvore, a kralj ih dočeka da ne može bolje: bijaše sretan i presretan što su mu se vratile njegove dvije kćeri. No još je čekao da izminu tri godine pa da mu se i najmlađa vrati.

Momak koji mu je doveo dvije kćeri uzvisi u časti, te ovaj bijaše u zemlji prvi poslije kralja. No mnogi mu

postanu zavidni što je bio junak i što se uzdigao u časti, a među tima osobito jedan, koji se zvao vitez Red. On se, kako kazivahu, htio domoći najstarije kraljevne, pa je ovu podgovorio da momka poprska smrtnom vodom tako je momak usnuo.

Izminule i tri godine, a kad se i četvrta započela, na obalu dojedri nekakav brod iz tuđine. Na brodu bijaše treća setra, a sa njom sinčić od tri godine. Ona odmah uputi glasnika na kraljevske dvore te objavi kako neće nogom stati na zemlju dok joj na brod ne pošalju onoga što je prije tri godine bio na zlatnim dvorima i nju izbavio. Nato joj pošalju jednog od najuglednijih s kraljevskih dvora, a kad ovaj dođe kraljevni na brod, snimi šešir te se počne klanjati i savijati.

— Bi li ti, sinko, ovo mogao biti otac? — upita kraljevna svog sinčića, koji se igrao zlatnom jabukom.

— Ne, moj se otac ne savija kô crv u siru — odgovori dijete.

Potom pošalju još jednoga od toga istog soja: bijaše to vitez Red, ali on ne prođe bolje od prvoga. Po njemu kraljevna javi na dvore: ne pošalju li joj pravoga, teško njima. Kad su to čuli, ne bijaše im ni kud ni kamo, nego momka probuditi vodom života.

Sad on ode na brod, ali kad je došao pred kraljevnu, nije se klanjao ni previjao, nego joj samo glavom klimnu te izvuče onaj ustrižak što ga je na zlatnom čardaku lijepoj kraljevni odrezao s haljine.

— To mi je otac — povika dijete, pa pridošlome dade zlatnu jabuku kojom se igralo.

U svoj zemlji sada nastade radost i veselje, a najsretniji bijaše stari kralj, jer mu se eto vratila i najmlađa i najmilija kći.

A kad je izišlo na vidjelo šta su vitez Red i najstarija kraljevna uradili s momkom, kralj htjede da i jedno i drugo zavaljaju i niz brijeg otisnu u bačvi načičkanoj klincima, ali se momak i najmlađa kraljevna zauzeše za njih da ne bijahu kažnjeni.

Dok se na kraljevskim dvorima spremalo svadbeno slavlje, momak jednom prilikom pogleda kroz prozor; bijaše granulo proljeće, pa su ispuštali konje i ostalo blago.

Posljednji iz staje iziđe sivac, i to tako izgladnio da bijaše samo kost i koža, a tako slab da je neprestano poklecao i jedva se vukao. Momku bi silno žao što ga je zaboravio, pa strča na dvorište ne znajući čime bi i kako bi sivcu ugodio. Ali mu sivac kaza kako će mu najbolje ugoditi ako mu glavu otsječe. Momak ni da čuje o tom, ali ga je sivac tako usrdno molio da ne bijaše druge: otsječe mu glavu, a kako to učini, u onaj čas prestade čarolija, te je ondje gdje glava pade, stajao najljepši kraljević, kakvog ga možeš zamisliti. Ovome je pripala druga kraljevna kći, pa se slavilo svadbeno slavlje, o kojem se glas pronio u sedam kraljevina.

Sve dvoje i dvoje
lijepo su svoje
dvore tad držali,
obuću krpali,
u miru i sreći
dječicu rađali.

DVANAEST DIVLJIH PATAKA

Jednom neka kraljica zaželjela da se proveze na saonama: bio zimski dan, a novi snijeg istom oprašio. Izvezla se ona, no tek što je malo odmakla, udari joj krv iz nosa tako da morade sići sa saona. I dok je stajala naslonivši se na ogradu kraj puta i gledala crvenu krv na bijelom snijegu, najedanput se nešto prisjeti kako ima dvanaest sinova, a nijedne kćeri, te će za sebe: »Da mi je kćer, bijelu kao snijeg i rumenu kao krv, ne bih za sinove marila.« Tek što je to potiho izgovorila, pred njom se iznebuha stvori nekakva vještica.

— Kćer bi htjela, a? — prozbori joj vještica. — I da te je bijela kao snijeg i rumena kao krv. E pa dobro, imaćeš je, ali će sinci biti moji; a možeš ih kod sebe zadržati do kćerina krštenja.

Kad dođe doba, kraljica dobi kćer, koja bijaše bijela kao snijeg, a rumena kao krv, baš kako je vještica obećela, i zato djevojčici nadjenuše ime Snjeguljica-Ružica. Velika radost nastala na kraljevskim dvorima, a kraljica se toliko obeselila da se ne može riječima iskazati. No kad se sjetila šta je obećala vještici, poruči nekome srebrnaru da načini dvanaest srebrnih žlica, svakome kraljeviću jednu, a isto tako jednu i za Snjeguljicu-Ružicu.

Onog dana, kad su malu kraljevnu krstili, kraljevići se pretvoriše u dvanaest divljih pataka koje odletješe s kraljevih dvora; odonda ih niko nije vidio niti je štogod o njima čuo. Mala kraljevna međuto rasla i napredovala, i od nje postala krasna djevojka. No uvijek bijaše nekako povučena i nevesela, te niko ne mogaše razabrati šta joj je to na srce palo.

Jedne večeri i kraljica se nešto snuždila, glavom joj se vrzle mnoge misli, sve joj sinovi na pamet izlazili, pa ona sjede do Snjeguljice-Ružice te će ovoj:

— Što si, kćerce, uvijek žalosna? Muči li te štogod, samo kaži; želiš li štogod, samo reci, i odmah će ti se srcu ugoditi.

— Tako mi je pusto — odgovori Snjeguljica-Ružica; — u svakoga ima braće ili sestara, a ja sam tako sama, nikog nemam; i eto, zato sam žalosna.

— I ti si, djete moje, imala svoju braću — opet će kraljica; — imađah dvanaest sinova, dvanaestoro tvoje braće, pa sam ih sve za te dala.

I tu kraljica pripovjedi svojoj kćeri što je i kako je bilo, kaza joj o vještici i o kraljevićima.

Kad je kraljevna to čula, nije više mira imala; koliko god je kraljica plakala i molila, nije pomagalo: kraljevna odlučila da ide u potragu za braćom; smatrala je da je ona kriva nesreći što je braću snašla. I kako naumila, tako i učinila: otišla kraljevna s dvora. Išla ona po svijetu, išla neprestance i tako daleko dospijela da ti je upravo neshvatljivo kako je onako nježna djevojka mogla onoliki put prevaliti.

Na svome dugom putu namjerila jednom kroz nekakvu šumu, kojoj kanda kraja ne bijaše, pa se jednog dana tako umorila da nije mogla dalje, nego se spusti na tlo i zaspa. I dok je ondje spavala, usnije neobičan san: Zašla ona u šumu pa sve dalje, dok ne dođe do nekakve kolibe, a kad tamo — u kolibi sva njezina braća.

Kraljevna se u taj čas probudi te pred sobom u zelenoj mahovini ugleda ugaženu stazu koja vodi duboko u šumu. Ona udari tuda pa najposlije stiže pred onakvu kolibu, kakva joj se u snu ukazala.

Kad uđe, unutra nikoga; no bilo ondje dvanaest postelja i dvanaest stolica, na stolu, pak, dvanaest srebrnih kašika, i tako od svega po dvanaest, što god se u kolibi nalazilo. Kraljevna se toliko obradovala da tako radosna ne bijaše već mnoge i mnoge godine: tä odmah je razabrala da joj tu braća žive, i da su to njihove postelje, stolice i kašike.

Odmah ona naloži vatru, pomete kuću, pospremi postelje, skuha jelo i sve lijepo uredi — milina pogledati; pošto je priredila jelo i sve razdijelila kako treba, sjede i sama za stol te poruča, ali joj kašika ostade na stolu; a kad bijaše sa svim gotova, ode te se sakri pod postelju najmlađega brata.

Tek što se onamo zavukla, začu nekakvo zujanje u zraku, a odmah zatim doletje dvanaest divljih pataka; kako predoše preko praga, pretvoriše se u kraljeviće.

— Gle, kako je tu ugodno i toplo! — kazaše braća. — Bog ga blagoslovio ko nam je tako lijepo naložio i jelo skuhao!

I u tome svaki prihvati svoju srebrnu žlicu da jede. No kad je svaki svoju uzeo, ipak još jedna ostade, a ta bijaše sasvim kô i druge, nikakve na njoj razlike. Kraljevići pogledaše jedan drugoga pa se začudiše.

— To je žlica naše sestre — reče jedan između njih — a kad je tu žlica, neće ni sestra biti daleko.

— Je li to naša sestra ovdje — mrko će najstariji — treba da pogine: tà ona je kriva našoj nesreći.

A sestra ležala pod posteljom i sve čula.

— Ne! — dočeka najmlađi. — Bio bi grijeh da je ubijemo; nije nas ona u nesreću strovalila; ako nam je iko kriv, onda je to naša rođena mati.

Počeli oni svuda tražiti, zagledati i tamo i amo, a najposlije zavirili pod sve postelje; kad su došli do postelje najmlađega kraljevića, nađoše kraljevnu te je izvukoše odande.

Najstariji kraljević i opet zahtevao da je ubije ali ona udarila u plač i lijepo molila da je poštede:

— Nemojete me, braćo, ubiti — zajadala sestra — tà toliko sam godina išla za vama u potragu, pa kad bih vas mogla izbaviti, i život bih svoj dala.

— Kad nas hoćeš izbaviti — dočekaše braća — onda ostaj na životu; a mogla bi nas izbaviti, ako samo želiš.

— Kažite mi šta i kako treba, pa ću učiniti, ma bilo to ne znam što — preuze kraljevna.

— Valja ti sabirati svilu s jurjevskog cvijetka — objasniše joj kraljevići — izgrebenati je i ispresti od nje

predu, pa otkati tkaninu od koje ćeš nam onda sašiti dvanaest kapa, dvanaest košulja i dvanaest vratnih rubaca, a dok to budeš radila, ne smiješ ni govoriti, ni smijati se, ni plakati; mogneš li tako, izbavljeni smo.

— A gdje ću naći toliku svilu za tolike kape, košulje i rupce? — upita Snjeguljica-Ružica.

— Već ćemo ti pokazati — odgovoriše kraljevići, pa je odvedoše na neku veliku, veliku livadu. Na livadi bilo toliko onog cvijeća s bijelom svilom koja se njihala na vjetru i sjala na sunčevu sjaju, te se činilo kao da je snijeg zaprašio.

Nikad kraljevna još nije vidjela toliko jurjevskog cvijeća. Odmah poče trgati i skupljati te nabra toliko svile koliko je mogla nositi. Kad se uveče vratila kući, prionu da grebena i da predu prede. Dugo je tako skupljala svilu pa predu prela, a sve to vrijeme brinula se za kraljeviće: jelo im kuhala, postelje spremala, kuću redila. Tako je išlo svakog dana, a uveče bi se kraljevići šušteći i zujeći vraćali kući; tu bi noću bili kraljevići, a izjutra bi odlazili kao divlje patke.

Jednog dana izišla kraljevna na livadu da svile nakupi — mislim, bijaše to pošla posljednji put — kadli onuda naiđe mladi kralj koji je upravljao onom dalekom zemljom: bio on u lovu pa na konju dojurio i ugledao kraljevnu. Kad je kralj vidje, zadivi se lijepoj djevojci koja svilu s cvijeća kupi, pa je upita za što će joj. Kad na pitanje ne dobi odgovora, još se više začudi, a kako mu se djevojka svidjela, htjede je sa sobom odvesti na dvore da mu ženom bude. I stoga kaza svojim slugama da mu je podignu na konja. Snjeguljica-Ružica zamoli rukama i poče pokazivati na torbe u kojima se nalazio njezin rad. Kad je kralj razabrao što bi to ona da kaže, zapovjedi slugama da ponesu torbe. Sad se kraljevna umiri. Vidje ona da je kralj dobar i lijep čovjek, i da joj je naklonjen.

Stigla pratnja na kraljevske dvore. Kad stara kraljica, koja bijaše maćeha mladoga kralja, ugleda Snjeguljicu-Ružicu, silno se razbjesnje od zavisti što je djevojka onako lijepa, i zato prvom prilikom reče mladom kralju:

— Zar ne vidiš da si vještícu doveo? Zar njome da se ženiš? Tà ona ne otvara usta, niti se smije niti plače!

No mladi kralj nije mario za ono što maćeha kazuje, nego odredi da se svadba proslavi. I poživješe sretno i zadovoljno, ali u svoj sreći nije Snjeguljica-Ružica prestala da košulje šije.

Kad je godina minula, sudbina odredila Snjeguljicu-Ružicu malim kraljevićem, a stara se kraljica nato još više razbjesnje, te umalo što nije pukla od zlobe i zavisti. I tako kad se unoćilo, ušulja se u odaju gdje je spavala mlada kraljica, uze joj dijete pa ga baci u jamu punu zmija; zatim se vrati, zareza mladoj kraljici u prst te je krvlju namaza oko usta, a onda ode mladom kralju pa mu reče:

— Hodi da vidiš koga si za ženu uzeo! Sad je eto i svoje dijete pojela!

Kralj se toliko rastuži da mu umalo suze ne navriješe, te će i sam:

— Biće da je tako, kad eto na svoje oči vidim! No zacijelo to neće više činiti: ovaj put ću joj oprostiti.

Prije nego što je druga godina izminula, mlada kraljica dobi drugog sinčića, a s time bijaše što i s prvim. Maćeha se još više grizla u zavisti i bila još bjesnija: i opet se noću ušuljala mladoj kraljici u ložnicu, uzela joj dijete pa ga bacila među zmije, a onda kraljicu zarezala u prst te joj krvlju umastila usta; kad je to obavila, otišla mladom kralju te mu rekla kako mu je žena i opet dijete pojela.

Kralj se silno rastužio, kad je vidio, neopisivo se ucvilio pa rekao:

— Biće da je istina, kad evo na rođene oči vidjeh; no zacijelo neće više tako, još ću joj ovaj put oprostiti.

Prije nego što je godina izmakla, Snjeguljica-Ružica rodila kćerkicu, a stara kraljica i nju ugrabila pa s njom među zmije. Dok je mlada kraljica spavala, maćeha joj u prst zarezala pa ju onda krvlju namazala oko usta; zatim otišla mladome kralju te mu rekla:

— Hodi sad da vidiš nije li istina što ja velim! Vještica je ona, i treće je dijete pojela!

Mladi se kralj toliko rastužio da se ne može riječima iskazati: sad više nije mogao žene poštjedeti, nego morade zapovjediti da je spale na lomači.

Kad su s lomače već liznuli plameni i kad je trebalo da mladu kraljicu na oganj bace, ona poče davati znakove da uzmu dvanaest dasaka i da ih poredaju oko lomače, a kad tako učiniše, ona na njih stavi kape, rupce i košulje koje ih je braći sašila, no na košulji za najmlađeg brata još lijevi rukav nedostajao: nije ga stigla dovršiti.

Tek što se to zbilo, u zraku se začu lepet i zujanje, iznad šume doletje dvanaest divljih pataka, svaka u kljun uze svoje ruho, i opet sve odletješe.

— Vidiš li sada da je vještica! — reći će maćeha kralju. — Požuri se da je spale prije nego što lomača izgori.

— Nije sile, tà ima drva — odgovori kralj; — rad bih da vidim kako će se to svršiti.

Još kralj to ne reče, kad eto ti dvanaest kraljevića na konjima — naočiti i krasni, milina ih pogledati; samo u najmlađega pačje krilo umjesto ruke.

— Šta se to zbiva? — upitaše kraljevići.

— Evo kanimo spaliti moju ženu, jer je vještica — odgovori kralj — svoju je djecu pojela.

— Nije ona svoje djece pojela — uzvratiše kraljevići, a onda će svojoj sestri:

— Govori, sestro, jer si nas izbavila, pa sada i sebe izbavi!

I onda Snjeguljica-Ružica ispriča šta je sve i kako je bilo, pripovjedi kako joj se stara kraljica uvlačila u ložnicu i djecu joj odnosila, pa je zatim u prst zarezivala i krvlju je mazala po ustima.

Nato kraljevići odvedoše kralja nad jamu punu zmija: u jami bilo troje djece i sa zmijama se i žabama krastačama igralo, a ljepše djece valjda na svem svijetu ne bijaše: nikako oka da sa njih skineš.

Kralj povede djecu sa sobom pa s njima maćehi; upita je šta zaslužuje i kakvom kaznom da se kazni onaj koji ima srce da okrivi nedužnu ženu i da uništi troje tako krasne djece.

— Taj zaslužuje da ga dvanaest divljih konja na komade rastrga! — odgovori stara kraljica.

— Sama si osudu izrekla sama ćeš kaznu podnijeti! — kaza kralj, te zapovjedi da se kazna izvrši.

Dvanaest neukroćenih konja raznese zlu maćehu na komade, a Snjeguljica-Ružica s kraljem, s djecom i braćom ode svojim roditeljima te im pripovjedi, što se sve s njome zbilo. U svoj kraljevini nasta radost i veselje što se kraljevna spasila i što je izbavila svoje dvanaestoro braće.

RIĐAN

Bili jednom muž i žena, pa živjeli u obilju, a imali dvanaest sinova. Sinci im jedrali i krupnjeli, a kad je i najmlađi odrastao i snagom se opasao, ne htjede više da kod kuće bude, nego naumi u svijet poći i za srećom se ogledati. Roditelji ga svjetovali da ne odlazi: ljepše mu je kod kuće, ima svega i svačega, nije mu potrebe u svijet se otiskivati. Ali u njemu sve nešto kopkalo da ide, tabani ga svrbjeli, te mu roditelji najposlije dopuste da krene s postojbine. I tako momak uzme put preda se i počne svijetom obilaziti, a nakon nekog vremena stigne na nekakve kraljevske dvore. Ondje zatraži službu te i dobije.

U kralja one zemlje bila jedinica kći, ali mu nju ugrabio nekakav div pa je odnio i skrio u neku pećinu. Kako kralj nije imao druge djece doli tu kćer, i on se i sva zemlja u crno zavili, u tugu i žalost zapali. Obećao kralj svoju kćer i polovinu kraljevine onome ko mu kćer izbavi. Ali se nije našao junak koji bi je izbavio, premda su mnogi pokušali.

Pošto je poprilici proveo neko godinu dana u službi na onim dvorima, momak se zaželio kuće, napala ga čama za roditeljima. I krene u zavičaj, a kad kući stigne, razabere da su mu roditelji svijetom promijenili i braća baštinu među se razdijelila tako da za nj nije ništa ostalo.

— Zar me ništa od očevine neće zapasti? — upita momak.

— A zar smo mi mogli znati da si živ poslije toliko izbivanja od kuće i tolikog tumaranja po svijetu? — uzvratiše braća. — Ali nek ti bude: gore u planini ima dvanaest kobila koje još nismo razdijelili; ako ih hoćeš kao svoj dio, možeš ih uzeti.

Momak bijaše sporazuman. Lijepo se braći zahvali te ode u planinu gdje kobile bijahu na ispaši.

Kad se uspe u planinu i našao kobile, vidje da već svaka ima ždrijebe, a među njima jedno bilo tako krasno i tako jedro da mu se sva dlaka sjala: bio to divan malen riđan, milina ga pogledati.

— Baš si krasan, konjicu moj! — ushićeno će momak.

— A kad bi htio da pobiješ ostalu ždrebad tako da cijelu godinu mogu dojiti sve kobile, vidio bi u kakva bih se divna i jaka riđana prometnuo! — kaza mu ždrijebe.

Momak tako i učini: pobi svu ostalu ždrebad pa onda siđe u dolinu.

Kad je dogodine došao da vidi ždrijebe i kobile, nađe konjica tako čila i uhranjena da mu se sva dlaka prelijevala, a tako jedra i krupna da ga je momak jedva mogao uzjahati. U svake, pak, kobile i opet bilo ždrijebe.

— Dobro je bilo što sam te pustio da dojiš svih dvanaest mojih kobila — reče momak jednogodišnjem konjicu. — Lijepo si se snagom opasao, sad bi mogao sa mnom.

— Ostavi me još godinu ovdje — odgovori konjic. — Pobij dvanaestoro jakošnje ždrebadi da i ove godine mogu dojiti svih dvanaest kobila, pa da naljeto vidiš snage i ljepote!

Momak tako i učini, a kad je dogodine došao na ispašu u planini da vidi svoje kobile i svoga konjica, a to u svake i opet novo ždrijebe. Riđan se pak tako uhranio i tako ojedrao da se sav prelijevao, a toliko opet okrupnio da mu se momak nije mogao na leđa vinuti.

— Lijep si mi i jak lani bio, konjicu moj — kaza mu momak — ali si ljetos takav kakva ni u kraljevskoj staji nema. A sada ću te povesti.

— Ne — dočeka Riđan — pusti me još godinu! Pobij i opet ostalu ždrebad da i ljetos mogu dojiti svih dvanaest kobila, pa da naljeto staneš i gledaš!

Momak i opet učini kako mu konjic kaza, pa pobi svu ždrebad i onda ode.

Kad je dogodine došao u planinu da vidi svoje kobile i svoga konjica, imade šta i vidjeti. Upravo se prepao kad

je Riđana ugledao — nikad nije mislio da konj može toliki biti. Riđanu se valjalo spustiti na sve četiri da bi momak mogao uzjahati, a još se i tada trebalo momku vraški namučiti. Usto Riđan bio tako čio i jedar i tako uhranjen da se sjao poput ogledala. A kobile i opet imale ždrebad.

Sad se Riđan nije protivio da pođe s momkom. Pojahao momak konja i tako stigao kući, svojoj braći, a braća se snebiše od čuda, jer još nisu za takva konja ni čuli, a kamoli ga vidjeli.

— Valjano mi konja potkujte, dajte mi sedlo i uzde da ih ljepših nema — kaza momak braći — pa eno vam svih mojih dvanaest kobila u planini: uzmite i njih i ždrebad.

Braća rado na to pristadoše, pa mu konja tako potkovaše da je ispod njega sve kamenje naokolo letjelo dok bi gorom jezdio, i takvim ga zlatnim sedlom osedlaše i zlatnim uzdama zauzdaše da se sjalo nadaleko i široko.

— A sad ćemo na kraljevske dvore! — kaza Riđan (to mu i bijaše ime). — Ali ne smeći s uma da u kralja za me zaišteš dobru staju i dobru hranu.

Momak obeća da će to imati na pameti i da će tako učiniti.

Pojahao momak konja i krenuo od kuće, a konj zagrabio da su sve iskre frcale. I možeš već misliti, nije mu dugo trebalo da na onakvu atu pod kraljevske dvore stigne.

Kad momak pred dvore, a to kralj na stepenicama: stoji i gleda, divi se konju i junaku, ne ide mu u glavu ko bi to mogao biti.

»Svega mi«, kazuje kralj u sebi, »za cijeloga svog vijeka ne vidjeh takva delije ni takva ata.«

A kad momak upita bili na dvorima mogao dobiti službu, kralj se toliko obradova da je od radosti gotovo zaigrao na stepenicama. Dakako da je momak mogao u službu, baš dobro došao, i kralj mu to kaza.

— Dobro je — dočeka momak — ali da mi se konju dade staja kakvu i zaslužuje i da ga valjano hrane i timare.

— Sve će dobiti, a biće mu sijena i zobi koliko želi — prihvati kralj, te svi vitezovi moradoše svoje konje izvesti iz staje, da Riđanu bude mjesta i zgode.

Nije dugo potrajalo, a na dvorima se u svih pobudi zavist, te bi svako zlo momku upriličili, da su samo smjeli. Smišljali su put i način kako da mu napakoste, pa naposljetku smisliše da kralju kažu kako se momak pohvalio da je kadar izbaviti kraljevnu, koju je div odavno ugrabio i u goru skrio, može je, veli, izbaviti ako samo hoće.

Kada kralj to doču, odmah ga pozva preda se te ga potsjeti šta je govorio i čime se hvalio i najposlije mu kaza da mora riječ i održati. Mogne li taj pothvat izvesti, dobiće njegovu kćer i polovinu kraljevine, a ne mogne li, neka zna da mu valja poginuti.

Uzalud se momak branio i govorio kako takvo šta nije nikad ni u snu sanjao a kamoli rekao — uzalud, kralj ni da čuje. Ne bijaše mu druge nego obećati da će poći na taj pothvat.

Ode momak u staju, sav tužan i žalostan, te ondje sjede podnimivši se obim rukama. Kad ga vidje onakva njegov ga Riđan upita kakvi ga to jadi biju te je tako neveseo. A nato mu on ispriča što kralj od njega traži, pa dometnu:

— Ni sam ne znam što da počnem, jer izbaviti kraljevnu, nemoguć je pothvat.

— Pa i nije tako nemoguć — dočeka Riđan. — Ja ću ti pomoći, ali me moraš valjano potkovati. Treba da zatražiš dvadeset funti željeza i dvanaest funti čelika, i dva kovača da ti daju: jedan da kuje, a drugi da potkiva.

Momak učini kako mu je Riđan kazao, a kralj se nije skanjivao ni protivo da mu želju udovolji, pa mu dade željezo i čelik, i dvojicu kovača po vrhu, tako konj bijaše potkovan da ne može bolje. Nato momak pojaha Riđana i krenu s kraljevskih dvora, a Riđan zagrebe da se sve prašilo.

Kad je momak dojahao podno gore u kojoj kraljevna bijaše zatočena, valjalo mu se uspinjati, a gora se uzdizala okomito poput kakva zida i bila glatka poput ogledala. No ipak natjera konja da se penje, i u prvom se

naletu malko uspe, ali se tada Riđanu okliznuše prednje noge, te kliznu natrag da je sve tutnjalo i praskalo. U drugom naletu doprije malo dalje, ali se onda Riđanu umaknu jedna prednja noga, te on kliznu dolje da se sva gora potresla. Treći put zarza Riđan:

— Deder da sad vidimo!

I jurnu bijesno da je kamenje letjelo nebu pod oblake — jurnu te uziđe na goru. Momak pojaha u trku, zgrabi kraljevnu te je vinu preda se u sedlo, i prije nego što se div snašao i istreptao drijem iz očiju, jer se bijaše u san zàvezao oni zagrabiše odande, i tako kraljevna bî izbavljena.

Možete zamisliti koliko se kralj obeselio kad se momak s kraljevnom vratio na dvore. Obradovao se kralj što mu je kći izbavljena, ali ne bijaše u njegovu srcu prave zahvalnosti jer su mu ostali na dvorima svašta protiv momka nagovorili tako da se na njega ljutio.

— Hvala ti što si mi kćer izbavio — hladno će momku kada je ovaj s kraljevnom stigao na dvore.

Samo toliko kaza, i već htjede da se okrene, ali ga momak zadrža:

— Ona je sada moja kô i tvoja: nadam se da si čovjek od riječi.

— Jest, dobićeš je, jer sam tako obećao — kaza kralj ali mi najprije moraš sunca pribaviti da mi dvore obasjava.

Dvori, naime, stajali na osojnu mjestu, sjenila ih visoka hridina tako da sunce nije nikad u njih prodiralo.

— Nismo se tako pogodili — dočeka momak — ali neka bude: sve ću pokušati i učiniti kako najbolje znam i umijem jer kraljevnu bogme želim.

I opet ode Riđanu te mu ispriča što kralj želi, a Riđan mu kaza kako tu ima lijeka i pomoći. Neka mu se nove potkove udare, i to od dvadeset funti željeza i dvanaest funti čelika, i dva kovača da mu se daju — jedan da kuje, a drugi da potkiva, pa će već sunce obasjati kraljevske dvore.

Momak je dobio sve što je trebalo, kralj mu od stida nije mogao traženja odbiti, i tako Riđan bijaše valjano potkovan. Pojahao momak konja, a konj vatreno poskočio

tako da je za svakog Riđanova skoka hridina po petnaest lakata u zemlju propadala, i tako potraja sve dok sasvim u zemlju ne utonu i sunce ne obasja kraljevske dvore.

Kad se momak vratio na dvore, upita kralja hoće li mu sada dati svoju kćer, jer je, eto, sunce obasjalo dvore. No drugi su opet svašta kralju nagovorili tako da ovaj momku kaza da će dobiti kraljevnu i da on, kralj, svoju riječ ne poriče, ali da momak najprije mora svojoj odabranici nabaviti svadbenog ata, kakva i sam ima.

Momak uzvrati kako o tome prije nije bilo govora, te priklopi kako je kraljevnu sada zaslužio. Ali kralj osta pri svome, i još nadoveza:

— Ne učiniš li što se od tebe traži da znaš: ode ti glava!

Tužan i žalostan momak uđe u staju te Riđanu pripovijedi kako kralj sada od njega traži da kraljevni za svadbu pribavi isto takva ata, kakva i sam ima, a ne nabavi li ga, ode mu glava sa ramena.

— A kako da to izvršim — zajada momak — kad takva kakav si ti na svem svijetu nema!

— Ima meni jednaka — dočeka Riđan — ali je teško do njega jer je u paklu. No, valja da pokušamo sve što se može. Skokni gore, pa od kralja zatraži da mi se udare nove potkove: dvadeset funti željeza i dvanaest funti čelika, i dva kovača neka ti dade: jedan da kuje, a drugi da potkiva. Ali dobro pripazi da potkove dadu valjane i čavli oštri. I povrhu zatraži dvanaest tona ječma, dvanaest tona raži i dvanaest zaklanih volova, jer sve to treba da sa sobom ponesemo. Valja nam zatražiti i ponijeti i svih dvanaest volovskih koža, svaku načičkanu sa dvanaest stotina čavala, jer sve nam to može ustrebati. Potrebna nam je i jedna bačva sa dvanaest tona katrana.

Momak dođe pred kralja i zatraži sve što mu je Riđan rekao, a kralju se i opet učini da bi bilo ruglo i sramota kad bi mu štogod uskratio. I tako momak dobi sve što je nabrojao.

Kad sve bijaše gotovo, izjaha konjanik iz kraljevskih dvora. Pošto je već dugo i podugo jahao, i pošto su već prešli mnoga brda i visine, upitaće Riđan svog jahača:

— Čuješ li nešto

— Čujem strahovito zujanje u zraku, i strah me hvata — odgovori momak.

— To su se za nama nàdale grabežljive ptičurine iz šume — preuze Riđan. — Poslane su da nas zaustave. Nego proreži rupu u žitnim vrećama, pa će se ptičurine zrnjem zabaviti, a nas zaboraviti.

Momak posluša te proreza rupe na žitnim vrećama, a nato se raž i ječam počeše prosipati na sve strane. Uto doletješe štrašne ptičurine u tolikoj množini da se sve nebo od njih zacrnjelo. No kad opaziše žito, ne mogaše odoljeti, nego sletješe na tlo pa navališe da kljucaju raž i ječam, a naposljetku se među sobom počupaše. Tako ne stigoše da išta nažao učine momku i Riđanu: bijahu na njih sasvim zaboravile.

Sad je momak i opet dugo i podugo jahao, preko brda i dolina, preko bara i močvara. I dok su tako ostavljali put za sobom, odjednom Riđan naćuli uši te će momku:

— Čuješ li štogod?

— Čujem strahovitu lomljavu iz šume, i strah me hvata — odgovori momak.

— To su zvijeri iz šume — preuze Riđan. — Poslane su da nas zaustave. Nego baci dvanaest zaklanih volova, pa će se zvijeri zabaviti, a nas zaboraviti.

Momak tako i učini, a nato povrvješe sve moguće zvijeri: medvjedi i vuci, lavovi i svakovrsna druga čudovišta. Kad zvijeri vidješe meso, odmah onamo jurnuše i navališe da ga razdiru i proždiru i među sobom se tako počupaše da je krv prskala na sve strane. Tako zaboraviše momka i Riđana.

Jahao momak dalje, a vrhovi brda brzo promicali jedan za drugim, jer je Riđan svojski grabio. Najedanput Riđan zarza:

— Čuješ li šta? — upita momka.

— Čujem nešto u daljini, kao da negdje ždrijebe njišti — odgovori momak.

— Krupno je to ždrijebe — prihvati Riđan — a što mu se njisak slabo čuje to je odatle što nam donde još mnogo ima.

Dugo su i podugo tako išli, a naposljetku Riđan ponovo zarza:

— Čuješ li sada? — upita momka.

— Jasno razabiram konjski njisak — odgovori momak.

— Još ćeš ga jednom čuti, a onda smo na cilju — dočeka Riđan.

I opet prevališe dobar put, a Riđan i po treći put zarza, no prije nego što je i stigao da momka upita čuje li štogod, s ispaše odjeknu takvo rzanje da momak pomisli da će se gora raspuknuti.

— Tu je! — javi se Riđan. — Deder brže na me baci volujske kože načičkane čavlima, a bačvu s katranom na zemlju, pa se uzveri na onu veliku jelu. Kad konj dođe, iz nozdrva će oganj sipati pa će upaliti katran. A onda dobro pazi: bude li plamen suknuo uvis, moja je pobjeda; padne li, izgubio sam. Vidiš li da je pobjeda na mojoj strani, brzo na konja baci uzde koje ćeš sada sa mene skinuti, i odmah će se pripitomiti.

Tek što je momak kože s čavlima bacio na Riđana, a bačvu s katranom na zemlju te se uzverao na jelu, kad eto ti konja koji iz nozdrva oganj bije, i učas se upali bačva s katranom. Između konja, koji je dobjurio, i Riđana zametnu se takav boj da je kamenje do neba frcalo — toliko su se grizli i ujedali, bili se nogama i udarali, a momak čas gledao njih, čas svraćao pogled na bačvu iz koje naposljetku liznu plamen: jer gdje god bi onaj konj zagrizao ili smjerio svagdje bi se namjerio na kožu s čavlima, i najposlije morade popustiti.

Kad je momak to razabrao, brže-bolje puzno niz jelu te baci uzde na konja, a ovaj postade tako pitom da ga je momak mogao voditi na tankoj niti. Konj bijaše također rid, a tako nalik na Riđana da ih niko ne mogaše razlikovati.

Sad momak pojaha novoga konja, kojeg je ulovio, pa usmjeri na kraljevske dvore, dok je Riđan kasao sa strane. Kad momak onamo, a to kralj pred dvorima.

— Deder mi kaži kojega sam konja ulovio, a kojega sam prije imao? — obrati se momak kralju. — Ne pogodiš li, kraljevna je moja.

Kralj uzeo da promatra konje od glave do kopita, gledao on odavde i odande, ali na njima nikakve razlike, ni dlaka da bi u kojega drukčija bila.

— Ne umijem kazati to — naposljetku će kralj. — Ali, kad si mi kćeri pribavio takva divna svadbenoga konja, neka bude tvoja. No najprije da vidimo je li ti suđena. Prvo će se ona dvaput skriti, a onda ćeš ti. Ako je oba puta nađeš, a ona tebe ne nađe, onda ti je suđena.

— Nismo se tako pogodili — dočeka momak — ali ćemo pokušati, kad već nije druge.

I kraljevna pođe da se prva skrije.

Pretvorila se ona u patku te plovila na vodi koja bijaše tik pred dvorima. A momak otišao u staju te upitao Riđana gdje se skrila.

— Samo uzmi pušku — kaza mu Riđan — pa nanišani na patku koja pliva na vodi pred dvorima, i odmah će ti se kraljevna pokazati.

Momak dohvati pušku pa odmah s njome pred dvore, na vodu.

— Ustrijeliću onu patku — kaza momak te uze da nišani.

— Nemoj pucati, prijatelju, ja sam to! — zapomaga kraljevna.

Tako ju je momak prvi put otkrio.

Drugi put se kraljevna prometnula u hljeb što je između četiri druga stajao na stolu. Svi hljebovi bili jedan kô i drugi, i niko ih nije mogao razlikovati. Momak međutim otišao u staju pa Riđana opet upitao kamo se djela.

— Samo uzmi nož i dobro ga naoštri, pa između hljebova koji su u kuhinji na stolu, posegni za trećim s lijeve strane kao da ćeš ga prerezati, pa će ti se javiti kraljevna.

Momak ode u kuhinju i uze oštriti najveći nož što ga mogaše naći, pa posegnu za trećim hljebom s lijeve strane i na nj položi nož, kao da će ga razrezati.

— Baš bih komad ovog hljeba — kaza momak.

— Nemoj rezati, prijatelju, ja sam to! — zavapi kraljevna, i tako je momak i drugi put nađe.

Sad je trebalo da se on skrije. Riđan ga lijepo svjetovao, te se momak tako skrio da ga bijaše teško naći.

Najprije se pretvorio u konjsku muhu pa se skrio Riđanu u lijevu nozdrvu. Kraljevna svuda švrljala i tražila, njuškala i pipkala, pa htjela poviriti i u staju u kojoj bijaše Riđan. Ali Rađan iskesio zube i počeo se ritati i oko sebe udarati, tako da se kraljevna nije usudila unutra, pa nije mogla momka pronaći.

— Ne mogu te naći, pa sam iziđi — najposlije će kraljevna, a momak se nato pojavi pred njom, izađe iz staje.

I drugi put Riđan ga svjetova kako će se skriti, pa se momak prometnuo u grumen zemlje pa se sakri pod kopitu Riđanove prednje lijeve noge. Kraljevna švrljala tamo-amo, izmučila se jadna tražeći, pa naposljetku i opet pošla Riđanu u staju. Sad joj je konj dopustio da mu se približi, ali pod kopito nije mogla zaviriti jer je Riđan čvrsto stajao na nogama. I tako nije mogla momka pronaći.

— Iziđi sam kad ne mogu da te nađem — najposlije će kraljevna, a momak se nato pojavi pred njom.

— Sad si moja — reći će joj momak.

— Vidiš da mi je suđena — kaza kralju.

— Nek ti bude kad ti je suđena — dočeka kralj.

A onda se slavilo svadbeno veselje, momak pojahao Riđana, a kraljevna onoga drugog konja, i tako im bogme nije mnogo trebalo do crkve, možeš vjerovati.

MORSKI GAVRANI

Kad se nordlandski ribari s mora vraćaju kući, često im se događa da im se slama uhvati na kormilu, ili, pak da u ribljoj utrobi nađu ječmeno zrnje. To onda znači da su plovili povrh Ut-Resta, ili povrh kakve druge između vilinskih zemalja o kojima se pripovijeda u Nordlandu. No, zemlja se pokazuje samo pobožnim i vidovitim ljudima, koji na moru zapadnu u životnu opasnost, te iziđe na površinu gdje inače nema nikakva kopna. Podzemni stanovnici koji ondje prebivaju, bave se ratarstvom i stočarstvom, love ribu i imaju čamce kao i drugi ljudi; ali u njih sunce sija po zelenijim pašnjacima i plodnijim poljima negoli igdje u Nordlandu, pa je sretan ko dospije na jedan od tih suncem obasjanih otoka, ili ko ga barem ugleda; *han ae berga*, »on je na sigurnu«, veli Nordlanđanin.

U nekoj staroj pjesmi, koja je nalik na pjesme koje je sastavljao Peter Das*, pripovjeda se o takvu jednom otoku ispred Trene u Helgelandu — zovu ga Sandflesa — s obalama za ribolov i s obiljem svakovrsne divljači. Isto tako, pored Vestfjorda, vele, pokazuje se kadikad golema ravnica, ali ne izlazi sasvim na površje morsko: točkovi su do osovine u vodi; a ispred Resta, s južnog kraja Lofotskih otoka, također leži vilinska zemlja sa zelenim brežuljcima i žutim poljima ječma. Zove se Ut-Rest. Čovjek na Ut-Restu ima jedrilicu baš kao i stanov-

* Peter Das (1647—1707), norveški pjesnik škotskog porijekla, živio u pokrajini Nordlandu i pjevao pjesme po narodu, svježe, s motivima iz narodnog života i vjerovanja, od kojih većinu čitaju s istim užitkom danas kao i prije dvjesta i pedeset godina. — *Prev.*

nici Nordlanda, a od vremena do vremena isplovi on pred ribare ili brodare, ali u istome onom času kad pomisle da će se sudariti, jedrilice nestane.

*

Na Vareji, odmah kraj Resta, živio neki siromašni ribar koji se zvao Isak. Nije imao ništa doli brodicu i dvije koze, koje je njegova žena hranila ostacima jela i travom koju bi čupali po brijegu, ali mu je zato koliba bila puna gladne djece. A ribar uza sve to bio zadovoljan onim što mu je svevišnji udijelio. Jedino ga je mučilo to što nije mogao nikad živjeti u miru sa svojim susjedom. A susjed mu bio bogat čovjek koji je mislio da u njega mora sve biti bolje negoli u ovakva golaća kakav bijaše Isak, pa je stoga želio da ga se otarasi, jer se htio domoći mola pred siromaškovom kolibom.

Jednog dana Isak se otisnuo na more, u ribarenje, pa se udaljio nekoliko milja. Odjednom se sve stuštilo, mrak se stisnuo oko njega, oborila se takva strašna oluja da mu je svu ribu valjalo baciti u more kako bi olakšao brodiću i iznio živu glavu. Uza sve to ne bijaše nimalo jednostavna stvar brodicu održavati nad vodom; no ribar je spretno klizao između valova i prelazio preko vodenih brda štono bijahu spremna da ga svakog časa progutaju. Pošto je tako plovio neko pet-šest sati, bio je uvjeren da negdje mora naići na kopno. No sve zaludu: vrijeme promicalo, mrak se zgušnjavao, a oluja bjesnila i razmahivala se sve žešće i žešće. I onda se ribaru pričini da on to plovi na otvoreno more, ili da se vjetar okrenuo, a naposljetku opazi da i nije drukčije, nego baš tako jer je plovio i plovio, a kopnu nigdje da se primakne.

Dok je ribar tako plovio, odjedanput s krme začu strašan krik, te on pomisli da mu to morska sablast opijelo poje. Pomoli se siromašak svevišnjem za ženu i djecu svoju, jer mišljaše da mu je to posljednji čas kucnuo. I dok je tako sjedio u svojoj brodici i bogu se molio, nejasno nazrije nekakve crne spodobe, ali kad se prikučio, razabra da su to tri morska gavrana na deblu koje voda nosi — samo to opazi, i već promače onuda.

Podugo je ribar tako plovio, pa ga pritisla žeđ, ogladnio on i umorio se, te nije znao kako da sebi pomogne; ponajviše je sjedio držeći u ruci rudo od kormila i tako spavao. Iznenada brodica naletje na obalu i stade. Isak zatvori oči, a kad ih otvori imade šta i vidjeti! Sunce prosijavalo kroz gustu maglu na moru i obasjavalo krasan, zelenilom obrastao kraj, brda i brežuljci zelenjeli se do samoga vrha, polja i livade pružale im se u podnožju, s trave i cvijeća dizao se miris koji bijaše tako sladak da ga ribar, koliko god se prisjećao, nije takva za svog života osjetio.

»Bogu hvala, sad sam spašen, ovo je Ut-Rest«, kaza Isak za sebe.

Ravno pred njim pružilo se kolje s ječmom: klasje tako isklasalo i tako jedro da ga takvog još nije vidio, a preko polja vodila uska stazica ka zelenoj, tresetom obloženoj zemunici, kojoj je po krovu pasla bijela koza s pozlaćenim rogovima i s vimenom velikim kô u krave; pred kolibom bio majušan, u modro odjeven čovjek, a sjedio on na drvenu stolcu i pušio lulu; brada mu bila tako velika i duga da mu se dobrano spustila niz prsa.

— Dobro došao na Ut-Rest, Isače! — pozdravi ga čovjek.

— Bolje vas našao, oče — otpozdravi Isak. — Zar me poznajete?

— Može biti — odgovori čovjek. — Ti bi da noćas ovdje prenoćiš?

— Lijepo bi bilo kad bi moglo tako — dočeka Isak.

— Nevolja ti je s mojim sinovima: ne podnose ljudskog mirisa — objasni mu starac. — Zar ih nisi sreo?

— Nisam nikoga sreo doli tri morska gavrana koja sjede i grakću na deblu koje ga voda nosi — izvijesti Isak.

— Pa to su moji sinovi — preuze starac, isprazni lulu i proslijedi: — Uđi međuto, jer si zacijelo gladan i žedan.

— Hvala na ljubaznom pozivu — prihvati Isak.

A kad je čovjek otvorio vrata, Isak osta zapanjen od krasote koju vidje unutra. Takvo što nije još nikad vidio. Sto pun divnih jestvina, zdjelâ sa skorupom, pladnjeva s najslađom ribom, svakovrsne divljači, jetrenih

valjušaka, sirupa i sira po vrhu, čitave gomile najfinijeg peciva, mnoštvo rakije, piva, medovine i svakoga dara božjeg. Isak se naklopio na jelo što je mogao bolje, od pića potezao što je mogao više, a ipak mu se pladanj nije nikad praznio niti se u čašu dno pokazivalo: pladanj stajao pred njim jednako krcat, čaša jednako puna. Onaj čovjek bijaše kanda od male zalihe: nije mnogo jeo, a malo je i govorio.

Dok su oni tako sjedili, odjednom se začuše krikovi, nasta nekakva buka, te onaj čovjek iziđe. Začas eto ti ga nazad s trojicom sinova, a Isak protrnu od glave do pete kad vidje kako banuše na vrata. No onaj ih je čovjek zacijelo umirio, jer se pokazaše vrlo ljubazni i prijateljski naklonjeni; rekoše Isaku da samo uživa svoje gostinsko pravo, neka ostane za stolom i s njima pije; Isak, naime, bijaše ustao, htio je da ode, i kaza da je sit. Gost popusti njihovu salijetanju i ljubaznosti, te osta da s njima pije, pa su bogme pili i potezali, sve gutljaj za gutljajem, a za odušak uzimahu srkljaje piva i medovine. Dobro se razumijevahu, lijepo se sprijateljiše, te sinovi domaćinovi predložiše gostu da s njima isplovi na ribanje eda bi ipak nešto ponio, kad je već navalio da kući ide.

Kad su prvi put isplovili, bijaše strahovita oluja. Jedan je od sinova sjedio na krmi, drugi na pramcu, a treći po sredini. Isaku valjade dohvatiti veliki ispolac* i tako grabiti da ga je svega znoj oblio i sa njega curio. Jedrili su baš kao da su poludjeli. Nikad jedra nisu spuštali, a kad bi se brodica napunila vodom, poigravali bi valovima na vrhu i spuštali se da se voda iz brodice izlijevala i tekla preko krme poput vodopada. Poslije nekog vremena oluja jenjala, pa se i stišala, te oni prionuše da love. Toliko je nagusto bilo ribe da nisu mogli spustiti sidro jer pod njima stajahu čitava brda ribe. Sinovi s Ut-Resta izvlačili su sve jedan komad za drugim. Premda je Isak dobro znao kako se riba lovi, nije ništa mogao uloviti jer je lovio svojom pecaljkom: svaki put kad bi riba zagrizla, on bi pravodobno potegao, ali nije ništa izvukao,

* *Ispolac* je drvena grabilica kojom se iz čamca izbacuje voda. — *Prev.*

i tako naposljetku ne ulovi ni riblje koščice. Kad brodica bijaše krcata, okrenuše put Ut-Resta, a kad doploviše, sinovi očistiše ribu te je povešaše na priječke. Isak se međuto jadao starcu kako je u ribolovu bio loše sreće. Čovjek ga uvjeri kako će drugi put biti sretnije ruke, te mu dade dvije udice. I zaista, kad su drugi put isplovili, Isak je ulovio koliko i oni, pa kad su se vratili, od njegova se dijela ispuniše tri reda priječki.

Naposljetku Isaka napade čama, zaželeo se on svoga doma, pa se na put spremio, a kad je polazio, starac mu dade novu brodicu punu brašna, konopa i drugih korisnih stvari. Isak mu se lijepo zahvali, a starac ga pozva da navrati uproljeće, kad započne plovidba; on bi s tovarom ribe u Bergen na prodaju, a Isak bi mogao s njime da i sam proda svoju ribu. Isak drage volje prihvati poziv te upita, kojim mu smjerom valja ploviti da bi iz Nordlanda opet doplovio na Ut-Resta.

— Plovi samo za morskim gavranom kad leti na debelo more, pa ćeš imati pravi smjer — objasni mu starac. — I sretan ti put!

A kad se Isak otisnuo i oko sebe se obazreo, Ut-Restu ni traga: nije vidio doli more, pusto more na sve strane.

Kad je granulo proleće, isplovi Isak da dočeka brodove, koji sa sjevera kreću u Bergen. Isplovi na more i naiđe na brod kakva nikad prije nije vidio: bijaše dva doziva dugačak tako da veslar nije mogao čuti kormilara kad bi mu ovaj štogod dovikivao; da bi kormilar, koji je osmatrao na pramcu, mogao glasom doprijeti do veslara, bijaše potreban treći čovjek: taj je stajao po sredini broda, odmah kraj jarbola, te je veslaru ponavljao kormilarov povik, no i on je morao vikati što ga grlo nosi.

Tovar, koji ga je Isak imao, staviše na prednji dio broda. Sam je skidao ribu s priječaka, ali nije mogao shvatiti kako to da na prečkama, s kojih je ribu poskidao, sveudilj riba visi, gdje jednu skine, tamo se druga stvori tako da priječke, kad je pošao, bijahu pune kô i prije.

Kad je prispio u Bergen, rasproda svoju ribu i ukesi toliko novaca da je mogao kupiti nov novcat brodić sa svom opremom, s tovarom i sa svim što mu pripada: to mu je, eto, onaj starac priskrbio.

Kasno uveče, prije nego što će Isak kući, eto ti mu onog čovjeka na brodić: zamoli starac ribara da ne zaboravi one što su ostali iza susjeda mu, a on je, starac, taj susjed što je umro; i poželje Isaku sreću s brodićem.

— Sve je dobro i sve stoji što se na brodu uzdiže — kaza naposljetku, a time je mislio reći kako je na brodu uvijek neko koga niko ne vidi, a taj nevidljivi svojim leđima podupire jarbol kad samo ustreba.

Od toga je vremena Isaka svagda sreća pratila. Znao je on dobro odakle to, i nije nikad zaboravio da onome koji zimsku stražu straži štogod dobro pripremi, kad bi ujesen brod izvukao na suho, a svake bi Badnje večeri brodić tako uredio da je sav sjao, i na njem odlijegale gusle i smijeh, romonila glazba i čula se buka, i bio ples u brodskoj kajiti.

MALJO I NJEGOV BRAT

Ono vam nekoć bili muž i žena, čeljad siromašna, pa živjeli u bijednoj kolibi u kojoj se nemaština zacarila: nisu imali niša da zagrizu ni na čemu da se ugriju. No ako inače nisu ništa imali, imali su barem djece, pravi božji blagoslov, i sa svakom bi im godinom po jedno u kuću ušlo. Bilo upravo doba kad su novo očekivali. Muž zato bio srdit te je po cio dan gunđao i mrmljao, kazujući kako bi već jednom moglo biti dosta božjeg blagoslova. A kad je došlo vrijeme da im se dijete rodi, muž otišao u šumu po drva, jer, kako govoraše, nije htio da vidi onog drečavca: tä ionako će ga morati da sluša kad se mališan bude zarad hrane derao.

Kad je muž otišao, žena dobi krasna sinčića, a kako ovaj na svijet dođe, odmah se ogleda po kolibi, te će majci:

— Draga majko, daj mi kakvo staro ruho, od starije braće, i jela da mi bude za dan-dva, pa ću u svijet da se za srećom ogledam. Tä imaš, kako vidim, dosta djece da ih hraniš i na noge podižeš.

— Ah, bog neka mi bude na pomoći, sinko! — uzdahnu majka. — Još si isuviše malen i nejak, a da bi se u svijet otisnuo. Ne bih to nipošto dopustila.

Ali sinčić zaintačio, molio i salijetao, dok mu mati naposljetku ne dade nekakve dronjke i u rupcu nešto jela, te on krenu s postojbine, s pjesmom na ustima i s veseljem u srcu.

Tek što je malo odmaknuo od kuće, žena dobi drugog mališana, koji se također odmah ogleda po kolibi, te će majci:

— Draga majko, daj mi nešto starog ruha, koje je ostalo od starije braće, i jela da mi bude za dan-dva, pa ću

u svijet da pronađem svog brata blizanca. Djece i onako imaš dosta, kako vidim.

— Ah, bog mi se smilovao! — uzdahnu mati. — Tä još si isuviše nejak, ne možeš ti u svijet.

No nije koristilo, mališan molio i salijetao, dok ne dobi nešto prnja i u zavežljaju jela, pa se onda i on veselo otisnu u svijet da nađe svog brata blizanca.

Kad je taj mlađi malo odmakao, ugleda nedaleko pred sobom svoga brata, te mu poče dovikivati.

— Hej, stani malo! Gdje si tako zapeo, kao da je za opkladu? Trebalo je da se ogledaš za mlađim bratom prije nego što si se tako u svijet zaputio.

Stariji stade te se osvrnu, a kad mu se mlađi približio pa mu kazao šta je i kako je, i da su braća, onda će on mlađem:

— Deder da sjednemo i pogledamo što nam je to mati za jelo dala.

Govoreći to sjedoše, razvezaše zavežljaje te se okrijepiše.

Zaputili se oni dalje i pošto su neko vrijeme tako išli, dođoše do nekog potoka koji je kroza šumu proticao. Tada će mlađi starijemu:

— Red je da sebi ime nadjenemo, jer kako smo se na put požurili, kod kuće za to ne bijaše vremena.

— Kako ćeš se zvati? — upita stariji mlađega.

— Zvaću se Maljo — dočeka mlađi. — A ti?

— Zvaću se Lavring — odgovori stariji.

Tako sebi nadjenuše imena pa se uputiše dalje. Pošto su neko vrijeme tako išli, izbiše na neko raskršće i tu se sporazumješe da se raziđu, da svaki udari svojim putem.

Kako smislili, tako i učinili. No nisu baš daleko otišli kad li se opet nađoše. Ponovo se raziđoše te svaki krenu svojim putem, ali nakon nekog vremena opet isto: ponovo se sastadoše, a tako bijaše i treći put. Nato se dogovoriše da svaki pođe drugim pravcem — jedan na istok, a drugi na zapad.

— A zapaneš li kada u neku nevolju ili pogibao — reći će stariji — samo me triput glasno zovi po imenu,

pa ću ti odmah u pomoć pohitjeti. Ali me ne smiješ zvati prije nego što te snađe krajnja nevolja.

— Onda će dugo trajati dok se opet vidimo — dočeka Maljo.

Braća se pozdraviše i raziđoše: Maljo udari na istok, a Lavring usmjeri na zapad.

Pošto je Maljo neko vrijeme sam pješačio, susrete neku ženu koja se sva zgrbila i grohnula od starosti, a u glavi imala jedno oko. I to joj Maljo ukrade.

— Au, au! — zakuka starica. — Gdje mi se oko djelo?

— Šta ćeš mi dati ako ti oko vratim? — upita je Maljo.

— Daću ti mač kojim možeš čitavu vojsku pobijediti, pa bila ne znam kako golema — odgovori žena.

— Ovamo mač! — prihvati Maljo.

Žena mu dade mač, pa opet dobi svoje oko.

Krenu Maljo dalje i pošto je za sobom ostavio nešto puta, susrete i opet neku babu, svu pogrbljenu i grohnulu od starosti: i u nje samo jedno oko u glavi. Maljo joj ga ukrade prije nego što se i dosjetila nevolji.

— Au, au! — zakuka starica. — Gdje je moje oko?

— Šta ćeš mi dati ako ti oko vratim? — upita je Maljo.

— Daću ti brod koji plovi morem i rijekom, brdom i dolinom — odgovori starica.

— Nasrijedu brod! — dočeka Maljo.

Žena mu nato dade brodić, tako malen da se mogao u džep staviti, a za uzvrat dobi svoje oko. Potom se pozdraviše, i svako udari svojim putem.

Pošto je i opet prevalio dio puta, i po treći put susrete pogrbljenu staricu, koja imađaše samo jedno oko u glavi. I njoj Maljo ukrade oko, a kad je starica zavajkala, javi se Maljo:

— Šta ćeš mi dati ako ti oko vratim?

— Naučiću te umjeću kako ćeš odjedanput stvoriti stotinu tovara slada — odgovori žena.

Za tu majstoriju žena opet dobi svoje oko, i nato se namjernici pozdraviše te svako krenu svojim putem.

Uzeo Maljo put preda se i pošto je neko vrijeme tako išao, pade mu na um kako ne bi bilo na odmet da sad vidi kakav mu je brodić. Što mislio, to i učinio: izvadi brodić iz džepa pa stade na nj najprije jednom, a onda drugom nogom. Tek što je jednom nogom na brodić stao, brod se nekako protegnu i proširi, postade kudikamo veći, a kad i drugom na nj stupi, stajao je već na brodu koji bijaše, kao i svaki drugi koji morem plovi.

Kad se tako našao na brodu, Maljo zapovjedi:

— Plovi morem i rijekom, brdom i dolinom, i nemoj stati dok ne stigneš pod kraljevske dvore!

A brod kliznu, da je sve zujalo, poletje kao što ptica zrakom leti, i ne prođe dugo, kadli zasta podno kraljevskih dvora. Na dvorima se čeljad načičkala po prozorima i gledala čudnu plovidbu, a kad Maljo s brodom pristade pod dvorima, svi se u čudu onamo sletješe da vide kakav je to delija koji je stigao na brodu zrakom ploveći.

No dok su dvorani trčali niza stepenice, Maljo već sišao s broda te ga opet u džep spremio. (Čim je Maljo na zemlju stao, brod se skupio i smanjio, prometnuo se u brodić kakav i bijaše kad ga je starica dala Malji.) I tako dvorjani ne vidješe ništa drugo doli mališana koji je u dronjcima stajao na obali.

Kralj ga upita odakle je, a on mu odgovori kako ni sâm to ne zna. Isto tako nije umio kazati kako je tu stigao ali je uporno i lijepo molio da mu daju kakvu službu na dvorima. Nemaju li za nj nikakva druga posla, on će, kaza, nositi u kuhinju vodu i drva. Ta ga služba mogaše zapasti, pa mu je i dadoše.

Kad je Maljo došao na dvore, vidje da je ondje sve u crno zavijeno, izvana i iznutra, svako čeljade u crnu ruhu, čak i zidovi i krov crnim prekriveni. I stoga se obrati kuharici pa je zapita kakav je to razlog.

— Evo ću ti reći — objasni mu kuharica; — kraljevska je kći već podugo obećana trojici divova, a sljedećeg četvrtka uveče doći će jedan da je odvede. Vitez Red, dvorski udvorica, obećao je doduše da će je on izbaviti, ali bogzna hoće li biti kadar da to izvede. I eto stoga su svi tužni i žalosni, stoga se sve u crno zavilo.

Kad je došao crni četvrtak i veče se spustilo, vitez Red odvede kraljevnu na obalu, jer se ondje imala s divom sastati. Ondje ju je vitez Red morao da obrani. Ali nije divu mnogo naudio, sve mi se čini jer tek što je kraljevna sjela na obalu, onaj se junak na riječi brže-bolje uzverao na neko veliko stablo koje je ondje stajalo, pa mu se sakrio među granje kako je najbolje znao i mogao. Kraljevni potekle suze niz obraze, molila ona viteza i bogom ga kumila da je ne ostavi, ali on nije mario za njezine suze i nije se na njezine molbe osvrtao, nego joj u odgovor protisnu:

— Bolje da ode jedna glava negoli dvije.

A Maljo međuto molio kuharicu da ga časak pusti dolje na obalu.

— Šta ćeš ondje? — dočeka kuharica. — Nemaš tamo nikakva posla.

— Ali pusti me, lijepo te molim — molio Maljo — pusti me onamo, tako bih se rado malo zabavio i poigrao s drugim dječacima.

— Dobro, dobro, hadje kad si navro — naposljetku će kuharica — ali nemoj dugo ostati: da si mi se vratio kad bude vrijeme da se lonac nastavi na vatru, za večeru, i da se ražanj natakne. I da mi onda usput doneseš valjan naramak drva.

Maljo obeća da će tako biti, rekavši to odjuri na obalu.

Kad je stigao na obalu gdje je kraljevna sjedila, već i div onamo s hukom stiže: sve je hujalo i zujalo oko njega, a tako golem, debeo i strašan bijaše da su te trnci prolazili kad bi ga pogledao. I pet glava bilo divu na ramenu.

— Hura! — zagrmje div.

— Hura — dočeka Maljo.

— Umiješ li se boriti! — podviknu div.

— Ako ne umijem, mogu naučiti — odgovori Maljo.

Nato div hitnu za njim golemu topuzinu koju je u šaci držao, baci je tako da je zemlja s kamenjem, gdje topuzina pade, pet kopalja uvis frcnula.

— Pi! I to mi je nešto! — dočeka Maljo. — Sad ćeš vidjeti šta je udarac!

I to govoreći, zgrabi mač koji je dobio od grbave starice, pa zamahnu na diva tako žestoko da je ovome svih pet glava odletjelo u pijesak.

Kad je kraljevna razabrala da je izbavljena, od silne radosti nije znala šta da počne.

— Pospavaj mi malo na krilu — kaza Malju, a dok joj je on na krilu ležao i spavao, ona ga odjenu u ruho zlatom protkano.

Nije dugo potrajalo te i vitez Red spuzne sa drveta — kad je vidio da je pregrmjelo i da više nema nikakve opasnosti. Prijetnjama je kraljevnu prisilio da mora reći kako ju je on izbavio, a kaže li drukčije, ode joj glava. Nato divu izvadi iz tijela srce i jezike mu iščupa iz glavâ, pa s time krenu na dvore, vodeći i kraljevnu sa sobom.

Na dvorima ga lijepo dočekaše: ako mu prije nisu časti ukazivali, ukazivahu mu je sada. Kralj naprosto nije znao što bi i kako bi da ga časti i slavi, i otada je vitez Red za stolom uvijek sjedio kralju s desne strane.

Maljo pak, najprije otišao na čarobni brod, uzeo sa sobom mnogo zlatnih i srebrnih obruča pa se s time vratio na dvore.

Kad je kuharica ugledala pusto ono zlato i srebro, sva se snebi od čuda, te će Malju:

— Ali odakle ti sva ta krasota, dragi Maljo?

Kuharica se, naime, bojala da bi sve to moglo biti stečeno na nedopušteni način.

— Ah — odgovori Maljo — bijah malo kod kuće; ondje vidjeh kako su ovi obruči spali s nekih bačava, pa ih ponesoh tebi.

Kad je čula da su obruči njezini, kuharica više nije o njima pitala. Lijepo je zahvalila Malju, pa sve opet bijaše u najboljem redu.

Drugog četvrtka uveče zbilo se isto što i prošlog. Sve zapalo u žalost i tugu, a vitez Red kazao: kad je kraljevnu mogao izbaviti od jednog diva, moći će i od drugoga. I odvede je na obalu. No ni sad nije divu mnogo naudio, jer kad je došlo vrijeme u koje bi se div mogao pojaviti, vitez kaza što i prošli put.

— Bolje da ode jedna glava negoli dvije.

Maljo je, pak i ovaj put molio i salijetao kuharicu da ga malo pusti dolje na obalu.

— Šta ćeš ti dolje! — odvrnu kuharica.

— Ama pusti me lijepo te molim — molio Maljo — pusti me onamo, tako bih se rado zabavio malko i poigrao s ostalom djecom.

Kuharica mu najposlije dopusti da ide, ali je najprije morao obećati da će se vratiti kad bude vrijeme da se ražanj okreće. Osim toga, valjalo mu na povratku donijeti dobar naramak drva.

Tek što Maljo onamo stiže, eto ti već i diva: dođe ovaj s hukom i bukom, a bijaše dvaput veći negoli prvi, i deset glava na ramenu imađaše.

— Hu, hura! — zagrmje div.

— Hura! — dočeka ga Maljo.

— Umiješ li se boriti? — viknu mu div.

— Ako ne umijem, mogu naučiti! — odvrnu Maljo.

I div se na nj nabaci svojom topuzniom, a bijaše ova kudikamo veća od topuzine koju je prvi div imao. Gdje mu topuzina na tlo pade, frcnu zemlja i kamenje deset kopalja uvis.

— Pi! I to mi je nešto — dočeka Maljo. — Sad ćeš vidjeti šta je udarac!

I rekavši to trže mač na diva i jednim mu mahom odrubi sve glave, svih se deset glava zakotura po pjesku.

— Pospavaj mi malo na krilu! — opet će mu kraljevna, a dok joj je on na krilu ležao i spavao, ona ga odjela u ruho srebrom protkano.

Čim je vitez Red razabrao da je opasnost minula, spuzne s drveta te poprijeti kraljevni i opet prisli da kaže kako ju je on izbavio. I opet vitez uze divovo srce i jezike pa s kraljevnom krenu na dvore.

Na dvorima bijaše slavlje i veselje, a kralj od radosti nije znao čime bi već viteza bolje počastio.

A Maljo na čarobni brod, pa ondje uze i sa sobom ponese mnogo zlatnih i srebrnih obruča. Kad se vratio na dvore, kuharica sklopila ruke te se snebivala od čuda gledajući pusto zlato i srebro. Čudila se i pitala odakle mu sve to. A on joj odgovori kako je časak skoknuo kući

pa ondje uzeo obruče koji su s bačve spali. Ponio ih reče sa sobom da ih njoj dade.

Trećeg četvrtka uveče bijaše isto onako kako je bilo i u prošla dva slučaja: sve na dvorima bilo u crno zavijeno, sve bilo u žalosti; vitez Red kazao kako im nije potrebe da jadikuju, jer kad je kraljevnu od dva diva izbavio, moći će i od trećeg. I poveo vitez kraljevnu na obalu, a kad je došlo vrijeme u koje se div mogao pojaviti, vitez se i opet uz drvo uzverao. Kraljevna briznula u plač i stala viteza moliti da je ne ostavi samu, ali on ni da čuje, nego opet kô i prošli put.

— Bolje da ode jedna glava negoli dvije.

I te je večeri Maljo molio i salijetao kuharicu da ga malo pusti dolje na obalu.

— Šta ćeš ti ondje! — odmahnula kuharica.

Ali je on molio i kumio, dok mu najposlije nije dopustila. No, i sad je morao obećati da će se vratiti kad bude vrijeme da se ražanj vrti.

Tek što je stigao na obalu, eto ti već i diva: dojuri ovaj da je sve hujalo i zujalo; bijaše mnogo i mnogo veći od prve dvojice, a imadaše petnaest glava.

— Hu, hu, hura! — zagrmje div.

— Hura! — dočeka Maljo.

— Umiješ li se boriti? — viknu div.

— Ako ne umijem, mogu naučiti! — odgovori Maljo.

— Ja ću ti pokazati! — zabrekta div pa se na nj nabaci topuzinom, a gdje ova pade, frcnu zemlja petnaest kopalja uvis.

— Pi! I to mi je nešto! — dočeka Maljo. — Sad ćeš vidjeti šta je udarac!

Kazavši to pograbi mač i zamahnu, a petnaest se divovih glava zakotrlja po pijesku.

Sad kraljevna bijaše izbavljena. Usrdno se Malji zahvali na lijepom i junačkom djelu, te mu reče:

— Pospavaj mi malo na krilu.

A dok joj je Maljo ležao i spavao na krilu, ona ga odjenu u haljine od mjedi. Kad se probudio, upita ga:

— A kako će se saznati da si me ti izbavio?

— Evo ću ti reći kako — odgovori Maljo. — Kad te vitez Red dovede na dvore a ondje se pokaže kao tvoj

izbavitelj, znaj, dobiće i tebe i polovinu kraljevne. A kad te na dan svadbe upitaju koga želiš za peharnika, ti im kaži: »Želim onog dječaka što u kuhinju nosi vodu i drva.« I kad ti onda budem točio vino, kapnuću kap vitezu na tanjur, ali neću na tvoj, a nato će se on razljutiti pa me udariti, i tako će triput biti. No treći put treba da kažeš: »Stid te bilo što mi biješ odabranika srca moga! On me izbavio, i njega hoću!«

Pošto je tako kraljevni objasnio što joj valja činiti, Maljo se vrati na dvore kao što se vratio i u prva dva slučaja. Najprije je bio na čarobnom brodu, uzeo svu silu zlata i srebra, i drugih dragocjenosti, te kuharici opet dao mnoge zlatnike i srebrne obruče.

A vitez Red, čim je vidio da je nevolja minula i da više nema pogiblji, odmah spuzne s onog drveta te prijetnjama zatraži i prisili kraljevnu te je na dvore dovede, a ondje ga dočekaše s velikim slavljem, te ako prije nije bio čašćen, bijaše sada baš uvrh glave: kralj i nije mislio na drugo doli da ugađa i da čast iskazuje onome koji mu je kćer izbavio od trojice divova, pa mu tako obeća i nju i polovinu kraljevine po vrhu.

Kad je svanuo i svadbeni dan, kraljevna zatraži da joj peharnikom bude mali dječak koji u kuhinju nosi vodu i drva — zatraži da joj on u pehare vino toči.

— Šta će ti onaj prljavac i odrpanac! — usprotivi se vitez Red.

Ali kraljevna osta uporna i kaza da hoće njega i nikoga drugog, te najposlije bijaše na njezinu. I sve je išlo onako kako se kraljevna i Maljo bijahu dogovorili: peharnik je triput kapnuo kap na vitezov tanjur, ali nije na njezin, a vitez se svaki put naljutio te udario peharnika. Kad ga je prvi put udario, s dječaka spadoše dronjci što ih je u kuhinji nosio; kad ga je drugi put udario, s dječaka spadoše haljine od mjedi, a treći put ode s njega srebrom protkana odjeća tako da najposlije ostade u ruhu od samoga zlata, krasan i blistav da se sav sjao.

Kad je vitez treći put udario, uznestrpi se kraljevna te će vitezu:

— Stid te bilo što mi biješ odabranika srca moga! On me izbavio, i njega hoću!

Vitez se Red nato stade kleti i zaklinjati da ju je on izbavio, on i niko drugi. A kralj se umiješa:

— Onaj koji mi je kćer izbavio zacijelo ima i dokaza za to.

Vitez Red brže-bolje odjuri po svoj rubac u kojem bijahu srca i jezici, a Maljo donese sve zlato i srebro, i sve dragocjenosti koje je uzeo s čarobnog broda. I svaki svoje izloži pred kralja.

— Onaj koji može da pokaže tolike dragocjenosti od zlata, srebra i dragulja — presudi kralj — taj je zacijelo diva ubio, jer takvo se što u drugog ne nalazi.

Tako reče kralj te odredi da viteza Reda za kaznu bace u jamu među guje i akrape, a Malji da pripadne kraljevna i polovina kraljevine.

Jednoga dana šetao kralj s Maljom, pa ovaj kralja upita je li još imao djece.

— Jesam — odgovori kralj — imao sam još jednu kćer, ali mi je nju ugrabio neki div, jer se niko nije našao da je izbavi. Sad će ti eto pripasti izbavljena moja kći, ali umjesto nje možeš dobiti onu koja je ugrabljena, ako je izbaviš, a dobićeš i drugu polovinu kraljevine povrhu.

— Pokušaću — uzvrati Maljo. — Ali treba da mi se dade željezni lanac dug pet stotina laktova, i pet stotina ljudi valja da imam, i svima hrane za petnaest nedjelja, jer ću daleko preko mora.

Kralj mu obeća sve to, ali pripomenu kako se boji da neće imati toliki brod koji bi sve to mogao primiti i ponijeti.

— Imam ja brod — dočeka Maljo te iz džepa izvuče brodić štono mu ga bijaše dala grbava starica.

Kralj se nasmija pomislivši da je šala posrijedi. Ali Maljo kaza neka mu se samo dade sve što traži, pa će kralj već vidjeti. Sastaviše i donesoše sve što je trebalo, pa sad Maljo zamoli da mu najprije lanac na brod stave. No nijedan se nije našao koji bi sâm mogao lanac podići, a na malome brodu opet ne bijaše toliko mjesta da bi mnogi odjednom mogli na nj stati. Nato Maljo uze jedan kraj lanca pa mu nekoliko prstenova stavi na brod i tako

produži, i što je više lanac na brod stavljao, brod bivao sve veći i veći, a naposljetku bijaše toliki da je na nj mogao staviti sav lanac, i pet stotina ljudi, i hrana, i Maljo — sve se lijepo na brodu smjestilo.

— Plovi sada morem i rijekom, brdom i dolinom, i nemoj stati dok ne stignemo onamo gdje se kraljevna nalazi! — zapovjedi Maljo.

A brod kliznu da je sve zujalo i zviždalo oko njega, pojuri kopnom i vodom.

Pošto su dugo i dugo tako plovili, brod se jednog dana zaustavi nasred mora.

— Evo smo sretno doplovili na određeno mjesto — kaza Maljo — a druga je stvar kako ćemo dalje.

I uze jedan kraj lanca te ga pričvrsti sebi oko pasa, a onda će brodskoj posadi:

— Sad mi valja na dno. Povučem li jako za lanac, znak je da želim gore, a vi kad trzaj osetite, složno potegnite kao jedan, jer ne potegnete li, ode glava i meni i vama.

To reče pa skoči u more; voda se nad njim sastavi — nestade ga pod površjem. Tonuo je sve dublje i naposljetku potonuo na dno.

Na dnu morskom vidje brijeg na kojem bijahu vrata, te on uđe. Unutra nađe drugu kraljevnu gdje sjedi i šije. Kad kraljevna ugleda Malju, od iznenađenja sklopi ruke te prozbori:

— Ah, bogu hvala, kad eto kršteno čeljade vidim! Tà otkad sam ovdje ne vidjeh žive duše!

— Dolazim evo po tebe, da te ocu odvedem — javi se Maljo.

— Ne možeš me odvesti, ni govora o tome — uzdahnu kraljevna. — Ako te div opazi, gotovo je s tobom.

— Kad već diva spominješ, deder kazuj gdje je, jer bih da ga vidim — dočeka Maljo.

Kraljevna mu nato kaza kako je div otišao da potraži nekoga ko najednom može da u pivo vari stotinu tovara slada; kod diva će biti gozbovanje, i tolika je količina potrebna, baš ništa manje.

— Ja to umijem i mogu — preuze Maljo.

— Samo da nije div toliko naprasit, pa da mu stignem kazati — uzvrati kraljevna. — Tako je strašan da se bojim da bi te na komadiće razderao, kad bi te ugledao. Ali ću razmisliti ne bih li štogod iznašla. A ti se međuto sakrij ovamo u sobicu, pa ćemo već vidjeti šta ćemo i kako ćemo.

Maljo tako učini i tek što je stigao da se uvuče u komoricu i da se nekako sakrije, eto ti i diva na vrata.

— Hu, hu, to po ljudskoj krvi vonja! — zagrmje div.

— A eto, proletjela nad krovom neka ptica s ljudskom kosti u kljunu; kost joj ispala pa ovamo pala kroz dimnjak — objasni mu kraljevna. — Požurila sam se da je otstranim, ali eto vonj još ostao.

— Dobro je što si kost izbacila — dočeka div.

Kraljevna ga nato upita da li je našao koga ko može i umije da najednom u pivo svari stotinu tovara slada.

— Ne, nema toga koji to može — odgovori div.

— Prije malo vremena bijaše ovdje neki koji veli da može — opet će kraljevna.

— Ti si inače uvijek tako pametna — prihvati div — pa zašto si ga pustila da ode. Tà znala si da mi je takav potreban.

— Pa i nisam ga pustila — proslijedi kraljevna. — No ti si uvijek tako naprasit, pa sam ga međutim skrila u komoricu. Nemaš li još valjana pivara, pokušaj s ovim.

— Deder ga ovamo — kaza div.

Kad se Maljo pokazao, div ga upita je li istina da može i umije najedanput u pivo svariti stotinu tovara slada.

— Istina je — potvrdi Maljo.

— Dobro je što sam se na tebe namjerio — preuze div. — Hajde, odmah se posla lati! Ali se dobro čuvaj ne bude li pivo dovoljno jako!

— Ni brige te, dobro će biti — odbesjedi Maljo pa prionu na posao.

— Ali mi treba više pomagača, da mi pomognu — nadoveza Maljo — jer ovi što su mi dani, ne mogu bogzna šta.

I dobi još više pomagača, dobi ih toliko da je sve vrvjelo, a onda se prihvati da pivo vari.

Kad je pivski začin bio gotov, svi htjedoše da kušaju — div prvi, zna se, a ostali za njim. Ali je Maljo začin tako žestoko svario da su svi pocrkali kao muhe. Naposljetku ne bijaše nikoga više doli jedne bijedne starice koja je iza peći ležala.

— Ah, jadna žena — reći će joj Maljo — treba da i ti od moga začina okusiš.

Tako reče pa napuni vrč i pruži ga starici, a ona poteže. Tako se sviju otarasio.

Obazreo se zatim oko sebe pa opazio golem sanduk. Uze sanduk pa ga napuni zlatom i srebrom, opasa lancem sebe i kraljevnu i priveza sanduk pa onda povuče iz sve snage. Nato ljudi gore na brodu potegoše svi kao jedan te izvukoše i Malju, i kraljevnu, i blago.

Kad se našao na brodu, Maljo zapovjedi:

— Plovi morem i rijekom, brdom i dolinom, dok ne stignemo pod kraljevske dvore!

A brod kliznu da se pjenilo na sve strane. Kad oni na dvorima vidješe da brod stiže, izađoše svi na obalu, te s pjesmom i slavljem dočekaše Malju. Među svima najsretniji bio kralj jer mu se kći vratila.

Maljo se zavrnuo u tijesnu, našao se u neprilici zbog dviju kraljevna, jer su ga obadvije htjele, a on opet htio samo onu koju je prvu izbavio, a ta bijaše mlađa. Dugo je prebirao i razmišljao tražeći puta i načina da se iz neprilike izvuče, da mlađu uzme, a starijoj da se ne zamjeri.

I dok je tako jednog dana mozgao i mudrovao, prisjeti se svoga brata: eh, da je Lavring sada tu — on koji mu je tako sličan da ih niko ne može razlikovati — sve bi lako bilo, jer bi brat mogao uzeti stariju kraljevnu i polovinu kraljevine, a on bi se zadovoljio drugom polovinom i mlađom kraljevskom kćeri.

Što mislio, to učino: iziđe pred dvore te po imenu glasno zovnu brata Lavringa. Ali niko ne dođe. Zovnu još glasnije, ali opet nikoga. Naposljetku zovnu što ga grlo nosi — i brat se odjednom stvori pred njim.

— Rekao sam ti da me ne smiješ zvati prije nego što zapadneš u krajnju nevolju — prozbori brat — a tu eto nema ni muhe da ti štogod nažao učini.

To reče pa udari Malju da se ovaj niz brijeg zakoturao.

— Sram te bilo što me biješ! — zabugari Maljo. — Gle, ja najprije zadobio jednu kraljevnu i polovinu kraljevine, pa onda drugu kraljevnu i drugu polovinu kraljevine, te pomislio da ti dadem jednu kraljevsku kćer i polovinu kraljevine, a ti meni tako! Zar je to u redu da me tako udaraš?

Kad je Lavring to čuo, zamoli brata da mu oprosti, te se oni pomiriše i ostadoše dobri prijatelji.

— Znaš li šta? — reći će Maljo bratu. — Mi smo slični jedan drugome kao jaje jajetu, te nas niko ne može razlikovati. Odjeni se u moje ruho i otiđi gore na dvore, pa će kraljevne pomisliti da sam to ja. Koja te prva poljubi tebe će zapasti, a ja ću uzeti drugu.

Znao je naime da je starija kraljevska kći jača, te je mogao predvidjeti šta će biti.

Brat Lavring bijaše za to, pa ode na dvore, pošto je najprije s mlađim bratom izmijenio haljine.

Kad je ušao u dvoranu gdje bijahu kraljevne, one pomisliše da je to Maljo, te obadvije istodobno potrčaše prema njemu, ali starija bijaše jača, odgurnu sestru ustranu, obisnu Lavringu oko vrata te ga poljubi. Tako ovaj dobi nju, a Maljo mlađu. I slavilo se svadbeno slavlje o kojem se pripovjedalo u sedam kraljevina.

MALA GUŠČARICA

Bio ti u davno doba neki kralj, koji je imao toliko gusaka da mu je valjalo držati posebnu djevojku da ih čuva. Toj djevojci bilo ime Ose, pa su je svi zvali guščarica Ose.

Zbilo se tako da je sin toga kralja išao u prošnju. Naišao on na malu guščaricu pa je upitao:

— Što sjediš tu, mala Ose?

— Eto, sjedim i ruho krpim, stavljam krpu na krpu, jer očekujem kraljevića — odgovori mala guščarica.

— Zalud ti je njega čekati, ne možeš ga ti dobiti — reći će joj kraljević.

— Ako mi je suđeno, ja ću ga i dobiti — uzvrati guščarica.

U sve zemlje i kraljevine bijahu razaslani slikari; valjalo im naslikati najljepše kraljevne, između kojih bi kraljević jednu sebi odabrao za ženu. Jedna mu se među njima toliko svidjela da se odmah zaputio na njezine dvore da je isprosi. Kraljevna je pristala da pođe za nj, pa je bio sav sretan i presretan što mu je ona postala zaručnica.

Imao kraljević nekakav kamen, u kojega bijaše čudnovato svojstvo: kad bi ga kraljević stavio kraj postelje, kazivao bi mu kamen sve što bi ga zapitao.

I tako, kad je isprošena kraljevna stigla, kaza joj guščarica Ose da ne prelazi preko kamena koji je kraljeviću pred posteljom, ako je prije imala kakva dragana, ili ako joj je na savjesti štogod što kraljević ne bi smio znati.

— Valja vam paziti, jer će mu kamen sve reći — upozori je guščarica.

Možeš misliti, koliko se kraljevna zabrinula kad je to čula: stoga zamoli malu Ose da umjesto nje uveče legne kraljeviću u postelju, a kad on zaspi, one će se promijeniti tako da će kraljević izjutra, kad se razbudi, imati pravu pokraj sebe.

Kako smislile, tako i učinile. Kad je guščarica Ose prelazila preko kamena, kraljević upita:

— Ko mi se to u postelju penje?

— Čista i nevina mlada djevojka! — odgovori kamen.

I tako kraljević i guščarica legoše da spavaju. U noći pak dođe kraljevna i leže na Osino mjesto.

Kad je sutradan objutrilo, pa im valjalo ustati, kraljević opet upita kamen:

— Ko to silazi s moje postelje?

— Jedna, koja je imala tri dragana! — odgovori kamen.

Kad je kraljević to čuo, ne htjede je više imati, razumije se, nego je posla kući, a sebi nađe drugu ženu. Pošavši po tu dugu, naiđe opet na malu guščaricu Ose pa će joj reći:

— Što sjediš tu, mala Ose.

— Eto, sjedim i ruho krpim, stavljam krpu na krpu, jer očekujem kraljevića — odgovori mala guščarica.

— Zalud ga čekaš, ne možeš ga dobiti — kaza joj kraljević.

— Ako mi je suđeno, dobiću ga — uzvrati guščarica.

S drugom kraljevnom bijaše kao i s prvom, samo s tom razlikom što je kamen, kad je ujutro ustala, otkrio da je imala šestoricu. Kad je to kraljević čuo, nije je više htio nego je otjera s dvora. Naumi da još jednom pokuša ne bi li našao pravu, koja bi bila čista i nevina, te zađe po svijetu i obiđe mnoge zemlje, dok najposlije ne nađe jednu koja mu bijaše po želji.

Kad je kraljević pošao po novu odabranicu, opet naiđe na malu guščaricu, pa će joj reći:

— Što sjediš tu, mala Ose?

— Eto sjedim i ruho krpim, stavljam krpu na krpu, jer očekujem kraljevića — odgovori guščarica.

— Ne čekaj ga, nećeš ga dobiti — otsječe kraljević.

— Ako mi je suđeno, dobiću ga — uzvrati mala Ose.

Kad je kraljevna stigla, guščarica joj kaza što i onim dvjema: je li imala kakva draga, ili joj je štogod na duši što ne bi htjela da kraljević znade, neka ne prelazi kamena kojeg kraljević drži pred posteljom.

— Pazite, jer će mu kamen sve reći! — upozori guščarica kraljevnu.

Čuvši to, kraljevna se silno poboja, ali kako bijaše prepredena kao i prve dvije, zamoli guščaricu da umjesto nje uveče legne kraljeviću u postelju, a kad on zaspi, one će se promijeniti tako da će kraljević ujutro, kad se razdani, imati pravu pokraj sebe.

Što smislile to i učinile. Kad je guščarica Ose ušla i prešla preko kamena, upitaće kraljević:

— Ko mi se to u postelju penje?

— Čista i nevina mlada djevojka! — odgovori kamen.

I opet kraljević i guščarica legoše. Noću kraljević stavi Osi prsten na prst, ali tako malen da ga više nije mogla skinuti. Tä kraljević je i sam opazio da nešto nije u redu, pa je stoga htio da ima znak po kojem bi mogao prepoznati pravu. Kad je kraljević u snu, eto ti one kraljevne: potjera Osu njezinim guskama, a sama leže kraj kraljevića.

Kad je jutro svanulo i oni ustali, upita kraljević:

— Ko mi to s postelje silazi?

— Jedna, koja ih je devetoricu imala! — odgovori kamen.

Čuvši to, kraljević se toliko rasrdi da je kraljevnu onog časa otjerao. Nato upita kamen, kako to zapravo bijaše s tim trima kraljevnama koje su preko kamena prešle. A kamen mu nato izniza sve po istini: kako su kraljevne varale kraljevića, i kako je umjesto njih lijegala kraj njega guščarica Ose.

Sprva kraljević ne htjede vjerovati, pa stoga iziđe u polje gdje je Ose sjedila i guske čuvala. Htio je vidjeti je li joj prsten na ruci.

»Ima li ga, najbolje će biti da nju uzmem za ženu«, mišljaše kraljević.

Kad je stigao do nje, odmah vidje da je oko jednog prsta omotala krpu, pa je upita zašto je to učinila.

— Ah, tako sam se strašno porezala! — odgovori mala guščarica.

Kraljević htjede da pogleda prst, ali guščarica ne htjede krpe odmotati. On je uhvati za prst, a ona ruku poteže k sebi, pa tako spade krpa, i kraljević prepozna svoj prsten. Nato je povede sa sobom na dvore pa joj dade divna ruha i krasna nakita, a onda proslaviše svadbu. Tako je mala guščarica Ose dobila kraljevića, jer joj bijaše suđeno da ga dobije.

LUTKA U TRAVI

U nekoga kralja bilo dvanaest sinova; kad su sinci poodrasli, reći će im otac da idu u svijet i da svaki sebi ženu dovede; u svakoga žena mora biti takva da u jednom danu oprede, satka i sašije košulju — inače je kralj neće za snahu. Svakome sinu dade otac konja i sasvim novu opremu, a sinci na to krenuše u svijet da sebi žene traže.

Kad su već bili na putu, kazaše, kako im nije želja da i najmlađi s njima ide, jer da ni za što nije. Ovome ne preosta drugo, nego da ostane na očevim dvorima, te nije znao šta da počne ni gdje da se dene. Tužan i žalostan sjahao s konja pa sjeo na travu i zaplakao. Malo je tako sjedio kad li se pomaknu humak u travi, pa odande izađe sitno sićušno bijelo biće, a kad se približi, razabra momak da je to krasna djevojčica, ali sasvim sićušna. Dođe ona preda nj te ga upita, bi li htio u pohode Lutki u Travi.

— Veoma rado — uzvrati najmlađi kraljević, pa pođe gdje ga djevojčica povede.

Kad se onamo spustio vidje Lutku u Travi gdje sjedi na stolcu, a tako je lijepa da nešto ljepše ne može ni zamisliti; upita mladoga kraljevića, gdje je namerio i za kakvim poslom.

Kraljević joj pripovjedi kako ih ima dvanaestoro braće, kako im je otac svakome dao konja i opremu te im kazao da pođu u svijet da svaki sebi ženu nađe, ali takvu koja će u jedan dan opresti, otkati i sašiti košulju.

— Ako si takva, a želja ti je da mi žena budeš, onda i ne idem dalje — najposlije će kraljević Lutki u Travi.

Njoj to bilo s voljom, te odmah prionula na posao, počela presti pa dok je oprela, prihvatila se tkanja, te naposljetku sašila košulju, sve u jednome jedinom danu, ali košulja bila nevjerojatno mala, eto tolicna.

Kraljević odmah s košuljom krenuo na dvore, pa kad je stigao i onakvu je majušnu pokazao ocu, veoma se zastidio, ali otac kaza da ne tare glave, već nek ide po ženu. Sretan i veseo pohitao kraljević natrag, po sićušnu svoju zaručnicu. Kad se vratio Lutki u Travi, htjede je uzeti sa sobom na konja, ali gle — ona ni da čuje, nego veli da će se voziti u srebrnoj žlici, a upregnuće dva svoja sićušna bijelca.

I krenuše na kraljevske dvore — kraljević na konju, a Lutka u Travi na srebrnoj žlici sù dva svoja bijelca, no ti njezini bijelci bijahu dva mala bijela miša. Kraljević je neprestano jahao uskraj puta, jer se bojao da ne pogazi zaručnicu — nju, koja bijaše tako nevjerojatno majušna.

Išli su neko vrijeme, pa stigli do velike vode; tu se kraljeviću konj poplašio, skočio na drugu stranu puta te prevrnuo žlicu tako da je Lutka u Travi pala u vodu. Kraljević se silno ucvilio, nije znao kako bi je izvukao, no u taj se čas vodi na površju pojavi vilenjak noseći je na rukama, ali ona sad bila odrasla kao i svaki odrasli čovjek, a još krasnija nego što je prije bila. Kraljević je posadi preda se na konja pa s njome kući.

Kad je prispio na dvore, ostala braća već bijahu ondje, svaki sa svojom odabranicom; no ove bile tako ružne i zle da su se još na putu svađale sa svojim zaručnicima; na glavi nosile nekakve šešire po kojima je pala čađ i smola, koja im kapala po licu tako da bijahu još ružnije i strašnije. Kad braća vidješe, kakvu je ljepojku doveo najmlađi, postadoše kivni na nj i zavidni, ali se kralj njima dvoma tako obradovao da je sve ostale otjerao. I tako najmlađi kraljević proslavi svadbu s Lutkom u Travi, te njih dvoje proživješe mnoge i sretne dane, pa ako još nisu umrli, onda i sad žive.

PRAVDA I KRIVDA

Bila nekoć dva brata, jedan pravedan, a drugi nepravedan. Pravedni bio iskren i dobar sa svakim, a nepravedni tako zao i pun laži da mu se nikad nije moglo vjerovati. Mati im živjela u udovištu, pa se mučno kroza život probijala, i tako je sincima, kad su poodrasli, valjalo u svijet, trbuhom za kruhom. Kad su polazili, svakome mati dala na put torbu s hranom, te sinci krenuli od kuće.

Putovala braća, a kad je sunce k večeru prevalilo, sjedoše na deblo kojega je oluja u suši iščupala, pa svoje torbe preda se, jer kako su cio dan hodili, bijahu dobro ogladnjeli: valjalo je da uzmu koji zalogaj.

— Znaš li šta? — predloži nepravedni pravednome. — Ješćemo najprije iz tvoje torbe, dok u njoj štogod bude, pa ćemo onda iz moje.

Pravednome to bilo s voljom, te se oni prihvatili jela; no sve najbolje nepravedni trpao u se, a pravednoga zapale same kožurice i korice. Ujutro su opet jeli iz torbe pravednoga, a isto tako o podne, te u pravednoga više ništa i ne osta.

Išli oni dalje, pa kad je bilo k večeru i trebalo glad utažiti, htjede pravedni da jede iz bratove torbe; ali ovaj ne dade, već kaza da je jelo njegovo i da nema više, nego što mu samome treba.

— A ti si jeo iz moje, sve dok je u njoj štogod bilo — potuži se pravedni.

— Ko ti je kriv što si takva budala, te puštaš da ti drugi jelo izjede — odbrusi mu nepravedni; — sad sjedi i oblizuj usta, kad ništa nemaš.

— Nepravedan si i takav ćeš do smrti ostati — kaza pravedni.

Kad je nepravedni to čuo, toliko se ražestio da je skočio na brata te mu oči iskopao.

— Sad ćeš vidjeti ko je pravedan koli nepravedan, slijepi vole — procijedi nepravedni i ostavi brata.

Siromah pravedni pođe dalje kroz gustu šumu pipajući oko sebe; bijaše slijep i sam, nije znao što da počne. Najposlije dođe pod golemu lipu te se uspe na drvo da se preko noći zaštiti od zvijeri. »Kad ptice zapjevaju, onda je dan«, pomisli slijepac, »te mi valja nastojata da se odavde izvučem.«

Pošto je malo posjedio na lipi, odjednom začu kako neko dođe pod drvo te prionu da kuha i peče, a ubrzo eto cijelog društva, pa kako se počeše pozdravljati, razabra da se tu sastali medvjed, vuk, lisica i zec da proslave Ivanje.

Naklopili se oni na jelo te počeli uživati, a kad sve pojedoše, sjedoše da malo među sobom prodivane, pa tako lisica predloži:

— Hajde, dok smo ovdje, da priče pričamo.

Svidje se ostalima njezin prijedlog, te prvi poče medvjed, jer on bijaše najugledniji među njima.

— U engleskog su kralja slabe oči — zaveze medvjed — ne vidi gotovo ni korak pred sobom; kad bi se ujutru usepo na ovu lipu, dok je još rose na lišću, pa rosom namazao oči, odmah bi progledao, te bi mu vid bio kô i prije.

— Jest — preuze vuk — u engleskog je kralja gluhonijema kći, ali kad bi znala šta ja znam, bilo bi joj odmah lijeka. Kad se lani pričestila, ispljunula je kruh, a nato došla velika kornjača te ga progutala. Kad bi samo kopali pod crkvenim podom, našli bi kornjaču; skupila se ona pod žrtvenikom, a kruh joj se ispriječio u grlu; kad bi je razrezali pa kruh dali kraljevni da ga pojede, opet bi mogla čuti i govoriti kô i ostali ljudi.

— Jest, jest — prihvati lisica — kad bi engleski kralj znao što ja znam, ne bi mu na dvorima bila onako loša voda. Pod velikim kamenom nasred dvorišta krije se najčistija izvor-voda, koju je možeš poželjeti, te bi je i našli kad bi bili pametni te ondje kopali.

— Jest — najposlije će zec — u engleskog je kralja najljepši voćnjak u cijeloj zemlji, ali mu od njega ni jabuke, jer je u zemlji zakopan zlatni lanac, koji je triput opasan oko vrta; kad bi ga iskopao, imao bi najljepši i najbolji voćnjak u svoj kraljevini.

— Već je kasna noć, pa nam je najbolje da idemo kući — opomenu ih lisica, pa tako odoše.

Pošto su otišli, pravedni brat, koji je bio na lipi, odmah zaspa, a čim su ujutro ptice zapjevale, on se probudi pa uze rose s lišća i namaza oči, a kako ih namaza, odmah progleda.

Sad on pođe pravo na dvore engleskog kralja, pa kad stiže, zatraži da ga uzmu u službu, i tako se ondje zaposli.

Jednog dana izišao kralj na dvorište pa pošto je malo prošetao, htjede da se napije vode na svome studencu jer bijaše od vrućine ožednio. No kad mu je zahitiše, voda sva kalna i mutna. Kralj se naljuti i prozbori:

— Mislim da u svoj kraljevini nema čovjeka u čijem je dvorištu tako loša voda, i još je moram iz tolike daljine dovoditi!

Kad to ču pravedni brat progovori:

— Dadeš li mi, gospodaru, nekoliko ljudi u pomoć da razbijemo golem kamen koji je nasred dvorišta, biće ti čiste i bistre vode koliko ti srce ište.

Kralj odmah bijaše za to, pa tek što su razbili kamen i malo kopali, šiknu voda u najbistrijem mlazu, te je čišće i svježije ne bijaše u svoj Engleskoj.

Neko vrijeme poslije toga kralj i opet sišo na dvorište; najedanput se velik jastreb ustremi na piliće, a sve sluge počeše pljeskati rukama i vikati:

— Evo ga! Eno ga!

Kralj pograbi svoju pušku da ustrijeli jastreba, ali nije mogao donde vidjeti, pa se stoga sneveseli i reče:

— Kad bi bog koga poslao, da mi očima nađe lijeka! Čini mi se da ću uskoro sasvim oslijepiti.

— Ja ću ti, gospodaru, kazati kako ćeš oči izliječiti! — javi se pravedni brat te ispriča kralju o čudnovatoj rosi, od koje je i sam progledao.

Kralj se nato još iste večeri uputi k onoj lipi, pa kad je ujutro rosom s lišća oprao oči, mogaše vidjeti kô i nekoć.

Od tog vremena niko kralju ne bijaše bliži od pravednog brata tako da je ovaj, gdje god se kralj nalazio, uvijek morao uza nj biti.

Jednog dana izišli oni zajedno u vrt.

— Ne znam, odakle to — pojada se kralj — ali niko zacijelo nije u svoj voćnjak uložio toliko koliko ja, pa ipak mi od tolikih voćaka ni jabuke nema.

— Dadeš li mi ono što je triput opasalo tvoj voćnjak, a u zemlji je zakopano — javi se pravedni — i dadeš li mi ljudi da to otkopam, voćnjak će ti rađati plodom.

To je kralj rado htio. Pravedni dobi ljude, te oni prionuše da kopaju i naposljetku iskopaše cio zlatni lanac. Pravedni postade sada bogat čovjek, bogatiji i od samoga kralja, no ovaj bijaše zadovoljan, jer mu se u voćnjaku grane k zemlji svijahu od pustoga ploda, a takvih kusnih jabuka i krušaka još niko nije kušao.

Jednog dana šetali kralj i pravedni brat te razgovarali sad o ovom, sad o onom, a u to naišla kraljevna, pa se kralj rastuži kad je vidje.

— Zar nije grehota — potuži se kralj — da tako krasna kraljevna, kao što je moja kći, ne može ni čuti ni govoriti!

— Ima tome lijeka — dočeka pravedni brat.

Kralj se silno obradova kad je to čuo, pa u silnoj radosti obeća pravednome bratu da će mu dati svoju kćer, ako je izliječi, i pola kraljevine po vrhu.

Pravedni povede sa sobom nekoliko ljudi u crkvu, iskopa ondje kornjaču koja se krila pod oltarom, zareza je pa izvadi hleb i dade ga kraljevni da ga pojede. Onog časa kraljevna se izliječi, te mogaše čuti i govoriti kô i drugi ljudi.

Sad se imala proslaviti svadba, pa se sve za nju spremalo, a imala je biti takva da se glas o slavlju pronese svom kraljevinom.

Kad je na dvorima zavladala radost i veselje odjeknulo, eto ti odjednom nekakva siromaha pred vrata: zakuca on i zamoli da mu daju malo jela; bijaše tako poderan da su se svi pred njim prekrižali. Pravedni ga brat prepozna i razabra da je to njegov nepravedni brat.

— Zar me ne poznaješ? — upita pravedni brat.

— Tà odakle bih te znao takva gospodina! — odgovori mu nepravedni.

— Ipak me poznaš! — opet će pravedni. — Lani si mi oči iskopao. »Nepravedan si i takav ćeš do smrti ostati«, tako sam ti onda rekao, pa ti i sad velim. No bez obzira na to, brat si mi, pa te ne smijem pustiti da gladan odavde odeš; dobićeš jela, pa ćeš onda k onoj lipi, na kojoj sam ja lani sjedio; ondje ćeš čuti nešto što će ti biti na veliku korist.

Nepravedni ne pusti da mu se dvaput kaže. »Kad je pravedni imao tolike koristi od toga što je jednu noć na lipi sjedio«, reče u sebi nepravedni, »te je eto postao i kraljem polovini Engleske, onda . . .« Tako pomisli nepravedni pa se odmah tamo zaputi, a kad stiže, uzvera se na lipu.

Nije dugo gore sjedio, dok eto ti životinjâ pod drvo, da jedu i piju, i da slave Ivanje. Kad s jelom bijaše gotovo, lisica htjede da pričaju priče, a nepravedni naćulio uši pa sluša li, sluša. No medvjed bio mrzovoljan pa zabrunda:

— Neko je izbrbljao šta smo lani govorili tako da nam valja šutjeti o onome što znamo.

Životinje na to zaželješe jedna drugoj laku noć, pa se razidoše tako da nepravedni ne imade prilike da postane pametniji, a sve stoga što je nepravedan bio i takav ostao.

DOBRO DJELO ZLIM UZVRAĆENO

Bio neki čovjek koji se zvao Erik; išao on sa saonama u šumu da odande kući doveze drva, pa se namjerio na medvjeda.

— Ovamo konja, ili ću ti naljeto sve ovce poklati — zabrunda medvjed.

— Bog neka mi pomogne! — zavapi čovjek. — Nemam u kući ni treske za vatru; pusti me da odvezem samo ove saone drva, jer ćemo se smrznuti; a sutra, eto me s konjem tebi.

Medvjed ga pusti i na odlasku mu priprijeti ne dođe li sutra, kako je obećao, odoše mu sve ovce naljeto. Čovjek natovari drva na saone pa krenu kući tužan i žalostan. Na putu susrete lisicu.

— Šta si tužan, kakvi te jadi biju? — upitaće ga lisica.

— Namjerih se na medvjeda gore u šumi — odgovori čovjek — pa mu moradoh obećati da ću mu sutra u ovo doba dovesti konja; a ne dovedem li mu ga, sve će mi ovce naljeto poklati.

— Kad samo nije goreg zla! — dočeka lisica. — Daj mi svoga najpretljeg jarca, pa ću te osloboditi te nevolje.

Čovjek pristade i dade lisici svoju riječ.

— Kad sutra s konjem dođeš medvjedu — nastavi lisica — ja ću s brda zavikati »Hura!« pa kad te medvjed upita: šta je to ti mu kaži: »Lovac Petar, najbolji strijelac na svem svijetu« — a dalje ćeš se već sâm pomoći.

Sutradan čovjek s konjem izišao u šumu, pa kad se susrete s medvjedom, s brda se začuše povici, a medvjed će u čudu:

— Šta je to?

— Lovac Petar, najbolji strijelac na svijetu — odgovori čovjek; — poznajem ga po glasu.

— Nisi li, Eriče, tu vidio kakva medvjeda? — razliježe se glas kroza šumu.

— Reci mu da nisi! — požuri se medvjed.

— Ne, nisam — odgovori Erik.

— A šta ti je to pokraj saona? — opet će onaj glas.

— Kaži mu da je to stari borov panj — prišapnu medvjed čovjeku.

— Ništa, stari borov panj — odgovori Erik.

— Takvi se panjevi u nas tovare na saone — odjeknu kroza šumu; — natovari ga, a ne možeš li sâm, eto me da ti pomognem.

— Kaži mu da ti nije pomoć potrebna, pa me natovari na saone — opet će medvjed.

— Mogu i sam, hvala ti — viknu čovjek pa natovari medvjeda na saone.

— Takvi se panjevi u nas konopom pričvršćuju — začuse kroza šumu; — hoćeš li da ti pomognem?

— Reci mu da možeš i sam, pa me priveži — prišapnu medvjed Eriku.

— Ne, hvala ti, mogu i sam — uzvrati čovjek pa prionu da vezuje medvjeda svim konopom, koji je sa sobom nosio, te ga naposljetku tako sputa da nije mogao ni šapom maknuti.

— U takve se panjeve u nas, pošto ih pričvrstimo, sjekira zacjepljuje — ču se glas u šumi; — tako lakše gorom prolazimo.

— Zamahni, kao da ćeš tobože sjekiru u me — prišapnu medvjed.

Čovjek zamahnu sjekirom i smejri medvjeda tako po glavi da više nije ni krknuo. Hato lisica priđe čovjeku, pa zajedno u lijepu prijateljstvu krenuše odande. Kad bijahu blizu Erikove kuće, reći će lisica:

— Nisam baš rada da te dalje pratim jer ne volim tvojih pasa; pričekaću te ovdje, dok mi jarca doneseš; ali gledaj da bude najtovniji.

Čovjek obeća i lijepo se lisici zahvali. Pošto je konja uveo u konjušnicu, pođe u staju, gdje su mu koze i ovce.

— Šta ćeš tamo — upita ga žena.

— Valja mi onamo da izaberem pretila jarca ljubaznoj lisici, koja mi je konja spasila — objasni čovjek; — tako sam joj obećao.

— Vraga ćeš joj dati, a ne jarca — odvrnu žena; — konj nam je eto u kući, i medvjed povrhu, pa šta bi još; lisica nam je zacijelo ukrala više gusaka, nego što jarac vrijedi, a ako i nije, još uvijek može. Nikako njojzi jarca! Stavi ti dva najljuća psa u vreću pa ih onda za njom pusti: možda ćemo se tako i te kradljivke riješiti.

Učini se čovjeku da žena mudro zbori, te dva svoja najljuća psa stavi u vreću, zametnu se njome, pa pravo lisici.

— Nosiš li jarca? — upita lisica.

— Nosim, evo ti ga! — odgovori čovjek pa otvori vreću i ispusti pse.

— Huf! — frknu lisica i zagrebe odande da se sve prašilo.

»Istina je što kaže stara poslovica da se dobra služba zlo nagrađuje«, govorila lisica u sebi, dok je brzala ispred pasa; »sad, vidim da je istina i ono: prijatelj prijatelju najgori.«

PARAJLIJA

Bio jednom neki čovjek kojega su općenito zvali Parajlija, jer je nekoć obilazio zemljom i torbario, to jest bavio se trgovinom nasitno, pa sastavio mnogo novaca i tako postao bogat i ugledan. Taj vam nekadašnji trgovac pokućar, a sadašnji Parajlija, imao kćer koju je toliko volio, da je odbijao sve prosce što su dolazili da je u njega prose: činilo se njemu da nijedan nije za nju. Pošto je sve tako jednoga za drugim odbio, najposlije više niko i nije dolazio, pa kad su se godine zaredale, pobojao se Parajlija da mu kći ne ostane usidjelica.

— Čudim se — govorio on svojoj ženi — čudim se kako niko ne dolazi da nam kćer prosi, a zna se da je imućna. Čudno mi je, velim, da nikoga nema, a djevojka iz bogate kuće, ima novaca i nosi velik miraz. Sve mislim da mi valja poći do zvjezdočataca te ih upitati ko je čeka, koga li joj je sudbina namijenila, kad se eto niko živ ne javlja.

— A odakle da ti oni na to odgovore? — upita ga žena.

— Pa oni sve čitaju u zvijezdama — uzvrati Parajlija.

I napuni džepove novcem te se uputi do zvjezdočataca, a kad k njima stiže, zamoli ih da pogledaju u zvijezde i da mu kažu kakav je muž suđen njegovoj kćeri. Oni pogledaše u zvijezde, ali rekoše da ništa ne mogu vidjeti. Ali ih Parajlija zamoli da bolje pogledaju i da mu kažu što ih pita, a on će im dobro platiti. Sad zvjezdoslovci zagledaše bolje te mu rekoše da će mu kći poći za mlinarskog sinčića koji se upravo rodio u mlinu što stoji tik podno njegova imanja.

Parajlija nagradi zvjezdoslovce sa stotinu talira pa s proročanstvom što ga je dobio krenu kući.

Išao Parajlija, a putem sve u sebi prebirao one riječi čudom se čudeći: nije mu išlo u glavu da će mu kći poći za onoga koji je istom na svijet došao i koji je, po vrhu, takav siromašak. To kaza i ženi, kad je kući došao, i nadoveza:

— Rad bih znati mogu li mlinara i mlinaricu privoljeti da mi prodaju dijete, jer ako ga jednom dobijem, lako ću ga se otarasiti.

— Ja mislim da ćeš moći — dočeka žena — jer su puka sirotinja.

Parajlija siđe k mlinu, uđe i upita mlinaricu bi li mu htjela prodati sinčića. A žena ni da čuje.

— Ne razumijem kako ne pristaješ — reći će Parajlija mlinarici. — U kući vam se gola neimaština zacarila, a ni dijete vam, bogme, neće život baš olakšati.

No, žena je toliko voljela svoje dijete, da se nije htjela s njime rastati. Kad je mlinar došao, Parajlija i njemu kaza isto, te mu ponudi šest stotina talira za maloga — svotu za koju su mlinar i mlinarica mogli kupiti imanje, pa više ne bi morali da se muče i melju za druge i da gladuju kad voda presuši.

Mlinaru se ponuda ne učini lošom, te se on porazgovori sa ženom, tako te Parajlija najposlije dobi mališana, a mlinar ponuđeni novac. Mlinarica udarila u plač i kuknjavu, a Parajlija uzeo tješiti kako će malome biti dobro; ali mu moraju obećati da neće pitati za sina, jer će ga on poslati u daleke zemlje, da uči strane jezike.

Kad je Parajlija s mališanom došao kući, naredi da se načini malen sanduk, a iznutra tako lijepo uređen, da ne možeš lijepše zamisliti. Kad sanduk bijaše gotov, on ga zašupera smolom, unutra položi mlinarskog sinčića, zatvori poklopac pa sanduk niz rijeku.

»Sad sam ga se otarasio«, pomisli Parajlija. A sanduk, pošto je dugo plovio niz rijeku, zađe u vodeni tok što je vodio nekome drugom mlinu, kliznu jazom i na kraju zape o mlinsko kolo, tako te se mlin ustavi. Mlinar na to siđe da vidi zašto mu je kolo stalo, pa nađe sanduk te ga unese gore u mlin. A kad je o podne dašao kući reći će ženi:

— Baš sam radoznao šta je u sanduku: nanijela ga voda na mlinsko kolo, pa mi se jutros mlin ustavio.

— Odmah ćemo vidjeti — dočeka žena — jer je ključ eto u bravi: samo otključaj i otvori.

Otvoriše, a to u sanduku najljepše i najljupkije dijete što se može zamisliti. Muž i žena silno se obradovaše te zadržaše mališana: sami nisu imali djece, a bijahu u dobi dobrano odmakli, tako da se više ne mogahu djeci nadati.

Pošto je i opet izminulo neko vrijeme, Parajlija ponovo zapao u čudo: kako to te niko ne dolazi da mu kćer prosi, a zna se da je bogata i da velik miraz nosi. Čudio se on i čekao, ali kako nikog ne bijaše, opet pođe do zvjezdočataca, a kad k njima stiže, ponudi im mnogi novac da u zvijezde pogledaju i da mu kažu koga li je to sudbina odredila da bude muž njegovoj kćeri.

— Pa već smo ti rekli da će poći za mlinareva sina — odgovoriše zvjezdoznanci.

— Dobro je to i lijepo — otpovrže Parajlija — ama s njim je pošlo krivo: umro je.

I tu sad Parajlija ponudi dvije stotine talira da mu kažu ko je suđen njegovoj jedinici.

Zvjezdoznanci ne imadoše ni kud ni kamo, nego i opet pogledaše šta u zvjezdama stoji. I silno se naljutiše i rekoše:

— Ipak će poći za mlinareva sina, kojega si ti pustio niz rijeku u nakani da ga se otarasiš. Za njega će poći, jer je on živ, a nalazi se u mlinu što je toliko i toliko udaljen ideš li niz vodu.

Parajlija im dade dvije stotine talira za njihovo čitanje i gonetanje, pa krenu kući, sve usput prebirući u sebi i razmišljajući kako bi se riješio mlinareva sina.

Kad se vratio, Parajlija najprije ode do onoga mlina. I gle: mlinarski je sin toliko odrastao, da je već pomagao u mlinu. Postao je lijep i krasan momak.

— Bi li mi dao toga momka? — upitaće Parajlija mlinara.

— Bogme ne bih — uzvrati mlinar. — Othranio sam ga i odgojio kao svoga sina; momak je valjan i radin,

pa mi je na pomoć i na korist u mlinu, a mene snage već ostavljaju.

— I sa mnom ti je tako — preuze Parajlija. — Zato, i tražim nekog kome bih predao posao i u trgovinu ga uputio. Prepustiš li mi momka, daću ti šest stotina talira: tim novcem možeš kupiti imanje te u miru i sigurnosti provesti svoje stare dane.

Kad je mlinar to čuo, odmah se pogodi s Parajlijom te mu prepusti momka.

Parajlija i momak putovali daleko i obilazili bijelim svijetom trgujući, pa tako jednom stigli u neku gostionicu što se nalazila kraj goleme neke šume. Iz te gostionice Parajlija posla mladića kući, s pismom svojoj ženi. Ide li se pravo preko šume, put ne bijaše dalek. Kaza momku nek pozdravi njegovu ženu i neka joj poruči da brzo izvrši što u pismu stoji. A u pismu stajalo da žena ima odmah naložiti veliku vatru te u oganj baciti mlinareva sina, a ne učini li tako, on će je, Parajlija živu spaliti.

Momak s pismom udari preko šume, a kad bijaše k večeru, eto ga pred neku kuću duboko u šumi. Uđe u kuću, a to u njoj ni žive duše. No u jednoj sobi bila raspremljena postelja, te se on lijepo ispruži. Pismo je zadenuo za vrpcu na šeširu, a šešir namaknuo na lice.

Kad su razbojnici došli kući — a tu, valja znati, bijaše nastan razbojnicima — ugledaše momka gdje na postelji leži, pa se začudiše i zapitaše ko bi to mogao biti. Jedan između razbojnika uze pismo, otvori ga i pročita.

— Hm, hm — progunđa razbojnik. — To se Parajlija bavi na putu. Podvalićemo mi njemu, lopovu jednom, jer je grehota što je naumio da stari gavran na drugi svijet otpremi ovako mlada i zgodna momka.

I razbojnici lijepo napisaše drugo pismo ženi Parajlijinoj te ga zadjenuše momku za šešir dok je još spavao. U pismu iskitiše da žena ima odmah kćer vjenčati za mlinareva sina, prirediti svadbeno slavlje, mladencima predati miraz, konje i goveda, ovce i kućni namještaj, te ih lijepo i udobno smjestiti na posjedu na obronku, a ne učini li sve dok se on vrati, teško njoj.

Sutradan razbojnici pustiše momka da ide, a kad je ovaj došao kući, trgovčevoj ženi predade pismo, izruči

joj trgovčeve pozdrave i kaza kako joj muž poručuje da ima odmah izvršiti što u pismu stoji.

— Zacijelo si ga valjano služio — napomenu žena momku — kad mi evo ovako pismo šalje. Jer kad ste polazili, bio je toliko ljut na te, da nije znao kako bi ti život uzeo.

I brzo priredi svadbu te mladencima predade miraz — konje i goveda, ovce i ostalo, te ih lijepo smjesti na imanju na obronku.

Malo zatim eto ti Parajlije kući, i kako banu, odmah ženu upita je li sve izvršila kako joj je pisao.

— Jesam, sve sam učinila kako si tražio — odgovori žena. — Bilo mi je, doduše čudno, ama nisam smjela drukčije.

Nato Parajlija upita gdje je kći.

— Pa znaš i sam gdje je — dočeka žena. — Gdje bi mogla biti nego li s njime, u kući na obronku, kako si i pisao.

Kad je Parajlija čuo šta je i kako je bilo, i kad mu je žena pokazala crno na bijelu, zapade u takav bijes, da je gotovo puknuo od muke, pa odmah odjuri gore na imanje gdje bijahu mladenci.

— Dobro je, mladiću, dobio si moju kćer — kaza trgovac mlinarevu sinu — ali ako je želiš i zadržati treba da potražiš zmaja od Dibenfarta i da mi doneseš tri kreljušti s njegova repa, jer ko ih ima, može dobiti što god želi.

— A gdje da ga nađem? — u čudu će mladi zet.

— Ne znam ja — odsiječe Parajlija. — To je tvoja stvar.

Momak tužan i žalostan uze put pod noge, i pošto je neko vrijeme išao, stiže do nekakvih kraljevskih dvora. »Tu ću ući i pitati«, pomisli momak. »Ljudi s dvora bolje i više znaju o svijetu negoli drugi, možda ću tude doznati pravi put.«

Kad je stupio na dvore, kralj ga upita ko je, odakle je i šta traži. Momak ljepo odgovori, a što se tiče cilja i puta, napomenu:

— Idem u potragu za zmajem od Dibenfarta: valja mi istrgnuti tri kreljušti iz njegova repa, ako ga samo nađem.

— Valja imati sreće — kaza kralj — jer još nisam čuo da se iko odande vratio. Ako li ga kada nađeš, upitaj ga s moje strane zašto u bunaru nemam čiste vode: čistio sam ga i čistio, ali iz bunara nikad čiste vode.

— Dobro je, upitaću ga — obeća momak.

Na dvorima ga lijepo primiše, nahraniše i ukonačiše, a kad je sutradan polazio, dadoše mu jela i novaca, da mu se na putu nađe.

Krenuo momak te je cio dan pješačio, a kad je bilo k večeru, eto ga pod druge kraljevske dvore. Kad je ušao u kuhinju dođe kralj te ga upita odakle je i kamo je namjerio.

— Valja mi potražiti zmaja od Dibenfarta te mu s repa otrgnuti tri kreljušti.

— Za to se hoće sreće — kaza kralj — jer još nisam čuo da se kogod odande vratio. Ali stigneš li onamo, upitaj ga s moje strane gdje mi je kći, koja mi je nestala prije mnogo godina. Tragao sam za njom i udarao u sva zvona, ali mi niko nije znao ništa o njoj kazati.

— Dobro je, pitaću ga — obeća momak.

Lijepo su ga primili i ugostili na dvorima, a kad je polazio, dadoše mu hrane i novca.

I opet je cio dan išao, a kad se usutonilo, eto ga ponovo podno nekih kraljevskih dvora. Tu mu se u kuhinji javi kraljica te ga upita odakle je i kamo ga put vodi.

— Idem zmaju od Dibenfarta, da mu istrgnem tri kreljušti s repa — odgovori momak.

— Potrebna je za to sreća, i te kakva sreća — preuze kraljica — jer još nisam čula da se iko vratio ko je tamo išao. No ako ga nađeš, upitaj ga od mene gdje da tražim svoje zlatne ključe što sam ih izgubila.

— Hoću, upitaću ga — obeća momak.

I opet je uzeo put preda se, pa pošto je predugo išao, izbi na veliku i široku rijeku. Tu je stao, i dok je razmišljao kako će na drugu stranu, ili mu pak valja obalom niz rijeku, ugleda nekakva čovjeka, što bijaše sav pogrbljen i sav grohnuo od starosti; ovaj ga upita kamo je to naumio.

— Idem zmaju od Dibenfarta, nađem li koga da mi kaže gdje je — odgovori momak.

— Ja ti mogu kazati — preuze starac — jer ja prenosim ljude koji k njemu hoće. On ti je odmah preko. Čim se uspneš na brijeg, vidjećeš mu dvore. Budeš li s njime govorio, upitaj ga s moje strane dokle ću ja ovdje biti i prenositi.

— Hoću, upitaću ga — obeća momak.

Starac ga uze sebi na leđa te ga prenese preko rijeke, a kad se momak uspeo na brijeg, ugleda zmajeve dvore i stupi unutra. Kad on tamo, a to unutri kraljevska kći sama samcata.

— Ah, dobar čovječe! — prozbori kraljevna. — Zar se to ljudsko biće ovamo usuđuje? Od kad sam ovdje još niko nije ovamo pokročio, i bolje po te da što brže odeš, jer dođe li zmaj pa te opazi, odmah će te progutati, a meni zlo i naopako.

— Ne — otsječe momak — ne idem dok mu s repa ne istrgnem tri kreljušti.

— Nikad nećeš do njih! — uzvrati mu kraljevna.

No momak ne bijaše nakan da ide; htio je dočekati zmaja, otrgnuti mu tri kreljušti s repa i čuti odgovor na svoja pitanja.

— Kad si već navro, valja mi vidjeti mogu li te čime pomoći — najposlije će kraljevna. — Deder kušaj možeš li podići mač što na zidu visi.

Momak pokuša, ali uzalud: nije ga mogao ni maknuti.

— Deder gutni gutljaj iz ove čuture — opet će kraljevna.

Momak gutnu i posjedi još neko vrijeme, a onda mu valjade ponovo pokušati. Upe snagu i uzmože mač krenuti.

— Treba da još malo gutneš i da mi ispričaš šta te ovamo vodi.

Momak i opet gutnu, pa onda uze kazivati kako ga neki kralj zamolio da zmaja upita zašto u kraljevu bunaru nema čiste vode; od drugoga kralja valja mu zmaja pitati gdje je kraljeva kći što je nestala prije mnogo godina; neka kraljica pita gdje su zlatni ključi što ih je izgubila,

a u ime starca s rijeke mora zmaja upitati dokle će starac ljude prenositi.

Pošto je sve lijepo iznizao, momak opet posegnu za mač, i gle — mogaše ga podići, a kad je gutnuo još gutljaj, lako je njime razmahivao.

— Ne želiš li da te zmaj odmah proguta, sakrij se pod postelju — svjetova kraljevna momka kad se večer primakla. — Sad će uskoro zmaj na vrata. Pod posteljom uvuci dušu u se, da te zmaj ne oseti. Kad legnemo u postelju, ja ću ga sve ono pitati. A ti pazi i slušaj. Miruj dok se zmaj ne utiša i ne zaspi, a onda se išuljaj i uzmi mač, pa kad zmaj ustane, dobro gledaj da mu jednim zamahom glavu odsiječeš i da mu u isti čas istrgneš tri kreljušti, jer ne bude li tako, on će ih sam otkinuti, da od njih nikome ne bude koristi.

Momak se zavukao pod postelju, a neko vrijeme zatim eto ti zmaja na vrata.

— Hu, hu, tu po ljudskom mesu vonja! — zabrekta zmaj.

— Ah, to je ovuda proletio gavran s ljudskom kosti u kljunu, pa mu kost na krov pala — objasni kraljevna. — Biće valjda da ti to vonja.

— Valjda — dočeka zmaj.

Nato kraljevna iznese jelo i pilo, pa pošto povečeraše i večeru zališe, legoše na počinak. Neko su vrijeme ležali, a onda se kraljevna uznemiri i odjednom probudi.

— A joj! — povika ona.

— Šta ti je? — upita je zmaj.

— Ah, tako nemirno spavam — odgovori kraljevna. — I čudan sam san usnila.

— Šta si usnila? Kazuj! — opet će zmaj.

— Usnilo mi se — preuze kraljevna — da je došao nekakav kralj pa te pita šta bi i kako bi da mu u bunaru bude čista voda.

— Pa to bi i sam morao znati — uzvrati zmaj. — Treba da prekopa bunar pa da sa dna ukloni stari gnjili panj, i eto mu čiste vode. A sada mirno spavaj.

Pošto je kraljevna neko vrijeme ležala, opet se uznemiri, stade se bacati po postelji, pa se i opet probudi.

— A joj! — povika ona.

— Šta je opet? — upita zmaj.

— Ah tako nemirno spavam i tako čudno sanjam! — odgovori kraljevna.

— Deder kazuj šta si sanjala? — navali zmaj.

— Usnilo mi se — proslijedi kraljevna — usnilo mi se da je došao nekakav kralj pa te pita gdje mu je kći što je nestala prije mnogo godina.

— Ti si ta kći — preuze zmaj — ali te on neće nikad više vidjeti. A sada spavaj, i nemoj koješta sanjati, nego me pusti na miru, jer ću ti inače rebra polomiti.

No nije kraljevna dugo mirovala: opet se počela trzati pa se ponovo probudila.

— A joj! — povika kraljevna.

— Šta je opet? — zabrekta zmaj, a bijaše tako bijesan što ga je odà sna trgla, da se od pustoga bijesa htio gotovo raspuknuti.

— Ne smiješ se ljutiti — prozbori kraljevna — ali sam i opet čudan san usnila.

— K vragu ti i tvoji sni! — srdito će zmaj. — Šta si to sada sanjala?

— Usnilo mi se — produži kraljevna — da je došla neka kraljica pa te pita bi li joj mogao reći gdje da nađe zlatne ključe što ih je izgubila.

— Neka pogleda među grmlje gdje poslije ručka obično leži, pa će ih naći — kaza zmaj. — A sad me pusti na miru i nemoj mi više sa snima dolaziti.

Spavali su neko vrijeme, ali se kraljevna i opet uznemiri pa se odjednom probudi.

— A joj! — povika kraljevna.

— Nećeš ti mirovati dok ti vratom ne zakrenem! — gnjevno će zmaj. Bijaše tako bijesan, da je htio iz kože iskočiti. — Šta je opet?

— Ne smiješ se ljutiti, jer nisam kriva — nedužno će kraljevna. — Eto i opet sam čudan san usnila.

— Takve gluposti ja nikad ne sanjam — preuze zmaj. — Šta si to usnila?

— Eto, usnilo mi se — proslijedi kraljevna — došao čovjek s rijeke pa pita dokle će on tako ljude prenositi.

— Glupan jedan, mogao bi se brzo muke otarasiti kad bi idućeg namjernika bacio u vodu i kazao: »Sada ti

prenosi, dok se ne otkupiš!« I da si me sad ostavila na miru sa svojim snovima, jer ću ti u drugu sviralu zasvirati!

Kraljevna ga je zaista ostavila na miru, a kad se sve stišalo, i kad je mlinarev sin čuo zmaja gdje hrče, izvuče se ispod postelje. Prije nego što je dan svanuo ustade zmaj iz postelje, ali tek što je dvjema nogama stao na pod, momak mu otsječe glavu i iščupa tri kreljušti s repa.

Sad nastade velika radost, te momak i kraljevna uzeše zlata i srebra i drugih dragocjenosti koliko god mogahu ponijeti, pa kad su došli na rijeku, toliko su onog čovjeka zaposlili svim onim što je valjalo prenijeti, da je zaboravio pitati šta je zmaj kazao; prenosio je jedno za drugim, dok sve ne bijaše na drugoj obali, zajedno s momkom i kraljevnom.

— Da, zaista, jesi li pitao zmaja što sam te molio? — sjeti se čovjek, kad momak i kraljevna htjedoše dalje.

— Jesam — odgovori momak. — Rekao je, kad se i opet kogod namjeri preko rijeke, da ga baciš u vodu i kažeš: »Sada ti prenosi, dok se ne otkupiš!« Učiniš li tako, slobodan si.

— Trista mu jada! — povika starac. — Da si mi to prije kazao, bio bi me ti izbavio.

Pošao momak s kraljevnom dalje, pa kad je stigao na prve kraljevske dvore, ondje ga dočeka ona kraljica i odmah zapovrže je li zmaja pitao o njezinim zlatnim ključevima.

— Jesam — odgovori momak, pa joj onda na uho prišapnu: — kazao je da pogledaš u grmlje gdje poslije podne znaš ležati.

— Pst, pst, ništa ne govori — ušutka ga kraljica te mu dade stotinu talira.

Kad su stigli na druge dvore, upita ga onaj kralj je li govorio sa zmajem o onome što ga je molio.

— Jesam — odgovori momak — evo ovo ti je kći.

Kralj se toliko obradova, da bi mlinarevu sinu bio rado dao svoju kćer i polovinu kraljevine. No kako je ovaj već bio oženjen, to mu kralj dade dvije stotine talira, konje i kola, i toliko zlata i srebra koliko je momak mogao ponijeti.

Kad je stigao do trećih dvora, kralj ga odmah upita je li sa zmajem razgovarao o njegovoj brizi.

— Jesam — odgovori momak. — Kazao je da ti valja prekopati bunar te sa dna izvaditi stari panj, pa ćeš imati čiste vode.

Kralj ga nadari sa tri stotine talira.

Momak nato krenu pravo kući. Zlatom se i srebrom tako dotjerao, da je nadaleko blistao. Sad je bio kudikamo imućniji negoli tast mu Parajlija. Kad je pak ovaj dobio tri tražene kreljušti, nije više ništa imao protiv momka i sklopljenog braka. A kad je vidio sve ono bogatstvo, nije se mogao dovoljno načuditi, pa upita momka ima li u zmaja još takva blaga.

— Ima — odgovori momak. — Ima ga kudikamo više nego što sam mogao ponijeti, ima ga na tovare, i mnogi su konji potrebni da bi ga prenijeli. Ako ćeš onamo, dosta ćeš ga naći.

Parajlija je zaista naumio da ide. Zet mu objasni kuda će ići, tako da mu ne treba za put pitati.

— A što se tiče konjâ — nadoveza mlinarev sin — najbolje je da ih ostaviš s ove strane rijeke, jer će ti onaj starac pomoći da preneseš blago.

Parajlija krenu od kuće, a sa sobom ponese viliku torbu s hranom i povede mnogo konja. Kad je izbio na rijeku, konje ostavi na obali, s ovu stranu, kako mu je zet rekao, a sam, onom starcu na leđima, krenu preko rijeke. Kad bijahu nasred rijeke, starac ga baci u vodu i kaza:

— Sada ti prenosi, dok se ne otkupiš!

Ako ga kogod nije izbavio, onda Parajlija još i danas prenosi ljude i terete preko one rijeke.

TRI TETKE

Daleko u nekoj šumi bila koliba, a u toj kolibi živio siromah čovjek koji se od lova uzdržavao. Imao jedinicu kćer, a bila ona veoma lijepa. Mati joj još prije umrla, a kad je kći napol odrasla kaza jednog dana ocu kako je odlučila gdjegod u službu da uči i da sebi hljeb zarađuje.

— Jest, kćerce moja — prihvati otac — u mene nisi imala šta naučiti doli perad čerupati i peći, pa i treba da se za službom i za hljebom ogledaš.

Otišla djevojka da sebi službu traži pa nakon nekog vremena stigla na kraljevske dvore. Ondje je i ostala, a toliko se svidjela kraljici da su joj druge djevojke pozavidjele. I stoga smisliše te jednog dana rekoše kraljici kako se djevojka hvali i veli da je kadra u dan i noć ispresti četiri oke lanene pređe; kraljica je, naime, veoma cijenila svaki ručni rad.

— Kad si rekla, valja da i pokušaš — naredi joj kraljica; — no ne smeta ako ti i nešto više vremena ustreba.

Jadna djevojka nije smjela da kaže kako nikad u životu nije prela, nego zamoli da joj se dade izba, u kojoj će sama biti. Dadoše joj komoricu te unesoše povjesma i preslicu, a djevojka osta sama te briznu u plač: stislo joj se oko srca, te nije znala šta da počne. Stavila preda se vreteno i preslicu pa okretala i frkala, ali nije znala šta bi — tä nikad u životu nije ni vidjela preslice.

Dok je tako snuždena sjedila, banu joj u komoru nekakva stara žena, te će je upitati:

— Koja ti je nevolja, dijete moje?

— Ah — uzdahnu djevojka — kakve mi koristi da ti kazujem, kad mi i onako ne možeš pomoći.

— Nikad se ne zna — opet će ona žena; — možda ću ti ipak lijeka naći.

»Pa mogu joj kazati«, pomisli djevojka, te pripovjedi starici kako su sluškinje na dvorima nabajale kraljici da se pohvalila kako je kadra u dan i noć ispresti četiri oke lanene pređe.

— A ja jadnica — proslijedi djevojka — za sveg života nisam preslice ni vidjela, a kamoli da bih u dan i noć toliko isprela!

— Ne tari glave, dijete moje — preuze starica; — jesi li za to da me na dan svoje svadbe nazoveš tetkom, ja ću za tebe presti, a ti možeš leći i mirno spavati.

Dakako da je djevojka rado pristala, pa tako ode da počiva.

Kad se ujutro probudila, a to sva pređa opredena, sva čista na stolu i tako fina da je ljepše još nitko nije vidio. Kraljica se veoma obradovala kad je vidjela krasnu pređu, te joj odonda djevojka još više srcu prirasla.

U ostalih djevojaka još više porasla zavist, te one smisliše da kraljici kažu kako se djevojka hvali i veli da je kadra pređu koju ju je isprela, u dan i noć otkati. Kraljica ponovi djevojci da joj sad valja i pokazati što je rekla, makar sve i ne otkala u rečeno vrijeme: može i malo više potrajati.

Djevojka se ni sad nije usudila s istinom na vidjelo, nego i opet zamoli da joj se odredi komorica, u kojoj će sama biti te pokušati da izvrši što se od nje traži.

I opet je sjedila tužna i žalosna, plakala i mislila šta će i kako će. I dok je tako sjedila, eto ti neke stare žene njoj u komoricu.

— Što ti je, dijete moje? — upita je starica.

Djevojka sprva ne htjede da kazuje, no naposljetku ispriča kakvi je jadi biju.

— Ne tari glave — opet će starica; — jesi li za to da me na dan svoje svadbe nazoveš tetkom, tkaću za tebe, a ti možeš leći i mirno počinuti.

Djevojka nije pustila da joj se dvaput kaže, nego ode i leže da počiva. Kad se ujutro probudila, a to sva pređa na stolu, otkana da ne može ljepše ni bolje.

Odnijela ona platno kraljici, a ova se tako obradovala krasnome tkanju da je djevojku još više zavoljela. To, pak, urodi zavišću u ostalih djevojaka na dvorima, te nisu

mislile na drugo doli da pronađu štogod čime bi joj napakostile.

Najposlije smisliše te kraljici rekoše kako se djevojka hvali i veli da je kadra u dan i noć sve platno, koje ga je otkala, skrojiti i od njega košulje sašiti.

I opet bijaše kô i prije, te djevojka ne smjede kazati kako i ne zna šiti. Opet uđe u odredenu komoricu te sjede i u plač briznu. I sad pred nju, tužnu i žalosnu, iziđe neka stara žena te obeća da će umjesto nje šiti, ako je hoće na dan svoje svadbe tetkom nazvati. Djevojka rado obećala pa učinila kako joj je starica rekla: legla pa zaspala.

Kad se ujutro probudila, a ono platno već skrojeno i sašiveno — košulje poredane na stolu, lijepe da ih ljepših još niko nije vidio.

Kraljica se silno obradova kad vidje gotove košulje, te od pustog udivljenja sklopi ruke.

— Za sveg života ne vidjeh tako krasna šivenja! — oduševi se kraljica, i odonda joj djevojka postade draga, kao da je njezina kći.

— Ako ti je s voljom, možeš se za kraljevića udati — reći će joj kraljica; — nikada ti ništa neće trebati, kad sama znaš i presti, i tkati, i šiti.

Kako djevojka bijaše lijepa i kako se sviđala kraljeviću, odmah utvrdiše svadbu. Upravo kad je kraljević sa svojom mlâdom sjeo za sto, banu u dvoranu stara, ružna žena, s nosem, koji bijaše valjda tri lakta dug.

Odmah mlâda ustade, pođe starici u susret, te je pozdravi.

— Dobar dan, tetkice!

— Je li to tetka moje žene? — upita kraljević.

Odgovoriše mu da jest.

— Onda treba da sjedne s nama za sto — kaza kraljević, no i on i drugi mašljahu, odveć je ružna da bi s njima za stolom sjedila.

Ne potraja dugo, kad eto ti opet u dvoranu neke stare i ružne žene: bio u nje stražnji dio toliki da je jedva na vrata ušla. I opet mlâda odmah ustade te joj pohitje u susret s pozdravom:

— Dobar dan, tetkice!

I sad kraljević upita: je li to tetka njegove žene, te mu i jedna i druga odgovoriše da jest.

— Kad je tako — opet se kraljević — onda valja da sjedne s nama za sto.

Bi tako, no tek što je sjela, banu i treća ružna i stara žena: oči joj kolik tanjuri, a tako crvene i vodom podlivene da bijaše strahota. I opet mlâda ustade, pohitje joj u susret te je dočeka:

— Dobar dan, tetkice!

Kraljević i nju pozva za sto, ali nije bio oduševljen, možete već misliti. A u sebi kaza: »Bog da prosti, kakve su to tetke u moje žené!«

Pošto su malo poručali, kraljević se ne uzmože suzdržati, već kaza:

— Odakle to da moja žena koja je tako lijepa, ima tako ružne tetke?

— Ja ću ti reći — preuze jedna između njih (bijaše to ona prva); — i ja sam bila lijepa, baš kô i tvoja žena, kad bijah u njezinim godinama; a što mi je nos tako dug, to je odatle što sam cijeloga svog vijeka sjedila i prela i pritom neprestano glavom tresla: tako mi se eto nos produljio pa je takav kakva ga vidiš.

— A ja — prihvati druga — ja sam od svoje mladosti sjedila na tkalačkoj klupi, za stanom, i neprestano cupkala tamo-amo: odatle mi stražnji dio toliki i takav, kakva ga vidiš.

— A ja sam opet — nastavi treća — od malih nogu i dan i noć sjedila te šila i buljila, pa odatle u mene ovako ružne i crvene oči da im više lijeka nema.

— Dobro je, što ste mi to rekle — dočeka kraljević; — sad sam saznao odakle ljudi mogu biti tako ružni; neće moja žena više ni presti, ni tkati, ni šiti, dok god živi!

DEBELJKO

Bila jednom neka dobra žena koja je samo sjedila i pekla. Imala ona malena dječaka, a taj bio tako debeo i masan, i toliko volio dobro jesti da ga je stoga zvala Grumen Masla ili Debeljko. Imala ona i psa kojega su zvali Riđan. Odjednom pas okrenuo lajati.

— Skoči van, Debeljko — kaza žena — i pogledaj, na koga to Riđan laje.

Dječak izađe te se vrati govoreći:

— Bog neka mi je na pomoći, eto velike, duge nakaze: nosi glavu pod rukom, a vreću na leđima!

— Bježi pod naćve pa se sakrij! — reče mu mati.

Uto stiže golema nakaza.

— Dobar dan — pozdravi ona.

— Dobar dan — uzvrati Debeljkova mati.

— Zar nije danas Debeljko kod kuće? — upita divovska nakaza.

— Nije; otišao je s ocem u šumu da lovi tetrebove — odgovori mati.

— Može nevaljalac žaliti! — preuze nakaza; — imam tako lijep srebrn nožić: htjedoh mu ga darovati.

— Evo mene, tu sam! — viknu Debeljko ispod naćava pa se izvuče.

— Tako sam stara i u leđima ukočena — reče nakaza; — moraš se uvući u vreću i sam ga izvaditi.

Kad se Debeljko uvukao, div uprti vreću na leđa pa iziđe na vrata. No kad su nešto popoišli, div se umori te upita:

— Ima li još mnogo do spavanja.

— Ni četvrt sata — odgovori Debeljko.

Div skide vreću s leđa, spusti je na zemjlu, pa sam pođe kroz malu šumu i leže da spava. Za to se vrijeme

Debeljko pobrinuo te uzeo svoj nož, rasjekao vreću pa se kroz rupu izvukao, stavio u vreću borov panj, a onda okrenuo kući i vratio se svojoj majci. Kad je divovska nakaza došla kući i vidjela što joj je u vreći, spopade je strahoviti bijes.

Sutradan je žena opet sjedila i pekla. Dok ona tako, odjednom pas zalaja.

— Skoči van, Debeljko — kaza mu mati — i pogledaj, na koga to Riđan laje.

— Ajoj, opet je nakaza tu! — javi Debeljko. — Eto je opet s glavom pod rukom i s velikom vrećom na leđima.

— Bježi pod naćve pa se sakrij! — reče mu mati.

— Dobar dan — pozdravi divovska nakaza; je li Debeljko kod kuće?

— Nije, nema ga — odgovori mati; — otišao je s ocem u šumu da lovi tetrebove.

— Može nevaljalcu biti žao! — dočeka nakaza; — imam krasnu malu viljušku od srebra: htjedoh mu je darovati.

— Evo mene, tu sam! — viknu Debeljko pa se izvuče.

— Tako su mi se ukočila leđa — reče nakaza; — moraš se uvući u vreću i sam je izvaditi.

Kad se Debeljko uvukao, div se zametnu vrećom i uze put pod noge.

Pošto je malo popoišao, div se umori te upita:

— Koliko još ima do spavanja?

— Jedno po milje — odgovori Debeljko.

Div spusti vreću na zemlju i pođe kroza šumu te leže da spava. Dok je div spavao, Debeljko načini rupu na vreći, a kad se izvukao, stavi u nju povelik kamen.

Kad je divovska nakaza stigla kući, naloži vatru na ognjištu, nastavi poveliki kotao s vodom i htjede skuhati Debeljka. Ali kad je uzela vreću, misleći da će iz nje istresti Debeljka, ispade kamen i probi dno u kotlu tako da poteče voda i ugasi vatru. Div se strašno razbjesni i kaza: »Ma opirao se on ne znam kako, već ću se ja njega domaći.«

Treći put bijaše upravo kao i prvi put: Riđan zalajao, a mati kaza Debeljku:

— Skoči van, Debeljko, i pogledaj, na koga to Ridan laje.

Debeljko iziđe, pa se vrati govoreći:

— Jao meni, eto opet one nakaze, s glavom pod rukom i s vrećom na leđima!

— Bježi pod naćve pa se sakrij! — reče mu mati.

— Dobar dan — pozdravi nakaza i uđe na vrata. — Je li Debeljko kod kuće?

— Nije, nema ga — odgovori mati; — otišao je s ocem u šumu da lovi tetrebove.

— Može nevaljalcu biti žao! — dočeka nakaza; — imam tako lijepu srebrnu žličicu: htjedoh mu je darivati.

— Evo mene, tu sam! — povika Debeljko pa se izvuče ispod naćava.

— Tako su mi se ukočila leđa — reče nakaza; — valja ti u vreću pa je sam izvadi.

Kad se Debeljko uvukao, div se zametnu vrećom te iziđe iz kuće. Nakaza taj put nije ostavljala vreće niti je išla da spava, nego je udarila ravno kući, s Debeljkom u vreći, a kad su stigli, bijaše nedjelja.

Kod kuće nakaza reče svojoj kćeri:

— Uzmi Debeljka, zakolji ga i skuhaj od njega juhu, dok se vratim; idem s tvojim ocem u crkvu, pa ćemo onda na ručak.

Kad je div otišao, kći morade uzeti Debeljka pa ga zaklati; ali nije znala kako joj to valja izvesti.

— Čekaj pokazaću ti, kako ćeš — kaza joj Debeljko; — stavi svoju glavu na panj, pa ćeš vidjeti.

Ona tako učini, nesretnica, a Debeljko uze sjekiru te joj, kao da je pile, otsječe glavu. Zatim stavi glavu u postelju, a tijelo u kotao, pa skuha meso divovske kćeri. Kad s tim bijaše gotov, uzvera se povrh vrata, a sa sobom ponese borov panj i onaj kamen, pa jedan stavi iznad vrata, a drugi iznad ognjišta.

Kad se divovska nakaza sa svojim mužem divom vratila kući, pa kad su vidjeli glavu u postelji, pomisliše da to kći leži i spava. Ne htjedoše je buditi, nego se naklopiše na juhu.

— Dobro prija juha od Debeljka! — reče nakaza.

— Dobro prija juha od kćeri! — kaza Debeljko, ali to oni nisu čuli.

Div uze žlicu da kuša.

— Dobro prija juha od Debeljka — reći će div.

— Dobro prija juha od kćeri! — oglasi se Debeljko iznad ognjišta.

Nakaza i njezin muž stadoše se čuditi ko to brblja, te htjedoše van da vide. Ali kad priđoše vratima, Debeljko im na glavu baci panj i kamen, pa ih tako ubi. Zatim pokupi sve zlato i srebro, koje ondje bijaše, te se silno bogat uputi kući i vrati se svojoj majci.

DJEČAK I ĐAVO

Bio jednom jedan dječak pa išao putem i krckao lješnjake. Nađe jedan crvljiv, i u isti taj čas naiđe na đavla.

— Je li istina — upitaće dječak — što vele da se đavo može smanjiti koliko god hoće, i da se može provući kroz ušice od igle?

— Istina je! — odgovori đavo.

— Rad bi da vidim kako ćeš se uvući u ovaj lješnjak! — opet će dječak.

Đavo tako i učini. Ali kad se uvukao, dječak u rupicu zabode ivérak.

— Sad si mi unutri! — kaza dječak i stavi lješnjak u džep.

Išao je tako neko vrijeme pa došao do kovačnice. Uđe unutra i zamoli kovača da mu razbije lješnjak.

— Sitnica! — reče kovač te uze svoj najmanji čekić, stavi lješnjak na nakovanj i udari.

Ali se lješnjak ne htjede raspuknuti. Kovač nato uze nešto veći čekić, no ni time nije lješnjaku naudio. Kovač dohvati još veći čekić i valjano zamahnu, ali i opet ne bijaše pomoći. Sad se kovač već razljutio pa pograbio najteži čekić.

— Već ću ja tebe razbiti! — kaza kovač i udari što je mogao jače, a lješnjak se zaista rasprsnu, ali tako da je s kovačnice odletjela polovina krova, i sve se lomilo i kršilo, kao da će se sva srušiti.

— Rekao bih da je sam đavo bio u tom lješnjaku! — kaza kovač.

— I jest! — priklopi dječak.

BRODAR I ĐAVO

Bio jednom neki brodar, kojega je služila nevjerojatna sreća u svemu, čega god bi se prihvatio. Niko nije dobivao toliko robe za prevoz i niko nije zarađivao toliko novaca koliko on, jer je njemu, štono riječ, novac sam u džep tekao. Isto tako ne bijaše nikoga ko bi se usudio na ovakva putovanja, kakvih se on poduhvaćao, jer kuda god bi zaplovio, vjetar mu bio povoljan, te su ljudi govorili: kad on samo šešir okrene, i vjetar se okreće onamo gdje on želi.

Mnoge je godine po moru plovio, prevozio drvo i druge tovare, stizao čak u Kitaj, a novac mu priticao da ga bijaše kao pljeve. Jednom se tako opet otisnuo sa svojim jedrenjakom i punim jedrima zaplovio preko Sjevernoga Mora, kao da je ukrao i brod i tovar. Ali onaj, koji ga je htio dostići, jurio brže od njega, a bio to sam đavo. Brodar je naime s đavolom sklopio ugovor, kao što već i zamišljate, a toga dana i časa padao rok; brodar je mogao svaki čas očekivati da đavo dođe po nj i da ga odnese.

Brodar se iz kajite uspe na palubu da pogleda vrijeme; zatim zovnu brodskog tesara i još dvojicu-trojicu ljudi, te im naredi da siđu pod palubu, u prostor za teret, i da na brodskome dnu načine dva otvora, na otvore da postave sisaljke i da ih tako priljube da morska voda dopre visoko u cijevi.

Zgledaše se ljudi i začudiše neobičnoj zapovijedi, ali učiniše kako im je brodar naredio; prorezaše dva otvora u brodskome dnu i postaviše sisaljke tako da ni kap vode nije mogla prodrijeti u tovar; a u sisaljke navrlo more sedam stopa visoko.

Tek što su s iverjem, nakon svršena posla, izišli na palubu, eto ti i đavla: dojurio on u jednom zamahu vjetra i pograbio brodara za jaku.

— Stani, stari, nije takve hitnje! — dočeka brodar te poče da se brani i da se silom oslobađa kandža koje su ga držale. — Zar se nisi ugovorom obvezao da ćeš mi brod uvijek držati suh i čitav? Lijepo li mi držiš riječ! Pogledaj sisaljke! Voda u cijevima stoji sedam stopa visoko! Pumpaj, vraže, iscrpaj mi vodu iz broda, pa me možeš uzeti i držati koliko te volja!

Đavo bijaše dovoljno glup, te pusti da ga brodar namagarči. Mučio se i znojio, znoj sa njega curkom curio, potekao mu niz leđa takvim potokom da se na njemu mlinsko kolo moglo okretati — ali s poslom đavo ne mogaše nakraj, jer je crpao vodu iz Sjevernog Mora i opet je u Sjeverno More lio.

Dozlogrdje đavlu taj posao, pa kad se naposljetku umorio i više nije mogao crpati, bijesan odjuri kući, svojoj baki da otpočine. Brodara ostavi da bude brodar dokle hoće, pa ako ovaj nije umro, onda još i danas morem plovi i jedri gdje ga volja, sve s vjetrom koji puše onako kako on šeširom okrene.

MAČAK NA DOVREFJELU*

Gore u Finmarku bio jednom neki čovjek koji je uhvatio velika bijelog medvjeda pa ga htio pokloniti danskome kralju. Zbilo se tako da je upravo na Badnju veče stigao na Dovrefjel, pa ušao u neku kuću u kojoj je živio neki čovjek koji se zvao Halvor. Putnik zamoli domaćina da ga primi na konak — njega i njegova bijelog medvjeda.

— Bog s tobom, dobar čovječe! — dočeka domaćin. — Tä kako bih ja mogao koga primiti na konak, kad mi svake Badnje večeri ovamo nagrne toliko gorskih duhova da sa svojom čeljadi moram bježati iz kuće tako da i sam ostajem bez krova nad glavom.

— Ipak me možeš pustiti da tu prenoćim — opet će putnik; — moj medvjed može leći tu iza peći, a ja ću u ložnicu.

Domaćin ga pusti, a sam sa svojom kućnom čeljadi iziđe, pošto je najprije za gorske duhove priredio stolove te na njih iznio kašu sa skorupom, bakalar, kobasice i sve ostalo što je dobro kao za kakvu pravu gozbu.

Doskora eto ti duhova; neki bijahu veliki, neki manji; jedni repati, drugi kusati; neki opet imali duge noseve, i svi se naklopili i tamanili i jelo i pilo.

Jedan između njih opazi bijelog medvjeda koji je ležao kraj peći, pa nabode komadić kobasice na viljušku i podnese ga medvjedu pod nos tako da ga je opržio.

— Hoćeš li kobasice, maco? — upita medvjeda, a medvjed se rasrdio, počeo brundati, pa ih sve, velike i male, istjerao iz kuće.

* Dovrefjel (Dovrefield, Dofrafjel) gorje u Norveškoj, podno kojega je važno raskršće puteva još iz vremena saga. (Sverre Steen, *Ferd og Fest*, Oslo 1942, str. 238—240 i 397—399). — *Prev.*

Dogodine, na Badnjak popodne, bio Halvor u šumi, išao po drva za blagdan, jer je opet očekivao duhove. Kad se u poslu bijaše najbolje razmahao, začu kako ga zovu u šumi:

— Halvore! Halvore!

— Hej — ozva se Halvor.

— Imaš li još onu golemu mačku

— Imam, imam, eto je, leži kraj peći — odgovori Halvor; — okotila se, ima sedmoro mladih, a svako je veće i strašnije od nje.

— Onda nikad više nećemo k tebi!

Od onog vremena nisu duhovi nikad više imali kaše u Halvora na Dovrefjelu.

POHITJELA KOKOŠ

Bila jednom neka kokoš, pa ti ona uveče uzletjela na visok hrast i ondje sjela da prenoći. Noću joj se usnilo, ne dođe li ona na Dovrefjel, sav će svijet propasti. I zato odmah, čim se probudila, sletjela kokoš s hrasta pa uzela put pod noge. Išla koka i brzala, pa nakon nekog vremena susrela pijetla.

— Dobar dan, pjetliću zeleni repiću — pozdravi kokoš.

— Zdravo, kako čvoko — uzvrati joj pijetao; — gdje si to tako uranila?

— Ah, valja mi na Dovrefjel da svijet ne propadne — odgovori kokoš.

— A ko ti je to kazao, koko čvoko? — upita je pijetao.

— Noćas mi se usnilo, dok sam na hrastu spavala — odgovori kokoš.

— Onda ću i ja s tobom — naposljetku će pijetao.

I njih se dvoje zaputiše. Podugo su tako išli pa onda susreli patku.

— Zdravo, patko šigo-migo — pozdravi je pijetao.

— Zdravo, pjetliću crveni fesiću — uzvrati mu patka; — kamo si to udario, i još tako rano?

— Valja mi na Dovrefjel da svijet ne propadne — odgovori pijetao.

— A ko ti je to kazao, pjetliću crveni fesiću? — upita ga patka.

— Koka čvoka — pohitje pijetao.

— A ko je to tebi rekao, koko čvoko? — priupita patka.

— Noćas mi se usnilo, dok sam na hrastu spavala — objasni kokoš.

— I ja ću s vama — odluči patka.

I tako u lijepu društvu pođoše dalje. Išli njih troje pa nakon nekog vremena susretoše gusku.

— Dobar dan, gusko ševeljajko — pozdravi patka.

— Dobar dan, patko šigo-migo — uzvrati joj guska; — gdje si to tako uranila?

— Valja mi na Dovrefjel da svijet ne propadne — zakloca patka.

— A ko ti je to kazao, patko šigo-migo? — zađakta guska.

— Pjetlić zeleni repić — odvrnu patka.

— A ko je to tebi rekao, pjetliću crveni fesiću — opet će guska.

— Koka čvoka — pobrza pijetao.

— A odakle ti znaš, koko kokorajko? — zaintačila guska.

— Noćas mi se snilo, gusko ševeljajko — objasni kokoš; — usnilo mi se, dok sam na hrastu spavala.

— Onda ću i ja s vama — najposlije će guska.

Zaputilo se društvance dalje, pa u neko doba eto mu lisice u susret.

— Dobar dan, teta-lijo — pozdravi guska.

— Dobar dan, gusko ševeljajko — uzvrati joj lisica.

— Koje dobro, teta-lijo?

— A gdje ćeš ti, gusko ševeljajko?

— Evo idem na Dovrefjel da svijet ne propadne — zagaka guska.

— Ko ti je to kazao, gusko guščice? — upita je lisica.

— Patka šiga-miga — odbesjedi guska.

— Ko je to tebi rekao, patko šigo-migo?

— Pjetlić zeleni repić — zapákala patka.

— A ko je to tebi u glavu ulio, pjetliću crveni fesiću?

— Koka čvoka — odvrnu pijetao.

— Odakle ti opet znaš, koko kokorajko?

— Noćas mi se snilo, teta-lijo — objasni kokoš; — usnilo mi se, dok sam na hrastu spavala, da će sav svijet propasti ne dođem li na Dovrefjel.

— Tek koješta! — dočeka lisica. — Šta mućkaš: neće svijet propasti, ako vi tamo ne dođete! Radije vi pođite

sa mnom, u moj lisičnjak, biće vam bolje; ondje je toplo i ugodno.

Društvu, koje se našlo na putu, svidje se taj predlog, pa sve četvoro krenu s lisicom u njezin stan. Kad stigoše onamo, lisica naloži dobru vatru na ognjištu, pa ih od topline sve obuze drijem. Patka i guska zakunjaše u kutu, a pijetao i kokoš uzletješe na prečku.

Kad guska i patka zaspaše, lisica zakla gusku te je ispeče. Zapahnu koku vonj s ognjišta, pa se ona uspela za prečku više i onako u polusnu protisnula:

— Fuj, kako tu smrdi!

— Koješta! — dočeka lisica. — To je samo dim s ognjišta. Zavezi se ti, prijo, u san i ne troši riječi!

Kokoš i opet zaspala, a lisica, tek što je gusku smazala, zakla i patku, ispeče je na žaru pa se naklopi na pečenku.

Probudila se kokoš od pustoga onog vonja, koji je ozdo dopirao, pa se uspela za još jednu prečku naviše, a dok se uspinjala, i opet propisnula:

— Fuj, kako tu smrdi!

No istodobno koka i oči otvorila, a kako ih otvori imade šta i vidjeti: lisica smazala i gusku i patku. Kad razabra šta se zbilo, pobrza koka na najvišu prečku pa kroz dimnjak pogleda van.

— Da divnih li gusaka, što tuda lete! — zakakota kokoš lisici, a ova odmah izdunu van ne bi li se plijena domogla.

Dok se lisica zabavila vani, koka probudi pijetla te mu kaza šta se zbilo s guskom ševeljajkom i s patkicom gegavicom. Nato pjetlić, zeleni repić i koka kokorajka izletješe kroz dimnjak, i da nisu stigli na Dovrefjel, doista bi svijetu bio kraj.

SVAKOM SVOJA DJECA NAJLJEPŠA

Jednom se neki lovac zaputio u lov, pa kad je zašao u šumu, namjerio se na šljuku.

— Nemoj, prijatelju, moje djece strijeljati! — kaza mu šljuka.

— A koja su tu tvoja djeca? — upita lovac.

— Najljepša od svih, koja se šumom kreću! — odgovori šljuka.

— Dobro je, neću ih onda strijeljati — preuze lovac.

No kad se lovac vraćao iz lova, nosio on čitav skup šljuka, koje bijaše nastrijeljao.

— Au! au! — zajauka šljuka — zašto si vjerom okrenuo i djecu mi postrijeljao?

— Pa zar su to tvoja djeca? — začudi se lovac. — Tà strijeljao sam samo najružniju koja u šumi bijahu!

— Ajoj! — zavapi šljuka. — Zar ne znaš da su svakom svoja djeca najljepša?

MEDVJED I LISICA

I *Zašto je u medvjeda kusast rep*

Medvjed jednom susreo lisicu koja se došuljala s prutom nanizane ribe, koju je negdje ukrala.

— Odakle ti tolike ribe? — upita medvjed.

— Ja nalovila, gospodine medo — odgovori lisica.

I medvjeda ponijela želja da nauči ribu loviti, pa stoga zamoli lisicu da mu objasni šta mu valja činiti.

— Ništa ti lakše od toga i ništa brže — uzvrati lisica; — samo treba da odeš na led i ondje rupu načiniš; u rupu ti valja rep proturiti i tako podugo ostati. Ništa se ne boj ako te malo i zaboli; po tome ćeš i znati da riba grize. Što dulje izdržiš, više ćeš ribe naloviti. A kada te baš prištine, ti povuci!

Medvjed učini kako ga je lisica naputila, pa je dugo i podugo držao rep u ledu, držao ga ondje sve dok se nije zamrznuo i zaledio, a onda potеže — i gle: ostade bez repa, te i dandanas ide kusòrep.

II *Kako je lisica maslo pojela*

Jednom medvjed i lisica zajednički kupili poveliki komad maslaca da im bude za Božić, pa ga sakrili pod gustu jelu. Pošto to obavili, otišli oni te legli na brežuljak da spavaju na suncu. Ležali su neko vrijeme, a onda lisica odjednom povika:

— Eto me! — i odjuri odande pa ravno na maslac i smaza ga dobru trećinu.

Kad se vratila, te ju medvjed upitao gdje je bila da je tako umašćena oko usta, ona odgovori:

— Zvali me da budem kuma na krštenju.

— A kako je ime djetetu? — opet će medvjed.

— Načeto — uzvrati lisica.

I u tome opet legoše da spavaju. Malo poslije lisica ponovo ustade i tobože se ozva:

— Eto me! — te i drugi put ravno onamo gdje bijaše maslac.

Kad se vratila, medvjed je upita gdje je bila, ona njemu s istim odgovorom:

— Zvali me da kumujem.

— A kako se sada dijete zove? — upita je medvjed.

— Dopol — odvnu lisica.

Činilo se medvjedu to ime neobičnim, ali se nije dalje čudio, nego zijevnu pa se u san zaveze. No nije dugo spavao kadli lisica i treći put onako; skoči i povika:

— Eto me! — pa i opet na maslac, ali ga sada sasvim smaza.

Kad se vratila, medvjedu i opet odgovori da je bila na krštenju, a kad je medvjed upita, kako se zove dijete, ona uzvrati:

— Smazano!

Legli oni te dobrano prodrijemali, a onda smislili da se za maslacem ogledaju; pošli prema jeliki, ali kad tamo — neko maslac već izjeo. Medvjed poče optuživati lisicu, a ova stade krivnju na njega bacati; tako se oni među sobom okrivljivali da je jedno od njih dvoje pojelo maslac, dok je drugo spavalo. Lisica se najposlije domislila, te će medvjedu:

— Brzo ćemo i lako saznati ko je između nas dvoje smazao maslac; opet ćemo na brijeg te leći i spavati, pa ko je masniji pod repom; kad se probudimo, onaj je kradljivac.

Medvjed rado pristade na taj prijedlog; dobro je znao da nije maslaca ni dirnuo, pa stoga mirno leže da spava na suncu. Kad je medvjed zaspao, lisica se otšulja onamo gdjeno bijahu maslac skrili, te ondje nađe još grudicu koja je preostala, vrati se s njome te je medvjedu stavi pod rep; potom leže da spava, sasvim mirno, kao da ništa nije bilo.

Dok su spavali, grudica se rastopila na suncu, pa kad se probudiše, na medvjeda pade krivica da je maslac pojeo.

TRI JARCA VJETROPIRA

Bila jednom tri jarca koja su naumili da idu na ispašu da bi se ugojili; svoj trojici bilo ime Jarac Vjetropir. Na putu bio most koji je vodio preko bujice; njima valjalo preko mosta, a pod mostom bio stan golemu i ružnu divu, u kojega oči bijahu velike kao kalajni tanjuri, a nos dug kolik držak na trnokopu.

Najprije išao najmlađi Jarac Vjetropir pa usmjerio preko mosta da sve odliježe: hopa-cupa, hopa-cupa.

— Ko to po mom mostu cupka — zagrmje div.

— Ja sam to, najmlađi Jarac Vjetropir: idem na ispašu da se ugojim — lijepo mu odgovori jarac.

— Eto me da te odnesem — viknu div.

— Nemoj, molim te, ja sam tako malen — molio ga mali jarac; — pričekaj barem dok stigne srednji Jarac Vjetropir, on je mnogo veći.

— Dobro je — progunđa div.

Nije mnogo prošlo, kad eto ti srednjeg Jarca Vjetropira; i on usmjerio preko mosta da sve odzvanja: hopa-cupa, hopa-cupa.

— Ko to po mom mostu cupka — zagrmje div.

— Ja, srednji Jarac Vjetropir: idem na ispašu da se utovim — oglasi se srednji jarac; taj nije lijepo govorio.

— Eto me da te odnesem — viknu div.

— Nemoj, nego pričekaj malo, pa eto velikoga Jarca Vjetropira: on je mnogo, mnogo veći.

— Dobro — procijedi div.

Malo zatim stiže i veliki Jarac Vjetropir; udari on preko mosta, a po mostu sve odliježe: hopa-cupa, hopa-cupa. Kako je jarac cupkao, od njegove se težine most pod njim uvijao i škripao.

— Ko to po mom mostu taba? — prodera se dav.

— Veliki Jarac Vjetropir — odvrnu jarac koji bijaše surov na jeziku.

— Eto me, da te odnesem — povika div jarcu, a ovaj mu odvrati:

»Hodi, do dva koplja vijem:
Oči ću ti izvaditi!
Stjenam dvjema svuda bijem:
Kosti ću ti polomiti!«

Tako sasu veliki Jarac Vjetropir i u tim riječima pojuri na diva, iskopa mu oči i polomi kosti te ga baci u provaliju, u brzicu.

Kad su se tako otresli diva, tri Jarca Vjetropirca krenuše na ispašu u planinu i ondje se tako utoviše da od puste debljine ne mogoše kući, pa ako sa njih nije spala mast i salo, onda se još i sad ondje nalaze.

Hopa-cupa, hopa-haj,
Priči evo sad je kraj.

BAZLAMAČA

Bila jednom jedna žena koja je imala sedmoro djece; mališani bili gladni, pa im ona pekla bazlamaču. Bijaše to bazlamača od grušaline; razlila se po tavi, narasla i lijepo nadošla, djeca stajala naokolo, a djed sjedio i gledao.

— Daj mi, majko, malo bazlamače, tako sam gladan — kaza jedan mališan.

— Draga majko — reče drugi.

— Draga i mila — oglasi se treći.

— Draga, mila i slatka — javi se četvrto dijete.

— Draga, zlatna, mila i slatka — proširi peto.

— Draga, zlatna, mila, dobra i slatka — nadopuni šesto.

— Draga i zlatna, dobra i slatka, mila i premila — nadoveza sedmo, i tako su djeca redom molila, jedno ljepše od drugoga, jer bijahu tako gladna i dobro odgojena.

— Pričekajte, djeco moja, dok se barem prevrne — kaza mati (»dok je prevrnem«, trebala je reći) — pa ćete svi dobiti bazlamače; tà gledajte samo kako se uzdigla i kako je lijepo nadošla.

Kad je bazlamača to čula, uplaši se, pa se najednom sama od sebe prevrnu i htjede van iz tave; ali opet pade u nju na drugu svoju stranu, a kada se i sa te strane malo ispekla, postade čvršća, skoči iz tave na pod, te se kao kakvo kolo stade koturati, izađe na vrata pa se zakotura cestom.

— Za njom, naprijed!

Da ste vidjeli kako je žena potekla za njom, s tavom u jednoj, a sa žlicom u drugoj ruci, pojurila što je noge nose, za njom opet djeca, a za svima djed zašepesao.

— Hej, hoćeš li stati! Držite je, ne dajte joj dalje! — vikahu jedno drugome iza svega glasa, hoteći je zaustaviti u koturanju i uloviti. No bazlamača se koturala i koturala pa odjednom toliko odmakla da je više ne mogahu vidjeti: ta bijaše ona spretnija i brža od njih sviju. Pošto se jedno vrijeme tako koturala, susrete nekog čovjeka.

— Dobar dan, bazlamačo — pozdravi je čovjek.

— Dobar dan, čovo novo — uzvrati bazlamača.

— Draga bazlamačo, nemoj se tako koturati: stani malo da te smažem — kaza joj čovjek.

— Kad sam umakla ženi beni, djedu šepi i mališanima drečavim golišanima, umaknuću i tebi, čovo novo — odvrati mu bazlamača pa zagrabi svojim putem. Koturala se i koturala, dok ne naiđe na neku kokoš.

— Dobar dan, bazlamačo — zaželje joj kokoš.

— Dobar dan, koko čvoko — uzvrati bazlamača na pozdrav.

— Draga bazlamačo, nemoj se tako koturati: stani malo da te počopam — zarakoli joj kokoš.

— Kad sam umakla ženi beni, djedu šepi, mališanima drečavim golišanima i onome čovi novi, umaknuću i tebi, koko čvoko — odvrati joj bazlamača pa se poput kakva kola zakotura putem. Koturala se tako i susrela pijetla.

— Dobar dan, bazlamačo — pozdravi je pijetao.

— Dobar dan, pjetliću zeleni repiću — uzvrati mu bazlamača.

— Drga bazlamačo, nemoj se tako koturati: stani malo da te počopam — predloži joj pijetao.

— Kad sam umakla ženi beni, djedu šepi, mališanima drečavim golišanima, čovi novi i koki čvoki, mogu onda umaći i tebi, pjetliću zeleni repiću — odvrati mu bazlamača, pa se opet zakotura što je mogla brže. Pošto se podosta koturala, susrete neku patku.

— Dobar dan, bazlamačo — pozdravi je patka.

— Dobar dan, patko šigo-migo! — uzvrati joj bazlamača.

— Draga bazlamačo, nemoj se tako koturati: stani malo da te progutam — zakloca joj patka.

— Kad sam umakla ženi beni, djedu šepi, mališanima drečavim golišanima, čovi novi, koki čvoki i pjetliću zelenom repiću, mogu i tebi umaći, patko šigo-migo — odvrati bazlamača, pa se opet stade koturati što je brže mogla. Pošto se tako podugo koturala, susrete neku gusku.

— Dobar dan, bazlamačo — pozdravi je guska.

— Dobar dan, gusko ševeljajko — uzvrati joj bazlamača.

— Draga bazlamačo, nemoj se tako koturati: stani malo da te progutam — zagače joj guska.

— Kad sam umakla ženi beni, djedu šepi, mališanima drečavim golišanima, čovi novi, koki čvoki, pjetliću zelenom repiću, patki šigi-migi, mogu onda i tebi umaći, gusko ševeljajko — odvrati bazlamača, pa se opet zakotura i nestade.

Pošto se dugo i podugo tako koturala, naiđe na nekoga gúska.

— Dobar dan, bazlamačo — pozdravi je gusak.

— Dobar dan, gusane musane — uzvrati mu bazlamača.

— Draga bazlamačo, nemoj se tako koturati: stani malo da te u želučić preselim — zapiska joj gusak.

— Kad sam umakla ženi beni, djedu šepi, mališanima drečavim golišanima, čovi novi, koki čvoki, pjetliću zelenom repiću, patki šigi-migi i guski ševeljajki, mogu onda i tebi umaći, gusane musane — odvrati bazlamača, pa se opet stade koturati i koturati što je najbrže mogla.

Pošto se dugo i podugo tako koturala, susrete neku svinju.

— Dobar dan, bazlamačo — pozdravi je svinja.

— Dobar dan, prljavče roktavče — uzvrati bazlamača pa se odmah zakotura što je mogla bolje.

— Stani malo, hej! — zarokta joj prase. — Ne treba da toliko juriš: možemo nas dvoje i polako, pa zajedno kroza šumu: tako će nam biti sigurnije.

Ne učini se bazlamači lošim taj predlog, pa tako njih dvoje pođoše. Pošto su neko vrijeme išli, naiđu na potok. Svinja zapliva, ne bijaše joj teško: držalo je salo; ali bazlamača ne mogaše prijeko.

— Uđi mi u njušku svjetova je svinja — pa ću te tako prenijeti.

Bazlamača posluša savjet.

— Mljac — mljac! — mljacnu svinja i na jedan zalogaj požđera bazlamaču koja se više nije pojavila, pa zato i priča prestaje.

MUDRICA DJEVOJKA

Ono vam nekoć bio nekakav kralj, pa imao više sinova: ne znam pouzdano koliko ih zapravo bijaše, no kad se najmlađi zamomčio, ne imade mira na dvorima, već navrije da ide u svijet da sreću ogleda. Molio je oca i salijetao da ga pusti na put, i toliko je dodijavao dok mu otac najposlije nije dopustio.

Otisnuo se mladi kraljević od očinske kuće te uzeo put pod noge, a misao u glavu, pa nakon nekoliko dana stigne na divovske dvore i u diva službu zatražio. Uzeo ga div u službu, a kad je ujutro ustao i potjerao svoje koze na pašu, na polasku kaza momku da staju ȍkida.

— Kad s tim budeš gotov, slobodan si za današnji dan, jer ti valja znati da si se na dobra gazdu namjerio — pripomenu div. — A šta ti kažem, treba dobro da obaviš. I da znaš: ne smiješ zavirivati ni u jednu sobu osim one u kojoj si noćas noćio; ne poslušaš li, života će te stajati.

»Zaista je to dobar gazda«, reći će kraljević u sebi, kad je div otišao. I to rekavši ushoda se svojom sobom tamo-amo, te okrenu pjevati i pjevušiti: mišljaše da ima vremena i na pretek, stići će da okida staju.

»No ipak bih rad znati šta to ima u drugim odajama«, opet će kraljević; »zacijelo je štogod bilo, kad mi je tako oštro zaprijetio i zabranio da onamo ulazim.« I tako u sebi prebirući uđe u prvu odaju, a kad tamo, imade šta i vidjeti: u odaji vri kotao te vrije, a pod njim nigdje vatre.

»Šta bi to moglo biti u kotlu?« pomisli kraljević pa čuperak kose umoči u kotao, a čuperak mu se u onaj mah prevuče bakrom tako da bijaše kao da je od samog bakra.

»Čudne li mi čorbe!« reći će kraljević za se; »da je čovjek srkne, lijepo bi mu usta izgledala!«

Potom uđe u drugu odaju, a kad tamo, i u njoj o gredu obješen kotao koji vrije i ključa, a pod njime nigdje vatre.

»Treba da i to razvidim«, kaza kraljević te i opet zamoči čuperak, a ovaj se pokri samim srebrom. »Tako skupe čorbe nema u mog oca na dvorima«, zaključi kraljević, »samo je pitanje kakva je okusa« — i govoreći to, uđe u treću odaju. Stupi unutra, i gle: ondje isti onakav kotao koji ključa i vrije, a pod njim nigdje vatre.

Kraljevića ponijela želja da vidi kakva je čorba u tome kotlu, pa on umoči čuperak, i gle: čuperak sav pozlaćen, sve se blista i prelijeva.

»Trsta mu jada!« protisnu kraljević, »šta li je onda u onoj odaji, kad u ovoj zlato kuhaju?« I u tim mislima zakorači u četvrtu. No tu nije bilo nikakva kotla, već na klupi sjedila djevojka, zacijelo kakva kraljevna. Ali bila ona što mu drago i čija mu drago, kraljević takve ljepote za svog života nije vidio.

— Šta ćeš ovdje, bolan ne bio? — prozbori mu djevojka čim ga vidje.

— Jučer sam se ovdje pogodio u službu — odgovori kraljević.

— Bog te od nje obranio! — užasnu se djevojka.

— Meni se čini da sam se na dobra gospodara namjerio — preuze kraljević; — danas me nije poslom natovario: kad okidam staju, slobodan sam.

— A kako ćeš s poslom na kraj? — opet će djevojka. — Budeš li radio kako drugi rade, vidjećeš muke: za svaku lopatu smetlja što ga izbaciš, eto ti deset lopata nazad u staju. Nego ću te evo poučiti kako treba da radiš: valja ti naprosto izvrnuti lopatu i drškom čistiti, pa će sav smet sam izletjeti.

— Dobro je, držaću se toga — dočeka kraljević pa cio dan ostade ondje, jer su se brzo sporazumjeli da će se njih dvoje uzeti.

Tako kraljeviću prvi dan u službi ne bijaše dug, možeš vjerovati. A kad bilo k večeru, opomenu ga djevojka:

— Vrijeme je da staju okidaš; valja ti svršiti posao prije nego što div kući dođe.

Kad je momak došao u staju, htjede da vidi je li istina što mu je djevojka rekla, pa poče staju kidati onako kako je vidio da rade sluge njegova oca. Ali je ubrzo morao da prestane, jer zaista bijaše kako je djevojka kazala: dok je on tako neko vrijeme kidao kako je red i običaj, staja se sva gotovo ispunila smetom tako da je jedva bilo mjesta gdje bi mogao stati. Nato on poče onako kako ga je djevojka poučila, to jest okrenu lopatu te uze da čisti drškom, i gle — dok bi dlanom od dlan, staja čista kao da ju je kogod pomeo i oprao.

Pošto je obavio posao, momak se vrati u sobu koju mu je div odredio za boravak, pa se ondje ushoda tamoamo i okrenu da pjevuši.

U neki čas eto ti i diva s kozama.

— Jesi li okidao staju? — odmah će div kako dođe.

— Jesam, gospodaru, čista je da ne može bolje — odgovori momak.

— Vidjećemo — dočeka div pa se odmah uputi u staju.

— Jest, čista je — potvrdi div — ali nisi ti sam na to došao: sigurno si govorio s mojom mudricom.

— Kakvom mudricom? Ko vam je to? — u čudu će momak praveći se nevješt. — Baš bih da je vidim.

— Dosta ćeš je brzo vidjeti — promrsi div.

Sutradan div i opet pođe sa svojim kozama, a na polasku kaza momku da mu dovede njegova konja: konj je u planini na ispaši, pa treba da ga kući dotjera.

— Kad s time budeš gotov, slobodan si, jer ti valja znati da si na dobra gazdu namjerio — pripomenu div. — I pamti: zabodeš li nos u koju od onih odaja koje sam ti ih zabranio, vratom ću ti zakrenuti.

Tako reče pa ode sa svojim kozama.

»I nisi bogme loš gospodar«, kaza kraljević kad ostade sam; »nisi loš, ama bih ja svejedno da progovorim s ljepojkom, jer će možda biti prije moja negoli tvoja.« I tako uđe djevojci.

Ona ga odmah upita kakav mu je posao div odredio za taj dan.

— Ah, malenkost — odgovori momak — treba da mu s paše konja dotjeram.

— A kako ćeš s time na kraj? — priupita djevojka.

— Čudna mi čuda! — dočeka momak. — Zar je potrebna neka posebna vještina da konja s paše dotjeram? Mnoge sam ja konje već jahao, mirne i nemirne.

— Ipak nije tako laka stvar — preuze djevojka; — ali ću te poučiti šta ćeš i kako ćeš. Čim ugledaš konja, on će pojuriti na te sipajući oganj iz nozdrva. A ti pripazi: uzmi uzdu što visi za vratima, pa mu je brzo baci u žvale, i konj će se u isti čas pripitomiti; biće miran kao janje, te onda možeš s njime kako hoćeš.

— Dobro je, držaću se toga — prihvati momak, te cio dan provede kraj djevojke, preklapajući s njome te ovo, te ono, i čavrljajući kako bi mogli lijepo poživjeti, uspiju li da divu iz šaka umaknu.

Preklapao momak čavrljao, te bi zacijelo zaboravio konja i pašu da ga djevojka predveče nije potsjetila.

— Vrijeme je — reče mu ona — da sada ideš po konja i da se vratiš prije diva.

Momak posluša, uze uzdu koja je visjela u kutu, pa se požuri na pašu. Ne potraje dugo, kad eto ti konja: zagrebao niza stranu, put momka, i razjapio njušku, a iz nozdrva mu oganj bije. Ali momak pamet u glavu, te mu oprezno baci uzdu u otvorene žvale, a konj stade mirno kao janje. Ne bijaše sad muka odvesti ga u staju.

Obavivši posao, momak ode u svoju sobu te se ondje ushoda, pjevušeći sad ovo, sad ono.

Kad se usutonilo, eto ti diva s kozama. Kako na prag stupi, odmah upita momka:

— Jesi li mi s paše konja doveo?

— Jesam, gospodaru — odgovori momak; — bilo ga je doduše neobično jahati, ali sam ga ipak u staju doveo.

— Odmah ćemo vidjeti — promrsi div.

I rekavši to, krenu u staju. Kad on tamo, a to ondje konj za jaslama, baš kako je momak i rekao.

— Nisi to sam smislio — opet će div; — zacijelo si govorio s mojom mudricom.

— Juče ste, gospodaru, spominjali tu mudricu, pa evo i danas — dočeka momak praveći se nevješt i glup. — Ko vam je to mudrica? Rad bih da je vidim.

— Dosta ćeš je brzo vidjeti — protisnu div.

Trećeg jutra div i opet s kozama u šumu.

— Danas ćeš u pakao da danak ubereš — kaza div na polasku. — Kad to obaviš, slobodan si: na dobra si se gazdu namjerio, to da znaš.

Tako reče te potjera koze pred sobom.

»Biće da je tako«, reći će momak, kad je sam ostao; »ama bio ti ne znam kakav, svejedno su mučni poslovi koje mi namećeš; valja mi i opet progovoriti s djevojkom: premda veliš da je tvoja, možda će mi ipak kazati šta i kako treba da radim.« I tako prebirući po pameti, uđe djevojci.

— Kakav ti posao danas zapao? — odmah će mu djevojka.

— Valja mi u pakao, da danak naplatim — odgovori momak.

— A kako ćeš to izvesti? — opet će djevojka.

— Bogme ne znam, treba da mi ti kažeš — dočeka momak — jer u paklu još nisam bio, pa i kad bih znao put, ne znam koliko da zatražim.

— Ja ću ti pomoći — preuze djevojka. — Valja ti otići do hridi iza paše i uzeti toljagu koja ondje leži pa njome udarati o stijenu; kad tako pokucaš, izići će preda te nekakva spodoba koja praska i pršti: njoj ćeš isporučiti svoj nalog, a kad te upita koliko želiš, kaži joj: »Koliko mogu ponijeti.«

— Dobro je, držaću se toga — prihvati momak, pa cio dan osta u djevojke, sve do večeri.

Sjedio bi on dalje do današnjeg dana da ga djevojka nije potsjetila na dužnost rekavši mu:

— A sad je vrijeme da ideš u pakao po danak, jer valja da se vratiš prije nego što div kući dođe.

Momak posluša te ustade. Krenu onamo i učini sve u dlaku onako kako ga je djevojka svjetovla: dođe do stijene iza paše, uze toljagu i njome pokuca. Odmah se pojavi nekakva spodoba koja praska i pršti, baca iskre iz nosa i očiju.

— Šta bi ti? — upita ga spodoba.

— Div me šalje da danak uberem — otrese se momak.

— Koliko želiš? — opet će ona spodoba.

— Nikad ne tražim više nego što mogu ponijeti — odgovori momak.

— Sreća tvoja što nisi zatražio čitav tovar; — dočeka spodoba koja je iz stijene izišla. — Ulazi da ti isplatim!

Momak uđe s onom nakazom te unutra, u brdu, ugleda toliko zlata i srebra koliko je kamenja po polju. Dadoše mu breme koliko je mogao ponijeti, a on se njime okrenu svojim putem.

Kad je uveče div s kozama došao kući, momak se i opet, kao i minulih večeri, šetao gore-dolje svojom sobom te pjevuckao.

— Jesi li ubrao danak u paklu? — upita ga div.

— Jesam, gospodaru — odgovori momak.

— A gdje ti je? — opet će div.

— Eno vreće na klupi — uzvrati momak.

— Odmah ćemo vidjeti! — protisnu div te pođe prema klupi.

I zaista ondje stajala vreća zlata i srebra, a tako dobro nabijena da se prodrla čim je div počeo driješiti.

— Sigurno si govorio s mojom mudricom — promrsi div. — Ako je tako, vratom ću ti zakrenuti.

— S kakvom mudricom? — tobože će momak kao nevješt. — Juče ste mi i prekjuče spominjali, pa evo i danas. Ko vam je to, gospodaru? Rad bih da je jednom vidim.

— Čekaj samo do sutra, pa ću ti je pokazati — procijedi div.

— Hvala vam! — dočeka momak. — No biće da je to neka vaša šala.

Sutradan div uđe s njime djevojci.

— Sada ćeš ga zaklati pa mi ga u velikom kotlu skuhati za ručak — zapovjedi div djevojci. — A kad ga svršiš, kaži mi.

I kazavši to, ispruži se na klupi.

A dok je on tako ležao i hrkao, da se sve brdo treslo, djevojka uze nož, zareza njime momka u prst te istisne tri kapi krvi da na klupu kapnu. Nato pobra sve dronjke, podašvu od obuće i svu starež koju mogaše naći, pa to

baci u kotao. Potom uze sanduk pun mljevenog zlata, komad soli, jednu čuturu koja je visjela za vratima, jednu zlatnu jabuku i dva zlatna pileta, pa s momkom umače odande što je mogla brže.

Bježalo njih dvoje kao da ih vihor nosi, i nakon nekog vremena eto ih na more. Tu sad zajezdiše morem — ali kako su došli do broda, nisam nikad saznao.

Pošto je div prilično pospavao, poče se protezati, te će onako polusanen:

— Hoće li skoro ručak?

— Istom se započeo — kaza prva kap krvi na klupi.

Nato div ponovo leže, te je još dobrano potegao, a naposljeku se i opet poče protezati.

— Je li gotovo jelo? — upita div ne gledajući, baš kô i prvi put što je upitao, jer još ne bijaše istreptao drijem iz očiju.

— Napola gotovo — odgovori druga kap krvi.

Misleći da mu to djevojka odgovara, div se opet u san zaveza te zahrka. Pošto je tako mnoge sate prespavao, opet se poče protezati.

— Je li već gotovo? — promrmlja div.

— Gotovo je! — odgovori treća kap krvi.

Div tada ustade i protrlja oči. Odagna tako i posljednji drijem od sebe pa se ogleda naokolo, ali djevojke nigdje. Zovnu je po imenu, ali odgovora niotkuda.

»Ah«, pomisli div, »zacijelo je izišla«, pa dohvati kašiku i zagrabi u kazan da jelo kuša, a kad tamo — to u kazanu sami đonovi, dronjci i kojekakva starež, sve skuhano uzduž i poprijeko tako da nije znao jeli ono riba ili meso.

Kad vidje kakva je to čorba, odmah razabra šta je i kako je, pa uskipje takvim bijesom da nije znao, štono riječ, ni kako se zove. S onih stopa poteže za momkom i djevojkom, pojuri poput vihora tako da je sve zujalo oko njega. Ne potraja dugo, i eto ga već kraj mora, ali ne mogaše preko.

»Znam ja tome doskočiti: dozvaću svog upijača!« reče div u sebi, pa tako i učini. Dođe njegov upijač, leže potrbuške na obalu pa u dva-tri srkljaja ispi toliko vode

da se more sasvim smanjilo tako da div mogaše vidjeti brod i na njemu momka i djevojku.

— Sad valja da baciš onaj komad soli — kaza djevojka momku.

Momak posluša te baci onaj kamen soli, a kako kamen pade u vodu, na moru se uzdiže gora; div ne mogaše preko nje, a njegov mu upijač tu ne bijaše od pomoći.

»Znam ja šta tu treba;« reče div pa donese golemu bušilicu, te vrti i buši, dok kroz goru ne provrti rupu tako da je sad upijač opet mogao na svoj posao.

Leže upijač da vodu srče i upija, a kad djevojka to opazi, kaza momku da iz čuture kapne dvije-tri kapi. Ovaj nije časa časio, već odmah posluša djevojku, i kako kapi padoše, u onaj se hip more opet ispuni vodom. A kad je upijač još srknuo srkljaj, momak i djevojka bijahu već na drugom kraju, i tako se spasiše.

Sad momak naumi da djevojku vodi svome ocu na dvore, ali ne htjede da djevojka ide pješke: činilo mu se da joj to ne priliči, a da ni njemu, kao kraljeviću, baš ne dolikuje da djevojku pješke vodi. I zato joj reče:

— Malo me ovdje pričekaj dok odem kući i dovedem sedam konja iz očeve staje; ne bih da mi zaručnica pješke na dvore dođe. Put nije dalek, skoknuću onamo, i eto me brzo nazad.

— Nemoj, molim te — usprotivi se djevojka — jer kad budeš na očevim dvorima, odmah ćeš me zaboraviti, znam posigurno.

— Tà kako bih te zaboravio kad smo zajedno toliku muku premučili i kad se toliko volimo! — uzvrati joj momak.

I ostade pri svom naumu: hoće, veli, i mora kući po kočiju i po sedam konja, a ona neka ga dotle pričeka na obali. Kad je već toliko navro i kad ne bijaše druge, djevojka morade popustiti.

— Ali pazi — upozori ga ona — kad na dvore dođeš, ne smiješ dangubiti da se s kime pozdravljaš, nego idi pravo u staju, upregni konje u kola pa potjeraj što možeš brže: tà svi će biti radoznali pa će te kojekako salijetati i oko tebe obilaziti, ali ti se pravi kao da ništa ne vidiš; osim toga, ne smiješ zagristi ništa od svega što ti ponude

jer ne budeš li se toga držao, oboje ćeš nas u nesreću svaliti.

— Dobro je, držaću se toga — dočeka momak.

I pošto je djevojki obećao da će imati na umu sve što mu je kazala, i pošto ju je uvjerio da se ne mora bojati da bi je on ikad mogao zaboraviti, uputi se na očinske dvore.

Kad je kraljević došao na dvore, upravo je jedan od njegove braće slavio svadbeno slavlje; bila ondje mlâda i svatovi, sabralo se poveliko društvo; svi su pridošlog okružili, počeli ga pitati o ovom i onom, pozivali ga na gozbu i veselje. Ali se on činio kao da ih ne vidi, te pravo u staju: izvede konje pa ih onda poče u kočije prezati.

Kad ga ne mogaše skloniti da uđe unutra ni privoljeti ga da se gosti i s njima veseli, snesoše mu na dvorište jela i pila svega najboljega što za svadbu bijaše pripremljeno. Ali on ni da okusi: ne dirnu ništa od svega, nego se požuri s uprezanjem. Najposlije mu mladoženjina svâst, a njegova svâća*, zakotura jabuku po dvorištu dovikujući mu:

— Kad baš nećeš ništa, onda barem zagrizi ovu jabuku, jer si zacijelo gladan i žedan od tolikog puta.

Nato kraljević podiže jabuku sa zemlje pa je zagrize. No tek što je okusio komadić, odmah zaboravi djevojku, smetnu suma da je po nju pošao — baš mu se sasvim pamet ukrala.

»Gle! Kao da sam poludio!« reče kraljević u sebi; »tà gdje sam navro s konjima i kolima?« I nato ispreže konje te ih vrati u staju a sam uđe u dvore. Ondje se gostio i veselio, i nije dugo trajalo da izjavi kako će se oženiti svojom svaćom, onom istom što mu je jabuku zakoturala.

Zabavljao se kraljević, a ona djevojka na obali čekala; izglédala ga ona na sve strane, ali njega niotkuda. Najposlije joj dojadilo, pa se ona zaputila odande i nakon nekog vremena stigla do nekakve kućice koja je usam-

* Kad mi se brat oženi, njegova je žena meni *snaha* ili *nèvjesta*, a ja njoj *djever*, njezina sestra njemu je *svâst*, a meni svâća. — *Prev.*

ljena stajala u šumi nedaleko od kraljevskih dvora. Uđe djevojka unutra te upita bi li tu mogla ostati.

Unutra sjedila nekakva starica, vlasnica te kuće, a bila to zla i odvratna nakaza od divovskog roda; ova spočetka ni da čuje o tom da primi djevojku, ali je naposljetku za zlato i za lijepe riječi uze na konak.

U kući bilo smradno i prljavo, baš kao da i nije kuća nego svinjski kotac. Djevojka kaza da će kuću malo očistiti da bude kao što je i drugog svijeta, ali se stara uzvika i razbjesni da bijaše strahota. No djevojka se nije nato osvrtala, nego izvuče svoj sanduk pa šaku-dvije zlatnog praha baci na vatru; oganj se rasplamtje i zlatna svijetlost osvijetli kuću tako da se ova sva pozlati, iznutra i izvana.

Kad je stara to vidjela, toliko se razgoropadi da je iz kože htjela iskočiti, pa pojuri iz kućice kao da je svi đavoli gone. Ali kako je pojurila poput vihora, zaboravi da se slegne, i tako razbi glavu o dovratak.

Izjutra onuda naiđe kraljevski sudac jašući na svom konju, pa se silno začudi kad vidje zlatnu kolibu gdje u šumi blista. Primami ga koliba te on pođe onamo, a kad uđe i unutra smotri djevojku, zapade još u veće čudo; odmah se u nju zagleda te poče uspijati i uzvijati, moleći je da mu bude žena.

— Dobro je, ako imaš dosta novaca — prihvati djevojka.

Jest, ima novaca, kaza djevojci, i odmah se vrati kući po novac. Uveče eto ga opet s punom vrećom; uđe u kuću, a vreću stavi na klupu.

— U redu, kad imaš novaca — dočeka djevojka, kao da ga tobože hoće za muža.

No tek što su legli, djevojka ustade iz postelje kazujući:

— Zaboravila sam da na vatru pogledam...

— Čekaj, ja ću — požuri se sudac; — što bi ti zarad toga ustajala?

Kazavši to, ustade s postelje pa skoči prema ognjištu.

— Kaži mi kad prihvatiš za žarač — zamoli ga djevojka.

— Evo sam ga prihvatio — javi se sudac.

— E, dabogda ga ti čvrsto držao, i on tebe uz ognjište, pa da tako svu noć prostojiš, a puhor ti i pepeo padao po glavi do bijela dana! — nabaja djevojka.

I tek što je to kazala, prilijepi se kraljevski sudac kraj ognjišta i tako prostaja svu noć, stresajući sa sebe puhor i pepeo. I ma koliko on cvilio i molio i po vatri čarkao, žerava se nije gasila niti se pepeo hladio. A kad se razdanilo i kad se sudac oslobodio žarača i ognjišta, ne htjede više ni časa ondje ostati, nego poteče odande i pojuri kao da ga svi đavoli gone. Bijaše na smijeh svima koji ga onakva vidješe, jer je bježao kao lud, a gore nije mogao izgledati ni da su ga derali i čupali.

Sutradan onude naiđe pisar. I on vidje kako se u šumi sja koliba, te se požuri da vidi ko to ondje živi. Uđe pisar unutra, pa kad opazi lijepu djevojku, još se više zagleda u nju negoli sudac i odmah je zaprosi. Djevojka mu odgovori isto što i kraljevskom sucu: ima li dosta novaca, onda je sve u redu.

Ni pisaru nije novca nedostajalo, dosta mu ga se za ruke prilijepilo, pa on s onih stopa otrča kući da ga donese. Uveče eto ti ga s punom vrećom novaca — bijaše ga valjda pola tovara. Uđe pisar i metnu vreću na klupu.

Nikakve sad zapreke nije bilo, te lijepo legoše u postelju. No tek što su legli, djevojka ustade: zaboravila je, veli, da zaključa kućna vrata, pa zato ustaje.

— Pusti, ja ću — požuri se pisar — tă čemu da ti radi toga ustaješ.

Kazavši to, skoči s postelje tako lako, kao da i nije spori pisar nego ptica lakokrila; skoči pisar pa put vrata.

— Kaži mi kad vrata prihvatiš — zamoli ga djevojka.

— Evo sam ih prihvatio — oglasi se pisar s vrata.

— E, dabogda ih ti čvrsto držao, a i vrata tebe, pa ih svu noć otvarao i zatvarao i tako se vozikao do bijela dana! — nabaja djevojka.

I tako je pisar morao svu noć otvarati i zatvarati vrata i do zore poigravati tamo-amo, u polukrugu od vratnica do zida, pa opet natrag: jadnom pisaru, štono riječ, duša izišla navrh jezika, te se malne s njome rastavio. Spočetka je kleo i psovao, a kasnije molio i cvilio,

no vrata se nisu umekšala: drvo kô drvo, i tako nesuđeni ženik, čvrsto prikvačen, dočeka zoru.

Kad se u zoru otkvačio od vrata i riješio muke, zagrebe odande kao da je za opkladu, te zaboravi i novce i ženidbu, sretan što za njim vrata ne jure. Bijaše na smijeh i ruglo svima koji ga onakva vidješe, jer je bježao što ga noge nose, baš kô lud, a gori ne bi izgledao ni da su ga svu noć ovnovi rogovima udarali.

Treći dan naiđe onuda općinski poglavar. I on ugleda zlatnu kolibu u šumi, te i on morade onamo da vidi ko u njoj živi. Kad uđe i kad vidje djevojku, zagleda se u nju odmah kako joj nazva dobar dan, zaljubi se, štono riječ, do ušiju, te i on smjesta: bi li pošla za nj.

Djevojka mu odgovori što i prvoj dvojici: ima li u njega dovoljno novaca, ona je spremna. Poglavar kaza da ga dosta ima, a to bijaše istina, te odmah ode kući da ga donese.

Uveče eto ti ga nazad: zametnuo se vrećom još nabijenijom i težom nego što je bila u pisara. Kako uđe, spusti vreću na klupu. Zapreke sad bijehu maknute, mogaše mu djevojka pripasti.

No tek što su legli, djevojka kaza da joj valja ustati: zaboravila je da tele u staju uvede.

— Stani, ja ću — brže će poglavar; — samo ti lezi.

I onako debeo i mesnat skoči s postelje tako lako kao da je kakav momčić.

— Kaži mi kad tele za rep uhvatiš — zamoli ga djevojka.

— Evo ga držim — povika poglavar.

— Dabogda ga ti tako svu noć za rep držao, i ono tebe, pa za njim naokolo skakao sve do bijela dana! — nabaja djevojka.

I tek što je to iskazala, pojuri tele s poglavarom preko grmlja i kamenja, poteče brdom i dolinom, i što je poglavar više psovao i vikao, to je tele brže grabilo i poskakivalo. Kad je jutro prosivjelo, bio poglavar sav kao izudaran, s dušom navrh jezika, i tek pošto se razdanilo, odlijepi se od teleta. Bijaše tako sretan što se riješio te muke pa je sasvim zaboravo i vreću s novcem i sve ostalo, pa pohitao kući, doduše nešto sporije nego li sudac i pisar,

ali je zato svijet imao više prilike da za njim gleda i da mu se smije. A imahu se i čemu smijati, jer bijaše sav poderan i izubijan poslije onog valcera s teletom.

Sutradan poslije te zgode imala se na kraljevskim dvorima proslaviti svadba dvojice kraljevića — najstarijeg s njegovom zaručnicom i najmlađeg, koji je u diva služio: najmlađi se, nismo valjda zaboravili, naumio oženiti svojom svaćom. Oba su se para imala istodobno vjenčati. No kad su posjedali u kola i htjeli krenuti s dvora, slomi im se jedan ždrepčanik*; postaviše drugi, pa se i taj prebi; uzeše treći, ali ni s njim ne bijahu bolje sreće: ništa im nije pomoglo, jer kakvo god drvo uzimali, nijedno nije izdržalo. Dok su tako bespomoćno stajali i dangubili, ne uspijevajući da krenu s dvora, javi se kraljevski sudac (i on je naime bio pozvan u svatove, jer kako bi bez njega); javi se on i kaza:

— Ondje u šumi živi jedna djevojka, koja ima nekakav žarač kojim vatru čarka; kad biste koga poslali njoj da vam dade žarač na neko vrijeme, siguran sam da bi vam to bio najbolji ždrepčanik, jer taj se ne bi slomio.

Odmah jednog slugu poslaše djevojci da u nje zamoli žarač o kojem je sudac govorio. Djevojka im nije molbe odbila, nego slugi dade žarač, pa su tako imali ždrepčanik koji se nije slomio, možeš vjerovati.

Pošto su tako namjestili ždrepčanik i htjeli krenuti s dvora, odjednom se prolomi dno na kolima. Prionuše da namjeste novo, ali koliko god se trudili, i kakvo god drvo uzimali i stavljali, nikakve im koristi, zalud sav znoj i muka, jer čim bi htjeli krenuti s dvora, dno bi se na kolima svaki put prolomilo tako da im sad bijaše još veća nevolja negoli sa ždrepčanikom.

Naposljetku se oglasi pisar — i on bijaše pozvan u svatove, tà kako bi bez njega — javi se on i kaza:

— Ondje u šumi živi djevojka koja ima nekakva čvrsta vrata na kući; kad bi vam na neko vrijeme dala

---

* Dva su *ždrepčanika* na kolima; zakvačeni su o *jarmac* (jarmak ili *prekoruđe);* na ždrepčanike natiču se *štranjge* ili *konopi* kojima konji vuku kola. — *Prev.*

jedno krilo svojih zlatnih vrata, da vam posluži za dno na kolima, siguran sam da se dno ne bi više prolomilo.

Odmah nekoga poslaše djevojci da u nje zamoli jedno krilo sa njezinih zlatnih vrata, o kojima je pisar govorio, a djevojka im želji udovolji.

Sad bijaše sve u redu, pa htjedoše krenuti s dvora. Ali nuto jada: konji ni makac s mjesta, ne mogu da povuku kola. Šest je konja bilo u kola upregnuto, pa sad upregooše još dva, ali im ne bi pomoći; već su i deset i dvanaest konja imali pred kolima, no nikakve im koristi: koliko god ih uprezali i koliko god kočijaš vikao i šibao — ništa, kola nikud s mjesta.

Dan već dobrano odmakao, valjalo im na vjenčanje, pa kad više nisu vidjeli mogućnosti da krenu s dvora, počeše očajavati. Ali kako nema nevolje i jada bez nekog tračka nade, to ni tu ne bijaše iznimke: javi se sad poglavar.

— Ondje vam u šumi — reče on — u pozlaćenoj kolibi živi djevojka, koja ima pokrupno i jako tele; kad bi vam ga dala da ga u kola upregnete, ne bi vam trebalo bolje zaprege: povuklo bi ono kola pa bila ona teška kao gora.

Mišljahu doduše kako nije baš lijepo da se na vjenčanje voze u kolima u koja je tele upregnuto, ali sad već ne bijaše druge. Poslaše djevojci glasnika s molbom da im dade tele o kojem je poglavar govorio, a djevojka im ni sad molbe ne odbi.

Upregoše tele i krenuše, a tele poveze kola preko grmlja i kamenja, preko šiblja i panjeva, i to s takvom brzinom da im je sve zujalo oko ušiju i da su jedva dolazili do daha; čas bi se vozili po zemlji i tandrkali po kamenju, čas opet jurili zrakom, a kad stigoše crkvi, kola zaokružiše oko crkve baš kô bumbar oko drveta, zavrtješe se naokolo poput motovila tako da su imali vraške muke dok su sišli. A na povratku bijaše još i gore, te gotovo nisu znali za se kad su na dvore stigli.

Kad su sjeli za sto, prozbori kraljević (onaj što je u diva služio) i kaza kako bi bio red da pozovu i djevojku koja im je dala žarač, vrata i tele.

— Jer da nismo dobili to troje — nadoveza kraljević — još se ni sada ne bismo s dvora makli.

I kralju se učini da je tako pravo i pošteno, te petoricu ljudi posla po djevojku: od njega joj je, veli, zdravlje i pozdravlje, pa neka bude dobra i nek dođe na kraljevske dvore na ručak.

— Lijepo mi kralju pozdrav uzvratite — reče djevojka kraljevim glasnicima — te mu kažite kad je njemu ispod časti da sam ovamo dođe, neću onda ni ja tamo.

I kralj lijepo onamo, a djevojka odmah s njime na dvore. Razabra kralj da je ona nešto više nego što se čini, pa je stoga posadi na čelo stola, kraj najmlađeg ženika.

Pošto su neko vrijeme sjedili za stolom, djevojka uze ona dva zlatna pjetlića i zlatnu jabuku (sjećamo se da je to troje ponijela sa sobom s divovih dvora), pa ih stavi preda se na sto. A pjetlići se odmah počupaše oko zlatne jabuke.

— Gle kako se oko jabuke čupaju! — viknu kraljević.

— I mi smo se tako mučili dok smo divu umakli! — preuze djevojka.

Sad je kraljević poznade i silno se obradova, a vještici, koja mu je ono zakoturala jabuku po dvorištu, predade da je dvadeset i četiri konja na komadiće rastrgaju tako da od nje ne osta ni krpice. Sad se istom započe pravo svadbeno slavlje i veselje, a bijahu na njem i sudac, i pisar, i poglavar, koji su, premda opuštenih krila, ipak izdržali do kraja i otišli posljednji.

VELIKI PETAR I MALI PETAR

Bila jednom dva brata, a obojici bilo ime Petar: starijeg su zvali Veliki Petar, a mlađega Mali Petar. Kad im otac umrije, imanje i kuću preuze Veliki Petar, pa dovede i ženu koja mu donese mnogo novaca. A Mali Petar ostao kod majke, te je živio od njezine udovštine, dok nije postao punoljetan. Kad postade punoljetan, dobi svoj dio nasljedstva, a Viliki mu Petar kaza kako nije red da se duže zadržava kod kuće i živi na majčin trošak; objasni mu kako bi bolje bilo da pođe u svijet za poslom.

Malom se Petru prijedlog ne učini lošim; odmah kupi čila konja i kola sira i maslaca, pa s time krenu u grad. Za novac, koji je dobio od prodane robe, kupi rakije i drugoga pića, pa tek što se kući vratio, priredi veliko gozbovanje, stade častiti rođake i znance, a ovi opet zaredaše njega gostiti i častiti, pa je tako tjerao brigu na veselje dok je novca trajalo. A kad je novca ponestalo, pa Mali Petar, štono riječ, ostao na suhu, pođe opet svojoj ostarjeloj majci; ondje nije imao ništa više doli jedno tele. Kad je proljeće granulo, povede on tele na pašu, na livadu Velikoga Petra. Videći to, Veliki se Petar razbijesni te ubije tele. A Mali Petar prione te s ubijenog teleta zguli kožu, objesi je u kupaonici da se valjano osuši, a kad se koža osušila, on je savije, strpa u vreću pa s vrećom u grad; ondje zađe naokolo, u nakani da proda kožu. No gdje god je s njome došao, svuda ga dočekivali sa smijehom i govorili kako im ni za šta ne treba nadimljena teleća koža.

Malom Petru ne bî druge, već na drugu stranu udariti, pa tako i učini, a podveče eto ti ga pred neki seoski dvor. Uđe unutra i zamoli da prenoći.

— Ne, ne mogu te pustiti — otpravi ga seljanka; — muž mi otišao u planinu*, te sam sama. Pokušaj u susjednoj kući, a ne dobiješ li ni tamo konaka, vrati se ovamo, tä ne smiješ bez krova ostati.

Kad je Petar prolazio ispod prozora, zaviri on u sobu te ugleda kako unutra sjedi pop, s kojim je žena vezala prijateljstvo; žena častila popa pivom i rakijom, a iznijela preda nj i poveliku zdjelu kaše sa skorupom. Baš kad se pop valjano naklopio na jelo i na pilo, eto ti seljaka kući. Žena ga je čula još iz predvorja, pa ne budi lijena — odmah zdjelu s kašom turi pod klupu ispred peći pivo i rakiju spremi u pivnicu, a popa sakrije u golem sanduk koji je ondje stajao.

Za to vrijeme Mali Petar stajao vani i vidio; a kad je seljak došao, on za njim pa ga zamoli za noćište.

— Dakako, možeš u nas prenoćiti — dočeka seljak, te ga odmah pozva da sjedne za stol i da jede. Mali Petar sjede za stol, a vreću s telećom kožom stavi pod noge.

Pošto su neko vrijeme tako sjedili, gost poče nogama pritiskivati vreću, pa se ču kako koža škripi.

— Šta to opet kažeš? Zar ne možeš šutjeti? — upita Mali Petar, kao da se tobože vreći obraća.

— S kime to govoriš? — u čudu će seljak.

— U telećoj koži imam gataru — odgovori Petar.

— A šta ti to ona veli? — opet će seljak.

— Evo veli, da pod klupom kraj peći ima kaše sa skorupom — odvrnu Mali Petar.

— Slabo je s njezinim gatanjem — kaza seljak — jer ima više od godinu dana kako u kući nije bilo kaše sa skorupom.

No Petar ga zamoli da pogleda; domaćin ga posluša pa kad tamo — a to pod klupom ona zdjela kaše. Odmah se oni naklopiše na kašu sa skorupom, a kad su zamljaskali, štono riječ, sve u šesnaest, Petar pritisnu kožu nogom.

---

* U originalu: *stöl* (Norvežani kažu i *seter*), u nas *katun, stan, bačija, bačina, mandra* — mjesto i koliba u planini, gdje se ljeti ovce muzu. — *Prev.*

— Pst! — učini Petar, kao da ušutkuje gataru u vreći. — Zar ne možeš držati jezik za zubima?

— Šta to veli gatara? — radoznalo će seljak.

— Eto veli, da zacijelo ima piva i rakije pod stepenicama u pivnici — odslovi Petar.

— Ako nije nikad slagala, sad jest! — osu seljanin. — Piva i rakije! Sto mu jada! Toga u našoj kući nije nikad bilo.

— Hajde pogledaj! — uporno će Petar.

Domaćin ga posluša, i gle — nađe piće pa se silno razdraga.

— Šta si dao za gataru? — najposlije će seljak. — Htio bih da je ja imam, pa zaiskao ti šta te volja.

— Naslijedio sam je od oca, a nisam mnogo do nje držao — uzvrati Petar. — Nije mi baš želja da se s njome rastanem, ali je možeš dobiti ako mi dadeš sanduk koji imaš u sobi.

— Ključ je od sanduka izgubljen! — povika žena.

— Uzeću ga i bez ključa — odreza Petar.

Gost i domaćin brzo sklopiše pogodbu. Petar dobi uže umjesto ključa, seljanin mu pomože da sanduk uprti na leđa, i onda se pozdraviše.

Išao Petar sa svojim sandukom pa izbio na neki most. Most vodio preko silovite rijeke koja se pjenila i hučala, i derala da se sve most tresao.

»Ah, rakija, rakija!« stao Petar uzdisati. »Vidim, vidim, opet sam dobrano potegao! A što bih ja prtio ovaj sanduk? Da me glupana nije rakija osvojila, zacijelo ne bih gatare dao za ovu starudiju. Sad ću ja nju u rijeku, i to odmah!«

Tako reče pa poče uže driješiti.

— Au, au, zaboga, pusti me van! Župnika imaš u sanduku! — uzeo zapomagati pop iz one škrinje.

— Mogao bi to i vrag biti, a govoriti da je župnik — dočeka Petar. — Izdavao se on za župnika ili crkvenjaka, svejedno će u vodu!

— Ne, ne, za ime božje, ja sam pod istinu ovdašnji župnik, a bio sam u seljanke u dušobrižničkom poslu.

Čovjek joj je lud i zao, pa sam se morao u sanduk sakriti. Imam uza se i zlatni i srebrni sat, daću ti ih oba, i još osam stotina talira po vrhu, samo me pusti! — zajadao pop iz sanduka.

— Zar je to zaista velečasni? — protisnu Petar, pa uze kamen i razbi njime poklopac na sanduku.

Župnik se izvuče iz sanduka pa brzo i lako poteče na župni dvor, jer ga više nisu pritiskale dvije ure niti novac u kesi.

Mali Petar stiže kući te će Velikom Petru:

— Na tržištu su danas teleće kože na visokoj cijeni.

— Koliko si dobio za onu kožu? — upita Veliki Petar.

— Malo, jer i koža bijaše slaba — odgovori Mali Petar i pokaza novac; — ukesio sam evo osam stotina talira, ali od veće i ugojenije teladi vrijedi koža dvostruko.

— Dobro je što mi to kaza — lakomo će Veliki Petar, te odmah zamaknu u svoju staju, pobi svu svoju telad pa se s kožama uputi u grad.

Kad je stigao na trg, pa ga kožari stali pitati pošto mu kože, Veliki Petar odgovarao:

— Osam stotina male, velike dvostruko.

A ljudi udarili u smijeh i ruganje, držali ga ludim i govorili kako mu nije potrebe tako počinjati, jer i jeftinije može u ludnicu. Vidio on najposlije šta je posrijedi, i razabrao da ga je Mali Petar namagarčio.

Došao on gnjevan kući, stao kleti i zaklinjati se da će još iste noći ubiti Malog Petra. A ovaj ondje bio i sve čuo. Kad bilo uveče te on i majka pošli na počinak, zamoli majku da se promijene, jer da mu je ondje hladno, a kraj zida toplije. Tako i učiniše, kad se unoćalo, došulja se Veliki Petar sa sjekirom u ruci, usmjeri put postelje te jednim udarcem otsiječe materi glavu.

Ujutro eto ti Malog Petra Velikome Petru u sobu.

— Bog neka ti se smiluje i na dobro te okrene: tä ti si nam majku ubio! — zapomaga Mali Petar. — Krvniku neće biti po volji da joj tako udovštinu plaćaš.

Velikog Petra obuzeo silan strah, pa on stao Malog Petra moliti i kumiti da ni za boga ništa ne kazuje; bude

li šutio, dobiće osam stotina talira. Mali Petar uzeo novac, mrtvoj stavio opet glavu na rame, pa staricu na kolima odvezao na tržište. Ondje je postavi, kao da je živa, s košarom jabuka o svakoj ruci i s jabukom u svakoj šaci — baš kao da starica jabuke prodaje.

Naišao neki brodar, pa misleći da starica na trgu prodaje, upita pošto jabuke. Ali od starice ne bi odgovora. Brodar upita još jedanput, a ona ni bijele ni crne.

— Koliko ću jabuka dobiti za šiling? — prodera se brodar pitajući po treći put, ali starica sjedila, kao da ga ne vidi i ne čuje.

Brodar se ražesti i udari staricu da joj se glava zavaljala po trgu. U taj čas iskoči Mali Petar: zaplakao on i zakukao, stao proklinjati brodara što ga je unesrećio i staru mu majku ubio.

— Šuti, prijatelju, ne kazuj šta si vidio, pa ću ti dati osam stotina talira — predloži brodar, i oni se sporazumješe.

Kad je Mali Petar došao kući, reći će bratu:

— Na tržištu su danas stare žene na visokoj cijeni: za našu sam mater dobio osam stotina talira.

To reče pa pokaza novac.

— Dobro je što si mi to kazao — lakomo će Veliki Petar.

Imao on staru punicu, ubio je i odvezao na prodaju. No kad su ljudi čuli da on mrtve prodaje, htjedoše ga strpati u zatvor tako da je umakao na jedvite jade.

Kad se vratio kući, toliko se naozubio i razbjesnio na Malog Petra da je prijetio kako će ga odmah ubiti, bez ikakve milosti.

— Da, da, svi ćemo tim putem, nema druge; između danas i sutra samo je noć posrijedi — kaza Mali Petar. — Ali kad već mora tako biti, samo bih da mi jednu molbu uslišaš: stavi me u vreću koja tu visi, pa me odnesi i baci u rijeku — molio Mali Petar, a onaj se drugi nije tome protivio, nego ga zaista strpao u vreću, zametnuo se njome, pa put pod noge.

Tek što je malo odmakao cestom, sjeti se da je nešto zaboravio, pa mu valjade nazad po to, a vreću međuto stavi ukraj ceste. Naišao onud čovjek s krasnim stadom ovaca.

»U kraljevstvo nebesko, u raj!
U kraljevstvo nebesko, u raj!«

Povika Mali Petar koji bijaše u vreći, i stade sve tako trabunjati i usrdno se moliti.

— Bih li ja mogao onamo? — upitaće onaj čovjek koji je s ovcama naišao.

— Dakako da bi mogao — prihvati Mali Petar; — odriješi samo vreću i uvuci se umjesto mene, pa ćeš ravno u raj; ja mogu i do druge prilike pričekati. Ali ti valja vikati kao što sam i ja vikao, jer inače nećeš na pravo mjesto stići.

Čovjek odriješi vreću pa se uvuče umjesto Malog Petra; ovaj opet sveza vreću, a ovčar u njoj poče zazivati:

»U kraljevstvo nebesko, u raj!
U kraljevstvo nebesko, u raj!«

i tako je neprestance nizao te riječi. Mali Petar, pošto je očvara strpao u vreću, ne budi lijen, već odmah zajmi stado preda se i dobro zaobiđe.

Međuto došao i Veliki Petar, opet se zametnuo vrećom pa s njom udario na rijeku, a dok je išao, onaj ovčar u vreći sve redao:

»U kraljevstvo nebesko, u raj!«

— Da, da, samo gledaj, nećeš li put naći — priklopi Veliki Petar te ga vrgnu u vodu.

Izvršivši što je naumio, Veliki Petar vrnu kući, a kako on nazad, skobi brata koji se vraćao tjerajući pred sobom stado ovaca. Veliki se Petar zapanji od čuda pa upita Malog Petra kako je izišao iz rijeke i odakle mu to krasno stado ovaca.

— Baš si mi učinio bratsku uslugu što si me u vodu bacio — odbesjedi Mali Petar; — odmah sam poput kamena potonuo na dno, te ondje vidjeh mnoga stada ovaca,

na moju riječ! Na hiljade ih dolje ima, sve jedno stado ljepše od drugoga. A kakva li tek runa!

— Dobro je što si mi to kazao! — dočeka Veliki Petar.

S onih stopa pojuri svojoj ženi, povede je sa sobom na rijeku, uvuče se u vreću i zamoli ženu da se požuri i da sveže vreću, pa da je s mosta baci u rijeku.

— Idem po stado ovaca — objasni joj Veliki Petar — a ako se podugo zadržim, znaj da je to stoga što ne mogu sa stadom nakraj, pa ti valja za mnom skočiti da mi pomogneš.

— Nemoj da te dugo čekam, jer sam nestrpljiva da već vidim ovce — uzvrati žena.

Stajala je i čekala neko vrijeme, pa kako ga ne bijaše, ona pomisli da joj muž ne može da svitla stado, te i ona skoči u vodu.

Tako ih se Mali Petar oboje riješio u jedan mah, naslijedio kuću sa svim imetkom, konje i ratarsko oruđe, a imao je i dosta novaca da i goveda nabavi.

LOPOV OD ZANATA

Bio jednom neki nadničar pa imao tri sina; nije im mogao ništa u naslijeđe ostaviti, a prevelika ga siromaština pritisla da bi ih mogao u zanat poslati. I zato im naposljetku rekao da rade što im se sviđa i da idu gdje ih volja, a on će ih rado malo ispratiti, pa tako i učini. Išao je s njima dok nisu izbili na raskršće. Tu se svi lijepo oprostiše, sinovi udare svaki svojim putem, a otac se vrati kući. Nisam nikad saznao gdje su stigla starija dvojica i šta je s njima bilo, ali je najmlađi daleko dotjerao.

Jedne noći put ga nanio u nekakvu golemu šumu, i baš kad je dobrano u nju zašao, strahovito se nevrijeme obori. Razmahala se oluja, uždio vjetar, te momak nije mogao ni oka otvoriti, prije nego što se i sabrao, bijaše zabasao i zalutao, nigdje staze ni bogaza. Ali išao on dalje, onako nasumce, i naposljetku ugledao kako u šumi nekakvo svjetlo treperi. Odmah on usmjeri korak onome svjetlu i najposlije stigne onamo. Bila ono povelika kuća, a u njoj se rasplamsala vatra na ognjištu tako da momak razabere da ukućani još nisu zaspali. Uđe on u kuću i unutra nađe nekakvu staricu koja se zabavila kućnim poslovima.

— Dobàr veče — nazva momak.

— Dobàr veče — uzvrati starica.

— Uh, noćas je vani strašno nevrijeme — proslijedi momak.

— Jest, zaista — prihvati starica.

— Mogu li noćas ovdje prenoćiti? — upita pridošli.

— Ne valja da ovdje noćiš — odvrati starica — jer kad se ljudi vrate pa te ovdje nađu, ubiće i tebe i mene.

— Kakvi ljudi? — priupita došljak.

— Ovo ti je stan razbojnika i slične čeljadi — objasni starica. — I mene su ugrabili dok bijah dijete, pa me ovamo doveli da im kuću vodim.

— Svejedno, ostaću tu, pa nek bude šta bude — odluči momak — jer po ovom nevremenu ne mogu nigdje.

— Onda si sam sebi zlo pripravio — dočeka starica.

Momak se opruži na krevet koji je ondje stajao, ali se ne usudi da zaspi. Uto banu i razbojnici, a starica im rekne kako je unutra nekakvi momak namjernik kojega nije mogla odvratiti od kuće.

— Jesi li vidjela, ima li novaca? — upitaju razbojnici.

— On i novac? — dočeka starica. — Taj vam jadnik jedva da nešto na sebi ima!

Razbojnici se počnu sašaptavati i savjetovati i šta da s njim urade: da ga ubiju ili, pak, šta drugo. Međuto momak ustane i s njima rasprede razgovor, pa ih upita bi li im trebao sluga, jer bi on rado da u njih služi.

— Bi — prihvate oni; — ako imaš volje za naš zanat, možeš k nama u službu.

— Imam — preuze momak — jer mi je svejedno kakva se zanata laćam: kad sam od kuće polazio, otac mi je ostavio na volju da biram zanat.

— Imaš li volje da kradeš? — priupitaju razbojnici.

— Imam, što ne bih imao — odgovori momak, misleći da mu neće biti teško ni opasno da nauči taj zanat.

Nešto dalje od njih živio neki čovjek koji je imao tri vola: jednoga je naumio povesti u grad, na pazar, da ga proda, a razbojnici to doznali. I tako reknu momku da će ga uzeti sebi u službu ako uspije da onome čovjeku putem ukrade vola, a da on to ne opazi; usto, ne smije čovjeku ništa nažao učiniti. Ne uspije li u toj pogodbi, ne trebaju ga u svojoj službi.

Momak u kući nađe i sa sobom ponese lijepu cipelu sa srebrnom kopčom. Kad je izišao te ispao na put kojim je imao da prođe čovjek s volom, postavi cipelu na cestu, a sam se skrije u grmlje.

Kad naiđe čovjek koji je vodio vola na pazar, odmah opazi cipelu, te će u sebi: »Baš lijepa cipela; eh, da mi je i druga, ponio bih je kući da jednom ženu obradujem.«

A imao čovjek ženu, i to tako zlu i naopaku da je jadni muž malo kada prolazio bez batina. No, čovjeku se činilo da mu nema koristi od jedne cipele, jer nije znao šta bi s njome kad nema druge, pa tako on proslijedi putem, a cipelu ostavi gdje je i bila.

Pošto čovjek s volom malo odmakne, momak iziđe iz svoga zaklona uzme cipelu pa kroza šumu prijekim putem prestigne čovjeka i opet cipelu stavi na cestu. Kad naiđe onaj s volom i opazi cipelu, silno se naljutio što je bio glup te onu prvu cipelu ostavio, umjesto da ju je uzeo i sa sobom ponio. »Trknuću nazad te uzeti i onu cipelu«, rekne u sebi, pa priveže vola za ogradu. »Tako ću imati par lijepih cipela za ženu, valjda će jednom biti zadovoljna.«

I vrati se te stane tražiti cipelu, i podugo je tako tražio, ali cipele nigdje, uzalud mu trud. Najposlije mu ne preostane drugo doli da s onom jednom, što je imaše, ode po vola i da proslijedi put. A momak međuto odvezao vola pa s njime odmaglio. Kad čovjek stigne do ograde i vidi da je vola nestalo, okrene u plač i kuknjavu: bojao se da će ga žena izbiti na mrtvo ime kad sazna da je vol »otišô na pazar«.

Smišljao čovjek šta će i kako će, pa mu najposlije na um padne da iz staje odvede drugog vola i da ga u gradu skupo proda kako žena ne bi ništa opazila. Kako smislio, tako učinio: ode kući te izvede vola, sve krijući se da ga žena ne vidi, pa s njime ravno na pazar. A razbojnici i to nanjušili, pa momku kazali da čovjeku i drugog vola onako »lijepo digne«: bez ikakve sile i nasilja, a tako spretno da onaj to ne opazi. Uspije li u tome, primiće ga među se kao sebi ravna.

— Nema u tom nikakve teškoće — prihvati momak.

Ovaj put uzme i sa sobom ponese konop pa se objesi ondje kuda je imao da prođe onaj dobrijan sa svojim volom; ali nije namakao omču oko vrata, nego se vezao ispod pazuhâ i tako objesio. Kad naiđe čovjek s volom i ugleda obješenika, postane mu neobično pri duši, te će ovako.

— Zlo si uradio, nevoljniče, što si se objesio, ali ti moje suze ne pomogoše: visi ti, brajko, jer ti ja ne mogu život udahnuti.

Tako reče pa potegnu uže i povede vola.

Kad on malo zamače, momak brže-bolje sa drveta pa prijekim putem, opet preda nj, i ondje se objesi kraj ceste.

— Jesi li zaista obješenik ili samo utvara? — reći će dobrijan kad onuda naiđe. — Bio ti jedno ili drugo, meni svejedno: visi kako visiš, šta ću ti ja!

Tako reče pa pokroči dalje sa svojim volom.

Momak i sad kao i prošli put: čim je dobrijan malko zamaknuo, on brže-bolje na zemlju pa kraticom opet preda nj, i ponovo se objesi kraj puta kuda je onaj imao proći.

— Zaista strašno! — zausti dobrijan kad ugleda i trećega obješenog. — Zar su se baš sva trojica objesila? Ne, naprosto ne mogu vjerovati. Biće da ja to prikaze vidim. Rad bih znati šta je posrijedi: ako prva dvojica još vise, onda je zgoljna zbilja, strašna stvarnost, a ako ih nema, onda nisu ništa drugo nego utvare.

Tako reče i priveza vola, te okrenu nazad da vidi šta je s obešenima. Dok se on vraćao i redom gledao po drveću, momak skočio, odvezao vola i podbrusio pete.

Kad se dobrijan vratio po vola, u nakani da proslijedi put u grad, pa kad je vidio da ga nema, sav zanijemje od prepasti: bijaše mu da iz kože iskoči, možeš misliti. I opet dobrijan udari u plač i kuknjavu. No naposljetku se primiri te ovako u sebi rasprede:

»Ne preostaje mi drugo nego da se vratim kući, po trećeg vola. Valja mi ga krišom izvesti da žena ne vidi, a toga bogme moram dobro prodati.«

I zaista se vrati kući te izvede i trećeg vola, a da žena nije ništa opazila. Ali razbojnici i to znali, pa momku rekli: uspije li da dobranu i trećeg vola »smahne« kao što mu je smahnuo prva dva, uzeće momka sebi za vođu, on će im biti harambaša.

Momak i opet u šumu, pa kad čovjek onuda naiđe s volom, momak okrene rikati baš kô vol da je sva šuma odjekivala. Kad začuje riku, dobrijan se silno obraduje: učini mu se da se to glasi njegov vo, te pomisli da će, eto, naći i jednoga i drugog. I prevrćući tako u pameti,

priveže trećeg vola pa zađe po šumi da traži ona dva. A momak međuto umakne s volom.

Kad se dobrijan vratio iz šume te razabrao da je i trećeg vola izgubio, zapade u takav očaj, udari u takav plač i kuknajvu da se opisati ne može. Nekoliko se dana nije usuđivao kući od pustog straha pred ženom: bojao se, ubiće ga čim joj na oči izađe.

A razbojnici, opet, ne bijahu baš zadovoljni što im momka valja uzeti za harambašu da bude nad svima.

Jednog dana naumili oni da izvedu pothvat u kojem ih momak nije mogao slijediti. Otišli oni svi do jednog, a momka ostavili sama u kući.

Ostavši sam kod kuće, momak najprije izvede iz staje ona tri vola te ih pusti, a oni se vrate svome gazdi; možeš misliti koliko se ovaj obradovao kad ih je opet vidio. Nato izvede konje koje razbojnici imađahu, pa ih natovari svim najboljim i najljepšim što mogaše naći: zlatom i srebrom, skupocenim tkaninama i ostalim lijepim stvarima, a starici kaza neka razbojnicima izruči lijep pozdrav, on im na svemu najljepše zahvaljuje i eto odlazi, te ga više neće dostići.

Tako reče pa uze put preda se.

Dugo je i podugo išao i najposlije izbio na onaj put s kojeg je i svrnuo razbojnicima. Prije nego što je stigao kući, gdje mu otac življaše, odjenu na se nekakvu uniformu koju bijaše našao među razbojničkim stvarima. Bila to uniforma nalik na generalsku, i on se u njoj uze kočiti kao kakav veliki gospodin. Takav sjaha pred očinskom kućom te zakorači unutra. Kad uđe, upita bili mogao tu prenoćiti.

— Tà kako bih mogao ovdje ukonačiti tako otmena gospodina? — dočeka domaćin. — Jedva da i za se imam postelju, vidite kakva je jadna.

— Uvijek si bio tvrd, pa si takav i ostao — preuze momak. — Nećeš, eto, ni rođena sina da pod krov primiš.

— Zar si ti to, sine? — u čudu će starac.

— Zar me više ne poznaješ? — priupita momak.

Starac prepozna sina.

— A čime si se to bavio da si se tako brzo prometnuo u tako otmena gospodina? — opet će starac.

— Odmah ću ti reći — odgovori momak. — Kazao si da počnem što me volja, te sam otišao u nauk nekim lupežima i razbojnicima, pa evo izučio zanat, i sad sam majstor u lupeškom umijeću, lopov od zanata.

Tik kraj očinske mu kuće živio neki upravni činovnik; imao ovaj velik posjed i svu silu novca — ni sam nije znao koliko ga je u njega bilo; a povrhu imao on kćer, baš ljupku i milovidnu djevojku. Nju je lupež htio za ženu, pa stoga kaza ocu da ide za nj u susjeda kćer prositi.

— A upita li te kakav imam zanat — nadoveza sin — kaži mu da sam majstor u lupeštvu, lopov od zanata.

— Čini mi se da si sasvim poludio — u čudu će starac. — Pametan zacijelo nisi kad ti takve ludosti na um padaju.

— Nema tu druge nego valja da ideš i da mi njegovu kćer isprosiš — uporno će momak. — Tako mora da bude i nikako drukčije.

— Ama kud ću ja u onakva gospodina i bogataša za te kćer prositi — zajada otac. — Ne usuđujem se ja onamo, neću ni za živu glavu.

— Moraš! — zagrmi sin.

I morade. Nije li htio milom, morao je silom. Svejednako se starac još sustezao, ali sin pograbi podebelu brezovaču pa njome poprijeti ocu tako da ovome ne bi druge: uzdišući i jadajući upade veleposjedniku u kuću.

— Šta ti je, dobar čovječe? — upita ga veleposednik.

— Ama nevolja me snašla — odgovori starac, te očepi kazivati kako je imao tri sina, kako im je rekao da idu kudi ih oči vode i noge nose i da započnu što ih volja...

— A sad se evo vratio najmlađi — najposlije će starac — pa mi zaprijetio i natjerao me da dođem ovamo, da za nj u vas kćer prosim i da vam kažem da je majstor u lupeškom umijeću.

— Umiri se, dobar čovječe — dočeka bogatun. — Vrati se kući pa mu kaži da umijeće mora najprije dokazati. Ako u nedjelju u mojoj kuhinji ukrade pečenku s ražnja kad svi paze, dobiće moju kćer.

Starac tako isporuči sinu, a ovaj reče da je to za nj sitnica.

Majstor lupež ulovi tri živa zeca, strpa ih u torbu navuče na se dronjke, pa se takav jadan i kukavan ušulja sa svojom torbom u hodnik činovnikove kuće, kao da je kakav mladi prosjak. Sam gospodar i sva kućna čeljad bijahu u kuhinji da pečenku čuvaju.

Dok oni tako, momak najedanput ispusti jednog zeca, a zec naže bežati preko vrta.

— Gle zeca vani! — uzviknuše oni u kuhinji pa htjedoše u vrt da ga uhvate.

— Pustite ga samo — reče gospodar — tä ko će zeca u trku uloviti.

Malo zatim momak ispusti i drugoga, a kad ga oni iz kuhinje ugledaju, pomisle da je to onaj isti, pa i opet htjednu van da ga ulove, ali ih gospodar opomene da se okane ćorava posla.

Nakon nekog vremena momak ispusti i trećeg, a ukućani pomisle da je onaj isti, pa opet htjednu van da ga uhvate.

— Neobičan je to zec što se tu šetka i prolijeće — napokon će gospodar. — Najde da ga pokušamo uhvatiti!

Gospodar van, ostali s njime, zec naprijed, a družba za njm, baš divota.

I dok oni tako, majstor lupež lijepo u kuhinju te pečenku s ražnja, pa onda bjež odande. He znam kakvu je pečenku posjednik imao te nedjelje, ali znam da do zečje nije došao, premda je jurio što je više mogao i premda se svojski umorio i naznojio.

U podne dođe župnik, pa kad mu posjednik pripòvjedi šta mu je majstor lupež upriličio, župnik da pukne od smijeha. Rugao se župnik, a sve mu se trbuh tresao od pustog smijeha.

— Ne znam kako se čovjeku može dogoditi da ga takav klipan za nos povuče — mudrovao župnik. — Meni se to ne bi dogodilo.

— Samo čekaj — priklopi posjednik; — možda te snađe prije nego što i pomisliš.

A župnik i dalje svoju kozu derao, tvrdio jedno te isto i smijao se domaćinu što ga je lopov onako namagarčio.

Poslije podne eto ti lopovskog majstora posjedniku u kuću: došao čovjek po njegovu kćer, kako su se i pogodili.

— Valja ti dalje kušnje izdržati — reći će mu posjednik, lijepo ga dočekujući. — Što si danas izveo, nije ništa osobito. Čujder, bi li mogao župnika nekako obrlatiti i za nos povući? Htio bih da mu odmastim šalu: rugao mi se što si me namagarčio.

— Kako ne bih! Ta to je sitnica — prihvati lopov od zanata.

I preodjene se u pticu: umota se u veliku bijelu plahtu, sa zaklane guske skine krila te ih pričvrsti sebi na leđa, pa se takav uveče popne na velku bukvu koja bijaše u vrtu župnog dvora. Kad se u mrak župnik vratio kući momak počne sa drveta dovikivati:

— Gospodine Larse! Gospodine Larse! (Tako se župnik zvao.)

— Ko me to zove? — odazva se župnik.

— Ja sam, anđeo božji što je poslan da ti objavi kako ćeš živ u kraljevstvo nebesko zbog velike dobrodušnosti svoje — protisne lopov. — Drugog ponedeljka uveče treba da si spreman, jer ću tada doći da te u vreći ponesem. Sve zlato i srebro, i sve drugo blago od ovoga svijeta što ga imaš skupi na jednu hrpu na podu svoje dvorane.

Gospodin Lars padne na koljena pred anđelom i zahvali na tome poslanju, a u drugu nedjelju održi u crkvi oproštajnu propovijed: u njoj iznese kako mu se anđeo nebeski ukazao na bukvi te mu objavio kako će zbog velike svoje pobožnosti živ na nebo. A govorio je župnik tako zanosno i potresno da je sve u crkvi plakalo, staro i mlado, muško i žensko.

U ponedeljak se uveče lopovski majstor javi kao anđeo, a župnik opet padne na koljena i zahvali anđelu prije nego što će ga ovaj u vreću strpati. A kad župnik bijaše u vreći, lopov ga počne za sobom vući preko ravni i neravni, preko grmlja i kamenja.

— Avaj, avaj! — zajada pop u vreći — kuda to idemo?

— Uska je staza koja na nebo vodi — oglasi se lopovski majstor, pa uze župnika u vreći vući još brže i nemilosrdnije tako da su mu se gotovo polomile kosti.

Najposlije ga baci u posjednikov gusinjak, a guske zapsiču i navale da ga ujedaju tako da pop u vreći bijaše više mrtav nego živ.

— Avaj, avaj! Gdje sam sada? — protuži župnik.

— U čistilištu, da se očistiš i osvijetlaš za život vječni! — priklopi lupež, pa onda ode u župni dvor i ondje pokupi sve zlato i srebro i ostale dragocjenosti koje župnik bijaše kod sebe nagomilao.

Ujutro eto ti guščarice da ispusti guske iz gusinjaka. Kako otvori vrata, začuje kako neko u vreći stenje i kuka.

— Ko ste, za ime božje, i kakva vam je nevolja? — u čudu će guščarica.

— Ah, ako si anđeo nebeski, pusti me van i vrati me opet na zemlju, jer mi je ovdje gore nego li u paklu: sve me nekakvi sitni đavoli bodu i kliještima štipaju —protuži župnik.

— Nisam ja nikakav anđeo, bog s vama — dočeka djevojka te pomogne popu da se iz vreće izvuče. — Ja samo čuvam guske poglavitog gospodina. A vas su sami đavoli pakleni ovamo strpali da vas guske izujedaju.

— Ah, to je onaj lupež nad lupežima, jadna li mene! — zakuka župnik. — Jao, moje zlato i srebro, odoše moje dragocjenosti.

Zavajkao župnik i protužio, pa pojurio kući kao vihor tako da djevojka pomisli da je onog časa s uma sišao.

Kad je posjednik saznao kako se župnik proveo, kad je dočuo kako je uzanom stazom išao na nebo i u čistilištu bio, nadušio se smijati tako i toliko da se jedva ustavio: bijaše mu baš da pukne od smijeha. A kad je majstor lupež došao da mu kćer odvede, kako su se i pogodili, posjednik ga lijepo dočeka te će mu ovako:

— Još ti valja jednu kušnju izdržati. Ova je teža negoli prošla, jer treba da zaista vidim jesi li valjan i sposoban. Imam u staji dvanaest konja; svakoga će uzjahati po jedan sluga, pa ako si kadar da ispod slugu ukradeš konje, alal ti vjera. Uspiješ li u tome, gledaću da nešto učinim.

— Dobro je — suglasi se lopovski majstor. — Ako je to put i način da dobijem vašu kćer, u redu...

— Jest — prihvati posjednik — izvedeš li to, učiniću što najbolje mogu.

Nato lupež nad lupežima ode u dućan i kupi dvije boce rakije; u jednu nalije nekakav napitak koji uspavljuje, a u drugoj ostavi rakiju kakva i bijaše, pa onda pronađe jedanaest momaka za se: ovi su se imali preko noći skriti iza posjednikova štaglja. Za lijepe riječi i bijele novce u neke babe nabavi odrpanu suknju i bluzu, uzme štap u ruke i torbu na leđa pa se tako preodjeven uveče uputi prema posjednikovoj staji. Kad je onamo stigao, sluge su upravo napajale konje.

— Kojeg ćeš bijesa tu? — izdere se na staricu jedan između slugu.

— Uh, uh, tako je hladno! — zajada starica, to jest preodjeveni lupež, pa počne drhtati od zime. — Uh, na toj bi se studeni i duša u čovjeka smrzla. Smijem li se stisnuti tu za vratima?

— Gle ti nje! — javi se drugi. — Deder se kupi otale, jer ako te vidi gospodar, zlo i naopako!

— Jadna starica! — prozbori treći, kojemu se očito sažalilo na nju. — Neka sirota tu ostane, neće nam nesreću donijeti.

A drugi ni da čuju o tome, i dok su se tako rijčkali i natezali, i oko konja se brinuli, stara se sve više šunjala unutra i naposletkju se smjesti za vratima tako da je isprva niko nije ni vidio.

Kad se unoćilo, bijaše hladno slugama što su onako morali mirno jahati na konjima.

— Hu, hu, baš je vraški hladno! — javi se jedan između njih pa se stane trljati i udarati po miškama i ramenima.

— I meni je bogme hladno, sav dršćem i cvokoćem — potuži se drugi.

— Eh, kad bi kogod imao malo duhana! — oglasi se treći.

— Imam ja — ozva se neki među njima.

I zaista izvuče svitak duhana koji među se podijele: nije ga doduše bilo mnogo na svakoga od njih, ali su ipak mogli žvakati i pljuckati. Malo su se tako zabavili, ali studen nisu odagnali.

— Hu-u-hu! — opet će jedan između njih, sav se stresavši.

— Hu-u-hu! — istisne starica i zacvokoće zubima da su joj vilice samo zaklopotale.

I tako dršćući i cvokoćući izvuče iz torbe bocu s čistom rakijom, malo je protrese i promućka te poteže dva-tri gutljaja, a u grlu samo što zaklokota klo-klo, klo-klo.

— Šta ti je to u boci, ženska glavo? — upita je jedan između konjušara.

— Imam evo malo rakije — odgovori tobožnja starica.

— Šta? Rakije? Daj mi gutljaj! Daj gutljaj! — zinu sva dvanaestorica kao iz jednih usta.

— Samo je malo imam — priskutne starica — ne možete ni usta skvasiti.

No momci navalili da im je rakije te rakije, makar da jezik ovlaže, a stara nato izvadi bocu s napitkom za uspavljivanje pa s njime zareda od jednog do drugog tako da je svaki gucnuo, i dok je stigla do dvanaestog, prvi je već, štono riječ, hrkao sve u šesnaest.

Nato majstor lupež baci sa sebe one dronjke pa polako jednog slugu za drugim skine s njihovih konja te ih prebaci preko greda, zovne svoje ljude te odmagli s posjednikovim konjima.

Kad je posjednik ujutro došao da vidi jesu li konjušari u staji i jesu li konji na broju, konjušari polako počnu dolaziti k sebi. Bijahu oni jadna i smiješna slika: jedni jahali na debelim gredama i mamuzali da je sve iverje letjelo, a drugi ležali onako prevješeni ili sjedeli po balvanima baš kao luđaci.

— Tako dakle! — ljutio se gospodar. — Vidim već ko je tu bio. Jadnih li mi momaka što puštaju da im lupež ispod nogu konje ukrade!

I podijeli svakome što ga ide zato što nisu bolje pazili.

Kad je dan poodmakao, eto ti lopovskog majstora da izvijesti što je i kako je bilo i da zatraži posjednikovu kćer, kako su se i dogovorili. Posjednik mu dade stotinu talira te mu rekne da još mora nešto izvršiti, nešto bolje i veće od prijašnjih pothvata.

— Šta misliš, jesi li kadar da ispod mene ukradeš konja dok na njemu sjedim i jašem? — upita ga posjednik.

— Jesam kadar ako će mi onda pristati tvoja kći — odgovori majstor lupež.

— Valja mi vidjeti šta valjaš i možeš — dočeka posjednik te lupežu naznači dan u koji će on, posjednik, jahati na nekoj velikoj poljani.

Majstor lopov odmah nabavi jadno i matoro kljuse, oplete uzde od vrbova lika i šiblja, kupi stare taljige i veliku bačvu, a nekoj siromašnoj i bezuboj babi obeća deset talira ako se uvuče u bačvu i na čepnicu stavi usta: ništa joj se neće dogoditi, jedino će se malo provozati, treba samo da zine na čepnicu, a on će onuda uturiti prst, pa ako ga izvadi više nego li jednom, biće joj još deset talira. Sam, pak, navuče na se nekakve dronjke jadne i kukavne, nagaravi lice, stavi vlasulju i prilijepi bradu tako da ga niko ne mogaše prepoznati. Takav se odveze na poljanu gdje je posjednik već podugo jahao.

Kad bijaše kraj poljane, udesi te su se taljige vukle tako tužno i polako da su se jedva s mjesta micale: puznule bi malko naprijed pa zastale, opet pošle pa zapele, i sve tako jadno, te posjedniku ne bi nikad na um palo da bi to mogao biti majstor lopov.

Kad ugleda bijedna kola, posjednik dojaše te kočijaša upita nije li vidio koga da po šumi švrlja.

— Nisam nikoga vidio — odgovori kočijaš.

— Čujder — proslijedi posjednik: — bili htio malo pojahati po šumi te pogledati ne vršlja li kogod onuda. Možeš uzjahati moga konja, a daću ti i dobru napojnicu za tvoj trud.

— Ne, ne mogu —uzvrati čovjek — jer mi valja ovu bačvu medovine odvesti na neko svadbeno slavlje; osim toga, putem mi ispao čep, pa evo sve vrijeme moram držati prst u rupi.

— Ni brige te samo ti odjaši i razgledaj po šumi — dočeka posjednik — a ja ću ti pripaziti na konja i na bačvu.

— Dobro je, — prihvati čovjek — ali morate odmah staviti prst u čepnicu, čim ja svoj izvučem.

Posjednik ga uvjeri da će učiniti sve najbolje, a majstor se lopov vine u sedlo, pa naprijed.

Promicalo vrijeme i prolazilo, ali nikoga nazad. Posjedniku najposlije dojadi da drži prst u čepnici, te ga on izvuče, a nato baba iz bačve očepi:

— Sad mi pripada još deset talira!

Tu sad posjednik razabere šta je i kako je s tom bačvom i medovinom, pa okrenu kući. No tek što malo odmakne putem, dovedu mu konja ususret jer je majstor lopov na njem već stigao kući.

Sutradan eto lopova posjedniku: došao po njegovu kćer, kako su se i pogodili. Posjenik ga lijepo dočeka, dade mu dvjesta talira i napomene da mu valja još jednu kušnju izdržati: bude li kadar da i taj posljednji pothvat izvede, dobiće njegovu kćer.

Majstor lopov odmah zaželi da čuje pogodbu, te posjednika požuri da kazuje što bi sad.

— Možeš li mi s postelje ukrasti plahtu, a s moje žene košulju — upita ga posjednik.

— Nije ni to nemoguće, ako me onda posigurno čeka vaša kći — uzvrati majstor lopov.

Kad se unoćalo, lopov ode pod vješala, skine sa njih obješenika, uprti ga na leđa pa s njim nazad; zatim donese ljestve, postavi ih pod prozor posjednikove spavaonice, uspne se te mrtvaca počne pomicati uz prozor gore-dolje, kao da se neko želi u sobu ušuljati.

— Ženo, eno majstora lopova — šapne posjednik svojoj ženi gurajući je. — Sad ću ga ustrijeliti.

I u tim riječima dohvati pušku koja mu bijaše uz postelju.

— Ne smiješ to nikako! — usprotivi se žena. — Tâ sam si ga naveo da ovamo dođe.

— Ipak ću pucati! — otresito će posjednik, pa uzme da nišani.

Nišanio on i nišanio, ali nikako da valjano nanišani: čas bi glava bila previsoko, da se od nje jedva nešto pokazivalo, čas bi se opet odmakla, tako da se nije ni vidjela. Ali naposljetku ispali, a mrtvac tresne o zemlju. Majstor lopov brže-bolje niz ljestve, pa bjež odande.

— Ja sam doduše ovdje vlast — reći će posjednik — ali ipak ne bih htio da ljudima dam prilike da se sašaptavaju i da mrtvaca vide; najbolje će biti da siđem i da ga pokopam.

— Čini kako misliš da je najbolje — saglasi se žena.

Posjednik siđe, no tek što je izišao, već se majstor lopov prokrade te se ušulja ženi u sobu.

— Onda? — upita žena, jer mišljaše da je to njezin muž. — Jesi li gotov s poslom?

— Ah, jesam — uzvrati lopov — samo sam ga malo ukopao i zemljom prekrio da se ne vidi; toliko zasad, jer vani lije kô iz kabla; poslije ću ga temeljito zakopati. Nego, daj mi plahtu da se obrišem: sav sam se krvlju umazao.

Žena mu dade plahtu.

— Daj mi svoju košulju — proslijedi on — jer plahta, kako vidim, nije dovoljna.

Pošto dobije i košulju, sjeti se da je zaboravio zaključati kućna vrata, pa mu valja još i to obaviti prije nego što opet legne.

I tako ode s plahtom i košuljom.

Nakon nekog vremena eto pravog muža u sobu.

— Dugo ti je trebalo da vrata zaključaš! — dočeka ga žena. — Šta si uradio s plahtom i košuljom?

— Kako? — u čudu će posjednik.

— Pitam — opet će žena — šta si uradio s plahtom i košuljom, koju sam ti dala da krv obrišeš.

— Sto mu gromova! — zagrmje posjednik. — Zar je i to odnio?

Ujutro dođe majstor lupež da odvede posjednikovu kćer, kako su se dogovorili. Posjedniku nije preostalo drugo nego da mu je dade i mnogo novaca povrhu, kao miraz, jer se bojao da bi mu majstor mogao ukrasti i oči iz glave i najposlije ga dovesti da bude predmetom razgovora i sprdnje.

Odonda je majstor lupeškog umijeća poživio u sreći i zadovoljstvu. Je li i dalje krao, ja ti ne znam, ali ako jest, znaj da je bilo samo za zabavu.

BRĐANIN GUDBRAND

Bio jednom jedan čovjek po imenu Gudbrand; imao on kuću koja je bila daleko, na obronku nekoga brda, pa su ga stoga zvali Brđanin Gudbrand. Taj čovjek živio tako lijepo sa svojom ženom i u takvoj slozi da se sve što bi muž uradio, ženi činilo tako dobro i valjano da već bolje i ne može, i ma šta muž učinio, ženi uvijek bilo po volji. Imali oni komadić zemlje, stotinu talira u škrinji i dvije krave u staji. Jednog dana reći će žena mužu:

— Sve mislim da bi nam s jednom kravom valjalo u grad da je prodamo kako bismo sastavili i u rukama imali nešto novaca kao što i drugi imaju; onih stotinu talira, što su u škrinji, ne smijemo dirati, a ne znam zašto bi nam baš trebale dvije krave. Uz to, ruku na srce, imaću manje brige i posla oko jedne krave negoli oko dvije, kao što dosad imađah.

Učini se Gudbrandu da žena pravo i razborito govori, pa stoga povede kravu u grad da je proda. No kad je stigao u grad, ne nađe nikoga ko bi kravu kupio.

»Eh, sto mu jada«, mišljaše Gudbrand, »idem ja s kravom kući: imam za nju i staju i jaram, a jednako mi je daleko nazad, kolik i ovamo.« I u tim mislima okrenu čovjek kući.

Pošto je neko vrijeme tako išao vodeći kravu za sobom, susrete čovjeka koji je imao konja pa ga htio prodati. Gudbrand pomisli kako je bolje imati konja negoli kravu, pa se tako s njime promijeni.

Zaputio se dalje, pa kad je malo odmakao, susrete čovjeka koji je pred sobom gonio ugojenu svinju. Pomisli Gudbrand da je bolje imati ugojenu svinju negoli

konja, pa se i opet promijeni. Pošto je prevalio komad puta, naiđe na čovjeka koji je imao kozu.

»Zaista je bolje imati kozu negoli svinju«, pomisli Brđanin Gudbrand, pa se promijeni s čovjekom koji je imao kozu. Pošao Brđanin dalje pa se nakom nekog vremena namjerio na čovjeka koji je imao ovcu. Brđanin i opet izvrši zamjenu, misleći za se: »Uvijek je bolja ovca negoli koza.«

Klimao Brđanin dalje pa susreo čovjeka koji je nosio gusku pod rukom; i s ovim se Gubdrand brzo pogodi te dade ovcu za gusku. Usmjerio on dalje pa naišao na čovjeka koji je nosio pijetla; i tu Brđanin Gudbrand obavi zamjenu, sve kazujući u sebi: »Jest, svagda je bolje imati pijetla negoli gusku.«

Išao on dalje, pa kako je već i dan poodmakao, osjetio čovjek glad te prodao pijetla za dvadeset šilinga, a za taj novac kupio jela. »Tà bolje je život spasiti negoli imati pijetla«, mišljaše Brđanin Gudbrand.

Proslijedio on dalje na putu kući pa tako naišao pokraj prvog susjeda i svratio unutra.

— Kako si prošao u gradu? — upitaše ga u susjeda.

— Takto, tako — odgovori Brđanin Gudbrand; — ne mogu se baš kakvom srećom pohvaliti, ali nisam ni loše prošao. — I na tom ispriča sve po redu, od početka do kraja.

— Lijepo li će te žena dočekati kad joj s tim kući dođeš! — porugljivo će susjed. — Bogme ne bih htio da sam u tvojoj koži!

— Moglo je još i gore biti — dočeka Brđanin Gudbrand. — Sad, bilo dobro ili loše, u mene je tako dobra žena da nikad ništa ne kaže, pa šta god ja učinio.

— Može biti, ali ne vjerujem — opet će susjed.

— Hoćemo li se opkladiti? — predloži Brđanin Gudbrand. — Imam u kući na dnu sanduka stotinu talira; smiješ li staviti toliko?

— Stavljam, vrijedi! — prihvati susjed, i oni se opkladiše.

Brđanin Gudbrand ostao u sujeda dok se nije smrklo, a onda se obadvojica uputiše Gudbrandovoj kući. Kad su

stigli, susjed osta vani, pred vratima da prisluškuje, a Gudbrand uđe unutra.

— Dobàr veče! — pozdravi Brđanin Gudbrand kad uđe unutra.

— Dobàr veče! — odzdravi mu žena. — Jesi li se to, bogu hvala, vratio iz grada?

— Jesam evo — kaza Gudbrand.

Sad ga žena upita kako je bilo u gradu.

— Ah, tako, tako — odgovori Gudbrand — ne mogu se baš osobitom srećom pohvaliti; kad sam došô u grad, ne bijaše nikoga da kravu kupi, pa sam je zamijenio za konja.

— E, baš ti hvala — dočeka žena; — i zaslužujemo da se vozimo u crkvu, kao i drugi, pa kad možemo držati konja, zašto ga ne bismo držali? — Hajde, mužiću, da vidimo konja!

— Bih ali nemam konja — uzvrati Gudbrand — jer kad sam malo popoišao, zamijenih ga za svinju.

— Divota! Kao da si mene pitao! — uskliknu žena. — Baš ti hvala! Imaćemo slanine da dočekamo gosta, kad nam u kuću navrati. Pa i šta bismo s konjem? Samo bi nam prikrpljivali kako smo se ponijeli te više ne možemo pješke u crkvu, kao i prije. Hajde, mužiću, da vidimo svinju.

— Ali ni svinje nemam — opet će Gudbrand — jer sam je, idući dalje putem, mijenjao za kozu.

— E, sve ti tako dobro radiš! — oduševi se žena. — Što bih ja sa svinjom, kad pravo razmislim? Samo bi nam prišivali: »Gle onih: požderu sve što imaju.« A sad eto imam kozu, biće mlijeka i sira. Deder, tatice, da vidimo kozu!

— Ni koze nemam — proslijedi Gudbrand — jer sam na putu i kozu mijenjao pa za nju dobio krasnu ovcu.

— E, jesi mi želji udovoljio, kao da sam sama ondje bila! — uzviknu žena. — Pa i šta bismo s kozom? Morala bih vascijeli dan s njome po brijegu da brsti. A sad imam ovcu, biće vune i odjeće, i jela po vrhu! Hajde, mužiću, da vidimo ovcu!

— Bih, ali ni ovce nemam — prihvati Gudbrand — jer sam je usput mijenjao za gusku.

— Od srca ti hvala! — primetnu žena. — Ta šta bih zapravo s ovcom? Nit imam vretena nit preslice! Ne moram trti glave radi odjeće, ne moram se pletivom mučiti. Odjeću možemo kupovati, kao što smo i dosad radili. Biće guščetine, koje sam se odavno zaželjela, a biće i perja za jastuke. Deder, tatice, da vidim gusku!

— Jest, ama ni guske nemam — opet će Gudbrand — jer sam je na putu dao u zamjenu za pijetla.

— Kako si se samo divno dosjetio! — preuze žena. — Baš kao da si mene pitao! Dakle, pijetla si donio! Pa to je, kao da si kupio uru budilicu, jer svakog jutra pijetao kukurikne u četiri sata tako te onda i mi možemo u pravo vrijeme na noge. Pa i šta bismo s guskom? I ne znam ja guščetinu stavljati u salamuru, a jastuke mogu napuniti i travom svjetlikom. Deder, mužiću da vidimo pijetla!

— Ama ni pijetla nemam! — najposlije će Gudbrand. — Kako sam išao putem, ja pregladnio, pa mi valjade prodati pijetla za dvadeset šilinga da život spasim.

— Dobro si učunio, bogu hvala! — uzviknu žena. — Što god bilo, činiš baš onako, kako samo poželjeti mogu. Pa i šta bismo s pijetlom? Sami smo sebi gospodari, te možemo izjutra ležati dokle nas volja. Bogu hvala, kad si mi opet ovdje, ti, koji sve znaš uraditi da ne može bolje, pa mi ne treba pijetla ni guske, svinje ni krave.

Gudbrand nato otvori vrata.

— Jesam li dobio stotinu talira? — povika susjedu, a ovome ne bijaše druge, već priznati da je izgubio opkladu.

ZVEKAN MATIJA

Bila jednom neka starica pa imala sina koji se zvao Matija, a bio on tako glup da nije znao ama ništa pod kapom nebeskom; ni za što se on nije brinuo, a čega god bi se prihvatio, ma bila to i najmanja stvar, sve bi naopako ispadalo — nikad kako treba; i zato ga niko nije drukčije zvao doli Zvekan Matija.

Zlo se to činilo starici, a još joj gore bijaše, što se sin nije primao nikakva posla, nego samo bogu dane krao.

Tik do kućice u kojoj življahu, tekla velika brzica, bujna i silovita — nisi mogao preko nje preći. Jednog dana starica kaza momku kako ne bi bilo na odmet da ode u šumu, koja je rasla odmah iza kućice: valjalo bi mu oboriti nekoliko stabala, dovući ih i pokušati ne bi li načinio most preko brzice; sagradi li ga, mogao bi ubirati mostarinu, pa bi tako imao nešto čime bi se bavio i od čega bi živio.

Ne učini se Matiji lošim što mu je mati rekla; svjetuje ga eto da se prihvati posla, to je jasno i sigurno — kaza on u sebi — kad ona nešto veli, onda je tako a nikako drukčije. I on ode te posječe nekoliko stabala, dovuče ih te prionu da načini most. Posao ne bijaše težak, pa je tako imao čime da se bavi, dok je gradnja trajala.

Kad je most bio gotov, valjalo je momku stajati ondje i ubirati mostarinu od onih koji hotijahu preko; mati mu bijaše kazala da nikoga ne pušta preko mosta dok mu taj ne plati; ne meta ništa, ako ne plaća novcem, jer je i svaka roba dobra.

Prvog dana naiđoše tri momka, svaki s kolima sijena; namjeriše preko mosta, ali se Zvekan Matija ispreči:

— Nećete preko dok ne platite mostarine!

— Nemamo je čime platiti — uzvratiše oni.

— Onda nećete preko; ali ne mora biti novac, može se i u robi platiti — objasni Zvekan Matija.

Svaki mu dade naručaj sijena, pa je tako imao puna kolica, a oni mogahu preko mosta.

Naiđe potom neki trgovac pokućar, koji imađaše šivaćih igala, konca i druge sitničarske robe; i on hotijaše prijeći.

— Nećeš preko, dok ne platiš mostarine! — otržito će momak.

— Nemam ja čime platiti — reče trgovac.

— Imaš robe — uzvrati momak.

Trgovac izvadi dvije igle pa mu ih dade; tako mogaše preko mosta. Momak zabode igle u sijeno i krenu. Kad dođe kući, reći će:

— Naplatio sam mostarinu, pa sad imam nešto, od čega ću živjeti.

— Šta si to dobio? — upita starica.

— Naišla tri momka, svaki s vozom sijena; dadoše mi po naručaj sijena tako da mi bijahu puna kolica. Osim toga, od nekog sam trgovca dobio dvije igle — objasni momak.

— Šta si učinio sa sijenom? — priupita starica.

— Žvakao sam ga, ali nije prijalo bolje od trave, pa sam ga bacio u vodu — odgovori momak.

— Morao si ga razastrijeti po podu, u suši — pouči ga starica.

— Drugi ću put, majko, tako učiniti — obeća momak.

— A šta si uradio s iglama? — opet će starica.

— Zabô sam ih u sijeno — odvrati momak.

— Baš si zvekan! — dočeka starica. — Morao si ih izvući i zabosti u kapu.

— Umiri se, majko, drugi ću put tako učiniti — kaza momak.

Kad je sutradan momak opet stajao na mostu, naiđe čovjek iz mlina s torbom brašna; namjeri da prođe na drugu stranu.

— Nećeš preko, dok ne platiš mostarine! — upozori ga momak.

— Nemam novaca da platim — uzvrati čovjek.

— Onda nećeš preko — dočeka momak; — ali možeš i u robi platiti.

Pošto dobi funtu brašna, pusti čovjeka preko mosta.

Nije dugo čekao, kad eto ti nekoga kovača: vozi tovar kovačkih izgrađevina, namjerio da će preko mosta. I s njime bijaše isto tako:

— Nećeš preko mosta, dok ne platiš mostarine! — ispreči se momak.

Ali ni kovač ne imaše ni marjaša u džepu da plati za prelaz, pa dade jedan svrdao, a momak ga propusti na drugu stranu.

Kad je momak stigao kući, mati najprije upita za mostarinu:

— Kakvu si danas mostarinu ubrao?

— Naišao nekakav čovjek iz mlina, s torbom brašna, pa mi dao funtu mliva, a za njim navratio kovač, s tovarom kovačkih izrađevina, pa mi dao svrdao — odgovori momak.

— Šta si učinio sa svrdlom? — upita starica.

— Učinio sam onako kako si mi kazala — uzvrati sin: — izvadio sam svrdao iz držka pa ga zabô u kapu.

— Baš glupo! — dočeka žena. — Nisi ga smio skinuti s drška ni zabosti u kapu: trebalo je da ga staviš u džep.

— Dobro, dobro, budi mirna, majko, drugi put ću tako učiniti — uzviknu momak.

— A šta si uradio s brašnom? — opet će starica.

— Ono isto što si mi rekla, majko — odgovori momak: — razasuo sam ga u suši po podu.

— Nikad nisam čula takvu glupost! — začudi se starica. — Morao si doći po kablicu pa u nju sasuti — objasni mu mati.

— Umiri se, majko, drugi put ću tako uraditi — obeća momak.

Sutradan je Zvekan Matija opet stajao na mostu da ubire mostarinu. Naiđe čovjek s tovarom rakije, pa će preko mosta.

— Nećeš preko, dok ne platiš mostarine! — očepi momak.

— Nemam novaca — odvrati čovjek s tovarom.

— Onda nećeš preko mosta! — dočeka momak. — Imaš, uostalom, robe.

Sve u sve, Zvekan je Matija dobio oku rakije koju je pretočio u džep. Neko vrijeme poslije toga navratio se čovjek sa stadom koza; i on navrnu da će preko mosta.

— Nećeš preko, dok ne platiš mostarine! — objavi mu momak.

Ni taj čovjek ne bijaše bogatiji od ostalih: ni on ne imaše novaca, ali dade momku malo jare, pa tako sa svojim stadom pređe na drugu stranu. Momak uze jare pa ga stavi u drvenu kablicu koju bijaše sa sobom ponio, i tako krenu. Kad stiže kući, starica ga upita:

— Šta si danas dobio?

— Naišao neki čovjek s tovarom rakije, pa mi dao jednu oku — odgovori momak.

— A šta si s rakijom? — opet će starica.

— Učinio sam, majko, kako si mi kazala — uzvrati momak: — salio sam je u džep.

— Glupost si počinio, sinko: morao si doći kući po bocu, pa u nju pretočiti — objasni ona.

— Ne brini, majko, drugi ću put tako uraditi — obeća momak.

— A onda naišao čovjek sa stadom koza — nadoveza mladić — taj mi dade malo jare, koje sam evo donio u kablici.

— Sve gluplje i gluplje, sinko — reći će žena; — trebalo je da jare privežeš vrbovom ličinom pa da ga tako dovedeš kući.

— Budi bez brige, majko, drugi ću put tako učiniti — uvjeravaše momak.

Sutradan Zvekan Matija opet siđe na most da naplaćuje mostarinu, kad eto ti čovjeka koji nosi maslac; namjerio on preko mosta, ali mu momak objasni da ne može na drugu stranu dok ne plati mostarine.

— Nemam čime da je platim — dočeka čovjek.

— Onda nećeš na drugu stranu — odmahnu momak. — Ali, eto, imaš robe: možeš u njoj platiti.

Pošto mu je dao dobar grumen maslaca, čovjek je mogao preko mosta. A Zvekan Matija ode u vrbik, ondje

usuka ličinu od vrbova lika, priveza maslac i tako krenu vukući grumen za sobom. No kako je išao, grumen bivao sve manji, a kad Zvekan dođe kući, od maslaca nigdje ništa.

— Šta si danas dobio? — upita ga mati.

— Naišao čovjek koji je nosio maslac, pa mi dao jedan grumen — odgovori sin.

— A gdje ti je? — priupita starica.

— Učinio sam, majko, kako si mi kazala — objasni Zvekan Matija: — privezao sam ga ličinom i tako udario kući, ali je maslac ostao negdje na putu.

— Baš si zvekan, pa ćeš i ostati! — naljuti se žena. — Od sve zarade eto ništa nemaš. Da si, kao što su drugi ljudi, sad bi imao jela i pila, sijena i alata. Ne popraviš li se, ne znam što ću s tobom. Možda ćeš se popraviti i doći pameti, ako se oženiš i dobiješ čeljade, koje će se za te brinuti. Mislim, najbolje bi bilo da pođeš i da se ogledaš, ne bi li našao valjanu djevojku. Ali treba da budeš uljudan, da se lijepo ponašaš i da pozdraviš, kad koga sretneš.

— Šta treba da kažem? — upita momak.

— Zar to treba i pitati? — u čudu će mati. — Dobar dan! valja da kažeš. Upamti to!

— Učiniću kako veliš — prihvati sin pa iziđe na put i prometnu se u prosca. Pošto je malo popoišao putem, susrete vučicu sa sedmero mladih, pa kad bijaše s njima naporedo, zaustavi se i pozdravi: »Dobar dan!« a onda okrenu kući.

— Pozdravio sam, kako si mi kazala, majko — izvijesti sin.

— Šta si rekao? — upita mati.

— Rekao sam: Dobar dan! — odgovori momak.

— A koga si susreo? — opet će mati.

— Susreo sam vučicu sa sedmero mladih — objasni sin.

— Ne možeš ti iz svoje budalaste kože! — ljutnu se mati. — Valjalo je da pljesneš rukama i vikneš: Huš! huš! vučice!

— Budi bez brige, majko: drugi put ću tako kazati — obeća momak pa izduhnu iz kuće.

Pošto je malo poodmakao, naiđe na svatovsku povorku. Kad se nađe ispred mlâdê i mladoženje, zaustavi se, pljesnu rukama i podviknu: »Huš! huš! vučice!« Zatim se okrenu i vrati se majci.

— Uradio sam kako si mi kazala, majko — javi sin — ali sam za to izvukao batina.

— Šta si uradio? — upita starica.

— Pljesnuo sam rukama i viknuo: Huš! huš! vučice! — odgovori momak.

— A koga si sreo? — opet će žena.

— Svatove — objasni sin.

— E, jesi zvekan, uvijek isti! — ljutito će mati. — Kako si takvo što mogao reći svatovima! »Zdravo i veselo, mlâdâ i mladoženjo!« tako je trebalo da kažeš — pouči ga starica.

— Nemaj brige, majko: drugi ću put tako kako veliš — obeća momak pa opet ispade na put.

Sad susrete medvjeda koji je jahao na konju. Zvekan pričeka, dok ne bijahu naporedo, pa povika:

— Zdravo i veselo, mlada i mladoženjo!

Zatim ode kući pa ispriča da je kazao onako kako mu je mati rekla.

— Šta si kazao? — upita ga mati.

— Kazao sam: Zdravo i veselo, mlada i mladoženjo! — odgovori sin.

— A koga si to sreo? — opet će mati.

— Medvjeda na konju — objasni momak.

— Čudne li budale! — ljutito će mati. — »Goni, prikazo!« valjalo je da kažeš — pouči ga ona.

— Ne brini se, majko: drugi ću put tako, kako veliš — obeća momak.

Kad je opet izišao, naiđe na sprovod: kad dođe do mrtvaca, snimi šešir i priklopi:

— Goni, prikazo!

Vrati se potom kući te pripovjedi majci da je kazao onako kako mu je rekla.

— Šta si kazao? — upita starica.

— Kazao sam: Goni, prikazo! — odgovori Zvekan Matija.

— A koga si to sreo? — opet će mati.

— Sreo sam sprovod — priklopi zvrkasti sin — ali sam izvukao batina.

— Još bi ti trebalo — prekori ga starica; — valjalo je da kažeš: »Bog bio milostiv tvojoj jadnoj duši!« — pouči ga mati.

— Budi bez brige, majko: drugi ću put tako, kako mi veliš — obeća Zvekan pa opet izmaknu iz kuće.

Pošto je malo pokročio, ugleda dvojicu jadnih skitnica koji su odirali ubijena psa. Kad dođe njima, skide šešir i protisnu:

— Bog bio milostiv tvojoj jadnoj duši!

Pošto je priklopio svoje, vrnu se kući te pripovjedi majci da je rekao onako kako ga je naputila, ali da je izvukao batina tako da se jedva kući dovukao.

— Šta si rekao? — upita starica.

— Rekao sam: Bog bio milostiv tvojoj jadnoj duši! — odgovori momak.

— A koga si sreo? — nastavi mati.

— Dvojicu skitnica, koji su derali psa — objasni sin.

— Zvekan ostaje zvekan — dočeka starica. — I grehota je i sramota što ti činiš. Zar se ikad čulo takvo što? A sad idi opet, ali se ne brini koga ćeš susresti, nego gledaj da se oženiš. Gledaj nećeš li naći djevojku koja je bolja i pametnija od tebe i koja će znati kako se što radi. Ponašaj se kao što se ljudi ponašaju, pa bude li dobro, poželi sreću i vikni hura — pouči ga mati.

Momak učini sve kako ga je mati naputila. Uzeo on put pod noge i zaprosio neku djevojku. Njoj se učinilo da momak ipak nije tako nepodoban, te ona pristala da pođe za nj.

Kad se prosac vratio iz prošnje, starica htjede znati kako mu se djevojka zove. Ali on joj imena nije znao. Žena se razjadi, pa ga posla natrag: tâ htjela je da zna ime svojoj snahi. Ali s momkom bijaše baš da se kaže: Martin onamo, Martin ovamo — toliko se on brinuo oko onog imena. A djevojka se zvala Srebrenka, pa mu to i kazala, Zvekan Matija potrča sve gunđajući u sebi:

»Srebrenka je,
sto mu jada!
Srebrenka je
moja mlâda.«

No kako je svojski potekao da stigne kući, dok još imena nije zaboravio, spotaknu se o neku gomilu zemlje — i zaboravi ime. Kad se osovio na noge, poče oblijetati oko onog mjesta i tražiti, ali ne nađe ništa drugo doli humak zemlje. Prionu da kopa i da traži koliko god mogaše. Dok je tako kopao, naiđe neki starac.

— Šta to kopaš? — upita ga čovjek. — Zar si tu štogod izgubio?

— Jesam, jesam, izgubio sam ime svoje zaručnice — odgovori Zvekan Matija — i eto, ne mogu da ga nađem.

— Mislim da se zove Srebrenka — preuze čovjek.

Kad to momak ču, poteče s motikom u ruci i stade vikati:

»Srebrenka je,
sto mu jada!«

Tek što je malo pretrčao, sjeti se da je ponio motiku, pa je odbaci nazad i pogodi onoga čovjeka u nogu. Onaj poče zapomagati i ponašati se kao da su ga nožem probili, a Zvekan Matija zaboravi ime i pojuri kući što ga noge nose. Kad on onamo, mati ga odmah dočeka s pitanjem:

— Kako ti se zove djevojka?

No u Zvekana Matije ne bijaše pameti: ništa bolje nije znao sada negoli prošli put.

— Ostaješ uvijek isti tikvan — kaza starica. — Nikad ništa od tebe. Valja mi samoj uzeti put pod noge, dovesti djevojku pa te oženiti. A ti dotle uredi kuću.

I u tome mati ode, a momak, pošto je sve naopako »uredio« po kući, sjede na panj pred vratima da čeka majku i djevojku.

Kad se starica vratila s djevojkom, valjade i njoj i djevojci svojski prionuti na posao da urede kuću, a Zvekan Matija morade u grad da proda jednu kravu kako bi pribavili što im treba. Mati ga uputi šta mu je činiti,

a prvo i posljednje bijaše — da mu valja gledati da za kravu nešto dobije. Jest, i momak mišljenja: treba da za kravu *nešto* dobije.

Kad je s kravom stigao na sajmište i kad su ga pitali šta za nju traži, momak nije znao odgovoriti drugo doli to — kako za nju treba da »nešto« dobije. I tako dođe neki mesar te kaza momku da povede kravu njegovoj kući, pa će mu ondje za nju već »nešto« dati. Matija povede kravu, a kad su stigli mesarevoj kući, mesar pljunu momku u šaku te mu reče:

— Eto, sad si nešto dobio za svoju kravu, pa dobro čuvaj!

Momak pođe. Išao je pažljivo, kao da hoda po jajima, i sve držao stisnutu šaku. Kad je poodmakao i dohvati se seoskog puta, susrete svećenika, koji se vozio na kolima.

— Otvori mi vrata na ogradi, momče — zamoli ga svećenik.

Matija se požuri da otvori, ali zaboravi šta je držao u šaki, pa obadvjema prihvati vrata i onda ih opet zatvori. Kad razabra, da u šaci ništa nema, momak se razljuti te se okomi na svećenika:

— Velečasni, vi ste mi *nešto* uzeli!

Kad mu svećenik odgovori da se vara i da mu nije ništa uzeo, momak se toliko ražesti, da je namjestu ubio svećenika pa ga bacio u močvaru kraj puta.

Zvekan krenu kući, a kad stiže, ispriča majci što je i kako je bilo. Ona odmah zakla jarca i stavi ga tamo gdje je Zvekan bacio svećenika, a ovog pokopa na drugo mjesto. Pošto je to obavila, vrati se kući i na vatru nastavi lonac da skuha ječmenu kašu. Kad je kaša bila gotova, posadi Matiju kraj ognjišta da isitni trješća. Ona se dotle pope s loncem na krov pa okrenu kroz badžu na momka lijevati kašu tako da ga je njome svega zalila.

Sutradan eto ti općinskog poglavara da istraži šta je sa svećenikom. Matija mu reče da nije kriv što je ubio svećenika. Poglavar upita kojega je dana to bilo.

— Bijaše to onog dana kad je po svem svijetu padala ječmena kaša — uzvrati momak.

Kad je s poglavarom stigao onamo gdje je bacio svećenika, momak izvuče jarca te će poglavaru:

— Je li vaš svećenik imao rogove?

Kad je pretstavnik vlasti to čuo, pomisli da je momak sasvim sišao s pameti, pa ga ostavi.

Sad su mogli slaviti svadbu. Mati je sina svjetovala da mu se valja lijepo vladati kad budu za stolom: ne treba da bulji u zaručnicu, nego da samo kadikad na nju oko baci; grašak može sam, ali jaja mora dijeliti s njome: kostiju ne smije razbacivati po stolu, nego ih sve ima stavljati na tanjur.

Matija obeća da će sve činiti tako kako mu mati kazuje — tako, i nikako drukčije. Odmah izduhnu iz kuće i jurnu u tor, pa povadi oči svim ovcama i kozama koje ondje nađe te ih ponese sa sobom. Kad se sjedalo za stol, on sjede i djevojci okrenu leđa, dok je tako sjedio, uze jedno ovčije oko i baci joj ga u lice; malo poslije baci drugo, i sve tako. Jaja je trpao u usta jedno za drugim tako da ih djevojka nije ni okusila; a kad je na red došao grašak, dijelio ga je s njome. Pošto su tako neko vrijeme jeli, momak sastavi sve kosti pa s njima na tanjur djevojci.

Uveče, kad je valjalo na počinak, djevojka se počela skanjivati, jer joj se činilo da nije nikakva sreća imati za muža takva glupana. I tako kaza kako je nešto zaboravila, pa joj valja načas izići. Ali joj on nije dopustio; reče joj da će i on s njome, jer se boji da bi ona mogla i da se ne vrati.

— Budi bez brige — uvjeravaše ga ona. — Samo ti mirno lezi. Evo duga konopa, ja ću se njime vezati, a vrata ću ostaviti otvorena. Ako ti se učini da sam se predugo zadržala, vuci konop, pa ćeš me dovući.

Matija bijaše zadovoljan. A kad je djevojka izišla, susrete jarca, smaknu sa sebe konop te njime priveza jarca.

Kad se momku učinilo da nje podugo nema, poče vući konop i tako sebi u postelju dovuče jarca. Pošto je neko vrijeme ležao, povika:

— Majko, majko, u mlade mi rogovi kô u jarca!

— Šta brbljaš koješta! — ukori ga mati. — To su njezine pletenice.

A momak se opet projavi:

— Majko, majko, u mlâde mi oštra dlaka kô u jarca!

— Sve si gluplji, Zvekane! Tä ne luduj, nego miruj! — ljutito će mu mati.

No mira ne bijaše, jer je Zvekan neprestano povikivao i djevojku sad po ovom, sad po onom uspoređivao s jarcem. A kad je bilo prema jutru, reče mati:

— Ustaj, sine, vatru zapali!

A momak se uzvera uz ljestve pod krov te potpali nešto slame i trijeśća i drugih otpadaka koliko ih ondje bijaše, a od toga se povio tako gust dim da Zvekan ondje nije mogao izdržati; valjalo mu van, a to bijaše u samo praskozorje. I mati je morala izaći, pa kad oni van, a to kuća gori, plameni jezici samo liže ispod krova.

— Sretno! Hura! — prodera se Zvekan.

Njemu se činilo da je to neko svadbeno veselje.

IMUĆNA ČELJAD

Bio jednom neki momak koji je pošao u svijet da sebi djevojku isprosi. Svuda je obilazio pa tako došao i u neku kuću, u kojoj ukućani bijahu veoma siromašni. No kad je prosac stigao, htjedoše oni da prikažu kako su imućni, a to se može i razumjeti. Kućedomaćinu bijahu upravo načinili nov rukav na kaputu.

— Sjedi! — pozva domaćin prosca. — Ma gledaj kolika je prašina svuda popala! — i rekavši to, zađe po sobi te poče po klupama i stolovima brisati prašinu svojim novim rukavom; no drugu je ruku držao na leđima.

Žena se bijaše ponovila obućom, ali od nova imala samo jednu cipelu te njome gurala sve klupe i stolice.

— Toliko je tu natrpano da je pravi nered nastao! — reći će žena.

I zovnu kćer da uđe i da sobu uredi. Kći, pak, dobila novu kapu, pa stoga promolila samo glavu na vrata, klimnula njome na pozdrav i kazala:

— Pa ne mogu u isto doba svuda stići!

Baš imućna bila tačeljad, kojoj se prosac u kuću navratio!

HTIO ČOVJEK KUĆU REDITI

Bio jednom neki čovjek koji je uvijek prigovarao, zlovoljio se i mrgodio, nikad mu žena nije mogla ugoditi. Jedne večeri, a bijaše to u jeku žetve, vratio se on pokasno iz polja te počeo grditi i kleti da je sve praskalo.

— Mani se, tatice, te vječne zlovolje — umirivala ga žena; — sutra ćemo se promijeniti s poslom: ja ću s koscima u polje, a ti ćeš kuću rediti.

Čovjeku to bilo po volji, te on odmah prihvatio što mu je žena predložila.

Ranim jutrom žena kosu na rame pa s koscima u polje da kosi, a muž ostade da kuću redi. Ponajprije čovjek ulio mlijeko u stap i prihvatio mećaju da maslac métê, pa pošto je neko vrijeme stàpao, navalila na nj žeđ, te on sišao u pivnicu da piva natoči. Upravo kad je odvrnuo slavinu, te pivo poteklo u pivski vrč, koji je pod curkom držao, začu domaćin roktanje — prase bijaše u kuhinju došvrljalo; kako ga začu, poteče uza stepenice prelazeći sve dvije po dvije da otjera prase da mu ne bi stap prevrnulo — poteče s vrčem u ruci, pojuri što ga noge nose, ali zaboravi da zavrne slavinu. Kad se iz pivnice uspeo u kuhinju imade šta i vidjeti: stap već prevrnut, mlaćenica se s maslacem izlila po podu, a prase mljaska li, mljaska. Kad vidje šta se zbilo, čovjeka spopade takav bijes da je zaboravio bure i kao lud sunuo za prasetom, dostigao ga na vratima i tako ga žestoko udario da je odmah otegnulo papke. Sad mu na um pade da mu je pivski vrč još u ruci, pa pohitje u pivnicu, a kad tamo — iz bureta isteklo pivo.

Čovjek ode u smočnicu, napuni stap vrhnjem te opet prionu da métê, jer je htio maslaca za ručak. Stàpao je neko vrijeme, pa se prisjetio da mu je krva još u staji

te nema ni hrane ni vode, premda je već davno odjutrilo. Pomisli čovjek kako mu je daleko da je tjera na pašu, pa naumi da je na krov odvede, jer je krov tratinom pokriven, na njemu krasna povisoka trava, a kuća je opet uz brežuljak tako da mu neće biti teško da kravu dovede kad samo onamo pruži dasku s brežuljka. Opametio se čovjek pa sad ne htjede stap u kuhinji ostaviti jer mu ondje bijaše sinčić: mogao bi mališan puzući naokolo stap prevrnuti. I stoga uprti stap na leđa te iziđe. No najprije hotijaše kravu napojiti, prije nego što će je na krov odvesti, pa zato dohvati vedro da na studencu vode zahvati. No kako se saže studencu, sve mu vrhnje iz stapa poteče po vratu.

Još je malo trebalo pa da i dan prepolovi, a u njega sveudilj ne bijaše maslaca; stoga čovjek preumi te odluči da kašu skuha. I prišao ognjištu, napunio lonac vodom te ga objesio nad vatru da voda u njem zavrije. Upravo s time bijaše gotov kad li mu na um pade da bi krava mogla pasti s krova te nogu prebiti ili, pak, vrat slomiti, pa se stoga požuri na krov da je priveže. Jedan kraj užeta sveza kravi oko vrata, a drugi baci kroz dimnjak na ognjište, pa onda siđe i sebi ga sveza za butinu; voda među to uzavrela tako da mu valjade kašu zamiješati. Dok je on miješao, krava pade s krova te čovjeka na užetu povuče u dimnjak tu se on zaglavio pa ni tamo ni amo, a krava vani visjela između neba i zemlje, otimala se i klatila ne mogavši ni gore ni dolje.

Žena podugo čekala te se valjano i načekala da je muž zovne na ručak; čekala ona i izglédala, ali njega nema te nema. Naposljetku joj dodijalo, pa krenula kući. Kad vidje kako krava visi, odmah priđe te kosom preseče uže, a uto i čovjek pade iz dimnjaka. Kad žena u kuhinju, a to čovjek stoji naglavce u loncu s kašom.

NAOPAKA ŽENA

Bio jednom neki čovjek koji je imao zlu ženu, a bila ona tako zla i naopaka da nipošto nije valjalo s njome imati posla. Čovjek nije naprosto znao kako da s njome nakraj iziđe; što god bi on htio, ona uvijek bila protivna i osorno odbijala.

Jedne nedjelje čovjek sa ženom izišao van da vidi kako je na njihovu polju. Kad su došli do neke njive, koja bijaše na drugoj strani rijeke, čovjek reče:

— Ala ženo, lijepo li je ova livada pokošena! Sutra valja i nama kositi.

— Jeste, sutra možemo strići! — dočeka žena.

— Bog s tobom, ženska glavo! — u čudu će čovjek. — Kakvo te striženje spopalo? Ta velim, sutra ćemo kositi.

— Strići! Strići! — uporno će žena.

— Nikad nije na odmet da čeljade štogod zna — prihvati čovjek — ali mi se čini da si ti izgubila i ono malo pameti što si je imala. Zar si vidjela da je iko njivu strigao?

— Malo ja znam, i malo ja želim znati — tvrdoglavila se žena — ali posigurno znam da su njivi potrebne nôžice, a ne kosa. Ne treba da o tome preklapamo; velim, strići ćemo, i eto!

Tako su išli te se putem prepirali i svađali, pa u tome došli na most koji je vodio preko rijeke, a bila ondje poduboka jama.

»Stara poslovica veli«, kaza čovjek u sebi, »da bez alata nema zanata i da valjano oruđe znači već polovinu posla, ali mi se ipak čini da bi neobično bilo to košenje s nôžicama u ruci, kao da je striža ovaca posrijedi.« I okrenu se ženi:

— Hoćemo li kositi, a?

— Ne, ne, nego strići, strići! — povika žena i poskoči pa mu i lijevom i desnom unese dva prsta pred nos, strigući njima kao da su nôžice, a sve vičući: — Strići, strići!

No kako se uzjogunila, nije gledala preda se, nego u čovjeka i u svoje strickanje, pa se tako spotaknu o kraj neke grede na mostu i pade u rijeku.

»Navika je jedna muka, a odvika dvije«, pomisli čovjek, »ali neće biti na odmet da i to pokušam.« I siđe, zagazi u vodu, uhvati ženu za kosu na zatiljku pa joj glavu izvuče nad površje:

— Hoćemo li onda kositi, a? — upita je čovjek.

— Strići, strići! — povika žena.

— Daću je tebi tvoju strižu! — ljutnu se čovjek pa je zagnjuri u vodu.

No ni to nije pomoglo, jer kad ju je izvadio iz vode, žena i opet kaza da će strići.

»Ne mogu da mislim«, reče čovjek u sebi, »nego da je luda. Mnogi je lud, a ne zna, mnogi bio pametan, pa više nije. No ipak valja da još jednom pokušam.«

No tek što je čovjek ženu zagnjurio, ona podiže ruku vrh vode i poče prstima strickati kao nôžicama. Čovjek se razljuti, pa je poduboko zagnjuri i tako ju je podugo držao. Ruka najednom klonu, a žena toliko oteža da ju je morao ispustiti.

— Misliš li i mene potegnuti u dubinu onda ostaj dolje, nakazo! — reče čovjek. I žena ostade.

Poslije malo vremena učini mu se da nije u redu što ju je ostavio dolje i što je nije izvukao na svijet, pa pođe niz rijeku da je traži. No koliko god se mučio i tražio, nije je mogao naći Pozva zatim ukućane i susjede da je traže. Tražili su svuda nizvodu, pretražili svu rijeku, ali žene ne mogaše naći.

— Eto, nema pomoći — kaza čovjek. — Bijaše to žena mimo sve žene jer se sveg života tvrdoglavila, uvijek tjerala naopako, uvijek uzvodu, pa zacijelo ni sad nije drukčije. Treba da pogledamo uzvodu čak i više vodopada; možda je zaplovila uzvodu.

Pođoše uzvodu i stadoše tražiti, čak i iznad vodopada. i zaista je ondje žena ležala. Tä bješe to žena što je uvijek »išla uzvodu«, to jest uvijek radila naopako.

GISKE

Bio jednom neki udovac pa imao gazdaricu koja se zvala Giske; htjela ona da se uda za udovca, te ga neprestano salijetala i kroz uši mu provlačila kako bi trebalo da se njome oženi. Čovjeku to najposlije dodijalo, ali nije znao čega bi mu se valjalo poduhvatiti da se riješi gazdarice.

Bilo nekako između kosidbe i žetve, konoplja dozrela, pa došlo doba da se čupa, a kako se Giske uvijek smatrala spretnom i marljivom, otišla ona da čupa konoplju, te je čupala, sve dok joj se od jaka mirisa nije zanesvijestilo, i tako se ona prostrije po zemlji i ondje ostade ne mičući se. Dok je ona spavala, došao čovjek s nôžicama u ruci pa joj podrezao haljinu sve do koljena, te ju onda namazao najprije lojem, a potom čađu tako da baba bijaše kao sam đavo.

Kad se Giske probudila pa vidjela kakva je ružna, nije mogla samu sebe prepoznati. »Jesam li to ja ili nisam?« stala se ona pitati. »Ne to posigurno nisam ja za sveg života nisam bila tako ružna; zacijelo je to đavo «

Da bi bila načistu i saznala šta je posrijedi, pođe kući, otškrinu vrata i upita gospodara:

— Je li vaša Giska kod kuće?

— Kod kuće je, dakako! — odgovori čovjek, jer se htio otarasiti nametljivke.

»Onda ja nisam njegova Giske«, zaključi gazdarica u sebi, te ode, a čovjek osta zadovoljan što je maknuo brigu s vrata.

Išla Giske pa u neko doba stigla u veliku šumu i ondje namjerila na dvojicu lopova. »Valja da se njima pridružim«, reče u sebi, »jer kako sam đavo biće to pravo društvo.« Ali lopovi nisu tako mislili jer kad ugledaše nakazu, ugrabiše čistac i strugnuše da se sve prašilo:

mišljahu da im je sam nečastivi za petama te hoće da ih pograbi. No nije im trka mnogo pomogla: Giske imala duge krake pa ih pružila u potjeru za onom dvojicom i stigla ih, prije nego što su mogli išta razabrati.

— Ako ćete u krađu, ja ću s vama da vam pomognem — kaza Giske — jer dobro poznajem ovaj kraj.

Kad lopovi to čuše, pomisliše eto im dobra društva, pa se više nisu bojali.

Kazaše kako bi rado na posao da ukradu jednu ovcu, ali ne znaju gdje bi je mogli naći.

— Ništa lakše od toga! — dočeka Giske. — Dugo sam služila u nekog seljaka, tu kraj šume, te i po mrklom mraku mogu pogoditi u staju gdje su ovce.

Svidje se lopovima to što čuše, pa kad stigoše do ovčare, morade Giske unutra da im doda ovcu. Ovčara bila odmah kraj kuće, s onu stranu gdje je soba, u kojoj je gospodar spavao; i zato je Giske ulazila tiho i oprezno. A kad već bijaše unutri, povika van lopovima:

— Hoćete li ovna ili ovcu? Ima ovdje i jednoga i drugog!

— Pst! pst! — ušutkivali je lopovi. — Gledaj samo što je deblje!

— Dobro, dobro, ama hoćete li ovna ili ovcu? — povika Giske. — Kazujte, hoćete li ovna ili ovcu, jer možete birati kô mekih krušaka.

— Pst! Šuti! — upozoravali je lopovi. — Gledaj samo što je pretlje, a svejedno nam je, je li ovan ili ovca.

— Hoću, hoću, ama recite želite li ovna ili ovcu? — tvrdòglavila se Giske. — Tà možete birati!

— Zaveži već jednom i uzmi što je tusto, a ne gledaj, je li ovan ili ovca! — odrezaše lopovi.

Dok su se oni tako natezali, na viku se probudio gospodar, pa istrčao onako u košulji da vidi šta se zbiva. Kad ga lopovi ugledaše, uhvatiše maglu, a Giske za njima tako da je oborila čovjeka.

— Stanite! Stanite! — uzvika se ona za lopovima.

Čovjek nije opazio lopovâ, nego je ugledao samo crnu nakazu, pa se tako prestravio da se sprva nije usudio ni ustati: mišljaše da je sam đavo sunuo iz njegove ovčare. Nije znao šta da počne, nego se vratio i probudio kućnu

čeljad, te svi zajedno počeše da se mole, jer je čovjek čuo da se molitvom đavo goni.

Sutradan uveče naumili lopovi da ukradu tustu gusku, a Giske im imala put pokazati. Kad su došli pred gusinjak, Giske morade unutra da im gusku doda, jer je ona poznavala prilike.

— Hoćete li gusku ili gúska? Ima tu svega! — povika Giske kad je ušla u gusinjak.

— Pst! pst! — ušutkivali je lopovi. — Uzmi samo što je deblje!

— Dobro, dobro, ama hoćete li gusku ili guska? — zaintačila Giske. — Ima tu da možete birati! Kazujte, šta ćete!

— Šuti! šuti! — opominjali je lopovi. — Uzmi što je tusto, a svejedno je da li je guska ili gusak!

Dok se Giske tako pogađala s lopovima, zagaka jedna između gusaka, za njom druga, te najposlije graja u gusinjaku, zagakale sve guske i zađaktale iz sveg glasa. Probudio se gospodar pa istrčao da vidi šta se zbiva. Kad ga lopovi opaziše, odmah podbrusiše pete, a Giske nàdala za njima poput vihora tako da seljanin pomisli da je projurio sam đavo pakleni: Giske naime bila dugonoga, a podrezana joj haljina nije u trku smetala.

— Stanite! Stanite! — vikala Giske za lopovima. — Tà možete dobiti što vas volja: guska ili gusku!

No lopovima se činilo da im nije vrijeme da zastajkuju, a što se tiče seljanina, on se vratio u kuću pa sa svojom čeljadi, velikom i malom, okrenuo u molitvu, jer bijaše uvjeren da je ovo đavo posukao iz gusinjaka.

Treći dan uveče pregladnjeli i lopovi i Giske da im je sve kruljilo u crijevima, pa smislili da provale u smočnicu nekome seljaku čiji dvor bijaše kraj šume, i da ondje sebi jela namaknu. Kad su došli pred smočnicu, lopovi ne smjedoše unutra, nego morade Giske, a oni će vani dočekivati što im bude dobavila.

Kad je Giske ušla, nađe se sred obilja svega i svačega — mesa, slanine, kobasica, graškova kruha . . . Lopovi je opomenuše da šuti i da im samo izbaci kakva jela, te je potsjetiše kako su prošli i praznih šaka ostali u dva

prijašnja pokušaja. No Giske i opet povika da je sve odzvanjalo:

— Hoćete li mesa ili slanine, kobasice ili kruha? Ima tu što vam srce ište, pa možete po volji birati!

Vika iz smočnice čula se u kući tako te se probudio seljanin pa istrčao da vidi šta se zbiva. Kako ga smotriše, lopovi zagreboše da ih ni hrt ne bi stigao. A Giske skoči za njima, onako crna i nakazna, kakva bijaše.

— Stanite! Stanite! — uzvikala se ona za lopovima. — Možete dobiti šta hoćete! Svega ima!

Kad je seljanin ugledao onu nakazu, pomisli da je đavo, jer bijaše čuo što se u drugih dogodilo prošle i pretprošle noći. I poče da se moli, a s njime i sva ostala čeljad da bi đavla otjerali.

U subotu uveče lopovi naumili ukrasti tusta jarca da im bude za nedjelju. A jest im i trebao jer su već nekoliko dana gladovali. Ne htjedoše da Giske ide s njima, jer im, kako kazaše, svojim jezikom samo nesreću na glavu navlači.

Čekala ih Giske u nedjeljno jutro, a bila gladna, pregladnjela: tri cijela dana nije ništa u se stavila. I zato ode na repište, iskopa repu-dvije i poče jesti. U seljanina, čije ono repište bijaše, ušao neki nemir, te on pošao da pregleda svoju repu; krenu preko močvare pod brijegom kako mu već bijaše u navadi, pa kad stiže na repište i ugleda crnu prikazu koja mu švrlja po repi, pomisli da je sam nečastivi ulomio zub na njega i na repište mu pao.

Poteče seljanin kući što su ga noge nosile te ondje pripovjedi kako mu je đavo repište poklopio. Svi se u kući zaprepastiše kad to čuše, pa rekoše najbolje je poslati po župnika da on đavola ščepa.

— Ne ide to da po župnika šaljemo — usprotivi se žena; — tä nedjeljno je jutro, nije velečasni još ni ustao, a ako i jest, ne može on ovamo, jer se sprema za propovijed.

— Obećaću mu ugojeno tele, pa će već doći — odreza čovjek.

Rekavši to odjuri u župni dvor. Kad je onamo stigao, župnik još ne bijaše ustao. Djevojka pusti čovjeka unutra pa ode gore župniku da mu kaže kako ga dolje čeka taj i taj čovjek, koji bi rad s njime govoriti. Kad župnik razabra da ga tako ugledan seljanin dolje čeka, odmah ustade, navuče hlače, te siđe onako u papučama i s noćnom kapom na glavi.

Čovjek mu iziđe sa svojom nevoljom, kaza kako mu je nečastivi na repište pao; velečasni neka bude ljubazan pa nek dođe da ščepaju đavla, a on će, seljanin, velečasnom poslati tusto tele.

Župniku bijaše s voljom, samo htjede zovnuti momka da mu konja osedla dok se on odjene.

— Ne može to, velečasni — pobrza čovjek — jer đavo neće dugo čekati, pa ako jednom ode, ko će ga onda uloviti; nego vi odmah sa mnom tako kakvi jeste.

I ne bijaše druge, već župnik pohitje s njime onakav kakav se zatekao, u papučama i u noćnoj kapi. Kad bijahu kraj baruštine, župniku papuče popadale u glib, te ih nije mogao izvlačiti. Seljak nato uprti župnika na leđa pa tako s njime pođe oprezno dalje, sve stajući tu na humak, ondje na panj. Kad bijahu nasred močvare, opazi ih Giske pa pomisli da se to lopovi vraćaju s ukradenim jarcem.

— Je li masan, a? Je li tust? — povika Giske da se sve naokolo razlijegalo.

— Vraga ja znam, je li tust ili mršav! — promrsi seljak. — Hajde ovamo pa vidi, ako ti je volja znati!

To reče te u silnom strahu koji ga spopao, zbaci župnika s leđa, te ovaj pade u glib, a seljanin opruži kući što su ga noge nosile. I tako, ako župnik nije odande ustao, onda još i sad ondje leži.

JOŠ IMA TAKVIH ŽENA

Bio jednom siromah čovjek za ženom, pa se njih dvoje našlo u nevolji baš u doba sjetve: valjalo im sijati žito, a u njih ni zrna sjemena, niti pak imahu novaca da ga drugdje kupe. Imali oni jednu jedinu kravu, i nije preostalo drugo nego da je prodaju: morao čovjek s kravom u grad da bi onda od utroška kupio žita za sjetvu. Čovjek već poveo kravu, ali se žena dosjetila da ne smije muža pustiti samog — bojala se da on novac ne popije. I stoga poteče te sama povede kravu, a usput ponese još i jednu kokoš.

Tik pred gradom namjeri se na nekakva mesara.

— Je li krava na prodaju, majčice? — upita mesar.

— Jest — odgovori žena.

— A koliko za nju tražiš?

— Tražim za kravu četiri dinara, ali kokoš možeš dobiti za deset dukata — odgovori žena.

— Ne treba mi kokoš — kaza mesar kad vidje s kime ima posla; — nju ćeš lako prodati kad u grad dođeš; a za kravu evo ti četiri dinara.

Žena prodade kravu i primi četiri dinara. No kad dođe u grad, ne nađe se niko lud da za jadnu i mršavu kokoš dade deset dukata. Stoga žena pohitje natrag mesaru pa mu reče:

— Ne mogu, kume, kokoši da prodam; moraš i nju uzeti, kad si uzeo kravu.

— Već ćemo se pogoditi — kaza mesar, te počasti ženu jelom i tolikim pilom da se opila i sasvim pamet izgubila. Zaspala baba kao klada, a mesar je dotle smolom oblijepio i u perje zavaljao.

Kad se probudila — žena u perju od glave do pete, pa zinula od čuda, sve kazujući: »Jesam li to ja ili nisam?

Ne, to nikako ne mogu ja biti, zacijelo je to kakva golema, neobična ptica. A kako ću, dobijesa, saznati, jesam li to ja ili nisam? Ah, sad znam: budu li mi telići ruke lizali kad kući dođem, a pas na me ne zalaje, onda sam to ja.«

Zaputila se žena kući, a kad pas opazi onu nakazu, okrenu lajati, kao da su svi vrazi na dvorište povrvjeli. »Ne, ja to nisam, baš posigurno«, kaza žena pa krenu dalje. A kad je došla u staju, telići joj ne htjedoše ruku lizati, vonj ih smole odbijao. »Ne, to nisam ja, zacijelo je to kakva neobična ptica«, zaključi žena pa se pope staji na krov, razmaha se rukama, kao da su krila hoteći da uvis prhne.

Kad čovjek vidje prikazu na krovu, istrča iz kuće s puškom u rukama pa nanišani.

— Ah, ne pucaj, to sam ja! — povika žena.

— Zar ti? — u čudu će muž. — Pa šta se onda gore vereš, kao da si koza. Ovamo silazi da mi račun podneseš!

Puznu žena s krova, ali u nje ni pare u džepu: kadno se opila, bacila i ona četiri dinara što ih je od mesara dobila. Kad je muž čuo kako je otišla krava, ražesti se i kaza da odlazi od kuće, i neće se vratiti prije negoli se namjeri na još tri žene koje su tako lude.

Otišao muž od kuće pa poslije nekog vremena stigao do neke kolibe koja je istom sagrađena: čas iz kolibe izlijeće, a čas u nju ulijeće žena s praznim rešetom u ruci; a svaki put, kad u kolibu ulazi, pokriva rešeto svojom pregačom, kao da u njemu nešto ima, te ga onda prevrće na pod, kao da štogod istresa.

— Šta to radiš, majčice? — upita je čovjek.

— Željela bih eto barem malo sunca u kuću unijeti — odgovori žena — ali evo ne znam kako mu je to: kad sam vani, imam sunca u rešetu, a čim unutra dođem, nema ga više. Dok sam živjela u staroj kolibi, imađah dosta sunca, premda ga nikad nisam unosila, baš ni mrve. Da mi kogod hoće pribaviti sunca, dala bih mu trista talira.

— Imaš li sjekiru? — upita čovjek. — Ovamo je, ja ću ti sunca priskrbiti!

Dade mu žena sjekiru, a on prosječe okna na zidovima, jer su ih tesari zaboravili; i odmah uđe sunce, a

čovjek dobi svojih trista talira. »To je eto jedna!« kaza čovjek u sebi te proslijedi svojim putem.

Išao je neko vrijeme pa stigao pred nekakvu kuću, iz koje se čula strahovita vika i zapomaganje. Uđe unutra, a kako banu, imade šta i vidjeti: žena prakljećom udara muža po glavi i navlači mu košulju, na kojoj nema proreza za vrat.

— Zar si, ženska glavo, naumila muža ubiti? — upita je čovjek.

— Nisam — odgovori žena — nego bih da na ovoj košulji načinim prorez za vrat.

Muž vikao, jer je zlo s njime bilo, a kad ču došljaka, prostenja jadnik:

— Bog da se smiluje svakome ko novu košulju navlači! Kad bi kogod mojoj ženi pokazao kako se drukčije pravi prorez na košulji, dao bih mu trista talira.

— Odmah ću joj pokazati: nôžice ovamo! — prihvati došljak.

Dadoše mu nožice, a on načini prorez pa onda s novcima koje je dobio, krenu dalje. »To je druga!« kaza čovjek u sebi.

Hodio je dalje, a malo poslije eto ti ga pred neki seoski dvor; čovjek naumi da se tu časak odmori, pa uđe unutra. Kad stupi u kuću, seljakinja ga dočeka:

— Otkud tî, kume?

— Evo iz svog kraja... — odgovori čovjek i tu htjede da kaže ime svoga sela, ali ne stiže da dorekne, jer ga žena već prekide:

— Kako? Čak iz raja?* Onda zacijelo poznaješ pokojnog Petra, moga drugoga muža?

Ta se žena, naime, triput udavala: prvi joj i treći muž bili zli, pa stoga za drugoga, koji bijaše dobar, mišljaše da je u raju.

— Dobro ga poznam — uzvrati došljak.

— A kako mu je gore u raju? — upitaće žena.

---

* U norveškom igra riječima: *Ringerike* (ime okružju) i *Himmerike* (raj, nebo). — *Prev.*

— Oskudica ga bije — dočeka došljak; — ide siromah od vrata do vrata, nema čime da se nahrani nit ima ruha da se odjene, a o novcu da i ne govorim.

— Bog mi se smilovao! — povika žena. — Nije Petru nužda da oskudjeva kad je toliko iza sebe ostavio. Eno puna potkrovnica ruha kojeg je nosio, i po vrhu pun sanduk novaca. Jesi li, kume, hoćak da mu to odneseš, daću ti kola i konja da možeš odvesti. Konj i kola neka mu ostanu da ne mora pješke od kuće do kuće.

Putnik dobi puna kola ruha i po vrhu sanduk pun samih srebrnjaka, a jela i pila koliko je htio, pa onda krenu sa svojim tovarom. »To je treća!« kaza čovjek u sebi.

U polju se nalazio treći muž one seljanke i zemlju orao. Kad vidje kako neznanac odlazi s njegovim konjem i kolima, odmah pohitje kući te upita ženu ko se to izvezao s njegovim konjem sivaljem.

— Ah — odgovori žena — bio tu čovjek koji je došao iz raja, pa priča kako je Petra, moga drugog muža, pokoj mu duši, pritisla nevolja, te on obija tuđe pragove, nema ni odjeće ni novaca; a ja mu eto poslala sve njegovo staro ruho i stari sanduk sa srebrnjacima.

Razabra muž gdje to smjera i kakav je vjetar okrenuo, te on odmah osedla drugog konja i nadade za strancem. Nije dugo potrajalo pa on već sustigao onog što se na kolima vozio. Kad kum s onog svijeta vidje da ga neko goni, skrenu s kolima u šumarak, iščupa s konja šaku dlake pa se uspe na brežuljak; ondje konjsku dlaku razmetnu po brezi te leže na zemlju i poče buljiti u oblake.

»Da čuda li neviđena!« poče se iščuđavati putnik, kao da sam sa sobom govori, kad je seljanin onamo dojahao. »Takvo šta za svog života nisam vidio!«

Seljanin stao pokraj njega te ga neko vrijeme gledao, čudeći se šta bi to moglo biti, s čega se onaj toliko snebiva, te ga najposlije upita:

— Zašto tu ležiš i u šta to gledaš?

— E, takvo što nisam u svem životu vidio! — uzvrati upitani. — Eto, maločas tuda naišao čovjek s konjem sivaljem pa uzišao ravno na nebesa. Još je evo konjska dlaka na brezi. A, eno, gore u oblacima vidiš mu sivalja.

Seljanin sad gledao u oblake, sad u čovjeka, pa će naposljetku:

— Ne vidim ništa drugo doli konjsku dlaku po brezi.

— Pa i ne možeš ništa vidjeti otuda — prihvati putnik; — valja ti ovamo leći pa gledati u oblake ne skrećući očiju.

Legao seljanin na zemlju te se zagledao u oblake, a dok je tako buljio da su mu se oči vodom nalile, putnik se vinuo na njegova konja pa potjerao i ovoga i kola što je mogao brže.Kad su kola počela tandrkati cestom, skoči seljanin na noge, ali se nemalo iznenadi kad onoga ugleda kako je odmaglio s kolima i s oba njegova konja; toliko se ubezeknuo od čuda da već bijaše kasno kad se sjetio da bi valjalo u potjeru.

Oborio seljanin nos pa zaklimao kući. Kad se vratio, pa ga žena upitala gdje mu je konj, on joj odvrnu:

— I njega sam poslao Petru da ne mora po raju kolima tandrkati: nek ih proda pa neka kupi kočije da se u njima vozi.

— E, baš ti hvala — razdragano će žena; — nisam nikad vjerovala da si tako dobar.

Kad je putnik došao kući sa svojih šest stotina talira, sa kolima ruha i sandukom novaca, vidje da mu je čitavo polje uzorano i posijano. I stoga ponajprije upita ženu odakle joj sjeme za sjetvu.

— Ah — odvrati žena — uvijek sam slušala gdje kazuju kako tu sve lijepo rodi, što god posiješ; i zato sam posijala so, što je ovamo donose seljaci sa sjevera: bude li ubrzo kiše, lijepo će proklijati.

— Luda si, pa ćeš takva i do smrti ostati — dočeka čovjek; — ali nek ti bude, jer druge nisu ništa pametnije.

SADRŽAJ

	Str.
Norveške bajke — — — — — — — — — — — —	5
Mlin na dnu mora Kverna som staar og maler paa havsens bunn (M) —	17
Djevojka na staklenom brdu Jomfruen paa glasberget (M) — — — — — —	22
Div koji svoje srce ne nosi uza se Risen som ikke hadde noe hjerte paa sig (M) — —	30
Bijeli medvjed kralj Valemon Kvitebjörn kong Valemon (A) — — — — — —	37
Tri limuna Tre citroner (A) — — — — — — — — — —	45
Od vjetra brašno tražio Gutten som gikk til nordevinden og krevde igjen melet (A) — — — — — — — — — — —	50
Tri kraljevne De tre prinsesser i Hvittenland (M) — — — — —	56
Zaprosio djevojku iz ćor-budžaka Gutten som vilde fri til datter til mor i kroken (A) —	60
Tri godine služio bez plaće Gutten som skulde tjene tre aar uten lönn (A) — —	66
Gospodin Petar Herreper (M) — — — — — — — — — — —	76
Ukrao divu srebrne patke Askeladden som stjal trollets sölvender (M) — — —	82

Str.

Trojica braće
Per, Paal og Espen Askeladd (M) — — — — — 88

Dvori Soria Moria
Soria Moria slott (A) — — — — — — — — 93

S divom jeo za opkladu
Askeladden som kappaat med trollet (M) — — — 103

Momak što se pretvarao u lava, sokola i mrava
Gutten som gjorde sig til löve, falk og maur (A) — — 106

Udovičin sin
Enkesönnen (M) — — — — — — — — — 111

Čardak ni na nebu ni na zemlji
Gullslottet som hang i luften (A) — — — — — 120

Dvanaest divljih pataka
De tolv villender (A) — — — — — — — — 134

Riđan
Grimsborken (M) — — — — — — — — — 141

Morski gavrani
Skarvene fra Ut-Röst (A) — — — — — — — 151

Maljo i njegov brat
Lillekort (M) — — — — — — — — — — 157

Mala guščarica
Vesle Aase gaasepike (A) — — — — — — — 171

Lutka u travi
Dukken i gresset (A) — — — — — — — — 175

Pravda i krivda
Tro og Utro (M) — — — — — — — — — 177

Dobro djelo zlim uzvraćeno
Velgjort og ille lönnet (A) — — — — — — — 182

Parajlija
Rike Per Kremmer (A) — — — — — — — — 185

Str.

Tri tetke
De tre mostrene (M) — — — — — — — — — 196

Debeljko
Smörbukk (A) — — — — — — — — — — 200

Dječak i đavo
Gutten og fanden (M) — — — — — — — — 204

Brodar i đavo
Skipperen og Gamle-Erik (A) — — — — — — 205

Mačka na Dovrefjelu
Kjetta paa Dovre (A) — — — — — — — — 207

Pohitjela kokoš
Hönna som skulde til Dovrefjell (A) — — — — — 209

Svakom svoja djeca najljepša
Hver synes best om sine barn (M) — — — — — 212

Medvjed i lisica
Björnen og reven (A) — — — — — — — — 213

Tri jarca vjetropira
De tre bukkene Bruse (A) — — — — — — — 215

Bazlamača
Pannekaken (A) — — — — — — — — — — 217

Mudrica djevojka
Mestermö (M) — — — — — — — — — — 221

Veliki Petar i Mali Petar
Stope-Per og Vesle-Per (A&M) — — — — — — 236

Lopov od zanata
Mestertyven (A) — — — — — — — — — 243

Brđanin Gudbrand
Gudbrand i Lia (M) — — — — — — — — — 257

Zvekan Matija
Gale-Mattis (A) — — — — — — — — — — 261

Str.

Imučna čeljad
En friershistorie (M) — — — — — — — — 272

Htio čovjek kuću rediti
Mannen som skulde stelle hjemme (A) — — — — 273

Naopaka žena
Kjerringa mot strömen (A) — — — — — — — 275

Giske
Giske (A) — — — — — — — — — — — 277

Još ima takvih žena
Somme kjerringer er slike (A) — — — — — — 282

P. ASBJÖRNSEN I J. MOE

☆

NORVEŠKE BAJKE

☆

Tehnički urednik: Slavoljub Milutinović / Korektor: Dobrila Simić / Izdanje: Izdavačkog preduzeća »Narodna Prosvjeta« / Za izdavača: Mustafa Zirić